

๐๗๒ ๑๗๒
๖ ๕๖๘๐

อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาของประเทศ
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๖๘

ปริญญานิพนธ์

ของ

จินดา จิรโมไนย

- 3 พ.ย. ๒๕๒๙

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

160892

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิต และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปัญหานี้
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

..... ประธาน

..... กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

..... กรรมการ

..... กรรมการ

อ

070.172

จ468อ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คุณวรุณบุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ พวงพิศ และ รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มวลศิลป์ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น แนะนำ ตลอดจนการแก้ไข ขอบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มทำจนกระทั่งลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ทั้งสามท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ได้ประสาทความรู้ ความเข้าใจในวิชาการด้านนี้ รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ พี่ ๆ ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนผู้เขียน ตลอดมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ศูนย์วิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำในการศึกษาค้นคว้า

ขอขอบคุณอาจารย์และเพื่อน ๆ ผู้ร่วมงานในโรงเรียนเซี่ยงยีนพิทยาคม ทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจ และให้คำปรึกษา แนะนำด้วยความเต็มใจยิ่ง

จินดา จิรโมไนย

สารบัญ

บทที่		หน้า
บทนำ		ก
1	สภาพการณ์ทั่วไปของกิจการหนังสือพิมพ์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468	1
1.	วิวัฒนาการหนังสือพิมพ์ตั้งแต่เริ่มแรกถึง พ.ศ. 2468 ...	1
1.1	กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 4	3
1.2	กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5	5
1.3	กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6	13
2.	กลุ่มผลประโยชน์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการหนังสือพิมพ์ ...	20
2.1	กลุ่มมิชชันนารี	20
2.2	กลุ่มเจ้านายในราชวงศ์	23
2.3	กลุ่มเอกชน	27
3.	ความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือพิมพ์ไทยกับสถานการณ์ของบ้านเมือง	33
4.	เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในการเสนอข่าวสารและการวิพากษ์วิจารณ์	37
4.1	เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5	38
4.2	เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6	45
2	ความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468	58
1.	นโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468 ...	58

1.1	นโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2453	61
1.2	นโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2453 - 2468	65
2.	ความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาไทย	
	ระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468	68
2.1	การเรียกร้องให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณการจัดการศึกษา	68
2.2	การจัดเก็บเงินศึกษาฟรี	83
2.3	ปัญหาการเก็บเงินค่าเล่าเรียน	89
2.4	การเรียกร้องการจัดการศึกษาภาคบังคับ	97
2.5	การวิจารณ์พระราชบัญญัติประถมศึกษา	104
2.6	ปัญหาการจัดการศึกษาของสตรี	106
2.7	ปัญหาการละเลยการฝึกหัดอาชีพของราษฎร	118
2.8	ปัญหาโรงเรียนจีน	126
2.9	ปัญหาหลักสูตร	132
3.	บทบาทหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นสื่อกลางรัฐบาลกับประชาชน	141
3.1	การเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างประชาชนกับรัฐบาลและระหว่างรัฐบาลกับประชาชน	141
3.2	การเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างประชาชนกับประชาชน	160

3	การตอบสนองของรัฐบาลต่อความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทย	163
1.	การเตรียมการประกาศพระบรมราชโองการเล่าเรียน ของสยาม	163
2.	การประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา	171
3.	การเสนอตั้งโรงเรียน	181
4.	การวางระเบียบความประพฤติระหว่างครูชาย ครูหญิง และนักเรียน	184
5.	การบรรจุการอบรมทางจริยธรรมในหลักสูตร	186
6.	ปัญหาเงินศึกษาฟรี	189
4	บทสรุป	192
	บรรณานุกรม	196
	ภาคผนวก	213
ก	รายชื่อหนังสือพิมพ์รายวัน	214
ข	คำกราบบังคมทูลของกรมพระเทววงศ์วโรปการ	217
ค	หนังสือตอบกรมพระเทววงศ์วโรปการ	220
ง	รายงานการประชุมเสนาบดีเรื่องหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล	223
จ	จะให้ให้อาจารย์สอนหนังสือไทยแลสอนเลขทุก ๆ พระอาราม ...	226
ฉ	ประกาศกระแสพระบรมราชโองการเรื่องการศึกษาของ ประเทศสยาม	230

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 งบประมาณการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	80
2 ปัญหาการเก็บเงินศึกษาฟรี	87
3 ปัญหาหลักสูตรนักเรียนหญิง	137

บทนำ

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่เชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และประชาชนกับประชาชน อันเป็นรากแห่งการดำรงอยู่เพื่อความผูกพันที่มีต่อสังคม: มนุษย์ไม่สามารถจะหาแต่ความบันเทิงผ่อนคลายอารมณ์ โดยปราศจากการหาความรู้รอบตัวเพิ่มเติม ดังนั้นหนังสือพิมพ์จึงเป็นสื่อกลางที่จำเป็นของสังคม หนังสือพิมพ์มีหน้าที่หลักในการเสนอข่าว (inform) และภารกิจให้ความรู้ความเข้าใจของโลกซึ่งอยู่พ้นออกไปจากสิ่งแวดล้อมซึ่งเปรียบเหมือนเป็นการสอน (educate) ประชาชนผู้อ่าน¹ นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังมีหน้าที่ในการเสนอข่าวแนะแนวทางวิพากษ์วิจารณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่รัฐและผู้อ่าน และยังเป็นสื่อความคิดช่วยในการตัดสินใจของประชาชน หนังสือพิมพ์จึงมีอิทธิพลในชีวิตประจำวันของประชาชน การรายงานข่าวบางครั้งก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางความคิด การเรียกร้องความต้องการจากประชาชน หนังสือพิมพ์สามารถช่วยเร่งเร้าความรู้สึก และเป็นผู้จูงใจมวลชนใดโดยเฉพาะ สำหรับประเทศที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาเช่นประเทศไทย²

¹สุภา ศิริมานนท์ "โอกาสและลักษณะการอย่างไรที่นับว่าเหมาะสมสำหรับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นลำปาง" ชุมนุมบทความทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 69

²สุภาพันท์ สุนทรณี วิวัฒนาการ และการใช้ประโยชน์ของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ปรินูญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกบรรณารักษศาสตร์ หน้า 116

หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งความรู้ในรูปของข่าวสารหรือเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไปในทุกลักษณะ หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ๆ จะบรรจุทุกอย่างในเนื้อหาเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างกว้างขวาง¹ เช่น ข่าวการบริหารประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม อาชญากรรม การกีฬา อุบัติเหตุ อุบัติภัย ตลอดจนการบันเทิง และข่าวสังคม ทำให้ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ถึงเหตุการณ์ตลอดจนความเคลื่อนไหวสำคัญในสังคม

ในด้านการค้นคว้าหาความรู้ หนังสือพิมพ์นับเป็นอุปกรณ์ และคู่มือในการศึกษาหาความรู้ทั้งวิชาทั่วไป และวิชาเฉพาะ ที่สำคัญคือวิชาสังคมศึกษา² เพราะทุก ๆ วันหนังสือพิมพ์จะรายงานให้ทราบเรื่องความก้าวหน้าของโลกในด้านต่าง ๆ ³ นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังใช้เป็นหลักฐานที่อาจนำไปอ้างอิงภายหลังได้ด้วย⁴

หนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญต่อนักเรียน แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะมีได้เป็นตำราโดยตรง แต่ก็มุ่งหมายจัดเป็นหนังสือช่วยการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้รอบตัว ภาษาต่างประเทศ วรรณกรรม และอื่น ๆ หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องช่วยในการอ่านหนังสือของนักเรียนได้แตกฉานจนเกิดความชัดเจนในการอ่าน ความเข้าใจในภาษา ตลอดจนถ้อยคำ และศัพท์ใหม่ ๆ

¹จักรวาล ขาญนวงศ์ โลกหนังสือพิมพ์ หน้า 191

²โสภณพรหม นามวงศ์ การใช้หนังสือพิมพ์รายวันเป็นอุปกรณ์การสอนของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยาชัย แผนกโสตทัศนศึกษา หน้า 20

³ประยุทธ์ ลิทธิพันธ์ ฐานันดรสี่ ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ หน้า 417

⁴สุกัญญา ตีรวนิช ประวัติการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (พ.ศ. 2325 - 2475) หน้า 1

ประวัติของหนังสือพิมพ์ไทยยุคเริ่มแรกอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 โดยในปี พ.ศ. 2387 หมอแคน ปีช แบร์คเลย์ มิชชันนารีอเมริกันได้ออกพิมพ์บางกอกเรคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) เป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย แดงขาวฉบับแรก แต่กิจการไม่แพร่หลายเพราะคนไทยยังไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ ประกอบกับทั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ไม่ไว้วางใจมิชชันนารีเท่าใด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่หนังสือพิมพ์มักตีเฝ้ายหน้าเมืองไทยตลอดถึงการบริหารบ้านเมืองของพระองค์และแม่เรื่องส่วนพระองค์¹ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์ไม่เป็นที่ยอมรับของชนชั้นสูงขณะนั้นหนังสือพิมพ์จึงต้องหยุดไป แต่ในปี พ.ศ. 2407 หมอแบร์คเลย์ได้เริ่มออกหนังสือพิมพ์บางกอกเรคอร์ดเดอร์อีกครั้งเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน และในระหว่างปี พ.ศ. 2402 - 2415 คือ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 หมอแบร์คเลย์ก็ออกหนังสือพิมพ์บางกอกกาเดนเคอร์ ซึ่งหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ นอกจากหมอแบร์คเลย์แล้วยังมีมิชชันนารีแบ็บติสต์ เช่น ชามูแอล ยอน สมิท ได้ดำเนินการสำนักพิมพ์ของตนเอง โดยออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษชื่อ สยามวิกตี แอดเวอร์ไทเซอร์ และสยามโปสิเตอร์ และบางกอกแคอาลี แอดเวอร์ไทเซอร์ (Bangkok Daily Advertiser) ในปี พ.ศ. 2425 ชามูแอล ยอน สมิท ได้ตีพิมพ์จดหมายเทศสยามไสมยรายสัปดาห์เป็นหนังสือบอกข่าว และแสดงความคิดเห็นทัศนคติของหมคสมิทที่มีต่อเมืองไทย

¹พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 3 หน้า 103

ไม่เพียงแต่มีชนนารีเท่านั้นที่สนใจกิจการหนังสือพิมพ์ พระบรมวงศานุวงศ์ก็ทรงให้ความเอาพระทัยใส่ โดยเฉพาะเจ้านายรุ่นเยาว์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ร่วมกันทำหนังสือพิมพ์ครุโณวาท ซึ่งประกอบด้วยข่าวทั่วไป ข่าวต่างประเทศ บทร้อยกรอง และบทละคร หนังสือพิมพ์ครุโณวาทได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2417 ในปี พ.ศ. 2418 นี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ได้ทรงออกหนังสือพิมพ์คอต (Court) จุดประสงค์เพื่อบอกข่าวราชการโดยเฉพาะ¹ หนังสือพิมพ์ข่าวราชการหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2419 แต่นั้นมาการหนังสือพิมพ์เริ่มเปลี่ยนมือมาสู่สามัญชน ซึ่งออกโดยสถาบันต่าง ๆ เช่น จดหมายเหตุแสงอรุณของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ซึ่งส่วนใหญ่มักเสนอบทความสารคดี

หนังสือพิมพ์ในยุคหลังนอกจากจะเสนอข่าวสารการเมือง แจ้งความสารคดีทางวิชาการแล้ว ยังมีบทวิจารณ์ หนังสือพิมพ์ฉบับใดมีนักวิจารณ์ปากกล้า หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็มักจะได้รับความนิยมจากผู้อ่าน หนังสือพิมพ์ในยุคแรก ๆ ของไทยมีนักวิจารณ์ปากกล้าอยู่หลายคน ที่ขึ้นชื่อว่าปากคมพูดอย่างตรงไปตรงมาไม่เกรงกลัวผู้ใดอยู่ 2 ท่านได้แก่ ต.ว.ส. วัฒนาโกซึ่งจะเขียนบทความแสดงความคิดเห็นในหนังสือพิมพ์ทุกวิภาคพจนกิจ และอีกท่านหนึ่งคือ ก.ศ.ร. กุหลาบ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวิจารณ์สังคมโดยได้ออกหนังสือพิมพ์สยามประเพณีสุนทโรวาทพิเศษ และโดยเฉพาะบทวิจารณ์ของ ต.ว.ส. วัฒนาโกค่อนข้างจะรุนแรง เช่น การเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการศึกษาของพลเมือง โดยชี้ให้เห็นภัยที่อาจจะเกิดขึ้นจากประชาชนที่ปราศจากการศึกษา²

¹ ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 40

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช สรรพนิพนธ์ของเทียนวรรณ หน้า 40 (อ้างอิงจาก ตุลวิภาคพจนกิจ เล่มที่ 4 วันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2447)

ในปี พ.ศ. 2447 - 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครั้งทรงเป็น มกุฎราชกุมารได้ทรงออกนิตยสารฉบับหนึ่งชื่อ ทวีปัญญา ออกเป็น
รายเดือนโดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมความรู้ซึ่งนิยายให้อ่านกันเล่นเพลิน ๆ
นอกจากนี้ก็มีตำนานประวัติศาสตร์ การประชดสังคม เป็นต้น เช่นเดียวกับหนังสือ
พิมพ์รายเดือนอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ลัทธิวิชา ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่น
พิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ที่มุ่งให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และการส่งเสริม
การศึกษาในรูปการแต่งและการแปลให้แพร่หลาย ปี พ.ศ. 2450 ได้เกิดหนังสือ
พิมพ์รายวันฉบับที่สำคัญคือ จินโนสยามวารศัพท์ทั้งภาษาจีน และภาษาไทยรายวัน
ของนายเชียวฮุดเส็ง สิมูญเรือง ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การยกระดับสังคมไทย
โดยการเรียกร้องรัฐบาลให้เห็นความสำคัญของการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะ
การให้รัฐบาลยกเลิกโรงเรียน และเปิดโรงเรียนแทน¹

ในปี พ.ศ. 2463 มีหนังสือพิมพ์รายวันเกิดขึ้นใหม่หลายฉบับที่สำคัญ
เช่น หนังสือพิมพ์วายุมา ซึ่งนอกจากจะเสนอข่าวสารการเมือง สารคดี บทความ
ทางวิชาการแล้วยังมีแนวแปลออกไปคือ ตีพิมพ์นวนิยายเรื่งมยต่าง ๆ ซึ่งได้ให้
ความรู้ และความสนุกสนานแก่ผู้อ่านด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีส่วนผูกพันกับหนังสือพิมพ์อยู่เป็นอันมาก ทรงส่งบทความไปลงในหนังสือพิมพ์
"ไทย" และทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตอบบทความของพระองค์ได้ หนังสือพิมพ์
ที่น่าสนใจอีกฉบับหนึ่งคือ บางกอกการเมืองเป็นหนังสือพิมพ์ที่ตื่นตัวในการแสดงความคิด
เห็น หนังสือพิมพ์ในสมัยนี้เจริญรุ่งเรืองมาก ขณะเดียวกันก็มีเสรีภาพอย่างกว้างขวาง²

¹"การพนันเป็นรากของความชั่ว" จินโนสยามวารศัพท์ วันศุกร์ที่ 25
พฤศจิกายน พ.ศ. 2453

²อาไฟ จันทรจิระ ประวัติและวิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย
ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกบรรณารักษศาสตร์
หน้า 158

จากการขยายตัวของหนังสือพิมพ์ในช่วงรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 เป็นเหตุให้หนังสือพิมพ์มีวิวัฒนาการเป็นรูปของสื่อมวลชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการของมวลชน ดังนั้นเนื้อหาของหนังสือพิมพ์จึงประกอบไปด้วยข่าว บทความ โฆษณา แรงความของทางราชการ ประกาศศาล ข่าวนับถึงนอกจากนั้น มีนวนิยาย พงศาวดารจีน และเรื่องแปลจากภาษาต่างประเทศ จึงนับได้ว่าหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงก้าวแรกเพื่อเข้าถึงประชาชนแม้จะเป็นคนจำนวนน้อยซึ่งอาจจะไม่มีลักษณะเป็นของมวลชนโดยแท้จริง เพราะการศึกษายังจำกัดอยู่แต่นับว่ามีลักษณะเป็นสื่อมวลชนได้¹ เพราะสามารถให้ความรู้แก่ผู้อ่าน หนังสือพิมพ์จึงถือเหมือนเป็นครูของผู้อ่าน²

การที่หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพเป็นเหตุให้การวิพากษ์วิจารณ์การจัดการศึกษาของรัฐบาลทำได้อย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์ได้กลายเป็นตัวแทนของราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบที่ไทยยังอยู่ในช่วงของการปรับปรุงประเทศ ความต้องการปรับปรุงการศึกษาเป็นนโยบายที่สำคัญอันหนึ่ง การจัดการศึกษาของไทยแบบเดิมมีปัญหาในความไม่เสมอภาค และความไม่เป็นแบบแผน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางรากฐานจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ โดยทรงสถาปนาโรงเรียนหลวงสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ และโรงเรียนสำหรับทวยราษฎรขึ้น ในระยะที่ไทยตื่นตัวทางการศึกษานี้ หนังสือพิมพ์ได้เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาล โดยทำหน้าที่บอกข่าวความเคลื่อนไหวในการศึกษา เพื่อเรียกร้องและชักชวนให้ราษฎรเห็นความสำคัญในการส่งบุตร - หลานเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนที่ประกาศตั้งขึ้นใหม่ เป็นต้น ในการรณรงค์เพื่อให้ประชาชนรู้หนังสือในระยะที่

¹เกษม ศิริสัมพันธ์ "รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพฯ 14 ฉบับ" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 7 เล่ม 2 พ.ศ. 2520 หน้า 15

²นิเทศสาร ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2520 บทบรรณาธิการ

ประเทศไทยขาดการพัฒนาสื่อสารประเภทอื่น เช่น วิทยุ และทีวีนั้น หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อสารมวลชนประเภทเดียวที่จะส่งเสริมสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลได้ดีที่สุด¹ หนังสือพิมพ์ได้ชี้แนะและกระตุ้นรัฐบาลให้สนใจต่อการจัดการศึกษา นับตั้งแต่ได้เริ่มกิจการหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) ของหมอแบร์ดเลย์ได้ลงบทความเรียกร้องให้คนมีฐานะดีในขณะนั้นเห็นความสำคัญของการศึกษาโดยสละเงินทองเพื่อสร้างสถานศึกษาแก่กลุ่มคนและชนชาติ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญทางการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาแบบใหม่จะบรรลุความสำเร็จได้ต้องพึ่งพาความร่วมมือช่วยเหลือของหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากประชาชน² ที่สำคัญประการหนึ่งอาจเป็นไปได้ว่าแนวความคิดที่จะจัดการศึกษาแบบใหม่ให้แก่ประชาชนทั่วไปไม่ได้รับการยอมรับอย่างชัดเจน และเพียงพอ ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก³ ทำให้รัฐบาลมีนโยบายมุ่งเน้นในการรักษาความมั่นคงและป้องกันประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นสำหรับด้านการศึกษารัฐบาลจึงมีเจตนาหมายให้วัดเป็นผู้จัด ซึ่งการจัดการศึกษาของวัดก็ทำไม่ได้เต็มที่เพราะงบประมาณการศึกษาที่รัฐจัดสรรให้กระทรวงธรรมการเมื่อเทียบกับกระทรวงอื่น ๆ ยังอยู่ในระดับต่ำมาก⁴ ซึ่งในเรื่องนี้ หมอเอช. ยีแมกฟาแลนด์ ได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านและเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นความสำคัญ

¹สุภา ศิริमानนท์ "โอกาส และลักษณะการอย่างไรที่นับว่าเหมาะสมสำหรับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นล้าหลัง" ชุมนุมบทความทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ หน้า 64

²ยงยุทธ ไขยสีหา การวิเคราะห์แนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษาของผู้นำการศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2414 - 2464 ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. 25 หน้า 65

³ค.

⁴แน่งน้อย วิจิตรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช หน้า 76- 79

ของการศึกษาเท่ากับการป้องกันประเทศ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ก็ได้อ้าง
พิมพ์บทความเสนอแนะแนวทาง การศึกษาตลอดมาโดยชี้ให้เห็นความสำคัญของ
การศึกษาที่จะช่วยให้รัฐปกครองประชาชนที่มีการศึกษาว่าจะได้ผลอย่างมาก
เพียงไร¹ หนังสือพิมพ์วายาโมได้เรียกร้องให้กระทรวงศึกษาธิการค้นหา
เงินบำรุงการศึกษามีในธนาคารผู้ศรัทธามหาบิณฑา และควรขยายการศึกษาโดย
การรับเด็กหญิงเข้ารับการศึกษาคด้วย²

สำหรับการศึกษาของสตรีสามัญชนยังไม่แพร่หลายเนื่องจากค่านิยมของ
ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษ หนังสือพิมพ์ได้แสดงความคิดเห็น
ชักนำให้รัฐบาล ผู้ปกครอง และแม้แต่สตรีเองได้เห็นความสำคัญของสตรีในการ
เป็นกำลังของชาติ หนังสือพิมพ์นอกจากจะทำหน้าที่เสนอแนะความคิดเห็นต่อการ
จัดการศึกษาแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นขึ้นเช่น
มีผู้ไม่เห็นด้วยกับการจัดหลักสูตรของรัฐที่ให้นักเรียนหญิงเรียนเหมือนนักเรียนชาย
ก็สามารถเขียนแสดงความคิดเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ได้³ ซึ่งผู้เขียนบทความแสดง
ความคิดเห็นมักจะเป็นผู้ปกครองของนักเรียนหญิง

ในช่วงปี พ.ศ. 2459 - 2469 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น เสนาบดี
กระทรวงศึกษาธิการ คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี มีนโยบายขยายการศึกษา
อีกวิธีหนึ่งให้เป็นการศึกษาแห่งชาติ โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์
การศึกษาภาคบังคับในชั้นประถมศึกษาทั้งเด็กชาย และเด็กหญิง การประกาศใช้

¹"การศึกษาย่อมเกี่ยวกับการปกครอง" จีนโนสยามวารศัพท์ วันจันทร์
ที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2464 หน้า 2

²"เงินเป็นกำลังของการศึกษา" วายาโม วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.
2463 หน้า 7

³"ความเห็นการศึกษาขั้นต้น" สยามสัปดาห์ วันศุกร์ที่ 14 กรกฎาคม
2465 หน้า 1

พระราชบัญญัติประถมศึกษามีอุปสรรคมากมายไม่ว่าจะเป็นงบประมาณการศึกษา และที่สำคัญมากคือค่านิยมของคนไทยในการไม่ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษ เพราะเห็นว่าต้นทุนเหตุให้สูญเสียแรงงาน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ใช้ ความพยายามที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับให้สำเร็จ ในที่สุดได้ โดยต่อสู้ชี้แจงทั้งในที่ประชุมเสนาบดี และบทความลงในหนังสือพิมพ์ นิติสารต่าง ๆ เช่น ได้ประพันธ์นิยายเรื่องสั้นลงในหนังสือพิมพ์ ลักขิตยานในเรื่อง "ย่าเพ็งและจันทราส" ซึ่งล้วนเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความโง่เขลาของ ราษฎร พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา เพื่อลด ช่องว่างทางภูมิปัญญาระหว่างชนชั้นสูงหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ กับชาวนชนบท¹ และแม้ว่าจะมีอุปสรรค และปัญหามากมายในการที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณการศึกษา ซึ่งสมเด็จพระยาดำรง ราชานุภาพ ก็ทรงวิจารณ์ว่า "เป็นการหักหาญและยังไม่สมควรแก่เวลา"² อาจจะ เพราะความยังไม่พร้อมนี้เองก็ได้ที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหามากมายภายหลัง การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาที่สำคัญคือปัญหาเงินศึกษาฟรี³

¹ วิชา กงกะนันท์ "เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกับย่าเพ็ง" ชีวิตและงานครูเทพ หน้า 82

² วารุณี โอสธารมย์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475 หน้า 235

³ เงินศึกษาฟรี หมายถึง เงินที่เรียกเก็บจากชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ 16 ปีถึง 60 ปี เพื่อบำรุงการศึกษาในอัตราไม่ต่ำกว่า 1 บาทหรือไม่เกิน 3 บาท โดยให้เก็บภายในเวลาที่อุปราช หรือสมุหนายกกำหนดเป็นปี ๆ ไปตาม ความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อกำหนดนี้อยู่ในมาตรา 28 แห่งพระราช- บัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464

ที่ก่อปัญหาให้กับผู้ปกครองนักเรียนและประชาชน หนังสือพิมพ์ได้รับบทบาทเต็มที่ โดยทำหน้าที่เป็นสื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการเก็บเงินศึกษาฟรี ตลอดจนได้ใช้หนังสือพิมพ์บอกกล่าวถึงความเดือดร้อนของตน นับว่าหนังสือพิมพ์ได้เป็นกระจกส่องเงาให้รัฐบาลได้ดี

หนังสือพิมพ์ยังได้ช่วยแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์การจัดการศึกษาของ รัฐในระดับต่าง ๆ ทั้งในแง่ยกย่องสนับสนุน และในแง่ขัดแย้ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ในด้านกำสัจใจและการปรับปรุงแก้ไขการศึกษาต่อไป เช่น ในด้านยกย่องนั้นหนังสือ พิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้กล่าวชมเชยหนังสือเรียน "ครูณศึกษา" สำหรับชั้นประถมศึกษา ของท่าน ฟ. ฮีแลร์ ครูโรงเรียนอัสสัมชัญว่าเป็นหนังสือที่ดีมีประโยชน์ต่อการ เรียนของเด็กมาก¹

ในด้านขัดแย้งนั้นหนังสือพิมพ์ได้แสดงความไม่เห็นด้วยและติเตียนการ ลงโทษนักเรียนของโรงเรียนเอกชนบางแห่งที่ลงโทษนักเรียนอย่างทารุณป่าเถื่อน

ในรัชกาลที่ 5 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลที่ 6 ได้มีการออกหนังสือพิมพ์และ วารสารเผยแพร่แก่ประชาชน โดยเจ้านาย ข้าราชการ และชาวต่างประเทศ เป็นจำนวนมาก และแม้จะยังไม่มีพระราชบัญญัติการพิมพ์ควบคุมขอบเขตการแสดง ความคิดเห็นและการออกหนังสือพิมพ์ นักประพันธ์ก็มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างเสรี² โดยที่นักเขียนจะเขียนบทความหรือวิจารณ์อะไร

¹"ครูณศึกษาของอัสสัมชัญ" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2464 หน้า 2

²เลื่อน ศรากับพานิช จรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์ หน้า 2

ก็กล่าวได้เท่าเทียมอารยประเทศ รัฐบาลไม่รบกวนจนเกินไป จึงมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับลงวิจารณ์การกระทำของรัฐอย่างจริงจัง¹ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยกว้างขวางในคำรับฟังความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ฉบับใดลงทำนิตินิเทศเกี่ยวกับการบริหารรัฐบาล พระองค์จะทรงเขียนตอบโต้ชี้แจงข้อเท็จจริงโดยมิได้อือพระองค์ ทั้ง ๆ ที่สมัยนั้นประเทศไทยยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นไม่ทรงใช้พระราชอำนาจกับหนังสือพิมพ์ ข้อนี้นับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจการหนังสือพิมพ์เจริญรุ่งเรืองมาก แต่ก็มีหนังสือพิมพ์บางฉบับก้าวร้าวในความเป็นไปส่วนตัวของบุคคล ดังนั้นพระองค์จึงทรงหาทางป้องกันโดยการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการประกอบกิจการการพิมพ์ และการโฆษณา เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุด และเป็นการอุดหนุนผู้ประพันธ์ด้วย²

ถึงแม้ว่าหนังสือพิมพ์จะได้นำแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ทางการศึกษามาก็ตาม แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถจะทำตามความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ได้ทุกประการ เพราะความเห็นทั้งหลายไม่ใช่จะดีไปเสียหมด รัฐบาลต้องหยิบยกขึ้นพิจารณาว่าอย่างไรควรหรือไม่ควรทำตาม เฉพาะที่ควรทำตามนั้นก็ยังมีมากจนบางครั้งเจ้าหน้าที่ตามไม่ทัน และบางอย่างหนังสือพิมพ์เสนอนั้นก็ต้องใช้เวลาและเงินมาก บางอย่าง

¹"สภาพของหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2467 หน้า 3

²"พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465" ราชกิจจานุเบกษา 39 (30 มกราคม 2465) หน้า 564

ก็เป็นการขึ้นนิสัยของประชาชนถ้ารัฐเข้มงวดเข้าก็จะพากันเคื่อครั่น จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องคอยทำคอยไปทีละน้อย¹

อย่างไรก็ตามก็ไม่ใช่ว่ารัฐบาลจะไม่ฟังเสียงของหนังสือพิมพ์เสียเลย เพราะถือว่าหนังสือพิมพ์เป็นตัวแทนของประชาชน หนังสือพิมพ์จึงเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลเป็นผู้นำทางความคิดแก่ประชาชน² เพราะฉะนั้นรัฐบาลจึงไม่อาจละเลยความคิดเห็นของประชาชนผ่านหนังสือพิมพ์ไปได้ จึงนับได้ว่าหนังสือพิมพ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการชี้นำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ เสนอข่าว และให้ความรู้ ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาของไทย จากความสำคัญของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการศึกษาของไทยในระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468 จึงเป็นเหตุให้เห็นสมควรจะได้ศึกษาอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการจัดการศึกษาของไทยให้ละเอียดยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในการกระตุ้นให้เกิดภูมิปัญญาของคนไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2411 - 2468
2. เพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ทางด้านการนำเสนอความคิดเห็นทางด้านการศึกษา
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการจัดการศึกษาของพลเมืองไทย

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

¹"สภาพของหนังสือพิมพ์กับข้าราชการ" บางกอกเมือง วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2467 หน้า 3

²พจนานุกรม สำนวน ขรรค์ "คำปราศรัยเปิดการสัมมนา" หนังสือพิมพ์กับ ความอยู่รอด ...? สมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย หน้า 3

1. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะทำให้ทราบบทบาทหน้าที่ ของหนังสือพิมพ์ ในการเผยแพร่ข่าวสารการศึกษา การแสดงความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์ การจัดการศึกษาของไทย
2. ผลของการศึกษาจะทำให้ทราบแนวความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏใน หนังสือพิมพ์ต่อการจัดการศึกษาของไทย
3. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะทำให้ทราบถึงอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ ต่อการจัดการศึกษาของไทย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

จะศึกษาแนวความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการจัดการศึกษาของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2411 - 2468

ข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษาค้นคว้า

หนังสือพิมพ์ หมายถึง หนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่ออกในช่วง พ.ศ. 2411 - 2468 โดยไม่จำกัดเจ้าของ และบรรณาธิการจะเป็นคนชาติใด และไม่จำกัดว่าจะ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ออกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายักษ์ หรือรายเดือน

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ข้อคิดเห็นทางการศึกษาของหนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่งทำให้เกิดการปรับปรุง วิธีการจัดการศึกษาของรัฐบาลในระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468 ให้มีสภาพดีขึ้น
2. ข้อวิพากษ์วิจารณ์ และข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นมีส่วน สนับสนุนอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการศึกษาของชาติมาก

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การค้นคว้าเรื่องนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณาวเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าจะใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก และอาศัยข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบด้วย

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
2. หอสมุดแห่งชาติ
3. แหล่งอื่น ๆ เช่น หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ

เอกสารที่ใช้ในการศึกษา

1. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น ได้แก่
 - 1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์
 - 1.1.1 เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ
 - 1.1.2 พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 - 6
 - 1.1.3 เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ
 - 1.1.4 เอกสารรัชกาลที่ 6 เรื่องแผนการศึกษาของชาติ
 - 1.2 เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว
 - 1.2.1 พระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ. 2464
 - 1.2.2 พระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์
 - 1.2.3 หนังสือพิมพ์ในรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6

2. เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

2.1 ปริญญานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และหนังสือทั่วไป เช่น

แน่งน้อย คีตศิรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราช

มนูญ ลาซโรจน์ นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ยงยุทธ ไขยสีหา การวิเคราะห์แนวความคิดในการปฏิรูป
การศึกษาของผู้นำการศึกษาของไทยระหว่าง พ.ศ. 2414 - 2464

ดัดดา สุวรรณกุล พัฒนาการศึกษาของหลักสูตรประถมศึกษา
และมัธยมศึกษาในประเทศไทย

วารุณี โอสการมย์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2414 -
2475

สุภาพันท์ สุนทรมณี วิวัฒนาการและการใช้ประโยชน์ของ
หนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

โสภภาพรณ นามวงศ์ การใช้หนังสือพิมพ์รายวันเป็นอุปกรณ์
การสอนของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา - ชนบุรี

อำไพ จันทร์จิระ ประวัติและวิวัฒนาการการพิมพ์หนังสือ
ในประเทศไทย เป็นต้น

2.2 วารสารต่าง ๆ เช่น

วารสารธรรมศาสตร์

วารสารนิเทศสาร

จุดสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

ฯลฯ

สรุป

บรรณานุกรม

บทคัดย่อ

สภาพการณ์ทั่วไปของกิจการหนังสือพิมพ์ไทยระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468

1. วิวัฒนาการหนังสือพิมพ์ตั้งแต่เริ่มแรกถึง พ.ศ. 2468

ก่อนที่จะมีกิจการหนังสือพิมพ์ไทยในประเทศไทยนั้น การพิมพ์หนังสือไทยได้เริ่มขึ้นก่อนแล้วในประเทศพม่า ในระหว่าง พ.ศ. 2356 ถึง พ.ศ. 2393 โดยนางแอนน์ เฮซติน ยัคสัน (Anne Hezetine Judson) มิชชันนารีชาวอเมริกัน เป็นผู้เขียนแบบพิมพ์ภาษาไทยแล้วนำไปให้ช่างหล่อเป็นตัวพิมพ์ การเขียนแบบพิมพ์ภาษาไทยของนางแอนน์ เฮซติน ยัคสัน จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดตัวพิมพ์ภาษาไทย ดังนั้นประวัติการพิมพ์หนังสือไทยของนางแอนน์ เฮซติน ยัคสัน จึงเป็นจุดหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งมีประวัติดังนี้ คือ

ในระหว่าง พ.ศ. 2356 ถึง พ.ศ. 2393 มิชชันนารีชาวอเมริกันสองสามีภรรยาสังกัดคณะแบปติสต์ ชื่อ ศาสนาจารย์ อโดนิรัม ยัคสัน (Reverend Adoniram Judson) และนางแอนน์ เฮซติน ยัคสัน ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศพม่าเพื่อเผยแพร่ศาสนา มิชชันนารีทั้งสองได้เรียนภาษาพม่าเพื่อประโยชน์ในการแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาพม่าเพื่อการเผยแพร่ศาสนา ในขณะเดียวกันทางสำนักงานใหญ่คณะแบปติสต์ได้ส่ง ยอช เอช เฮาท์ (George H. Hough) ผู้มีความรู้ทางด้านช่างพิมพ์เข้ามาสมทบกับคณะเผยแพร่ศาสนาในประเทศพม่า ยอช เอช เฮาท์ ได้เดินทางมาพร้อมกับนำแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาอังกฤษ ถึงประเทศพม่า ยอช เอช เฮาท์ก็ได้เรียนภาษาพม่าเพื่อใช้ในการแปลพระคัมภีร์เผยแพร่ศาสนา ในช่วง พ.ศ. 2359 ศาสนาจารย์ อโดนิรัม ยัคสัน ได้เขียนแบบภาษาพม่าให้ช่างหล่อเป็นตัวพิมพ์ ในระยะ

ใกล้เคียงกันนี้เองที่ นางแอนน์ เอชทิน ยัคสัน ได้มีโอกาสพบกับเชลยไทยที่เมืองมะละแหม่ง¹ นางแอนน์ เอชทิน ยัคสัน จึงได้เริ่มเรียนภาษาไทยจากพวกเชลยชาวไทยเหล่านี้ และได้ใช้เวลาว่างแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาไทยโดยเขียนภาษาไทยให้ยอช เอช เอห์ ช่างพิมพ์หล่อเป็นตัวพิมพ์ควย จึงสันนิษฐานได้ว่าพระคัมภีร์ภาษาไทยที่พิมพ์ขึ้นนั้นคงจะแจกจ่ายให้กับเชลยชาวไทยในพม่านั้นเอง

ใน พ.ศ. 2362 ยอช เอช เอห์ ได้ย้ายไปอยู่ที่เมืองเซรัมโปร์ (นครกัลกัตตา) ประเทศอินเดีย การย้ายไปครั้งนี้เขาได้นำเครื่องพิมพ์ของเขาไปด้วย ดังนั้นโรงพิมพ์ที่สามารถพิมพ์ภาษาไทยได้ จึงมี 2 แห่ง คือ ที่เมืองย่างกุ้ง (ประเทศพม่า) และที่เมืองเซรัมโปร์ (นครกัลกัตตา) ดังจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2371 รอยเอกเจมส์ โลว์ ได้สั่งให้โรงพิมพ์คณะแบปติสต์ที่เมืองเซรัมโปร์จัดพิมพ์ไวยากรณ์ไทย ดังนั้นเมื่อมีผู้กล่าวว่า รอยเอกเจมส์ โลว์ เป็นบุคคลแรกที่สั่งให้หล่อตัวพิมพ์ภาษาไทยนั้นจึงน่าจะเป็นคำกล่าวที่มีข้อผิดพลาด

ผู้ที่ควรได้รับยกย่องควรจะเป็นนางแอนน์ เอชทิน ยัคสัน และช่างพิมพ์ ยอช เอช เอห์²

ต่อมาในราว พ.ศ. 2364 โรเบิร์ต เบิร์น (Robert Burn) มิชชันนารีคณะลอนดอน มิชชันนารีโซไซตี้ (London Missionary Society) ซึ่งได้รับหน้าที่เผยแพร่ศาสนาประจำสิงคโปร์

¹ตามสันนิษฐานของกรมพระยาคำวรงราชานุภาพทรงเห็นว่า เชลยไทยเหล่านี้คงจะถูกกวาดต้อนครั้งสงครามไทยรบพม่า ในคราวเสียกรุงหรืออยู่ยบครั้งที่ 2 ซึ่งจำนวนเชลยไทยที่ถูกกวาดต้อนไปคงประมาณ สามหมื่นคน (อ้างอิงจาก ขจร สุขพานิช ขาวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 13)

²ขจร สุขพานิช ขาวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 7 - 11

ได้ส่งชื่อตัวพิมพ์ภาษาไทยจากโรงพิมพ์คณะแบบคิสต์ในนครกัลกัตตาไปใช้ที่สิงคโปร์ เมื่อ
 โรเบิร์ต เบิร์น ถึงแก่กรรมปลาย พ.ศ. 2375 โรงพิมพ์นี้จึงขายแทนพิมพ์และตัวพิมพ์
 ภาษาไทยให้แก่ มิชชันนารีนิยาย เอ.บี.ซี.เอฟ.เอ็ม. (American Board of
 Commissioners for Foreign Mission) ซึ่ง หมอแคน บีช แบร์คเลย์
 (Dr. Dan Beach Bradley) ตั้งกัอยู่ เมื่อหมอแบร์คเลย์มาถึงสิงคโปร์ใน
 พ.ศ. 2378 คณะ เอ.บี.ซี.เอฟ.เอ็ม. จึงได้มอบแทนพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาไทยให้กับ
 หมอแบร์คเลย์ เมื่อหมอแบร์คเลย์รับหน้าที่เผยแพรศาสนาในประเทศไทย เขาจึงได้นำ
 แทนพิมพ์เข้ามาใช้ในกรุงเทพฯ เครื่องพิมพ์นี้จึงเป็นที่รู้จักกันดีในภายหลังว่าเป็น
 เครื่องพิมพ์เครื่องแรกในประเทศไทย กิจกรรมการพิมพ์จึงได้เริ่มต้นขึ้นในกรุงเทพฯ ใน
 พ.ศ. 2381 แต่เป็นการพิมพ์หนังสือที่จะใช้ในกิจการศาสนา เช่น เป็นบทสวดสั้น ๆ หรือ
 เพลงร้องในโบสถ์เท่านั้น รัฐบาลไทยในขณะนั้นก็ได้ให้ความสนใจในการพิมพ์ของมิชชันนารี
 โดยในปี พ.ศ. 2382 รัฐบาลไทยได้คว่าจ้างหมอแบร์คเลย์ตีพิมพ์เอกสารทางราชการ คือ
 ประกาศพระราชโองการห้ามสูบบุหรี่ สำหรับการจำหน่ายหนังสือพิมพ์นั้นมิชชันนารีได้เริ่ม
 ดำเนินการในปลายรัชกาลที่ 3 จากการประสบความสำเร็จในการพิมพ์จึงทำให้มิชชันนารี
 หันมาสนใจจำหน่ายหนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง

1.1 กิจการหนังสือพิมพ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 4

เมื่อครั้ง พ.ศ. 2387 กิจการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยได้
 กำเนิดขึ้น โดยหมอแบร์คเลย์ ได้ขยายการพิมพ์คือ นอกจากจะตีพิมพ์เฉพาะ
 คำสอนทางศาสนาในรูปของหนังสือเล่มเล็ก ๆ แล้ว หมอแบร์คเลย์ยังได้ขยาย
 การตีพิมพ์หนังสือพิมพ์อีกด้วย หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของหมอแบร์คเลย์คือ บางกอกเรคคอร์ด
 (Bangkok Recorder) ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายปักษ์ โดยตีพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและ
 ภาษาอังกฤษ การที่หมอแบร์คเลย์จำเป็นต้องตีพิมพ์ภาคภาษาอังกฤษด้วยนั้นคงเป็น

เพราะผู้ใช้บริการส่วนหนึ่งเป็นชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เช่น บริษัท
เก็นเรอ และห้างร้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม หมอแบร์คเลย์ก็มีศิลปะที่จะให้
ประโยชน์แก่มหาชนชาวไทย โดยเฉพาะทางด้านการต่าง ๆ จากตะวันตก
ซึ่งจะเห็นได้จากการแปลงจุดประสงค์ของการออกหนังสือพิมพ์และการเลือกวันออก
หนังสือพิมพ์บางกอกรีคอร์เดอร์ ของหมอแบร์คเลย์โดยเลือกเอาวันที่ 4 กรกฎาคม
ซึ่งถือเป็นวันชาติอเมริกัน หมอแบร์คเลย์กล่าวไว้ว่า "วันนี้เป็นวันชาติของอเมริกัน
เราถือเอาวันนี้เป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนาที่ชาวอเมริกันมีความประสงค์จะ
แบบฉบับ ประสบการณ์และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ให้กับประชาชนแห่งประเทศไทย
สยาม"¹ หนังสือพิมพ์บางกอกรีคอร์เดอร์ มีหมอแบร์คเลย์เป็นบรรณาธิการ มีผู้จัดการ
คือ หมอคาสเวลล์ สมาชิกของหนังสือพิมพ์นี้มีทั้งหมด 35 คน ในจำนวน 35 คน
เป็นเจ้านาย 33 คน ส่วนอีก 2 คนเป็นราษฎรสามัญ จำนวนสมาชิกของหนังสือพิมพ์
นี้ว่าน้อยมาก ในขณะที่การทำหนังสือพิมพ์ต้องลงทุนมาก หมอแบร์คเลย์จึงได้พยายาม
จะประกาศเชิญชวนการเข้าเป็นสมาชิกของหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์บางกอกรีคอร์เดอร์
อยู่ได้เพียงมีเดียวกัเหตุการณ์พิมพ์เพราะหมอแบร์คเลย์ได้เดินทางกลับสหรัฐอเมริกา
เสียก่อน ในระยะแรกของกิจการหนังสือพิมพ์หนังสือพิมพ์ยังมีได้เป็นลักษณะของรูป
เล่มมวอลชน ทั้งนี้เพราะจำนวนสมาชิกยังจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มเจ้านายเสียเป็นส่วนใหญ่
ใน พ.ศ. 2393 หมอแบร์คเลย์ได้เดินทางมาประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง
และใน พ.ศ. 2402 หมอแบร์คเลย์จึงได้คิดออกหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งคือ บางกอก
คาเลนเดอร์ (Bangkok Carender) ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายปีตีพิมพ์เป็นภาษา
อังกฤษ เนื้อหาหนังสือพิมพ์ยังมุ่งให้ความรู้และประโยชน์ต่อชาวต่างประเทศที่อาศัย
อยู่ในประเทศไทย เช่น การประกาศแจ้งเวลาที่เรือเข้าออก การประกาศแจ้งความ

¹ ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 16

และโฆษณา และบทความเพื่อให้ชาวต่างประเทศเข้าใจพื้นฐานความเชื่อของคนไทย¹ นอกจากนี้หมอบรัดเลย์ยังได้ตีพิมพ์หนังสือประเภทนิตยสารภาษาอังกฤษ หนังสือบางกอกแอดเวร์ไทเซอร์ (พ.ศ. 2409) กิจกรรมการพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ดำเนินต่อมาจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิตของเขา แต่กรรมาของหมอบรัดเลย์ก็ได้ดำเนินกรรมาต่อมาจนถึง พ.ศ. 2436

1.2 กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5

ในตอนต้นรัชกาลที่ 5 กิจการหนังสือพิมพ์ยังคงอยู่ภายใต้การดำเนินการของมิชชันนารีเป็นส่วนใหญ่ มิชชันนารีผู้ดำเนินการหนังสือพิมพ์ที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น ซามูเอล ยอน สมิท (Samuel John Smith) ซึ่งเป็นมิชชันนารีสังกัดคณะแบปติสต์ ซามูเอล ยอน สมิท หรือที่คนไทยมักเรียกว่า หมอสมิท นอกจากเขาจะมีบทบาทในด้านการพิมพ์หนังสือประเภทนิตยสารภาษาอังกฤษแล้ว เขายังได้จัดพิมพ์นิตยสารภาษาไทยชื่อ สยามไสมย ซึ่งออกจำหน่ายระหว่าง พ.ศ. 2425 - 2429 หนังสือพิมพ์สยามไสมยเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ แต่หนังสือพิมพ์นี้อยู่ได้ไม่นานก็ต้องเลิกไปเพราะหมอสมิทประสบกับการขาดทุน

นอกจากนี้หมอสมิทยังได้จัดทำหนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษชื่อ บางกอกแอดเวร์ไทเซอร์ (Bangkok Daily Advertiser) แต่หนังสือพิมพ์รายวันฉบับนี้อยู่ได้ไม่กี่เดือนก็หยุดการพิมพ์ แม้ว่าหมอสมิทจะมีแนวโน้มในการเขียนบทความกระตุ้นการพัฒนาสังคมไทย แต่คนไทยก็ไม่นิยมอ่านเพราะเป็นหนังสือพิมพ์ที่อ่านเข้าใจยาก หนังสือพิมพ์ของหมอสมิทส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในมือคนไทยที่เป็นบุคคลชั้นสูงซึ่งมีจำนวนน้อย การจำหน่ายหนังสือพิมพ์จึงน้อยไปด้วย จากเหตุผลนี้จึงทำให้หมอสมิทไม่ประสบความสำเร็จในด้านการพิมพ์ แต่หมอสมิทกลับประสบความสำเร็จในด้านการพิมพ์หนังสืออ่านเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นส่วนใหญ่² ภายหลัง

¹ สุกัญญา ศีระวนิช หมอบรัดเลย์กับการหนังสือแห่งกรุงสยาม หน้า 40

² ประยุทธ์ ลิทธิพันธ์ ฐานันดรสี ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ หน้า 161 - 164

จากที่หมอสมิท เลิกการออกหนังสือพิมพ์ในปี พ.ศ. 2429 แล้วก็ไม่มีมีชันนารีคนใด สนใจกิจการหนังสือพิมพ์เพราะเหตุผลทางการเมืองจากการที่อังกฤษและฝรั่งเศส ต้องการแผ่อำนาจเข้ามายังประเทศไทย หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยซึ่งพวกตะวันตก เป็นผู้จัดทำอยู่นั้นจึงมีแนวโน้มเป็นหนังสือพิมพ์ทางการเมือง เช่น อังกฤษออกหนังสือพิมพ์ ภาษาอังกฤษชื่อ บางกอกไทมส์ (Bangkok Times) ในปี พ.ศ. 2430 และฝรั่งเศส ใ้ค้อออกหนังสือพิมพ์ชื่อ สยามฟรีเพรส (Siam Free Press) ในปี พ.ศ. 2434 โดยออกเป็นภาคภาษาอังกฤษและภาคภาษาไทย สำหรับหนังสือพิมพ์ที่ออกเป็นภาษาไทย ใช้ชื่อว่า "สารวชิราวุธ" รัฐบาลไทยขณะนั้นเห็นความจำเป็นที่จะต้องหนังสือพิมพ์ ที่เป็นของคนไทยจะได้ใช้ติดตามข่าวราชการมาลงเสนอโดยเฉพาะในภาวะที่ประเทศ กำลังเผชิญกับภัยคุกคามจากตะวันตก เช่น กรณีที่ฝรั่งเศสส่งทัพเรือมาปิดล้อมกรุงเทพฯ ไว้ในเหตุการณ์ ร.ศ. 112 จึงมีผู้กระตือรือร้นอยากจะรู้ข่าวกันมาก รัฐบาลได้จ้าง ชาวสิงหลคนหนึ่งซึ่งรู้จักกันในนามว่า พระยาสิงหเสนี มาช่วยในกิจการหนังสือพิมพ์ โดยให้ชื่อหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ว่า "สยามออนเซอรเวอร์" หนังสือพิมพ์นี้ตีพิมพ์ครั้งแรก ใน พ.ศ. 2436 โดยตีพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การสนับสนุนกิจการ หนังสือพิมพ์ของรัฐบาลไทยแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลต้องการใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องภายในชาติและต้องการใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสร้างความ เป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่ชาติด้วย แต่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ต้องหยุดตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2475 จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในประเทศ

นอกจากรัฐบาลจะให้ความสนใจในการจัดทำหนังสือพิมพ์เป็นของรัฐแล้ว เอกชนก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมการออกหนังสือพิมพ์เช่นกัน การที่เอกชนเข้ามามีส่วน ในการกิจการหนังสือพิมพ์มีผลทำให้ลักษณะของหนังสือพิมพ์เริ่มเป็นหนังสือพิมพ์เพื่อมวลชน มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงผู้จัดทำได้เปลี่ยนเป็นสามัญชนและจากฝรั่งเป็น คนไทย นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยเริ่มทำหนังสือพิมพ์กัน วงการหนังสือพิมพ์มีความตื่นตัว

มากขึ้นมีหนังสือพิมพ์ออกมามากนับคือมีถึง 39 ฉบับ หนังสือพิมพ์มีหลายภาษา คือ ไทย จีน ฝรั่งเศส ความเปลี่ยนแปลงของหนังสือพิมพ์เป็นผลเนื่องมาจากการหลั่งไหลของวิทยาการตะวันตกและการเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตกในเอเชีย และจากการปฏิรูปของรัชกาลที่ 5 เป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความสนใจผู้ตลอดจนผู้ปกครองต่างก็มีความตื่นตัวสนใจศึกษาหาความรู้และแสดงความคิดเห็นกัน หนังสือพิมพ์จึงกลายเป็นเวทีสำหรับการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวต่าง ๆ สำหรับบ้านเศรษฐกิจจากการที่ประเทศไทยมีการติดต่อกับต่างชาติอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการค้า ประชาชนจึงสามารถซื้อหาหนังสือพิมพ์อ่านได้และจากการขยายการศึกษาของรัฐบาลทำให้จำนวนผู้อ่านหนังสือพิมพ์มากขึ้น คนจึงอ่านหนังสือพิมพ์มากขึ้นตามไปด้วย¹ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงให้การสนับสนุนกิจการหนังสือพิมพ์ ทรงสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นการพิมพ์หนังสือหรือหนังสือพิมพ์ อีกเหตุผลหนึ่งอาจเป็นไปได้ว่าความสำเร็จของการพิมพ์หนังสือเล่มออกจำหน่ายของหมอสมิท (มิชชันนารีคณะแบปติสต์) ซึ่งสร้างความร่ำรวยให้กับเขามาก มีส่วนทำให้คนไทยคิดทำตามโดยการออกหนังสือและตั้งโรงพิมพ์ตลอดจนการออกหนังสือพิมพ์กันด้วย แต่จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของหนังสือพิมพ์ไทยที่เปลี่ยนมือจากฝรั่งต่างชาติมาเป็นหนังสือพิมพ์ของคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ของ อุทธรณ์ พลกุล นั้นได้สรุปการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่าเป็นเรื่องของกระแสการเมืองภายในประเทศจากความพยายามที่จะดึงอำนาจกลับคืนมาของรัชกาลที่ 5 จากผู้สำเร็จราชการในขณะนั้นมากกว่าเหตุผลด้านอื่น ๆ² ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ประชาชนในหลายวงการก็โคจรมาตัวกันออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นการรายงานความเคลื่อนไหวการทำงานของหน่วยงาน กรม กองต่าง ๆ ที่ตนเกี่ยวข้อง

¹ นพดล รุ่งเจริญ กฎหมายกับเสรีภาพหนังสือพิมพ์ หน้า 64

² อุทธรณ์ พลกุล "หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง" ประวัติมหาวิทยาลัย หน้า 13

และเพื่อเป็นการแข่งขันกับชาวต่างประเทศด้วย

หนังสือพิมพ์ที่กำเนิดกิจการโดยคนไทยในรัชกาลที่ 5 นี้ ผู้จัดทำหนังสือพิมพ์ภาษาไทย จะเป็นบุคคลระดับตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ หนายความ จนกระทั่งถึงบุคคลธรรมดาสามัญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ให้การอุดหนุนหนังสือพิมพ์นับตั้งแต่เมื่อครั้งทรงมีพระชันษาเพียง 21 ปี¹ ทั้งนี้เนื่องจากทรงเห็นประโยชน์ของหนังสือพิมพ์ที่จะใช้เป็นสื่อกลางให้รัฐบาลรายงานนโยบายของรัฐบาลแก่ประชาชนและเพื่อที่จะได้บอกข่าวแก่ประชาชนด้วย รัชกาลที่ 5 จึงทรงรวบรวมพระอนุชาหลายพระองค์ให้ร่วมกันออกหนังสือพิมพ์ชื่อ "ครุโณวาท" ซึ่งแปลว่า โอวาทของเจ้าที่ชื่อตั้งนี้เพราะขณะผู้จัดทำคิดว่าถึงเวลาแล้วที่ผู้ใหญ่จะต้องฟังเสียงเด็กพวบบ้าง ครุโณวาทเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ครุโณวาทได้เริ่มการตีพิมพ์ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2417 โดยที่ทำการพิมพ์หนังสือพิมพ์นี้อยู่ที่วังพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ออกทุกวันอังคาร นับเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่เป็นของคนไทย² โดยมีพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ (ต่อมาทรงกรมหลวงพรหมวรานุรักษ์) ทรงเป็นบรรณาธิการแต่เป็นที่น่าเสียดายที่หนังสือพิมพ์ครุโณวาทออกได้เพียงปีเดียวก็เลิกกันไป สาเหตุการปิดตัวเองของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทจากการแถลงของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ครุโณวาทได้กล่าวว่าเป็นเพราะประสบกับการขาดทุนและขาดผู้ช่วยเหลือในการจัดทำ³

¹ เฑช มุนนาค "ครุโณวาท : หนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของไทย" วิทยาสารปริทัศน์ ฉบับที่ 33 ปีที่ 2 หน้า 70

² สุภาพรรณ บุญสะอาค ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 70

³ ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 38

หนังสือพิมพ์กรโนวาทมีเนื้อหาโดยทั่วไปเหมือนหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ คือ ประกอบด้วยข่าวทางประเทศ สุภาณิต วิทยาศาสตร์ บทความและบทร้อยกรองต่าง ๆ แต่ที่สำคัญคือบทความที่เสนอมักเป็นการกล่าวถึงความต้องการที่จะเห็นรัฐบาลพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญแบบตะวันตก หนังสือพิมพ์กรโนวาทได้เรียกร้องให้มีการเลิกทาส การดัดแปลงวัฒนธรรมบางอย่าง ของตะวันตก เช่น การดัดแปลงความเจริญของสหรัฐอเมริกาเพื่อนำมาใช้กับคนไทย เช่น การให้การศึกษาแก่ราษฎรนั้น หนังสือพิมพ์กรโนวาทได้เรียกร้องอย่างกล้าหาญโดยการเสนอความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมืองว่า "การพัฒนาจะได้ผลจะต้องให้คนในประเทศมีความรู้ มีอิสรภาพ (จากการเป็นทาส) และได้รับความยุติธรรม (ทางศาล) เท่าเทียมกันทุกคน¹ หนังสือพิมพ์กรโนวาทเห็นความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องสนใจสร้างสถานศึกษาแก่บุตรหลานและชักชวนให้บุตรครองเห็นความสำคัญของการศึกษาโดยส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชน

การเขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์กรโนวาทในสมัยนี้จะกระทำได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เป็นเพราะรัชกาลที่ 5 ทรงเปิดให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ได้ พระองค์ทรงอนุญาตให้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ด้วยตั้งแต่แรก จึงทำให้คณะผู้จัดทำเขียนกันอย่างเต็มที่ หนังสือพิมพ์กรโนวาทจึงได้ชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่ได้รับอนุญาตจากทางการและเขียนโจมตีवालลียามเก่าซึ่งเป็นคณะบุคคลในรัฐบาลด้วยกัน หนังสือพิมพ์เล่มสุดท้ายที่กำเนินงวนโดยเจ้านายไถ่แก่ หนังสือพิมพ์คือก หรือข่าวราชการ ถ้าในพานไทยสมเก็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช หนังสือพิมพ์ตลอดส่วนนี้ หยจะในรายงานข่าวความเคลื่อนไหวที่สำคัญในราชสำนัก

¹ "ความเจริญ" กรโนวาท 2 : 71 มิถุนายน พ.ศ. 2418 (ไมโครฟิล์ม)

จากการแพร่ขยายวิทยาการพิมพ์สมัยใหม่ และการขยายตัวของการจัด การศึกษาทำให้สามัญชนที่ไม่ได้เป็นข้าราชการได้เริ่มหันมาสนใจการพิมพ์และกิจการ หนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้น หนังสือพิมพ์จึงได้แพร่หลายมาสู่สามัญชนมากขึ้น หนังสือพิมพ์ ของสามัญชนนอกจากจะเสนอข่าวสารการเมือง แรงความ และสารคดีแล้วยังมี บทวิจารณ์ หนังสือพิมพ์ฉบับใดมีนักวิจารณ์ปากกล้า หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็มักได้รับ ความนิยมจากผู้อ่าน

นักหนังสือพิมพ์สามัญชนที่สำคัญท่านหนึ่งคือ ก.ศ.ร. กุหลาบ ซึ่งมีชื่อจริงว่า "กรุข กฤษณานนท์" เป็นผู้ที่มีความรู้และความสนใจในการเก็บรักษาหนังสือมาก ที่สุดคนหนึ่ง ในสมัยนั้น ก.ศ.ร. กุหลาบ เริ่มออกหนังสือพิมพ์สยามประเพณีสุนทโรวาท ใน พ.ศ. 2440 ก.ศ.ร. กุหลาบ ได้ตั้งตนเป็นผู้รอบรู้ เขาท้าทายให้คนเขียนถาม ปัญหาเขาได้ทุกปัญหาท่านองถาม-ตอบสารพันปัญหาของหนังสือพิมพ์สมัยใหม่ เขาจะตอบ ทุกปัญหาโดยมีหนังสือหลักฐานอ้างอิงซึ่งเขาครอปครองไว้ถึง 2,500 เล่ม บางเล่ม เป็นหนังสือหายาก เขาใช้วิธีคัดลอกคัดลอกหนังสือต่าง ๆ จากห้องสมุดกรมอาลักษณ์หลวง ก.ศ.ร. กุหลาบได้รับการยกย่องจากผู้อ่านมากโดยการเรียกเขาว่า "อาจารย์" งานเขียนของ ก.ศ.ร. กุหลาบ ได้กระตุ้นให้ประชาชนไม่หาความรู้เป็นอันมาก¹ จากการที่คนส่งคำถามไปตามเขามากมาย งานเขียนของ ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นงาน ที่สะท้อนลักษณะการทำทนายและต่อต้านระบบวัฒนธรรมที่เก่าและล้าสมัยในยุคนั้น แต่ก็ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์การเมืองและไม่ได้มีการเสนอแนวคิดในการปรับปรุง แก้ไขสภาพสังคมโดยตรงเหมือนกับข้อเขียนของเทียนวรรณ นักวิจารณ์สังคมรุ่นหลังเขา²

¹นิพนธ์ อินสิน แนวคิดเชิงต่อต้านระบบวัฒนธรรมเก่า : ศึกษาจากวรรณกรรมของชนชั้นกลางในสมัยพระพุทธเจ้าหลวง หน้า 71

²ชัยอนันต์ สมุทวณิช "แนวความคิดทางสังคมและการเมืองของ ก.ศ.ร. กุหลาบ" วารสารสังคมศาสตร์ 15 (1) : มกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2521 หน้า 64

หนังสือพิมพ์ที่จัดทำโดยสามัญชนยุคแรก ๆ ของไทยมีนักวิจารณ์ที่สำคัญอีกท่านหนึ่งคือ เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส.วันฉกาภ เทียนวรรณทำหนังสือพิมพ์ชื่อ คุลยวิภาคพจนกิจ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2443 เทียนวรรณได้ให้เหตุผลในการจัดทำหนังสือพิมพ์ คุลยวิภาคพจนกิจซึ่งที่เขาได้แถลงไว้ว่าเป็นเพราะสมัยนั้นไม่ค่อยมีหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะ เป็นหนังสือพิมพ์จริง ๆ ลักฉบับ มีแต่จดหมายเหตุเสียมากกว่า นอกจากนี้เขายังได้ บรรารณถึงสภาพหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่ในขณะนั้นว่า

...เราเห็นว่าบ้านเมืองอายุักชะโงก ไม่มีหนังสืออะไรจะอ่านสักอันฟังบ้างเลย มีสยามออนไลน์เซอร์เวอร์และบางกอกไทมส์ ก็เป็นจดหมายเหตุไม่สู้เป็นการ บำรุงความปรีชาฉลาดอะไร นาน ๆ จะมีคำนำแลคอเรสปอนเด็นก็ เป็น ประโยชน์บ้างหาเป็นหนังสือสำหรับบ้านสำหรับเรือนเครื่องปรุงปัญญาไม่¹

เทียนวรรณไม่เพียงแต่จะวิพากษ์วิจารณ์สภาพหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เขายังได้เสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของนักหนังสือพิมพ์ที่ว่าควรทำอย่างไร โดยเขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "นักหนังสือพิมพ์จะต้องให้ความรู้และคอยรายงาน การปฏิบัติงานของรัฐบาลแก่ประชาชน"² เทียนวรรณไม่เห็นด้วยกับหนังสือพิมพ์สมัยนั้น ที่มีลักษณะของการประจบประแจง เขาเห็นว่าหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะเช่นนี้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านและต่อบ้านเมือง

¹ สงบ สุริยินทร์ เทียนวรรณ หน้า 519

² ก.

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีหนังสือพิมพ์

สำหรับผู้หญิงเกิดขึ้นเป็นฉบับแรกในเมืองไทย ชื่อ นารีรมย์ เจ้าของชื่อ นายรูป (เป็นที่รู้จักกันว่า นายรูปก็คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันต์มงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย) หนังสือพิมพ์มีส่วนให้ความรู้ของสตรีในสมัยนั้นกว้างขวางขึ้น นอกจากหนังสือพิมพ์จะขยายวงกว้างเพื่อกลุ่มชนต่าง ๆ ของสังคมแล้ว หนังสือพิมพ์ยังได้ขยายการตีพิมพ์เป็นภาษาจีน เพิ่มจากการตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย หนังสือพิมพ์ภาษาจีนที่ออกในรัชกาลที่ 5 ได้แก่ หมย่น่ายักป้อ ฮั่วเซียมซิมป้อ จินโนสยามวารศัพท์ (ภาษาจีน) ของนายเซียวสุกเล็ง สืบเนื่อง หนังสือพิมพ์เหล่านี้ คนที่ส่วนมากจึงจะเป็นผู้อ่าน คนไทยน้อยคนนักที่จะเรียนรู้ภาษาจีน หนังสือพิมพ์จีนจึงมีประโยชน์น้อยสำหรับคนไทย แม้หนังสือพิมพ์จีนจะมีประโยชน์ต่อคนไทย แต่รัฐบาลก็ได้ปิดโอกาสในการออกหนังสือพิมพ์ของคนจีน อันแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อคนจีน เพราะหนังสือพิมพ์นอกจากจะเป็นแหล่งข่าวแล้วยังเป็นแหล่งให้ความรู้ที่สำคัญแก่ผู้อ่าน

การเปลี่ยนแปลงของหนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อคนไทยได้ให้ความสนใจหนังสือพิมพ์ ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ จำนวนหนังสือพิมพ์เพิ่มมากขึ้น หนังสือพิมพ์จึงเริ่มเป็นไปในลักษณะของการสื่อสารมวลชนที่จะช่วยสร้างความเจริญให้กับสังคม หนังสือพิมพ์จะไม่เป็นเพียงลักษณะของการสื่อสารจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างทางเดียวเหมือนหนังสือพิมพ์ในสมัยแรก ข้าราชการและประชาชนจะมีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนกลับมาสู่ผู้ปกครอง ลักษณะของหนังสือพิมพ์ในรูปของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่จะยิ่งชัดเจนขึ้นเมื่อรัชกาลที่ 6 ทรงให้เสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์

1.3 กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พลเมืองที่รู้หนังสือมีมากขึ้นเนื่องมาจากการวางพื้นฐานการจัดการศึกษาของรัชกาลที่ 5 ประกอบกับเหตุการณ์ของโลกที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของจีนเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะติดตาม และที่สำคัญคือฐานะทางเศรษฐกิจของราษฎรไทยในขณะนั้นดีขึ้นมากแล้ว จากการที่ไทยได้เปิดสัมพันธทางการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการค้า ในเรื่องเกี่ยวกับความเจริญของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นเจริญขึ้นมากด้วยเหตุผลทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ถ้าคนยังไม่พอมีพอกินยอมจะไม่ซื้อหนังสือพิมพ์อ่าน¹ และที่สำคัญยิ่งก็คือ รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดการหนังสือพิมพ์มาก ถึงเหตุนี้นี้เป็นเหตุผลที่ทำให้กิจการหนังสือพิมพ์เจริญมาก คนไทยมองเห็นว่าการอ่านหนังสือพิมพ์เป็นการเปิดหูเปิดตา หนังสือพิมพ์เป็นที่สนใจของประชาชนมากจึงมีผู้ลงทุนทำหนังสือพิมพ์กันมากในสมัยรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์มีถึง 129 ฉบับ² จากพระราชอัธยาศัยที่รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดการหนังสือพิมพ์ ทำให้พระองค์ทรงรับเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ และพระองค์ได้ทรงออกหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์สมัยเมื่อทรงศึกษาวิชาอยู่ในยุโรปก็ได้ทรงออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษชื่อ เคอะสคิชอวล์ (The Screech Owl) และหนังสือสามัคคีสารของสามัคคีสมาคม เมื่อเสด็จกลับเมืองไทยก็ยังสนพระทัยในกิจการหนังสือพิมพ์ พระองค์ทรงออกหนังสือพิมพ์ "ดุสิตสมิต" เป็นหนังสือพิมพ์แบบแมกกาซีนของอังกฤษ นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์บทความบทละคร บทกวี ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์เดียวที่เขียนบทความโต้ตอบกับหนังสือพิมพ์ รัชกาลที่ 6 ทรงใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์มาก เช่น การสั่งสอนศีลธรรมจรรยา และการให้ความรู้ในเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น วรรณคดี สังคม การทหาร

¹เกษม ศิริสัมพันธ์ "รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพ 14 ฉบับ" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 7 เล่ม 2 พ.ศ. 2520
หน้า 3 - 7

²ดูภาคผนวก ก

และการสงเคราะห์ และเพื่อเป็นการปลูกฝังการอ่านให้กับประชาชน รัชกาลที่ 6 จะทรงส่งบทความต่าง ๆ มากมายไปลงพิมพ์เผยแพร่ทางหน้าหนังสือพิมพ์ ในบางโอกาส ก็ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือหยั่งเสียงหรือหยั่งความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับพระบรมราโชบายในการบริหารที่ทรงจัดทำ เพราะปฏิกิริยาต่าง ๆ จะปรากฏออกมาทางหน้าหนังสือพิมพ์¹ เช่น คราวที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริจะปรับปรุงวิธีการเขียนหนังสือไทยเสียใหม่ พระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์พระบรมราชาธิบายเรื่อง "วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย" ลงในวิทยาสารย เล่มที่ 17 ตอนที่ 11 วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2460² เป็นท่านองคภูมามองเห็นจากประชาชนว่าจะมีความนิยมตามที่พระองค์เสนอหรือไม่ ซึ่งปรากฏภายหลังว่าประชาชนไม่ให้ความนิยมตามที่พระองค์ทรงเสนอแนะซึ่งพระองค์ก็ได้บังคับคงยินยอมตามความประสงค์ของราษฎร

หนังสือพิมพ์ที่ทรงส่งบทความไปลงมีหลายฉบับ บางฉบับก็เป็นหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนรัฐบาล บางฉบับก็เป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านของรัฐบาล หนังสือพิมพ์ที่เป็นฝ่ายค้านรัฐบาล เช่น หนังสือพิมพ์ไทย จีนโนสยามวารศัพท์ บางกอกไทมส์ สยามออนไลน์เวอร์ เป็นต้น³ การส่งบทความไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าทรงมีได้แบ่งแยกกลุ่มหนังสือพิมพ์ เพราะทรงยอมรับความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ และเพื่อเป็นการให้คนไทยมองพระองค์ว่าทรงเป็น

¹กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย หน้า 220

²บุญ อินทรมพรมย์ "เครื่องหมายวรรคตอน, พระราชดำริในการเขียนหนังสือไทย" สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 56

³จช. รัชกาลที่ 6 ม. 13/22 เรื่องพระราชทานหนังสือแก่คณะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ลงวันที่ 8 มกราคม - 5 มิถุนายน พ.ศ. 2460

นักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งที่ต้องการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมโดยการเสนอแนวความคิดผ่านทางหนังสือพิมพ์ ดังนั้นพระองค์จึงทรงปรารภน่าจะใช้นามแฝงมากกว่าการเสนอพระนามจริง และเนื่องจากพระองค์ทรงมีหนังสือพิมพ์ในพระบรมราชูปถัมภ์หลายฉบับจึงทรงต้องพระราชทานบทความจำนวนมากมาย พระองค์ทรงใช้นามแฝงต่าง ๆ เช่น อัสวพาหุ รามจิตติ พันแหลม เลขาณุกาญ และนิลค้ออกฟอร์ค เป็นต้น พระองค์ทรงให้เสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์ในการวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างกว้างขวาง เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นที่กล่าวขวัญกันมาก เป็นต้นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ประทานความเห็นไว้ว่าดังนี้ว่า "...ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์บางฉบับท้าวหาญเป็นอย่างที่สุด ฝรั่งหลายคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ จะหาประเทศไหนมีหนังสือพิมพ์ "ฟรี" เหมือนอย่างสยามเห็นจะไม่มีแล้ว"¹ ความมีเสรีภาพในการเขียน การพูด เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เอกชนหันมาสนใจกิจการหนังสือพิมพ์ แต่การทำหนังสือพิมพ์เป็นกิจการที่ต้องลงทุนมาก และนักหนังสือพิมพ์ต้องมีความรู้มากในการเขียนวิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นในสถานการณ์ต่าง ๆ จึงจะสามารถเอาชนะใจผู้อ่านได้ หนังสือพิมพ์หลายฉบับที่ออกในรัชกาลนี้ที่ประสบกับการขาดทุนจนต้องปิดหนังสือพิมพ์ของตนเอง สาเหตุการปิดตัวเองของหนังสือพิมพ์ในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 อาจสรุปได้ดังนี้ คือ 1. จำนวนจำหน่ายน้อย 2. ทุนทรัพย์ของเจ้าของหนังสือพิมพ์ซึ่งแม้จะมีมากแต่ยังไม่มากพอจะทนกับการขาดทุนรายวัน 3. การโฆษณาสินค้ายังมีน้อยมาก² หนังสือพิมพ์ที่ประชาชนให้ความสนใจมากจึงจะดำเนินกิจการได้นาน หนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจและมีบทบาทต่อบ้านเมืองมากในรัชกาลที่ 6 นี้ มีอาทิ จินโนสยามวารศัพท์ กรุงเทพฯ เคหิมส์ วายาโม หนังสือพิมพ์ไทย และบางกอกการเมือง ซึ่งแต่ละฉบับมีประวัติที่น่าสนใจดังนี้

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สมณสาสน์ ที่ 3 หน้า 395

² วิศิษฐ์ วังวิญญู และ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ อนาคตและอุดมคติสำหรับไทย หน้า 294 - 297

หนังสือพิมพ์ที่สำคัญฉบับแรกคือ จินโนสยามวารศัพท์ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรก ที่ในฉบับมีการตีพิมพ์เรื่องราวต่าง ๆ เป็น 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาจีน หนังสือพิมพ์นี้จะออกทุกเย็น ฉบับแรกจะออกเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2450 เจ้าของคือ นายเชียวสุกเส็ง สืบญูเรื่อง เชื้อสายจีน แม้หนังสือพิมพ์นี้จะแสดงว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของหนังสือพิมพ์คือความต้องการใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยและชาวจีนในประเทศไทย และความต้องการที่จะใช้หนังสือพิมพ์ในการเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นความจำเป็นที่จะต้องยกระดับของสังคม ในการเขียนบทความของหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ จึงเป็นการเสนอในรูปของบทความที่ให้ข้อเสนอแนะข้อคิดเห็นในการพัฒนาสังคม นายเชียวสุกเส็งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการศึกษามาก เขาเป็นคนที่มีการศึกษาคือ ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูงจากการที่ได้เดินทางไปติดต่อทางการเมืองกับคนจีนในดินแดนต่าง ๆ นายเชียวสุกเส็งให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของรัฐ ขณะเดียวกันก็ได้เสนอให้รัฐบาลตั้งโรงเรียนสำหรับคนอนาถาและเสนอแนะการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของกรมศึกษาธิการ

หนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลอยู่ชั่วระยะหนึ่ง โดยรัฐบาลให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีแก่หนังสือพิมพ์นี้¹ โดยจุดประสงค์เพื่อลดความรุนแรงในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล แม้จะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล แต่จินโนสยามวารศัพท์หาได้ลดการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไม่ และจากการสนับสนุนการปฏิวัติในจีนอย่างเด่นชัดของจินโนสยามวารศัพท์ ทำให้รัฐงดจ่ายเงินอุดหนุน แต่จากกรรมและความสามารถในการเสนอความเห็นและวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์บ้านเมืองทำให้จินโนสยามวารศัพท์เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความสนใจของชนทุกชั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนจีน

¹ กจข. ร. 6/1 น. 25/15 เรื่องรายงานของนายเชียวสุกเส็งต่อ
เจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2456

ในการทำการปฏิวัติ ทำให้คนหลายระดับให้ความสนใจจิตตาคามข่าวความเคลื่อนไหว นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะรัฐบาล ทหารและประชาชน ตลอดจนชนต่างชาติ กวายเป็นเหตุนี้แม้รัฐบาลจะเลิกจ่ายเงินอุดหนุนหนังสือพิมพ์จีนในสยามวาร ศัพท์ก็ยังมีสถิติ การจำหน่ายสูง สามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างดี การไม่รับเงินอุดหนุนจากรัฐ จึงเป็น อีกทางหนึ่งที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ยิ่งจะเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็น

กรุงเทพฯ เกลิเมล์ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่งที่ตีพิมพ์เป็น 2 ภาษาในฉบับเดียวกัน คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลิเมล์เดิมเป็นของบริษัทยามฟรีเพรส (รัฐบาลฝรั่งเศสให้การสนับสนุน) โดยใช้ชื่อหนังสือพิมพ์ว่า สยามฟรีเพรส ในปี 2451 หนังสือพิมพ์สยามฟรีเพรสต้องล้มเลิกกิจการเพราะฝรั่งเศสหมดความสนใจที่จะผนวกดินแดนของประเทศไทยเข้าไปรวมกับอาณานิคมอินโดจีน¹ บริษัทยามฟรีเพรสจึงได้ขายกิจการหนังสือพิมพ์ให้แก่ นาย พี.เอ. ฮอฟแมน ชาวอเมริกัน ซึ่ง นาย พี.เอ. ฮอฟแมน ได้เปลี่ยนชื่อหนังสือพิมพ์ใหม่เป็น บางกอกเกลิเมล์ หรือ กรุงเทพฯ เกลิเมล์ หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เริ่มตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2451 โดยมีหลวงสารานุประพันธ์เป็นบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลิเมล์ นิยมการเขียนบทความลงเป็นประจำนอกเหนือจากการเสนอข่าว ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ และยังได้เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนเป็นปากเสียงให้กับประชาชนด้วย

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ฐานะทางเศรษฐกิจของหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ เกลิเมล์ เริ่มทรุดลง นาย พี.เอ. ฮอฟแมน จึงได้ขายกิจการให้รัฐบาลไทย หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลิเมล์จึงเป็นของพระคลังข้างที่ แต่แนวโน้มการเสนอข่าวความคิดเห็นก็ไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้รัฐบาลคงไม่ต้องการเข้าไปควบคุมอย่าง

¹ วิศิษฐ์ วัชวิญญู และ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ "อิทธิพลของอเมริกันที่มีต่อหนังสือ" อนาคตและอุดมคติสำหรับไทย หน้า 296

หนังสือพิมพ์ไทยอีกฉบับหนึ่ง หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ จึงยังคงได้รับการสนับสนุนจากประชาชนว่า "เป็นหนังสือพิมพ์ของประชาชน"¹ ภายหลังจากที่พระคลังข้างที่ซื้อกิจการหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์แล้วได้ให้นายหลุย คีรีวัต เป็นบรรณาธิการ และดำเนินงานต่อไปจนเลิกกิจการใน พ.ศ. 2476

หนังสือพิมพ์รายวันที่ออกในสมัยนี้อีกฉบับหนึ่งคือ วาจาโม หนังสือพิมพ์ดังกล่าวเริ่มดำเนินการในวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2463 โดย นายพัก นายสระ และนายเชื้อ ได้เริ่มขึ้นก่อนครั้งวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2463 คงเนื่องจากปัญหาการขาดทุน เจ้าของจึงได้ทำสัญญาขายให้แก่ ดร.ยี่ยี บัตเลอร์ ชนชาติอเมริกัน เมื่อ ดร.ยี่ยี บัตเลอร์ กลับประเทศสหรัฐอเมริกา หนังสือพิมพ์วาจาโมจึงต้องหยุดกิจการชั่วคราวใน พ.ศ. 2464 และวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2464 วาจาโมจึงได้เริ่มตนกิจการหนังสือพิมพ์อีกครั้งโดยมีขุนพิริยพิศดารเป็นบรรณาธิการ วาจาโมปิดตัวเองด้วยเรื่องหมดทุนที่จะจัดทำ

หนังสือพิมพ์ไทย เป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่ได้รับการสนับสนุนจากพระคลังข้างที่ นับเป็นปากเสียงของรัฐบาล ในขั้นต้นหนังสือพิมพ์ไทยนี้เป็นของพระราชเสวก โดยพระราชเสวกได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการเอง ครั้น พ.ศ. 2456 พระราชเสวก มีความขัดข้องด้วยเรื่องทรัพย์สินสมบัติ จำเป็นต้องเลิกกิจการไปแต่ทางราชการเห็นว่าหนังสือพิมพ์ไทยตั้งอยู่เรียบร้อยนานมาแล้วและกำลังมีชื่อเสียงดีถ้าจะเลิกการพิมพ์เสีย ก็จะเป็นที่น่าเสียดาย รัฐบาลไทยยังเห็นว่าการจัดตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นใหม่นั้นจะมีปัญหามากในเรื่องการโฆษณาหาชื่อเสียง และต้องแข่งขันกับหนังสือพิมพ์อื่น ซึ่งในขณะนั้นมีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นมากมาย รัฐบาลได้ตัดสินใจให้พระคลังรับเป็นผู้อุดหนุน โดยรัฐบาลซื้อกิจการหนังสือพิมพ์ไทย หนังสือพิมพ์ไทยจึงเป็นหนังสือพิมพ์ของรัฐ มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อเป็นสื่อกลางในการเสนอความรู้เรื่องราวความคิดเห็นและนโยบายของรัฐสู่ประชาชน หนังสือพิมพ์ไทยได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากหนังสือพิมพ์ทั่วไปว่า

¹ ประศับ จันทรสุขศรี วิเคราะห์บทความในหนังสือพิมพ์จีน โนสยามวารศัพท์
พ.ศ. 2453 - 2466 หน้า 17

"เป็นหนังสือพิมพ์ที่ไม่ควรคบเพราะมีแต่การประจบสอพลอยเอาใจเป็นที่ตั้งควยแจ่งจะไกลากไคยศ"¹ แม้ว่าหนังสือพิมพ์ไทยจะเป็นหนังสือพิมพ์กระบอกเสียงของรัฐบาล แต่รัฐบาลก็ยังให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ไทยในการเสนอความคิดเห็น

บางกอกการเมือง (พ.ศ. 2466 - 2475) เป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง มีนายหอม นิกรรัตน์ ณ.กรุงเทพ เป็นเจ้าของ แม้จะเป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นหนักการวิจารณ์ทางการเมือง แต่ก็มีความจำนวนมากที่กระตุ้นให้การศึกษาของประชาชน เพราะบางกอกการเมืองให้เหตุผลว่า รัฐบาลใดไม่มีพลเมืองก็เป็นรัฐบาลไม่ได้ หรือรัฐบาลใดมีพลเมืองน้อยและโง่เขลาอ่อนแอ รัฐบาลนั้นก็ไม่นับคงเปรียบเหมือนคนเจ้าโรครังแต่จะเป็นเหยื่อแห่งพยาธิทั้งหลายจนในที่สุดก็ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้²

จากที่ได้อีกตัวอย่างมาจะพบว่า บรรดาหนังสือพิมพ์ต่างมีเป้าหมายแตกต่างกันในการเสนอข่าว ดังนั้นกรรมของหนังสือพิมพ์จึงแตกต่างกันไปด้วย จากการวิเคราะห์ของหนังสือพิมพ์ลง ปีที่ 1 เล่มที่ 16 วันศุกร์ที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2456 กล่าวถึงกรรมของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ความว่า

- บางกอกไทมส์ - พுகจาอ่อนหวานโอศุครวญคล้ายพระอภัย
- ออบเชอร์เวอร์ - พุกจามีโวหารรักษาพานทอง
- กรุงเทพาเดลิเมิล - พุกจาองอาจไม่เกรงผู้ใด นักเลงโตคนครั้นคร้าม
- หนังสือพิมพ์ไทย - ประจบรักษาเงินปีละ 7,000 บาท
- จีนโนสยามวารศัพท์ - หัวหาญ กลียกยานไซไซเป็นอารมณ์³

¹"หนังสือพิมพ์ไทยสามทวาร" หนังสือพิมพ์อวันตี วันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1923 (พ.ศ. 2466)

²"ราชการกับหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2466

³"ภาษาหนังสือพิมพ์" หนังสือพิมพ์ลง ปีที่ 1 เล่ม 16 วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2456

นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ที่มีอายุการพิมพ์สั้น ๆ อีกมากมาย เช่น หนังสือพิมพ์สามสมัย ของ นายเพ็ง (2453 - 2453) หนังสือพิมพ์ประชาโลก เจ้าของคือ โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ (พ.ศ. 2464 - 2465) หนังสือพิมพ์สยามลักซี้ เจ้าของคือ สำนักงานถนนนาคลาย (พ.ศ. 2465 - 2465) หนังสือพิมพ์ยามาโต ของ นายโอ มียาควา (พ.ศ. 2465 - 2466) หนังสือพิมพ์ชาวสกล ของนายหอม นิลรัตน์ ณ กรุงเทพฯ (พ.ศ. 2466 - 2466) หนังสือพิมพ์มอญโปสต์ ของนายหวล อภิรัฐจินดา (พ.ศ. 2467 - 2467) หนังสือพิมพ์เหล่านี้มีปัญหาทางการเงินมาก เนื่องจากการทำหนังสือพิมพ์เป็นกิจการที่ลงทุนมาก แต่ถ้าวานจําหน่ายตัวก็ไม่สามารถ คําเนินงานไปได้ โดยเฉพาะการขาดการอุดหนุนคํานการ เงินจะเป็นผลให้เอกชนที่มี เจ้าของเป็นคนไทยเหล่านี้ไม่สามารถออกหนังสือพิมพ์ได้นาน

2. กลุ่มผลประโยชน์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการหนังสือพิมพ์

นับจากวิวัฒนาการเริ่มแรกของหนังสือพิมพ์ถึงปี พ.ศ. 2468 (รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 6) กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการหนังสือพิมพ์อาจแยกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ คือ

2.1 กลุ่มมิชชันนารี

มิชชันนารีอเมริกันเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่เข้ามาคํานการ กิจการ หนังสือพิมพ์ในประเทศไทย และเป็นผู้อาวุโสฐานกิจการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ด้วย คือในช่วงระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2390 - 2443 (รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5) หลังจากนั้นกิจการหนังสือพิมพ์ก็เปลี่ยนมือมาเป็นของคนไทย มิชชันนารีที่เป็นผู้อาวุโส กิจการหนังสือพิมพ์ที่สำคัญคือ หมอแคน บิช แบร์คเลย์ หรือ หมอแบร์คเลย์ และ ซามูเอล ยอน สมิท หรือ หมอสมิท

ก่อนจะเริ่มทำหนังสือพิมพ์นั้นทั้งหมอบรรคและหมอสมิทต่างก็พิมพ์หนังสือเล่มเล็ก ๆ ซึ่งบรรจุบทสวดสั้น ๆ ในการเผยแพร่ศาสนา งานการพิมพ์เริ่มแรกของบรรดามิชชันนารีจึงมุ่งผลทางด้านการเผยแพร่ศาสนาเป็นสำคัญ การแจกเอกสารการพิมพ์ในการที่จะเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีได้สร้างความไม่พอใจให้กับผู้นำไทย เจ้าพระยาคลังผู้มีหน้าที่ดูแลชาวต่างประเทศ ก็เคยตักเตือนให้บรรดามิชชันนารีระมัดระวังการแจกหนังสือสอนศาสนา¹ อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยก็ไม่ได้จำกัดเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี มิชชันนารีจึงมีเสรีภาพในการพูด การเขียน ทั้งนี้เพราะประเทศไทยขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายการพิมพ์ จากการมีเสรีภาพในการเขียนนี้เองทำให้หมอบรรคและคิกทำหนังสือพิมพ์ขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ศาสนาพร้อมกับบอกข่าวและแถลงข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ทราบการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนานาประเทศ² และเป็นการเผยแพร่วิทยาการ เช่น การพิมพ์ไปรษณีย์ ในบรรดาจุดประสงค์ทั้งหลายนั้น มิชชันนารีประสบผลสำเร็จเฉพาะในการเผยแพร่วิทยาการตะวันตกแก่คนไทยโดยเฉพาะการวางรากฐานการพิมพ์ให้กับคนไทย สำหรับด้านศาสนานั้นอาจกล่าวได้ว่ามิชชันนารีไม่ประสบผลสำเร็จแต่อย่างใด³ นอกจากหมอบรรคและคิกแล้วมิชชันนารีที่มีบทบาทสำคัญการพิมพ์ในประเทศไทย ได้แก่ หมอสมิท หมอสมิทได้เริ่มตั้งโรงพิมพ์ที่ตำบลบางคอแหลมใน พ.ศ. 2411 โรงพิมพ์ของหมอสมิทพิมพ์ทั้งหนังสือและหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสืออ่านเล่นราคาถูก ได้ทำรายได้ให้กับหมอสมิทมาก กิจกรรมพิมพ์ของหมอสมิทจึงมุ่งไป

¹ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 18

²ประยูทธ สิทธิพันธ์ ฐานันดรสี่ ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ หน้า 4

³ประสิทธิ์ พงศ์อุคม ประวัติศาสตร์สภาคริสตจักร หน้า 2

ในทางธุรกิจมาก สำหรับหนังสือพิมพ์นั้นหมอสมิทได้ทำร่วมกับหมอแอนดรูส์
(Thomas S. Andrews) โดยออกหนังสือพิมพ์สยาม แอดเวอร์ไทเซอร์
(Siam Advertiser) เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน จุดประสงค์ในการออกหนังสือพิมพ์
ก็เพื่อผลประโยชน์ของชาวต่างประเทศมากกว่าเพื่อประโยชน์ต่อชาวไทย หนังสือพิมพ์
เหล่านี้จึงได้มีการแจ้งความจำหน่ายสินค้าของห้างร้านต่าง ๆ ลงข่าวเกี่ยวกับการ
กระทำพิธีทางศาสนาบ้าง ภายหลังขยายกว้างไปถึงการแจ้งข่าวคนหายและบุคคล
สำคัญของชาวต่างประเทศที่เข้ามาเยี่ยมคำนับไทย

หนังสือพิมพ์ในยุคแรกโดยพวกมิชชันนารีค่อนข้างมีอิสระในการวิพากษ์วิจารณ์
สถานการณ์บ้านเมือง ถึงแม้ว่าจะมีหน้าที่หลักในการเผยแพร่ศาสนา แต่เนื่องจาก
คณะมิชชันนารีอเมริกันที่มาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยไม่ได้รับการสนับสนุน
งบประมาณเท่าที่ควรจากองค์การใหญ่ของมิชชันนารีที่จีน¹ ความผูกพันที่จะต้อง
กระทำตามองค์การใหญ่ของมิชชันนารีจึงไม่เข้มงวดมาก และจากสาเหตุนี้เองที่
ทำให้มิชชันนารีมีอิสระในการที่จะดำเนินกิจการหนังสือพิมพ์นอกเหนือไปจากหน้าที่
สำคัญในการเผยแพร่ศาสนา การทำหนังสือพิมพ์ยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับ
มิชชันนารีเพื่อใช้ในการเผยแพร่ศาสนา ดังนั้นการที่มิชชันนารีมุ่งแสวงหาประโยชน์
ทางค่านธุรกิจจากการพิมพ์จึงไม่มีใครตำหนิ แต่จากการที่หนังสือพิมพ์ที่จัดทำโดย
มิชชันนารีมีลักษณะการเผยแพร่ศาสนาเป็นจุดมุ่งหมายหลัก การวิจารณ์การเมือง
และสังคมจึงยังไม่กระทำกันมากนักและไม่ไ้เอาจริงเอาจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า
หนังสือพิมพ์ในขณะนั้นยังเป็นของใหม่อยู่มาก กลุ่มผู้ดำเนินการเป็นหมอสอนศาสนา
และอาจเป็นเพราะสังคมไทยยังไม่ยอมรับบทบาทหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นสื่อกลาง
ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน² หนังสือพิมพ์ในระยะเริ่มต้นจึงมีประโยชน์ต่อชาว
ต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทยมากกว่าเพื่อประโยชน์แก่คนไทย

¹ สุกัญญา ธีระวณิช หมอรักเลกับการหนังสือพิมพ์แห่งกรุงสยาม หน้า 33

² พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย พ.ศ.

2.2 กลุ่มเจ้านายในราชวงศ์

หนังสือพิมพ์ไทยแม้จะเริ่มมาตั้งแต่รัชกาลที่ 3 แต่ก็ไม่แพร่หลายนัก กลุ่มบุคคลที่ได้รับอิทธิพลในระยะเริ่มแรกของการจัดทำหนังสือพิมพ์ไทยได้แก่ ฐานานุกรมที่เป็นเจ้านายและข้าราชการชั้นสูง ซึ่งมีอำนาจทางการเมือง กลุ่มเจ้านายได้ยอมรับอิทธิพลของหนังสือพิมพ์กันแล้ว การออกหมายประกาศห้ามราษฎรเชื้อพ้องเรื่องราวการกล่าวหากันในหน้าหนังสือพิมพ์ในปี พ.ศ. 2411¹ เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลก็มองเห็นความสำคัญและอิทธิพลของหนังสือพิมพ์บ้างแล้ว

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้านายในราชวงศ์ได้นำเอาหนังสือพิมพ์มาใช้เป็นเครื่องมือสร้างคะแนนนิยมให้กับฝ่ายตน และใช้เป็นกระบอกเสียงเผยแพร่ผลงานของรัชกาลที่ 5 หนังสือพิมพ์ที่ออกโดยเจ้านายในราชวงศ์ได้แก่ ครูโณวาท ที่จัดทำโดยพระอนุชาของรัชกาลที่ 5 ครูโณวาทมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงการเผยแพร่ความรู้ ประคับประคองตามคณะผู้จัดทำแถลงไว้ แต่ได้มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองในการเผยแพร่การบริหารและการพัฒนาประเทศแบบอย่างตะวันตกของรัชกาลที่ 5 กับเป็นหนังสือพิมพ์ที่จะใช้ในการกล่าวโจมตีฝ่ายสยามเก่าซึ่งเป็นคณะบุคคลในคณะรัฐบาลที่สนับสนุนกลุ่มสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สถาปนาการเมืองในขณะนั้นจึงมีลักษณะแฝงการต่อสู้เพื่อรวมอำนาจมาไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์

¹ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405 - 2411 หน้า 375

ในปี พ.ศ. 2416 รัชกาลที่ 5 ได้ทำการปฏิรูปประเทศในด้านการปกครองสังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนประเพณีบางอย่าง โครงการทั้งหลายจะประสบผลสำเร็จ ได้ขึ้นอยู่กับความตื่นตัวของประชาชน ดังนั้นรัชกาลที่ 5 จึงทรงใช้หนังสือพิมพ์ในการเสนอข่าวถึงกล่าวเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรับรู้และประพฤติตามที่พระองค์ ทรงต้องการ กับทรงใช้หนังสือพิมพ์ในการโจมตีบุคคลในกลุ่มขุนนางเก่า (สยามเก่า) บางคนที่ไม่สมัครเข้าเป็นสมาชิกปรีวีเคาน์ซิล เพื่อช่วยเหลือทำประโยชน์ให้กับราชการแผ่นดิน¹ การโจมตีกลุ่มขุนนางเก่าทำให้กลุ่มสยามหนุ่มเกินขึ้นมา โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้รับการยกย่องจากประชาชนมาก²

ถึงกล่าวแล้วว่าหนังสือพิมพ์ครุโณวาท เป็นหนังสือพิมพ์ที่คณะผู้จัดทำอันได้แก่ บรรดาพระอนุชาของรัชกาลที่ 5 ซึ่งต้องการใช้หนังสือพิมพ์เพื่อการสนับสนุนรัชกาลที่ 5 ดังนั้นเงินทุนที่ใช้ในการจัดหนังสือพิมพ์จึงได้รับการสนับสนุนจากรัชกาลที่ 5 ถึงการ แดลงของ . . . บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ครุโณวาท ความว่า

ข้าพเจ้า...แต่ที่ปรึกษาทั้งปวงพร้อมใจกันนำข้อความนั้นขึ้นคำนับทูล
พระกรุณาไต่ทราบใต้ฝ่าธุลีพระบาท ทรงพระราชดำริเห็นชอบ
ด้วยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
แล้วจะทรงช่วยอุดหนุนให้ทำหนังสือนี้ให้สำเร็จจะได้เป็นคุณแก่แผ่นดิน
ต่อไป³

¹ "ถามด้วยเรื่องปรีวีเคาน์ซิล" ครุโณวาท 1 : 128 กันยายน 2417
(ไมโครฟิล์ม)

² "แจ้งความมายังนายคุ้ย" ครุโณวาท 1 : 124 พฤศจิกายน 2417
(ไมโครฟิล์ม)

³ "แจ้งความให้แกทนายทั้งปวงทราบทั่วกัน" ครุโณวาท 1 : 2 กรกฎาคม
2417

หนังสือพิมพ์ครุโณวาทได้ปิดกิจการพิมพ์หลังจากดำเนินการออกหนังสือพิมพ์มาแล้ว 1 ปี บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทได้แถลงเหตุผลการหยุดพิมพ์ว่า เนื่องจากระยะสับกับการขาดทุนและขาดผู้ช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือพิมพ์ ดังความว่า

ตั้งแต่ครุโณวาทที่ได้ออกปีใหม่นี้ไป ข้าพเจ้าจะต้องจัดการใหม่ ให้เป็นการดียิ่งขึ้นกว่านี้ไปค้วย แต่ก่อนข้าพเจ้าคิดว่าจะมีผู้ช่วยบ้าง บัดนี้ก็หาไม่มีผู้ใดช่วยข้าพเจ้าไม่¹

คือท้าวราชการ เป็นหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งที่ออกโดยเจ้านาย คือท้าวราชการดำเนินงานโดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช หนังสือพิมพ์นี้มีจุดประสงค์ในการจัดทำเพื่อการติดตามข่าวความเคลื่อนไหวในราชสำนัก และเป็นหนังสือพิมพ์ที่บรรดาเจ้านายทั้งหลายใช้สำหรับฝึกหัดทำหนังสือพิมพ์ ทั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการได้กล่าวถึงส่วนงานการแต่งของหนังสือพิมพ์ว่าเป็นส่วนงานนักเรียนเพราะเจ้านายทรงแต่งเมื่อพระชันษายังน้อย²

¹ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หน้า 38

²ดู หน้า 9

นอกจากหนังสือพิมพ์เครือโฆวาทและคอตขาวราชการแล้ว ภายหลังจากนี้ เจ้านายในพระราชวงศ์ก็มีใคร่ส่วนจัดทำหนังสือพิมพ์โดยตรง จะมีบ้างก็เป็นการสนับสนุนหนังสือพิมพ์บางฉบับ เป็นต้นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ การเปลี่ยนแปลงผู้จัดทำหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อพระองค์ทรงเข้ามีส่วนร่วมในกิจการหนังสือพิมพ์โดยตรงด้วยการเป็นบรรณาธิการเอง พระองค์ทรงเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น ทวีปัญญา ดุสิตสมัย นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้การอุดหนุนด้านการเงินแก่หนังสือพิมพ์หลายฉบับ และเป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า พระองค์ทรงซื้อกิจการหนังสือพิมพ์ไทยให้เป็นหนังสือพิมพ์หลวง การมีคราครุทรวงใหญ่ประทับอยู่บนหนังสือพิมพ์ไทยก็เป็นเครื่องหมายแสดงว่า "หนังสือพิมพ์ไทยเป็นของพระคลังข้างที่" จึงกล่าวได้ว่าหนังสือพิมพ์ที่จัดทำโดยเจ้านายในราชวงศ์ล้วนมีจุดประสงค์ทางการเมืองเป็นสำคัญ

2.3 กลุ่มเอกชน

ภายหลังจากการทำหนังสือพิมพ์ของเจ้านายชั้นสูงแล้ว ก็กิจการหนังสือพิมพ์ได้เปลี่ยนมือมาเป็นของสามัญชนซึ่งมีทั้งที่ทำโดยเอกชนและที่ออกโดยกรมกอง และสถาบันต่าง ๆ สำหรับหนังสือพิมพ์ขององค์กรต่าง ๆ ก็มุ่งประโยชน์สำหรับหน่วยงานของตน ดังนั้นหนังสือพิมพ์เอกชนจึงน่าจะมีบทบาทในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนมากกว่าหนังสือพิมพ์ที่จัดโดยหน่วยงานใด ๆ หนังสือพิมพ์ที่กำเนิดขึ้นโดยเอกชนได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 หนังสือพิมพ์ของเอกชนที่เป็นสามัญชนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีก็คือ หนังสือพิมพ์กุลยวิภาคพจนกิจของ เทียนวรรณ จุกมุงหมายในการทำหนังสือพิมพ์ของเทียนวรรณ คือการเสนอให้มีการปรับปรุงและพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ในบรรดาโครงการที่เขาเสนอแนะรัฐบาลนั้น เขาได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษามากที่สุด¹ เทียนวรรณเห็นว่าประชากรที่ขาดการศึกษาจะเป็นต้นเหตุให้ประเทศล้มลง ซึ่งในขณะนั้นรัฐบาลไทย กำลังมุ่งพัฒนาประเทศและสังคม แต่เทียนวรรณเห็นว่าการเร่งรัดพัฒนาประเทศจะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะราษฎรส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษา เขาเห็นว่ารัฐบาลในขณะนั้นดูเหมือนจะไม่เห็นความสำคัญและไม่รู้ควยว่าการศึกษาอย่างหนึ่งของรัฐบาลคือการจัดให้ชนในรัฐมีการศึกษา รัฐบาลได้ลดภาระการจัดการศึกษาให้กับวัด เทียนวรรณเห็นว่า การศึกษาในวัดที่ปฏิบัติกันนั้นมีได้มีอะไรเสียหายแต่ก็ไม่อาจทำให้คนเดินไปถึงเป้าหมายชีวิตได้ เทียนวรรณต้องการให้ขยายการศึกษากว้างออกไปว่าการศึกษารวมหรือภาษาบาลีและให้ครอบคลุมไปถึงการแพทย์ เคมี ตลอดจนงานธุรกิจและให้ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน² นอกจากนี้เทียนวรรณยังเรียกร้องให้มีการเปิดโรงเรียนสำหรับสตรี

¹พรศักดิ์ พรหมแก้ว วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ หน้า 320

²Walter F. Vella. Thienwan of Siam : A Man Who Fought Giant.
แกมสุข นุ่มนนท์ (เก็บความ) จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 หน้า 67 - 69

เทียนวรรณเห็นว่าสตรีจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ เพราะสตรีเป็นผู้อบรมกุลบุตร กุลธิดา ผู้หญิงจึงยอมเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของสามี และอบรมเยาวชนให้ใจ คามไปควย จุดประสงค์ของเทียนวรรณในการเรียกร้องการปรับปรุงสังคมโดยการ เสนอความคิดเห็นที่ก้าวหน้าผ่านหน้าหนังสือพิมพ์นั้นเป็นที่ยกย่องของศาสตราจารย์ วอลเตอร์ เอฟ เวลลา ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยฮาวายโดยได้ ยกให้เทียนวรรณเป็นเพชรน้ำเอกของการปฏิรูปจากการที่เขาเป็นคนที่มีความคิดอิสระ และมีความกล้าหาญเด็ดขาด¹ แต่เนื่องจากโครงการต่าง ๆ ที่เทียนวรรณเสนอต่อ รัฐบาลไทยมักเป็นเรื่องที่ล้าสมัยจนคนส่วนมากมองเขาว่าเป็นเพียงคนเสียสติคนหนึ่ง

สำหรับในด้านเงินทุนในการทำหนังสือพิมพ์ของเทียนวรรณนั้นกล่าวได้ว่า เป็นทุนส่วนตัวของเขาเอง การทำหนังสือพิมพ์ต้องเสี่ยงกับการขาดทุนมากเพราะ แม้จะมีการคืนตัวกันในเรื่องหนังสือพิมพ์เป็นการคืนตัวของกลุ่มชนชั้นสูง และผู้ที่ได้รับ การศึกษาซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก การจำหน่ายหนังสือพิมพ์จึงมีน้อย เทียนวรรณต้องประสบ กับการขาดทุนในการทำหนังสือพิมพ์ แต่ด้วยความตั้งใจที่จะให้ผู้อ่านได้รับความรู้จาก หนังสือพิมพ์ของเขา เทียนวรรณจึงแสวงหาเงินทุนมาทำหนังสือพิมพ์ต่อและเพราะความ ตั้งใจของเทียนวรรณนี้เองจึงทำให้เจ้านายชั้นสูงและผู้ที่ชอบพอกับเขາบางคนได้ช่วยเหลือ เขากลับที่เทียนวรรณได้กล่าวไว้ในบทความนำของหนังสือพิมพ์กุลยวิภาคพจนกิจ ถึงความ ทอนหนึ่งว่า "โดยทรงพระกรุณาโปรดฯ อดุหนุนให้ท่านตั้ง 100 บาท ก็มีในรายหนึ่ง ๆ"² การอุดหนุนแบบให้ท่านแก่เทียนวรรณบ้างในบางครั้งของผู้ที่มีศรัทธาต่อแนวความคิดของ

¹Walter F. Vella. Thiawan of Siam : A Man Who Fought Giants.
 แฉมสุข นุมนนท์ (เก็บความ) จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 หน้า 64

²"ความนำ" กุล 5 : 1 ตุลาคม 123 หน้า 1276

เทียนวรรณไม่มีผลผูกพันกับการเสนอแนวความคิดวิพากษ์วิจารณ์ของเทียนวรรณแต่อย่างใด เทียนวรรณยังคงมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ของเทียนวรรณจึงมีบ้างที่สร้างความไม่พอใจให้กับผู้อ่านเพราะปรากฏว่าถึงสิ้นปีก็มีบัตรสนเท่ห์มาหาเขาทุกปี¹

หนังสือพิมพ์สยามประเภทสุนทโรวาทพิเศษ² เป็นหนังสือพิมพ์เอกชนอีกฉบับหนึ่งเจ้าของคือ ก.ศ.ร. กุหลาบ หนังสือพิมพ์สยามประเภทไม่มีบทวิจารณ์สังคมเกินเท่าหนังสือพิมพ์คุยวิภาคพจนกิจของเทียนวรรณ ลักษณะเด่นของบทความในหนังสือพิมพ์สยามประเภทก็คือ การให้ความรู้แก่ผู้อ่านในด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ แต่ความรู้ที่ ก.ศ.ร. กุหลาบ ใ้กับผู้อ่านนั้นเป็นความรู้ที่ไม่ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลชั้นสูง โดยเฉพาะบุคคลในราชสำนัก ก.ศ.ร. กุหลาบถูกไต่สวนในข้อหาชอบกุเรื่องและบิดเบือนความจริงโดยการปลอมแปลงเอกสาร ในหนังสือพิมพ์สยามประเภทสุนทโรวาทยังมีบทความขบถคนสังคมในเชิงวิจารณ์สังคมที่พุ่งเพื่อของชนชั้นสูง แต่การวิจารณ์ของ ก.ศ.ร. กุหลาบไม่เกินเท่าหนังสือพิมพ์คุยวิภาคพจนกิจของเทียนวรรณ

นอกจากนี้แล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็มีหนังสือพิมพ์ของเอกชนอีกหลายฉบับที่มีจุดประสงค์ในการเสนอข่าวและให้ความรู้แก่ประชาชนอันเป็นลักษณะของสื่อมวลชนที่ดี แต่หนังสือพิมพ์เหล่านี้ส่วนใหญ่ก็มีอายุสั้น ๆ เพราะขาดการอุดหนุนด้านเงินทุนจึงไม่สามารถดำเนินกิจการไปได้ตลอด เช่น หนังสือพิมพ์มิน (2444 - 2444) หนังสือพิมพ์ชาวตลาด (2450 - 2450) หนังสือพิมพ์ตราเทศสมัย (2450 - 2450)

หนังสือพิมพ์เอกชนอีกส่วนหนึ่งที่ดำเนินการโดยมีจุดมุ่งหมายเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองเป็นสำคัญนอกเหนือจากผลประโยชน์ทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์เหล่านี้มักเป็นหนังสือพิมพ์ของชนต่างชาติ เช่น บางกอกไทมส์ (Bangkok Times) ของคนอังกฤษ

¹ "ความน่า" คุล 5 : 1 ตุลาคม 123 หน้า 1276

² โดยทั่วไปนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า หนังสือพิมพ์สยามประเภท

เจ้าของคือ บริษัท บางกอกไทมส์ พรินติ้ง ออฟฟิส (Bangkok Times Printing Office) ระยะเวลาที่หนังสือพิมพ์ดำเนินการอยู่คือระหว่างปี พ.ศ. 2430 - 2484 หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ของบริษัทสยามฟรีเพรส (2436 - 2473) สนับสนุนโดยรัฐบาลฝรั่งเศส หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ภายหลังโอนมารับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทย จึงได้ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยด้วยโดยใช้ชื่อว่า "สาราณราษฎร" (2436 - 2466) นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนโดยคนจีน เช่น มิน่ายิปปอ (2448 - 2449) ซิน่ายิปปอ (2449 - 2449) และจินโนสยามวารศัพท์ ซึ่งพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน หนังสือพิมพ์นี้มีจุดมุ่งหมายด้านการเมืองที่เด่นชัดคือ การสนับสนุนการปฏิวัติของประเศจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีหนังสือพิมพ์ที่เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายทศ รายักษ์ และรายเดือน ทั้งภาษาไทย ภาษาจีนและอังกฤษ รวมถึง 133 ฉบับ¹ หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะมีจุดมุ่งหมายในการให้ความรู้และข่าวสาร แต่ก็หนังสือพิมพ์อีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวกับการเมืองโดยตรง เช่น หนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ (ภาษาไทย) ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 ในรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ยังมีบทบาทมากในการสนับสนุนการปกครองแบบสาธารณรัฐของจีนด้วยการลงบทความเผยแพร่งานปฏิวัติจีน การเผยแพร่ทางการเมืองของหนังสือพิมพ์จีน มีจุดมุ่งหมายเพื่อขอการสนับสนุนทางการเงินจากชาวจีนในประเทศไทย² การเผยแพร่ของหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ มีผลกระทบถึงการเมืองไทยด้วยโดยเฉพาะความพยายามของหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์ที่จะชักจูงให้คนไทยเห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์จะมีจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งคือ การเชิดชูสัมพันธภาพระหว่างไทยกับจีนด้วยก็ตาม แต่รัฐบาลไทยก็ไม่ได้ไว้วางใจ

¹ ภาควิชา ก.

² พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย

ในพฤติกรรมของหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงพอพระทัยในการเผยแพร่ลัทธิการเมืองของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ซึ่งอาจก่อความไม่สงบเรียบร้อยภายในพระราชอาณาจักร พระองค์จึงทรงโต้ตอบด้วยการเขียนบทความทางการเมืองมากมายลงในหนังสือพิมพ์ไทยและหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเมล์ เช่น เรื่องยิวแห่งบูรพาทิศ และการเมืองจีน เป็นต้น

รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์บทความต่าง ๆ ลงในหนังสือพิมพ์โดยทรงมีจุดประสงค์จะให้ประชาชนเห็นอันตรายและความไม่จริงใจของชาวจีน พระองค์ทรงต่อต้านการเผยแพร่ระบอบการเมืองใหม่ของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยซึ่งชาวจีนในประเทศไทยได้ให้ความสนใจและมีการเคลื่อนไหวซึ่งอาจจะเป็นภัยต่อประเทศชาติได้

นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ หนังสือพิมพ์ยามาโตะ มีเจ้าของเป็นชาวญี่ปุ่น คือ นายโอ มียาคาวา ลงพิมพ์เป็นภาษาไทย หนังสือพิมพ์นี้ออกเมื่อ พ.ศ. 2465 เป็นหนังสือพิมพ์ที่สนใจทางการเมือง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ญี่ปุ่นได้เตรียมตัวสำหรับการขยายอิทธิพลมาเป็นเวลานานแล้ว¹ อันแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความเชื่อมั่นในตัวเองแล้วทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ จึงเตรียมพร้อมในการที่จะแผ่แสนยานุภาพ

หนังสือพิมพ์หน้าหลักในการเสนอข่าวหรือจะมีการวิพากษ์วิจารณ์เสนอแนะสถานการณ์ของบ้านเมืองในประเทศที่ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์จะยอมรับให้มีการแสดงความคิดเห็นได้ ในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้นทรงถือว่าการแสดงความคิดเห็นออกมานอกของนักหนังสือพิมพ์เป็นการแสดงความรักชาติอย่างหนึ่ง ถือว่าการเอาเรื่องต่าง ๆ ไปนินทาว่าร้ายกัน การแสดงความคิดเห็นบางครั้งอาจจะไม่ตรงกับพระองค์ก็ได้ ดังนั้นพระองค์จึงไม่กริ้วพระยาวิทัยสุนทร (วิม พลกุล) ที่ได้เขียนบทความเรื่อง "ล่อลึงโคลน" ลงในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเมล์ คัดค้านแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ

¹พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย

สาเหตุที่ทำให้ชาติไทยพัฒนาไปไ้ช้าในบพระราชนิพนธ์เรื่องโคลนติลล่อ ซึ่ง
รัชกาลที่ 6 ทรงส่งไปลงในหนังสือพิมพ์ไทยก่อนหน้านั้นประมาณ 1 เดือน หรือใน
กรณีที่พระองค์พระราชทานอภัยโทษให้แก่นายเชียวสุกเส็ง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์
จินโนสยามวาร ศัพท์ ผู้ชอบเขียนบทความตำหนิรัฐบาล ตลอดจนการเขียนบทความ
ในหน้าหนังสือพิมพ์โต้ตอบกับพระองค์เป็นประจำ บทความในหนังสือพิมพ์จินโนสยาม
วารศัพท์เรื่องหนึ่งมีข้อความหมิ่นประมาทพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิ์กิจวิเศษ
ทั้ง ๆ ที่ศาลพิพากษาให้จำคุกนายเชียวสุกเส็ง 4 เดือน และนายเชียวสุกเส็งก็จำคุก
ไปได้ 1 เดือนแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานอภัยโทษ
โดยให้ปล่อยตัวนายเชียวสุกเส็ง¹ และอีกครั้งหนึ่งที่รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ
ต่อด่านนายเชียวสุกเส็ง ซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปแล้วว่า เขาให้การสนับสนุนการปกครอง
ระบอบสาธารณรัฐของจีน นายเชียวสุกเส็งได้เขียนบทความชักชวนคนจีนในประเทศไทย
ให้รวมแสดงความยินดีกับรัฐบาลใหม่ของจีนด้วยการหยุดงาน เลี้ยงฉลองชัยชนะ คัดเปี้ย
และชักธงจีน การกระทำดังกล่าวของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์จินโนสยามวารศัพท์
ทำให้เขาถูกรัฐบาลไทยดักเตือน บทบาทการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ไทยรุนแรง
มากขึ้น จนรัฐบาลได้นำปัญหาหนังสือพิมพ์เข้าที่ประชุม และจากที่ประชุมเสนอบก
กรมพระเทววงศ์โรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นได้กราบบังคมทูล
ที่จะให้รัชกาลที่ 6 เเนะเทศนายเชียวสุกเส็งไปเสีย² แต่ด้วยน้ำพระทัยที่รัชกาลที่ 6
ทรงมีต่อหนังสือพิมพ์เป็นสำคัญ พระองค์ได้ทรงไตร่ตรอง ทรงไม่เห็นด้วยกับการเนเทศ

¹ ชัยนันท์ นันทพันธ์ เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 30

² กจ. ร. 6 น. 20 12/21 เรื่องพวกจีนนักหยุดงาน ลงวันที่ 5
มกราคม พ.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) และหนังสือของกรมพระเทววงศ์โรปการ
ถึงหม่อมราชวงศ์สาย ลงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2458 ปรากฏละเอียดในภาคผนวก ข.

นายเชียวสุกเล็ง พระองค์ทรงต้องการแต่เพียงการชี้ให้นักหนังสือพิมพ์ที่หวังใช้หนังสือพิมพ์เพื่อผลประโยชน์ค่านิกค่านหนึ่ง เกิดความเกรงกลัว สำหรับกรณีของนายเชียวสุกเล็ง พระองค์ได้ให้เหตุผลในการไม่สั่งให้เนรเทศว่า "นายเชียวสุกเล็งเป็นหัวหน้ากึกเหม็งในไทยก็จริง แต่มิได้มีเชื้อโง่อย่างใดในเมืองจีนนักไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสมบัติ ฟันทอง ถ้าถูกเนรเทศไปจะเดือดร้อนและโกรธเคืองคิดแก้แค้นประเทศไทยอย่างแน่นอน"¹

การที่รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระกรุณาธิคุณต่อนายเชียวสุกเล็งด้วยการไม่สั่งให้เนรเทศเช่นนั้น อาจมองได้อีกแง่หนึ่งว่า พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ แนวความคิดของหนังสือพิมพ์ในการวิจารณ์นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมืองในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม จะทำให้พระองค์ทรงทราบได้ว่าบุคคลใดมีความคิดเห็นเช่นใด คบหาสถาบันสูงสุดของชาติ และก่อความสงบสุขมั่นคงของบ้านเมือง รวมทั้งการปรับปรุงบ้านเมืองตามที่หนังสือพิมพ์ต้องการ ความคิดเห็นต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นความสัมพันธ์ที่หนังสือพิมพ์มีต่อบ้านเมือง ดังนั้นพระองค์จึงไม่ทรงมีนโยบายการปิดกั้นเสรีภาพของหนังสือพิมพ์

3. ความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือพิมพ์ไทยกับสถานการณ์ของบ้านเมือง

หนังสือพิมพ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมือง โดยทำหน้าที่รายงานติดตามสถานการณ์ของบ้านเมืองในทุก ๆ ด้าน คือ ด้านการเมือง การเศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะการเกี่ยวข้องกับติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง ถือเป็นส่วนที่สำคัญมาก ความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือพิมพ์กับสถานการณ์ของบ้านเมืองในรูปของการรายงานข่าวเหตุการณ์บ้านเมืองได้เกิดขึ้นนับแต่ครั้งหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทย

¹ กจข. ร. 6 น. 20 12/22 หนังสือตอบกรมพระเทววงศ์ยุโรปการ
ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2458 รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ค.

โดยมีหมอแบร์กเลย์เป็นผู้เสนอบทความสำเนาหนังสือสัญญา ซึ่งมองสิเออโอบาเรต์
กงสุลฝรั่งเศสทำกับนายอากรโดยพลการมาตีแผ่ให้ประชาชนได้ทราบโดยหมอแบร์กเลย์
ได้กล่าวประณามความประพฤติของนายโอบาเรต์ว่าประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับเป็นทูต
ของพระเจ้าหลุยส์ เพราะนายโอบาเรต์พยายามเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเพื่อกราบทูลให้เอาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นกรรมการปักเขตแดนไทย-
อินโดจีน ของฝรั่งเศสออกจากกรรมการ เพราะเป็นที่ทราบกันว่าท่านเป็นผู้มีความ
สามารถ¹ หมอแบร์กเลย์ถึงมองสิเออโอบาเรต์ในห้องในข้อหาหมิ่นประสาธ หมอแบร์กเลย์
ต้องเสียเงินมากมายเมื่อแพคดี ในขณะที่ฝรั่งเศสพยายามขยายอิทธิพลในประเทศไทย
โดยการเข้ายึดจีนหนวน หนังสือพิมพ์สยามอมเมอร์เวอร์ก็เป็นหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง
ที่วิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ทางการเมืองโดยแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า "ฝรั่งเศส
ยังไม่ออกไปจากจีนหนวนขณะนี้ แต่สักวันหนึ่งข้างหน้าเขาต้องไปแน่ ๆ"²

ในสมัยรัชกาลที่ 5 หนังสือพิมพ์กรุงไฉวาตและหนังสือพิมพ์คอตซาวราชการ
ได้ทำหน้าที่โดยตรงในการวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์การเมืองภายใน โดยเฉพาะการ
โจมตีฝ่ายตรงกันข้ามกับรัชกาลที่ 5 อันได้แก่ กลุ่มขุนนางเก่า

ในสมัยรัชกาลที่ 6 อันเป็นสมัยแห่งเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์
กล่าวพกล่าเขียน ยิ่งมีผลทำให้หนังสือพิมพ์เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมือง
มากขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์หลายฉบับจะได้รับการตอบโต้จาก
รัชกาลที่ 6 เช่น ในกรณีที่รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชประสงค์จะจัดซื้อเรือรบไว้ใช้
ในกองทัพเรือ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทความชักชวนให้ประชาชนสละเงินบริจาค
ซื้อเรือรบเอาไว้ใช้ในการป้องกันประเทศ หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลิเมลล์และจีนโนสยาม
วารศัพท์ได้ลงข้อความคัดค้านเป็นการใหญ่ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลิเมลล์

¹ ประยูร สิทธิพันธุ์ ฐานันดรที่ชีวิตหนังสือพิมพ์ หน้า 4 - 6

² เสลา เรชะรุจิ หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย หน้า 4

โดยพระยาวิชัยสุนทรเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารเรือได้ใช้นามปากกา "ทุนคำ" โจมตีรัชกาลที่ 6 รุนแรง รัชกาลที่ 6 ทรงตอบโต้ในบทนิพนธ์เรื่อง "โคลนตม" อุปมาหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดและหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ว่าทำตัวเหมือนโคลนตมลดทอนแห่งความเจริญของไทยไม่ให้เป็นไปด้วยดี บทความของพระองค์ได้รับการตอบโต้เช่นกันจาก "ทุนคำ" ว่า "เรือบเพียงลำเดียวจะเป็นรั้วรอบขอบชิดได้อย่างไร ควรคำนึงถึงเหตุผลอื่น ๆ จะดีกว่า ความเจริญของบ้านเมืองเหมือนลอร์ด คือพระธรรมในพระพุทธศาสนา แต่โคลนก็อยู่ส่วนโคลนจะวิ่งมามีคิลลอร์ดได้อย่างไร ลอทางหากที่วิ่งมามีคิลลอร์ด การมีสารดี ๆ นำเข้าไปก็ ก็ไม่ไปทับโคลนเข้าได้ นี่สารดีขับไม่เป็นที่พารณไปจมโคลน"¹

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์มีบทบาทมากในการวิจารณ์สถานการณ์บ้านเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากกระแสคลื่นทางความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แพร่กระจายขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 นับตั้งแต่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐในประเทศจีนเมื่อตอนต้นรัชกาลพอถึง พ.ศ. 2460 ก็มีการปฏิวัติในรัสเซีย และศึกคามกวยสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การเกิดอุทกภัยและฝนแล้งติดต่อกันในระหว่าง พ.ศ. 2460 - 2462 ประชาชนเกิดความไม่พอใจรัฐบาล หนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์พระบรมราโชบายของรัฐบาล เรื่องที่วิจารณ์จึงเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ การบริหารราชการ การป้องกันประเทศ และระบบการเมือง

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ได้กล่าวถึงสภาพชาวนาที่ยากจนต้องพึ่งตนเอง โดยรัฐบาลไม่ไ้เหลียวแล การค้าระหว่างประเทศก็ตกต่ำถึงบทความเรื่อง "คนงานที่เป็นชาติไทย" กล่าวว่า

¹ เรือบในที่นี้หมายถึง "เรือพระร่วง"

ความทุกข์แห่งพาณิชย์การของเราเกิดจากเหตุทั้งภายนอกและภายใน ส่วนภายนอกถกกระทบกระเทือนอย่างหนัก ๆ จากการค้าของต่างประเทศที่ตกอับอยู่ ส่วนภายในนั้นเป็นไปเรื่องการค้าขายกับชาวต่างชาติซึ่งพอแก้ไขได้ แต่กระทรวงพาณิชย์กลับไม่มีเงินพอ เพราะกระทรวงพระคลังจ่ายเงินไปในกิจการอื่น ๆ เสีย ถ้าลองคำนึงถึงการใช้จ่ายต่าง ๆ ของฝ่ายรัฐบาลในส่วนที่สุรุ่ยสุร่ายหรือไม่สุรุ่ยสุร่ายบ้างที่จะเห็นว่าอะไรเป็นอะไร ทำไมจึงมีค่ากล่าวเช่นนั้น การใช้จ่ายเงินมากในทางไม่เกิดประโยชน์อันดีเป็นการผิดหลักเศรษฐกิจ โดยตรง เราควรจรรวังกิจทั้งในเวลาในรัฐบาล¹

ในค่านิยมจีนโนสยามวารศัพท์ได้ชี้ให้เห็นภัยจากการพนัน จีนโนสยามวารศัพท์ได้เสนอให้รัฐบาลปราบปรามมอมการพนันโดยกล่าวว่า "...เท่าที่รู้กันของการพนันรายใหญ่ ๆ ไม่เฉพาะแต่มีสามัญชนผู้มีกำลังทรัพย์หนุนหลังอยู่เท่านั้น บางแห่งมีข้าราชการบรรดาศักดิ์เป็นกระดุกสันหลังด้วย..."² ความทุกข์ยากของประชาชนที่เกิดขึ้นในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หนังสือพิมพ์ไทยได้ลงบทความอีกบทความหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพประชากรไทยเกิดความคับแค้นไม่พอใจรัฐบาลในบทความเรื่อง "ความคับแค้นแห่งพลเมือง"³ โจษทีพระบรมราโชบายในการบริหารประเทศว่าไม่ทำให้พลเมืองเกิดขัดสนยากจนและประพฤติตนเป็นอันธพาล

¹ "สยามกับการเงิน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2465

² "คำรวจกรุงเทพฯ" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 9 พฤษภาคม 2466

³ "ความคับแค้นแห่งพลเมือง" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 17 กรกฎาคม

สิ่งที่เกิดขึ้นกับราษฎรนั้น หนังสือพิมพ์ถือว่าเป็นความผิดของรัฐบาล หนังสือพิมพ์ได้เปรียบเทียบรัฐบาลเหมือนบิคารมารคาที่เลี้ยงบุตรไม่ดี รัชกาลที่ 6 ทรงตอบโต้บทความนี้มีใจความตอนหนึ่ง ว่า

...ส่วนข้อที่ว่ารัฐบาลตั้งอยู่ในฐานะอุปการะแก่พลเมืองคล้ายบุตรธิดานั้น ข้าพเจ้ายอมรับว่าเปรียบดี แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นควยตามความเห็นของ "ช่วยพยาย" ในส่วนหน้าที่บิดาที่ว่าจะต้องคอยตามเลี้ยงบุตรไปไม่มีที่สิ้นสุด จริงอยู่เมื่อบุตรยังเยาว์ควรให้ได้รับการศึกษาในสำนักที่ดีให้ได้รับความอบรมดี ฯลฯ แต่ถ้ามือบุตรโตขึ้นแล้วจะไม่เป็นหน้าที่บุตรเองเลี้ยงตัวบ้างดา การให้ได้รับการศึกษาก็ ๆ นั้นเป็นหน้าที่บิคารมารคา แต่ดาบุตรซึ่งได้รับความอบรมดีแล้วไม่รู้จักตัวของตัวเองจะเอาตัวรอดไถ่ดา...?¹

4. เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในการเสนอข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์

เสรีภาพนับเป็นหัวใจอันสำคัญยิ่งของหนังสือพิมพ์ อาจกล่าวได้ว่าเสรีภาพเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในการดำเนินการหนังสือพิมพ์ ผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากเสรีภาพมิใช่เฉพาะเพียงหนังสือพิมพ์เท่านั้น ฝ่ายปกครองเองและฝ่ายประชาชนก็ย่อมได้รับประโยชน์จากเสรีภาพนี้ด้วย² เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

¹ หอชิวราวุธานุสรณ์ แผ่นที่ ว. ๐11 6๐/๒3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ความเห็นเอกชนเมื่ออ่านบทความคับแค้นแห่งพลเมือง"

² ชาญ อุบลเดชประธารักษ์ การหนังสือพิมพ์ หน้า 71

มีขึ้นพร้อม ๆ กับการเริ่มต้นกิจการหนังสือพิมพ์โดยพวกมิชชันนารี ส่วนหนึ่งของเสรีภาพที่หนังสือพิมพ์ได้รับเกิดจากความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์ไทยที่มีต่อกิจการนี้ และส่วนหนึ่งก็เกิดจากอิทธิพลตะวันตกในการบีบบังคับรัฐบาลไทยในการทำสนธิสัญญาที่ไทยเสียเปรียบ

4.1 เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5

ความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์ไทยที่มีต่อหนังสือพิมพ์เริ่มต้นที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระทัยในความรู้วิทยาการจากตะวันตกมาตั้งแต่ครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุก่อนขึ้นครองราชย์เป็นเวลาถึง 26 พรรษา พระองค์ทรงเริ่มการพิมพ์ขึ้นที่วัดบวรนิเวศโดยการขอให้พระสหายชาวตะวันตกช่วยสั่งซื้อเครื่องพิมพ์ให้ รัชกาลที่ 4 ได้ทรงทำอักษรอริยกะขึ้นเพื่อใช้ในการพิมพ์อักษรภาษาบาลีเพื่อการพิมพ์คำสอนและประกาศพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากิจการการพิมพ์ที่เป็นของคนไทยได้เริ่มขึ้นแล้วที่วัดบวรนิเวศเป็นแห่งแรก เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ยังคงให้ความสนใจในกิจการการพิมพ์โดยโปรดให้หาเครื่องพิมพ์มาตั้งไว้ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมกันนั้นก็ได้ส่งข้าราชการหนุ่มไปฝึกหัดการพิมพ์ในต่างประเทศ เพื่อจะได้นำความรูมาปรับปรุงการพิมพ์ในราชสำนัก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสนใจไปถึงหนังสือพิมพ์ที่เผยแพร่ในขณะนั้น พระองค์ทรงสมัครเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์บางกอกกรีเคอร์เคอร์ของหมอบแฮร์กเลย์ด้วย¹

¹ รายชื่อผู้บอกรับเป็นสมาชิกบางกอกกรีเคอร์เคอร์วันที่ 13 มกราคม พ.ศ.

2409 มีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ หม่อมเจาราโชทัย เจ้าพระยาพระคลัง คุณเทียนดาวันณโก ฯลฯ

นอกจากนี้ยังทรงส่งเรื่องขึ้นเป็นภาษาอังกฤษมาลงพิมพ์ด้วยเสมอ เช่น เรื่อง เนียร์ แอนด์ คิสแทนท์ เมมเบอร์ส์ ออฟ เดอะ โร열แฟมิลี (Near and Distant Members of the Royal Family) นอกจากนี้ยังได้ ทรงส่งบทความโต้แย้งความเห็นของมิชชันนารี ซึ่งมักจะลงคำวินิจฉัยการกรุงวัง ของบ้านเมืองไทย ทั้งที่เกี่ยวพระเจ้านั่นคนไทยและการศาสนา¹ แม้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงโปรดการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ก็ตาม แต่ในบางครั้งก็ไม่ทรงพอพระทัยพวกมิชชันนารีที่โจมตีพระองค์และประเทศไทยเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี การปกครองและสภาพบ้านเมืองไทย ทรงมีพระราชหัตถเลขา ครัสพอต่อการเสนอข่าวของมิชชันนารี ว่า

หนังสือพิมพ์อเมริกันเอาแต่ยกย่องประเทศสหรัฐอเมริกา ว่าเจริญ ก้าวหน้าและเป็นอารยธรรมที่สูงส่งโดยคุณแคลนวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของชาวสยามว่าคำตอลาหลังควรจะประนามมากกว่า ที่จะยกย่องเชิดชู...²

พระองค์ทรงเปิดหนังสือพิมพ์ที่เรียกร้องแต่จะให้พระองค์ ทรงสละพระราช ทรัพย์เพื่อประยุทวิทยาการของตะวันตก เช่น รถไฟ โทรเลข วิศวกรรม ตลอดจน การเสนอแนะโครงการเหล่านี้ พระองค์มิได้ปฏิเสธว่าไม่ดี แต่ทรงเห็นว่าความเจริญ ของยุโรปและของสหรัฐอเมริกาที่หนังสือพิมพ์ยกย่องนั้นเป็นความเจริญที่อยู่ห่างไกล และทั้งยุโรป อเมริกาก็อยู่ไกลเกินกว่าที่จะเลียนแบบ หรือเอาเป็นคติ และที่สำคัญคือ

¹ ขจร สุขพานิช เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หน้า 124

² หนวย หมอบรัดเลย์กับกรุงสยาม หน้า 104 - 154

อำนาจของพระองค์นั้นมีน้อย อำนาจบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ 4 นั้น ส่วนหนึ่งอยู่กับขุนนางโดยเฉพาะตระกูลขุนนางได้เข้ามามีบทบาทการบริหารแล้ว ดังนั้นพระองค์จึงทรงกล่าวว่า "ผู้ครองแผ่นดินมีอำนาจน้อย จะกดขี่ราษฎรของตัว ให้ดีขึ้นโดยเร็วก็ไม่ได้"¹ และถ้าพระองค์จะกระทำตามก็เท่ากับพระองค์ทรง เปลี่ยนจารีตและธรรมเนียมตลอดถึงศาสนาของไทยซึ่งเมื่อเป็นดังนี้ หนังสือพิมพ์ ก็ต้องหัวเราะเยาะว่า "พระเจ้าแผ่นดินคั่นของประหลาดแล่มมีเงินทองมาก ไครจะให้ทำอะไรก็ทำง่าย"² ซึ่งคนไทยก็คงจะไม่ชอบ

แม้ว่ารัชกาลที่ 4 จะทรงเบื่อหนังสือพิมพ์ในบางครั้งก็ตาม แต่ก็มีใ้ทรง ปักกันเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยทรงเห็นว่า การเสนอความคิดเห็น ของหนังสือพิมพ์มีเจตนาไปในทางสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศ นอกจากนี้ สภาพของสังคมและการเมืองในขณะนั้นก็มีส่วนเสริมสร้างเสรีภาพหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ สภาพสังคม เนื่องจากประชาชนยังมีการศึกษาน้อย และกิจการหนังสือพิมพ์เพิ่งเริ่ม และมีอิทธิพลอยู่ในหมู่เจ้านายและขุนนาง ดังนั้นหนังสือพิมพ์จึงยังไม่สามารถสร้าง ประชาภิเษก ๆ ประกอบกับฐานะของสถาบันการปกครองยังมีความมั่นคง จึงทำให้ รัฐบาลไม่ใ้ให้ความสนใจที่จะยุ่งเกี่ยวและควบคุมหนังสือพิมพ์มากนัก³ สภาพการเมือง เป็นผลจากการที่รัชกาลที่ 4 เริ่มนโยบายรับอารยธรรมตะวันตกจึงใ้ทำสนธิสัญญากับ ตะวันตกโดยการยอมใ้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับอังกฤษและฝรั่งเศส อันเป็นเหตุ หนึ่งที่ทำให้ไทยไม่สามารถจัดการกับนักหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นชาวตะวันตกและบุคคลในสังคม

¹ อำไพ จันทรจิระ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิมพ์ หนังสือ หน้า 36

² ก. หน้า 37

³ ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล และคนอื่น ๆ "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไทย" อักษรศาสตร์วิจารณ์ ฉบับที่ 11 ปีที่ 1 เมษายน 2519 หน้า 17 - 21

นอกจากการตีเียนสภาพบ้านเมืองไทยแล้ว หนังสือพิมพ์มักก่อให้เกิดความ
ขัดแย้งกับผู้อ่าน เช่น การโจมตีพระพุทธศาสนา บางครั้งถึงกับแนะนำให้รัชกาลที่ 4
ทรงเปลี่ยนศาสนาควยเหตุที่นักหนังสือพิมพ์เหล่านั้นที่จริงก็คือ มิชชันนารีเผยแผ่ศาสนา
และเนื่องจากระบบการสื่อสารยังไม่ดีในสมัยนั้น หนังสือพิมพ์บางครั้งจึงลงพิมพ์ประเภท
ข่าวลือบ้าง ข่าวจากบัตรสนเท่ห์บ้าง ข่าวต่าง ๆ จึงเกิดการคลาดเคลื่อน บางครั้ง
หนังสือพิมพ์ก็ลงข่าวที่ก่อให้เกิดเสื่อมเสียพระเกียรติ เช่น การลงข่าวการค้างเงินค่า
หนังสือพิมพ์ของรัชกาลที่ 4 ในบางกอกรีคอร์เดอร์ ซึ่งแท้จริงแล้วเกิดจากความ
ไม่เข้าใจกัน รัชกาลที่ 4 จึงทรงกำหนดหนังสือพิมพ์ไว้ว่า

...ก็พวกโรงพิมพ์ทั้งหลายขึ้นในบ้านเมืองก็ยังไม่ไ้เสียอะไรแก่
เจ้าของเมือง เป็นแต่เมื่อแรกตั้งเอาหนังสือพิมพ์มาถวาย มีพระบรม
ราชโองการดำรัสสั่งว่าตั้งทำขึ้นในเมืองนี้ก็ให้ถวายทุกคราวพิมพ์ไป
อย่าให้คิดราคา หนังสือพิมพ์ที่ถวายมาทุกคราวพิมพ์นั้นให้เข้าใจว่า
เป็นเสียภาษีแก่บ้านเมืองเถิด เมื่อมีรับส่งไปดังนี้พวกโรงพิมพ์ทั้งสอง
ก็ยอม พวกโรงพิมพ์สเกรกแถมนั้นยอมจริง ๆ ไม่มาทวงเอาเงิน
แต่พวกบางกอกรีคอร์เดอร์นั้นเมื่อครบปีแล้วมาทวงเอาเงิน 50 เหรียญเสศ
ไม่อยากจะทรงดูเถียงควยเงินเล็กน้อย ไหน ๆ หนังสือก็รับมาแล้ว
ก็พระราชทานไป ภายหลังโรงพิมพ์นั้นเอาชื่อผู้ให้เงินแต่ไม่ให้เงินไป
ลงพิมพ์ประกาศโพชนาหมกไม่ว่าใคร ตั้งแต่พระเจ้าอยู่หัววังหลวงไป
วังนาลงไป ลงชื่อหมกว่าท่านผู้นั้นผู้นั้นให้แล้ว ท่านผู้นั้นผู้นั้นยังไ้ไ้

¹ จดหมายเหตุนั้นรัชกาลที่ 4 หอสมุดแห่งชาติ สมุดไทยเก่า เส้นดินสอขาว

จากปัญหาความคลาดเคลื่อนในการเสนอข่าว ทำให้รัชกาลที่ 4 คิดหาทางที่จะขจัดความยุ่งยากด้วยการออกกฎหมายใช้คุมหนังสือพิมพ์พระองค์ทรงสังเกตเห็นโรงพิมพ์ของพวกมิชชันนารีได้ออกหนังสือพิมพ์หลายฉบับ นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ มาลงพิมพ์ มีทั้งเรื่องดีและไม่ดีทำให้พระองค์ทรงสงสัยว่าการพิมพ์แบบนี้จะสมควรหรือไม่ พระองค์จึงทรงมีพระราชกระแสถามหมอบรัดเลย์เกี่ยวกับกฎหมายหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาเพื่อจะไต่หาทางนำกฎหมายเหล่านั้นมาดัดแปลงใช้คุมหนังสือพิมพ์ภายในประเทศไทยบ้าง รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชกระแสถามหมอบรัดเลย์ในเรื่องนี้ว่า "ถ้าโรงพิมพ์เป็นของคนสับแยกเมืองอื่นมาตั้งทำ ถ้าเจ้าเมืองไม่พอใจจะให้โรงพิมพ์มี จะห้ามเสียไม่ให้ทำจะไฉ่หาไม่ไฉ่"¹ ความประสงค์ที่จะให้ไทยมีกฎหมายสำหรับควบคุมหนังสือพิมพ์นั้นนับได้ว่าพระองค์มีความคิดกว้างขวางมาก พระองค์ทรงต้องการให้หนังสือพิมพ์เป็นไปในรูปของสื่อสารมวลชนที่มีประสิทธิภาพอันจะเป็นพื้นฐานให้เป็นรูปแบบของหนังสือพิมพ์ในอนาคตมากกว่าที่จะใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือกล่าวโจมตีติเตียนหรือคำทอบุคคลใดคนหนึ่งโดยเฉพาะการกล่าวโจมตีพระเจ้าแผ่นดิน ตลอดจนขุนนาง ซึ่งพระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยเลยว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด มีแต่จะทำให้เกิดความแตกแยก ชิงชังกัน ทรงกล่าวถึงปัญหาการตีพิมพ์ของหนังสือพิมพ์กับหมอบรัดเลย์ ว่า

...ก็โรงพิมพ์ไม่เป็นคุณแก่เจ้าของบ้านเมืองอย่างนี้อาจจะใคร่ห้ามเสียไม่ให้มี แต่กฎหมายฝ่ายไทยที่จะเป็นกำลังให้ห้ามก็ไม่มี ข้อสัญญาที่ต่างประเทศจะให้กำลัง ให้ห้ามก็ไม่มี เมื่อเป็นดังนี้ เจ้าของเมืองจะห้ามได้หรือไม่ไฉ่²

¹จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 หอสมุดแห่งชาติ ฉบับที่ 357

²ก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสามารถหากฎหมายที่จะใช้ตรวจสอบข้อความและควบคุมหนังสือพิมพ์ เมื่อทรงเห็นว่าหนังสือพิมพ์ได้ให้ข้อมูลเท็จแก่คนไทย และที่เป็นผลร้ายอย่างยิ่งก็คือ การให้ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับประเทศไทยแก่ชาวต่างประเทศ จากการที่ประเทศไทยในขณะนั้นไม่มีกฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพอย่างมากมาย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่สามารถหากฎหมายโดยตรงมาควบคุมหนังสือพิมพ์ได้ พระองค์จึงทรงแก้ปัญหาด้วยวิธีการเพิ่มเติมข้อความในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งข้อความตอนหนึ่งของกฎหมายฉบับนี้ได้ห้ามการใส่คำพูดที่จะเป็นการแสดงความกระด้างกระเดื่องต่อพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 4 ได้ทรงขยายข้อความในกฎหมายให้ครอบคลุมถึงประชาชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้หนังสือพิมพ์ถือโอกาสประจานวาทะประชาชนโดยปราศจากเหตุผล แม้ว่ารัฐบาลจะได้มีกฎหมายป้องกันการหมิ่นประมาทบุคคล แต่ปัญหาการเสนอข่าวโจมตีร้องทุกข์กันทางหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีไต่ยุติลงได้ เพราะคนไทยในสมัยนั้นเริ่มรู้จักใช้หนังสือพิมพ์กันแล้ว แต่เป็นการใช้หนังสือพิมพ์ไปในทางที่ผิด

คนไทยนิยมการลงข่าวร้องทุกข์ คำทอกันโดยเฉพาะการร้องทุกข์กล่าวโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล การที่หนังสือพิมพ์ลงพิมพ์จดหมายร้องทุกข์ของราษฎรโดยปราศจากการสืบสวนหาความจริง ซึ่งเป็นการฟังความแต่ข้างเดียวอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ที่ถูกกล่าวหา พฤติการณ์ของหนังสือพิมพ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายป้องกันการหมิ่นประมาทไม่อาจใช้ได้โดยตรง แต่จะใช้ได้โดยทางอ้อมก็เพียงการปรามหนังสือพิมพ์เท่านั้น เมื่อกฎหมายป้องกันการหมิ่นประมาทไม่อาจนำมาใช้ได้โดยตรงได้ รัชกาลที่ 4 จึงทรงหาทางแก้ไขใหม่ด้วยการออกหมายประกาศใน พ.ศ. 2411 เพื่อเป็นการยับยั้งเตือนไม่ให้ประชาชนเชื่อถือหนังสือพิมพ์มากเกินไปจนขาดการไตร่ตรอง เพราะหนังสือพิมพ์บางฉบับก็ขาดการตรวจค้นหาความจริงก่อนเสนอข่าว รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ประกาศที่จะไม่ให้ความเชื่อถือข่าวในหนังสือพิมพ์บางฉบับ ซึ่งรัฐบาลได้แถลงผ่านหมายประกาศของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2411 ดังข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า "หนังสือทั้งและหนังสือ

ไปลงพิมพ์บ้านหม้ออังกฤษทั้งสองอย่างนี้จะเชื่อฟังเอาเป็นจริงไม่ได้ ผู้ที่ไปลงพิมพ์ว่า
 ละครการเล่นก็เป็นคนพิรุณไป จะไม่ทรงหยิบเรื่องในหนังสือพิมพ์ออกชำระเป็นอันขาด"¹

จากการที่กฎหมายป้องกันการหมิ่นประมาทไม่อาจบังคับควบคุมหนังสือพิมพ์ได้
 มีผลทำให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพและอำนาจในการดำเนินการมาก ซึ่งจะสร้างความ
 ยุ่งยากและปัญหาให้กับรัฐบาลไทยจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์จึงได้ออก
 พระราชบัญญัติสมุคเอกสารและหนังสือพิมพ์ที่จะใช้ควบคุมหนังสือพิมพ์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการหนังสือพิมพ์
 เปลี่ยนแปลงเป็นรูปสื่อสารมวลชนเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหนังสือพิมพ์
 แม้ว่าในบางครั้งรัชกาลที่ 5 จะทรงดำเนินการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ก็ตาม
 แต่พระองค์ก็ยังคงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ และพระองค์ก็ทรงให้ความสนพระทัยต่อ
 หนังสือพิมพ์ รัชกาลที่ 5 จะทรงออกพบในการที่จะรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์โจมตี
 พระองค์ในหน้าหนังสือพิมพ์ การวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้แตกต่างไปจากเดิม เพราะ
 ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการวิจารณ์ของมิชชันนารีเท่านั้น แต่เป็นการวิจารณ์โดยราษฎรของ
 พระองค์เองอีกด้วย เช่น การวิจารณ์ของเทียนวรรณ เป็นต้น ในสมัยรัชกาลที่ 5
 การควบคุมหนังสือพิมพ์ก็กระทำไม่ต่างไปจากในรัชกาลที่ 4 โดยรัฐบาลยังคงใช้
 กฎหมายป้องกันการหมิ่นประมาทซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงขยายเนื้อหาเพิ่มเติมจากกฎหมาย
 ทราสามดวง นอกจากนี้รัชกาลที่ 5 ยังทรงใช้วิธีการลงโทษนักหนังสือพิมพ์ แต่การ
 ลงโทษเจ้าของบทความนั้นจะกระทำต่อเมื่อบทวิจารณ์เหล่านั้นขาดข้อมูลที่แท้จริง
 รัฐบาลมิได้กระทำการรุนแรงในการลงโทษหนังสือพิมพ์ เช่น การสั่งปิดหนังสือพิมพ์
 รัชกาลที่ 5 ทรงต้องการลงโทษเจ้าของบทความเป็นรายบุคคล ทั้งนี้จะทรงมี
 พระราชประสงค์ให้เจ้าของบทความรับผิดชอบบทความของตนเอง

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4

นอกจากการควบคุมหนังสือพิมพ์ด้วยวิธีการใช้กฎหมายและการลงโทษแล้ว รัชกาลที่ 5 ยังทรงให้ใช้วิธีการให้เพิ่มความระมัดระวังในการเก็บเอกสารที่สำคัญ ๆ ของราชการเพื่อมิให้เอกสารสำคัญตกไปอยู่ในมือของหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์อาจนำเอกสารสำคัญออกเผยแพร่ในทางไม่เหมาะสม เช่น การนำเอาข้อห้ามในพระบรมมหาราชวังไปลงพิมพ์ของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เมื่อพระองค์ทรงทราบก็กริ้วมาก จึงมีรับสั่งให้หาบุคคลมาให้หาเพื่อให้นำรับโทษพร้อมกับสั่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายในเพิ่มความระมัดระวังในเรื่องเอกสารสำคัญของพระบรมมหาราชวัง รัชกาลที่ 5 ทรงวิจารณ์หนังสือพิมพ์ที่ขาดความรับผิดชอบต่อการเสนอข่าวของตน ว่า

...เห็นจะแน่แล้ว เอคิเตอร์มันเครฉานเหลือเกิน ถ้ามันมีความรู้ มันไม่ลงเพราะฝรั่งเขาเรียกว่า "อินคิสคริต" ไม่รู้จักการควบคุมการหาหน้าถ้าหนังสือเช่นนั้นต้องจกๆ เฉพาะแต่ในวังมันควรจะทำแต่แรกฉบับข้างหน้าให้เขียนไว้ เขาแทงมัน แคเอาไปแทงแป้นเล่นอย่างไทยเสียใหม่ให้ครีจะเข้าใจกับเอาไปลงพิมพ์อีกก็ไมรู้ คนกับคนไม่รู้ภาษาแสนยาก¹

4.2 เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 กิจกรรมหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยเจริญก้าวหน้ามากกว่ารัชกาลใด ๆ ที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์นั้นเป็นที่ยอมรับกันว่า เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในรัชกาลนี้มีมาก หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ได้กล่าวถึงเรื่องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในรัชกาลนี้ไว้ว่า "เรายังคงยึดถือตามความเห็น

¹วิศิษฐ์ วังวิญญู และ ไพศาล วิงศ์วรวิสิทธิ อิทธิพลของอเมริกันที่มีต่อหนังสือ หน้า 14

ของเราเสมอว่าในประเทศสยามนี้ บรรดาโรงพิมพ์ทั้งหลายได้รับความเสรีภาพ
มากมายยิ่งกว่าโรงพิมพ์อังกฤษในนานาประเทศจะมีได้¹

หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทุกคนจะกล่าวพูด กล่าวเขียน กล่าววิจารณ์
ผู้บริหารประเทศเสมอ หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์มักจะเขียนบทความตำหนิ
เจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ตำหนิเรื่องคอร์รัปชัน การเล่นการพนัน ความประพฤติไม่
เหมาะสมของข้าราชการ ตำหนิรัฐบาลที่ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายในยามที่เศรษฐกิจ
ทั่วโลกตกต่ำอันเป็นปัญหาที่น่าวิตก ตลอดจนเตือนให้รัฐบาลรู้สึกว่าประชาชนมีส่วนรับรู้
ในการบริหารประเทศด้วย หนังสือพิมพ์กล่าวที่จะวิพากษ์วิจารณ์เพราะรัชกาลที่ 6 ทรง
เปิดโอกาสให้หนังสือพิมพ์ทำการวิจารณ์ได้อย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์สมัยนั้นจึง
ไม่แต่จะมีความคิดเห็นขัดแย้งกับวิเทโศบายบางประการของรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์
ยังได้วิจารณ์พระราชกรณียกิจของพระองค์และโจมตีการกระทำของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
แม้ว่ารัชกาลที่ 6 จะไม่ทรงพอพระทัยต่อคำหมิ่นประมาทรัฐบาลของพระองค์ แต่ก็ทรง
อดทนต่อถ้อยคำนั้น ๆ สิ่งนี้ ก.ศ.ร. กุหลาบ และเทียนวรรณ ได้ริเริ่มขึ้นในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาในรัชสมัยของพระองค์ สิ่งเหล่านี้กลายเป็น
เรื่องปกติธรรมดาไปแล้ว การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ย่อมมีขอบกพร่อง
รัชกาลที่ 6 ทรงมีส่วนแก้ไขในขอบกพร่องที่หนังสือพิมพ์เสนอแก่ผู้อ่านด้วยการส่ง
ข้อความที่ทรงแก้ไขอย่างถูกต้องไปลงพิมพ์ ในขณะที่เกี่ยวกับพระองค์ก็ทรงชี้แนะให้
ผู้อ่านได้ไตร่ตรองในการรับฟังแนวความคิดหนังสือพิมพ์เพื่อมิให้ผู้อ่านเชื่อฟังหนังสือพิมพ์
งายเกินไป พระองค์ได้ทรงเน้นแนมความรู้อย่างหนักหนังสือพิมพ์ ว่า

¹ "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์" สยามออบเซิร์ฟเวอร์ วันที่ 6 ธันวาคม

กบนอยเนาหางน้ำ	สมุทไทย
อวกบอคนอาศัย	เพียนน้ำ
คือเอคิเตอร์โน	ออฟฟิศ
อวควารหมคลำ	เลิศแท้ทุกสถาน ¹

นอกจากนี้รัชกาลที่ 6 เห็นว่าประชาชนมักใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการด่ากันหรือกล่าวร้ายผู้อื่น วิธีการเช่นนี้พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วย ทรงกล่าวเสียสละบุคคลเหล่านั้นควรวา

โทษท่านผู้อื่นเพียง	เมลิ้งกา
ปองกิดินินินทา	หอนเวน
คียังไม่พอหา	โอกาส
ลงกว่าเขาเลน	ณ หน้าหนังสือพิมพ์ ²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญรอยตามพระจริยาของพระราชบิดา คือทรงอุทิศพระราชนิพนธ์พระราชนานแก่นหนังสือพิมพ์และทรงมีหนังสือพิมพ์บางคนเป็นพระสหาย พระองค์ไม่ทรงใส่พระทัยต่อหนังสือพิมพ์ตลาดที่พระองค์คิดว่าหยาบคาย แต่กลับทรงมีพระชนติธรรมและไม่ถือสาเป็นเรื่องจริงจัง จึงไม่ไ้มีกฎเกณฑ์เข้มงวดกวดขันต่อหนังสือพิมพ์ ทั้งไม่มีการห้ามปรามการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะหยาบคายนั้นเท่ากับว่านักเขียนนั้นได้กระทำการวิจารณ์ตัวเองไปเรียบร้อยแล้ว พระองค์จึงไม่ทรงใส่พระทัยต่อหนังสือพิมพ์ตลาด สำหรับหนังสือพิมพ์ที่มีคุณภาพพระองค์จะทรงอ่านอย่างใส่พระทัย

¹ อรรถิรา บัวพิมพ์ วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองประเภทล้อเลียน
ในสมัยรัตนโกสินทร์ระหว่าง พ.ศ. 2367 -- 2468 หน้า 152

² ก.

การที่หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีเสรีภาพอย่างกว้างขวางนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ความว่า

1. รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ พระองค์ทรงโปรดการเขียนหนังสือตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ เมื่อพระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาจากยุโรปก็ทรงออกหนังสือนิตยสารและทรงเขียนบทความตอบโต้กับหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ
2. ทรงส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนให้มีสิทธิในการปกครอง พระองค์ทรงจัดการฝึกหัดอบรมให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเองจึงทรงส่งเสริมให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ทางหนังสือพิมพ์ พระองค์ทรงอนุญาตให้นักหนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างเต็มที่ แม้บางครั้งจะรุนแรงไปบ้างก็มีได้ทรงถือ นอกจากนั้นยังทรงหนุนบำรุงการศึกษา พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า เมื่อคนที่มีความรู้ย่อมกระทำอะไรด้วยเหตุผล และมีการแสดงออกในทางที่ถูกที่ควร เมื่อประชาชนอ่านหนังสือออก ก็แสดงความคิดเห็นออกไปทางหนังสือพิมพ์ ประชาชนก็สนใจการขีดเขียนมากขึ้น เสรีภาพของหนังสือพิมพ์จึงได้รับการสนับสนุนจากประชาชน¹
3. เนื่องจากพระราชอัธยาศัยส่วนตัวพระองค์ มีส่วนทำให้พระองค์ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างกว้างขวางจากแนวพระราชดำริว่า การปิดกั้นความคิดเห็นของคนนั้นทำไม่ได้ หรือจะพยายามทำก็ไม่สำเร็จ แต่จะต้องคั่งงอกันด้วยความคิดด้วยเหตุผล² แต่ลักษณะของหนังสือพิมพ์ไทยขณะนั้นมิได้เป็นไปในลักษณะที่ทรงต้องการ รัชกาลที่ 6 ทรงวิจารณ์ลักษณะหนังสือพิมพ์ไทยว่ามีกระทำตนเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นเรื่องถูกผิดประการใดก็ตาม ในบทความเรื่อง "การบูชาหนังสือจนเกินเหตุ" ในหนังสือพิมพ์ไทย เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2458 ทรงกล่าวว่า

¹ ชัยนันท์ นันทพันธ์ เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 180

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช ความคิดเห็นและข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา หน้า 26

หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ในเมืองไทยในชั้นต้นเป็นปรปักษ์กับรัฐด้วยเหตุ
ที่มีคนราชการถูกไล่ออกจากงานแล้วไปทำการหนังสือพิมพ์ คนพวกนี้
ยอมประสক্তিให้ร้ายแก่รัฐเสมอ ไม่ว่ากรณีใดครั้งต่อมาจึงกลายเป็น
ธรรมเนียมของผู้แต่งความเห็นต่าง ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ ว่าจะต้อง
คัดค้านรัฐโดยไม่เลือกว่ามีข้อเคืองแค้นส่วนตัวหรือไม่¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกรำคาญพระราชหฤทัยบ้าง
ในบางครั้งต่อการวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือพิมพ์ฉบับใดมีความคิดเห็นวิจารณ์
ไปในทางสร้างสรรค์ก็จะทรงรับฟังเสมอ เช่น กรณีหนังสือพิมพ์ลงข่าวการไล่โครก
เกี่ยวแก่การสุขาภิบาลกรุงเทพ ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลหาเงินมาจัดทำ
ความสะอาดสุขาภิบาลกรุงเทพ เมื่อพระองค์ทรงอ่านพบก็ได้ทรงมีพระราชกระแส
ย่ำให้พระยายมราชจัดทำโครงการแก้ไข พร้อมกันนี้ก็ให้มีพระราชกระแสถึง
พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอาพระทัยใส่ต่อกิจการหนังสือพิมพ์
รัชกาลที่ 6 ทรงกล่าววิจารณ์การลงข่าวไล่โครกในหนังสือพิมพ์ ว่า

ฉันได้คัด Leading Articles จากบางกอกไทมส์กับ
กรุงเทพเอเดิลเมลล์ส่งมาเพื่อส่งไปให้เจ้าพระยายมราช เชอกรี
ทราบอยู่แล้วว่าโดยมากฉันไม่ใคร่จะอยากเอาใจใส่ในถ้อยคำ
ของหนังสือพิมพ์แต่ในเรื่องที่เขาทักฉันฉันออกจะเห็นด้วยว่าเป็น
Nuisance ซึ่งควรจะคิดแก้ไข ขอให้เขามีจดหมายรับคำสั่ง
จากฉันให้เจ้าพระยายมราชคำริห์ เรื่องนี้ด้วยเถิด²

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "การบูชาหนังสือจนเกิดเหตุ"
หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 30 เมษายน 2458

²กจข. บ. 13/34 หนังสือพิมพ์ลงข่าวการไล่โครกเกี่ยวแก่การสุขาภิบาล
วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2464

รัชกาลที่ 6 จะทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ
 ในความผิดพลาดที่หนังสือพิมพ์ไควจาร์ณเมื่อทรงเห็นว่า การวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์
 เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขกิจการต่าง ๆ ให้ดีขึ้น แต่ถ้ามืดหนังสือพิมพ์ลงเสนอ
 ไม่มีมูลความจริง พระองค์ก็จะทรงตักเตือนให้หนังสือพิมพ์มีความระมัดระวังในการเขียน
 พระองค์มิได้จำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์แม้ว่าไทยจะอยู่ในสภาวะที่ยังไม่สามารถแก้ไข
 สันติสัญญาที่เสียเปรียบทางชาติได้ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต อันมี
 ผลให้รัฐบาลประสบปัญหาความยุ่งยากจากการที่หนังสือพิมพ์ที่มีคนต่างชาติเป็นเจ้าของ
 หรือเป็นบรรณาธิการลงข่าวค่อนข้างรุนแรง อันเกี่ยวเนื่องถึงเจ้าหน้าที่บ้านเมือง
 และบางครั้งลุกลามไปถึงขั้นวิจารณ์องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยถ้อยคำที่รุนแรง
 ซึ่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ ทรงกราบทูลรัชกาลที่ 6 ให้หา
 ทางผ่อนผันความรุนแรงในการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ เพราะการกล่าวถึง
 พระเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมของชาติในทางลบลบลู่พระเกียรติในสถานการณ์
 บ้านเมืองขณะนั้นอาจทำให้คนไทยแตกความสามัคคีซึ่งจะเป็นโอกาสให้ไม่หวังดีต่อชาติ
 แสวงหาประโยชน์จากการแตกความสามัคคี¹

นอกจากการกล่าวถึงองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างก้าวร้าวรุนแรงแล้ว
 หนังสือพิมพ์บางฉบับยังได้กล่าวพาดพิงไปถึงสถาบันสงฆ์ของไทย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์
 สยามราษฎร์ ออกเมื่อวันศุกร์ที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2463 ได้กล่าวถึงในหัวข้อว่า
 "พระภิกษุควรเสียเงินรัฐูปการ" โดยกล่าวเท็จว่าที่ประชุมมหาเถรสมาคมตกลงว่า
 จะให้ภิกษุช่วยเสียเงินรัฐูปการอย่างพลเรือน การกล่าวเท็จของหนังสือพิมพ์สร้าง

¹ กจ. ร. 6 ล.บ. 1 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ
กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 เมษายน
 พ.ศ. 2460

ความไม่พอพระทัยให้กับสมเด็จพระมวชิรญาณวโรส ซึ่งพระองค์เองก็ทรงถูกหนังสือพิมพ์กล่าวกระทบอยู่เนื่อง ๆ ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ทรงจัดการกับหนังสือพิมพ์ ว่า

อาตมาภาพเองได้เคยถูกหนังสือพิมพ์บางฉบับบางชื่อขอนชอกหรือกระทบกระทั่งมาเป็นคราว ๆ โดยมากเรื่องใช้อักษร เห็นไม่เป็นการเสียแก่ผู้ใดคนหนึ่งนอกจากผู้เขียนเรื่องจึงนั่งเสีย แต่เมื่อเห็นว่าจะยั่วโทโสได้บอกเลิกไม่รับหนังสือชื่อนั้นเสียก็มี หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เป็นของที่ได้บอกเลิกรายหนึ่ง¹

พฤติการณ์การกล่าวร้ายถึงสถาบันสูงสุดของชาติตลอดจนการกล่าวร้ายถึงเจ้าหน้าที่บริหารของบ้านเมืองนั้น รัชกาลที่ 6 ก็ไม่ทรงนิยมพฤติการณ์เช่นนั้นของหนังสือพิมพ์ พระองค์ทรงชี้แจงว่า "การกระทำเช่นนี้เป็นการรุนแรงกว่าบัตรสนเท่ห์ และเป็นสมัยที่นักหนังสือพิมพ์เมื่อ 100 ปี ห้ามาแล้ว"²

ในสมัยรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์มีอิทธิพลต่อคนไทยมาก³ ประชาชนให้ความเชื่อถือในความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์มากกว่าการเชื่อฟังรัฐบาล ดังนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ จึงได้ทูลถวายความเห็นต่อรัชกาลที่ 6 ว่ารัฐบาลไม่ควรจะปิดบัง

¹ กจช. ร. 6 ม. 13/36 แจ้งความเรื่องหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์กล่าวต่อคณะสงฆ์ วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2463

² จมื่นอมรรตวรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 4 หน้า

³ เกษม ศิริสัมพันธ์ "รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพ" 14 ฉบับ หน้า 15

นโยบายของรัฐบาล แต่ควรที่จะบรรยายให้ประชาชนเข้าใจ¹ ดังนั้นรัฐบาลควรยืมเอาหนังสือพิมพ์เป็นอาวุธสำหรับบรรยายความประสงค์ของรัฐบาล แต่การที่รัฐบาลจะออกหนังสือพิมพ์ใหม่ยอมเป็นการชักชวน เพราะการทำหนังสือพิมพ์ต้องลงทุนมาก และต้องใช้เวลานานในการสร้างความนิยมให้เกิดขึ้นกับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลจึงคิดจะใช้วิธีอุกหนุนหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่แล้วฉบับหนึ่ง ซึ่งที่ประชุมเสนาบดีก็เห็นชอบด้วยกับการที่รัฐบาลจะอุกหนุนหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่แล้วในขณะนั้นให้เป็นของรัฐบาล โดยให้เหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีหนังสือพิมพ์ไว้ว่า เพื่อรัฐบาลจะได้ใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ในการแถลงข่าวและใช้หนังสือพิมพ์ของรัฐในการเทียบเคียงกับข่าวที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ เสนอ²

การให้เงินอุกหนุนหนังสือพิมพ์ยังเป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้หนังสือพิมพ์ลดความรุนแรงในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลไม่ต้องการความแตกแยกที่จะตามมาจากการวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ในสภาวะที่บ้านเมืองยังล้อมรอบด้วยภัยจากต่างประเทศ การให้เงินอุกหนุนแก่หนังสือพิมพ์ได้เป็นการปิดกั้นเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ รัฐบาลมิได้บังคับให้หนังสือพิมพ์ต้องยอมรับเงินอุกหนุน หนังสือพิมพ์บางฉบับต้องการความเป็นอิสระทางความคิดก็สามารถจะขอถอนเงินอุกหนุนได้ เช่นกรณีหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ที่เคยรับเงินอุกหนุนจากรัฐบาล แต่เมื่อหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์เห็นว่า ไม่อาจจะหาประโยชน์ให้กับรัฐบาลได้ จึงขอถอนเงินอุกหนุนจากรัฐบาลก็ปรากฏในรายงานของนายเชียวสุตเส็งไคกราบเรียนเจ้าพระยาอมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล ถึงเรื่องปัญหาเงินอุกหนุนที่หนังสือพิมพ์ของตนได้รับความ

¹รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ง.

²กจข. ร. 6 ม. 13/3 ความในรายงานประชุมเสนาบดี วันที่

1 กรกฎาคม ร.ศ. 131

ใต้เท้ากรุณาโปรดเมตตาอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเกล้านั้นเป็นพระเดช
พระคุณหาที่สุดมิได้ แลเกล้ายังไม่ได้ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตลอด
พระคุณก็บังเอิญมีเหตุเกิดขึ้น...เกล้ารู้สึกตันตันว่าเงินอุดหนุนรายปี
ที่เกล้าเคยไต่ขึ้นคงจะคงขาด...การที่เกล้าถูกกล่าวหาครั้งนี้
ก็คว่ำท่าตามท่าที่ของหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์ได้รับอุดหนุน
จากรัฐบาลก็ต้องทำให้เป็นประโยชน์ เมื่อเห็นการสิ่งใดอาจทำให้
ราชการเสื่อมเสียก็ต้องคุ้ยเขี่ยขึ้นเพื่อแก้ไข¹

อันที่จริงจุดประสงค์ของรัฐบาลในการให้เงินอุดหนุนแก่หนังสือพิมพ์นั้นก็เพื่อ
ที่จะเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์ต่างชาติไม่ให้มีการใช้เสรีภาพเกินขอบเขต ชาวต่างชาติ
ที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ทำในสมัยรัชกาลที่ 4
มักจะก่อความยุ่งยากให้กับรัฐบาลโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ดังนั้นรัฐบาล
ในระยะแรกจึงอุดหนุนหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ เช่น บางกอกไทมส์ บางกอกเอสิเมส
สยามออบเซอร์เวอร์ หนังสือพิมพ์เหล่านี้รัฐบาลได้ใช้เงินราชการลับของกระทรวง
ต่างประเทศจ่ายเงินอุดหนุนปีละ 2,000 บาททุกราย² นอกจากนี้รัฐบาลยังได้
ให้กระทรวงพระคลังข้างที่จ่ายเงินอุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์ที่คนไทยถือหุ้น เช่น
หนังสือพิมพ์ไทย จีนโนสยามวารศัพท์ วายาโม ซึ่งการอุดหนุนหนังสือพิมพ์เหล่านี้
ในปีหนึ่ง ๆ รัฐบาลต้องสูญเสียเงินงบประมาณปีละ 30,000 บาท³ การให้เงิน

¹ กจข. ร. 6/1 ก. 25/15 เรื่องรายงานของนายเชียวสุกเส็งต่อ
เจ้าพระยามรราช ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2456

² กจข. ร. 7 77/14 เรื่องเงินบำรุงหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ วันที่ 1
กรกฎาคม พ.ศ. 2454

³ กจข. เงินอุดหนุนหนังสือพิมพ์ค่ากราบบังคมทูลของพระองค์เจ้า
กิตติยากร วันที่ 21 ธันวาคม ร.ศ. 129

ช่วยเหลือหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย และหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยนั้น นับว่าเป็นนโยบายที่คืบนโยบายหนึ่งที่จะใช้เป็นแนวทางในการป้องกันปัญหาความยุ่งยากทางการเมืองในภาวะที่ประเทศยังต้องเผชิญกับภัยการล่าอาณานิคมในขณะนั้น โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของต่างชาติที่รัฐบาลไม่สามารถคุมได้ การให้เงินอุดหนุนแก่หนังสือพิมพ์ยังจะเป็นประโยชน์ในแง่ที่หนังสือพิมพ์ที่รับเงินอุดหนุน บางฉบับได้ทำประโยชน์แก่รัฐบาลด้วยการเป็นหูเป็นตาให้กับรัฐบาล¹

นอกจากการให้เงินอุดหนุนแก่หนังสือพิมพ์แล้ว รัฐบาลยังได้มีนโยบายที่จะเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์ โดยในปี พ.ศ. 2465 รัชกาลที่ 6 ทรงให้ตราพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ ซึ่งบังคับหนังสือพิมพ์ พระราชบัญญัตินี้มิได้เป็นการควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดนัก และไม่ไ้ควบคุมเสรีภาพของหนังสือพิมพ์อย่างจริงจัง เพียงแต่เพิ่งเล็งไปที่ด้านการจัดตั้งโรงพิมพ์เท่านั้น² ด้วยการที่บรรณาธิการจะต้องไปจดทะเบียนที่กระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตามเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ก็ยังคงมีอยู่ เพราะรัฐบาลมิได้ห้ามการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พระราชบัญญัตินี้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อป้องกันเสรีภาพที่เกินขอบเขตของหนังสือพิมพ์เท่านั้น สำหรับการลงโทษในคดีหมิ่นประมาท นั้นก็ได้มีความรุนแรง ทั้งนี้เมื่อนักหนังสือพิมพ์ต้องคดีหมิ่นประมาทฟ้องร้องกันตามกฎหมาย ถ้านักหนังสือพิมพ์แพ้ถูกปรับจำคุก เมื่อพ้นพ้นจากการแล้วก็มักจะกลับมาดำเนินงานตามเดิมอย่างภาคภูมิใจไม่ถือเป็นเรื่องน่าอาย เช่น กรณีนายเสมสุมานันท์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกการ เมือง ดังข่าวที่จีนโนสยามวารศัพท์

¹"คดีวยาโม" หนังสือพิมพ์กรุงเทพ เคลิเมล์ วันพฤหัสบดีที่ 13

ธันวาคม พ.ศ. 2466

²ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล และคนอื่น ๆ เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไทย

ลงไว้ว่า "นายเสม สุมานันท์ ต้องพระราชอาญาจำคุกและพ้นโทษออกมาแล้ว
มีอาการเข้มขึ้นปกติทั้งเคย...เล่าถึงความทุกข์ยากในคุกแต่มิได้แสดงน้ำใจเจ็บแค้น
อย่างใดเลย..."¹

อย่างไรก็ตามก็มีหนังสือพิมพ์บางส่วนไม่เห็นด้วยกับพระราชบัญญัติสมุคเอกสาร
และหนังสือพิมพ์ และเห็นว่ารัฐบาลต้องการปิดปากพลเมือง หนังสือพิมพ์บางฉบับจึง
ได้เรียกร้องให้รัฐบาลตระหนักถึงความคิดเห็นของราษฎรผ่านหนังสือพิมพ์โดยเห็นว่า
"รัฐคงไม่ถือว่าราษฎรเป็นข้าหรือเป็นทาสของรัฐ...การปิดปากพลเมืองไม่ให้มี
เสียงแล้วฝ่ายตนก็ทำอะไรเป็นได้ข้างเดียว"² พระราชบัญญัติดังกล่าวได้รับการคัดค้าน
มากแต่รัฐก็ไม่ได้จัดการแก้ไขอนุโลมตามเสียงหนังสือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้เองหนังสือพิมพ์
บางฉบับจึงไม่พอใจถึงกับปิดตัวเอง เช่น หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ฉบับภาษาไทย
ได้เลิกพิมพ์ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2466 โดยนายเชียวตุกสั่งให้แถลงถึงสาเหตุ
การหยุดกิจการ ว่า

สาเหตุอันทำให้เราเลิกกิจการหนังสือพิมพ์แผนภาษาไทยก็เพราะว่า
เรามีความอึดอัดใจอยู่กับเหตุผลหลายประการ ถ้าจะพูดสำหรับเวลานี้
แล้ว หนังสือพิมพ์ต้องเผชิญกับสิ่งอันแหลมคมโดยรอบคาน ไซ้แต่เท่านั้น
ยังต้องทนพูดในเรื่องที่ไม่มีใ้จอยากจะพูดต้องฝึกพูดในสิ่งที่บังคับให้พูด
เมื่อใครสักคนหรือรู้สึกว่าเราไม่สามารถจะทำการเป็นการเป็นน้าใจ
เราได้แล้วก็ไม่มื่ออะไรดีกว่าเราหยุดเลิก³

¹ "นายเสม สุมานันท์ พ้นโทษ" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 7
พฤศจิกายน พ.ศ. 2466

² "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 4 กรกฎาคม
พ.ศ. 2466

³ "ถ้อยแถลง" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2466

นอกจากความรู้สึกไม่มีเสรีภาพของหนังสือพิมพ์บางฉบับแล้ว หนังสือพิมพ์
ยังมีความคิดว่า รัฐบาลไม่ค่อยให้ความสนใจต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์
ในปัญหาต่าง ๆ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มักจะเหยียดพวกหนังสือพิมพ์ว่าเป็นคนเลวทราม
ไม่ควรคบค้า หนังสือพิมพ์บางกอกการเมืองไกล่ลวโจษความไม่สนใจต่อหนังสือพิมพ์
ของเจ้าหน้าที่ในการที่จะให้ข่าวแก่หนังสือพิมพ์ "ข่าวคราวในกระทรวงต่าง ๆ ไม่เลือก
ว่าเป็นข่าวชนิดใดทั้งแต่ข่าวการเลื่อนย้ายตำแหน่ง ระเบียบคำสั่งข้อบังคับที่ควรจะรู้กัน
แพร่หลายก็พยายามปกปิด"¹ นอกจากนี้ในการสนทนากับหนังสือพิมพ์รัฐบาลก็จะกำชับ
ให้ข้าราชการจะต้องมีความระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐ²
หนังสือพิมพ์ไกล่ลวความเห็นในเรื่องนี้ ว่า

อันธรรมชาติความเห็นทั้งหลาย อย่างว่าแต่คนคงแก่เรียนเลย ถึงชาวป่า
ชาวคอกที่ไม่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียน ก็อาจมีความคิดเห็นได้ก็ ๆ
ในบางสิ่งบางอย่าง ดังนั้นเราจึงอยากให้พวกข้าราชการทั้งหลาย
เห็นความสำคัญในข้อนี้และเปลี่ยนปณิธานเสียใหม่อย่ามีมานะการรับแซว
อยู่นักเลย³

¹ "สภาพหนังสือพิมพ์กับข้าราชการ" บางกอกการเมือง วันที่ 14
มิถุนายน พ.ศ. 2467

² กจข. ศธ. ร. 6/206 เรื่องหลวงกิตติว่าทหาความระมัดระวัง
ในการสนทนากับผู้แทนหนังสือพิมพ์ วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2476

³ "ราชการกับหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2466

ในเรื่องที่หนังสือพิมพ์เรียกร้องให้รัฐสนใจข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์นั้น รัฐได้แถลงว่ารัฐได้มีหน่วยงานที่จะคอยให้ความสนใจต่อข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์อยู่แล้ว คือ เป็นหน้าที่ของสมุหพระนครบาลจะจัดเจ้าหน้าที่คอยตรวจและแปลข่าว เมื่อปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ฉบับใดลงข่าวเป็นประโยชน์แก่ทางราชการในมณฑลใด ถ้าเป็นภาษาไทยถึงจะไม่ส่งข่าวให้ทราบเพราะเห็นว่าทางมณฑลนั้นคงต้องทราบด้วยอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษหรือภาษาจีนก็จะคัดสำเนาข่าวแปลส่งไปให้ทราบเพื่อเป็นทางประกอบการพิจารณา¹

จากความก้าวหน้าและเสรีภาพที่พระมหากษัตริย์ไทยได้มอบให้หนังสือพิมพ์ มีผลให้หนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในสังคม โดยเฉพาะในระยะที่ประเทศไทยกำลังปรับปรุงการศึกษา นักหนังสือพิมพ์บางคนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านต่างประเทศ มาแล้วได้เห็นความก้าวหน้าทางการศึกษาของต่างประเทศมาแล้ว จึงต้องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นปรับปรุงการศึกษาไทย หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จึงได้แสดงบทบาทของตนอย่างเต็มที่ในด้านการจัดการศึกษา ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 2

¹ กจ. ร. 7 ม. 26. 58/14 ศาลาว่าการนครบาลที่ 7/7/44
แผนกหนังสือพิมพ์

ความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาไทย ระหว่างพ.ศ. 2411-2468

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์ไทยได้แสดงบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์ และเสนอแนะการจัดการศึกษาของรัฐบาลอย่างกว้างขวาง อันเป็นแนวทางให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงการศึกษาไทย แต่การที่จะเข้าใจการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาการศึกษาของหนังสือพิมพ์จำเป็นต้องทบทวนนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงธรรมการระหว่างพ.ศ. 2411 - 2468 ซึ่งจะกล่าวถึงนโยบายการศึกษาของไทยพอสังเขปดังนี้

1. นโยบายการจัดการศึกษาของไทยระหว่างพ.ศ. 2411 - 2468

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งโรงเรียนแบบสมัยใหม่สำหรับราษฎรขึ้น ระบบการศึกษาแบบสากลได้เริ่มขึ้นแล้วในพระราชวังเป็นการศึกษาสำหรับพระราชวงศ์และขุนนางข้าราชการ เพื่อฝึกฝนคนเหล่านี้มาใช้ในการจัดการศึกษาแบบตะวันตกได้เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยทรงโปรดเกล้าให้สตรีในคณะสอนศาสนาเข้าไปสอนภาษาอังกฤษแก่สตรีในราชสำนัก นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าให้นางแอนนา เลียวโนเวนส์ (Anna Leonowens) สตรีชาวอังกฤษมาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้พระราชโอรสและธิดาและพระราชทานหนังสือความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งจัดพิมพ์โดยมิชชันนารีประเทศแอฟริกาใต้และประเทศอื่น ๆ และเจ้าลูกเธอ และเจ้าพระวงศ์หลายองค์ให้ความสนใจในกิจการหนังสือพิมพ์ของมิชชันนารีอันเป็นแหล่งแสดงความคิดเห็น หมอเบร์คเลย์ มิชชันนารีอเมริกันก็ได้เคยเสนอแนะให้รัชกาลที่ 4 จัดตั้งมหาวิทยาลัย¹ โดยการให้

¹ วุฒิชัย มุสสิลี การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 43

ราษฎรช่วยกันออกเงินสร้างตึกเพื่อเป็นสถานที่เรียนหนังสือ แต่มีผู้แสดงความคิดเห็น
โต้แย้งลงในหนังสือพิมพ์บางกอกกรีกอเกอร์ว่า การเรียไร เงินสร้างตึกนั้นคนไทยทำได้
แต่ที่ไม่ทำก็เพราะเกรงว่าเมื่อตั้งโรงเรียนขึ้นแล้วมีชนนารีจะสอนศาสนาด้วย
คนจึงไม่ยอมออกเงิน¹ ชาวตะวันตกยังได้เสนอแนะการจัดการศึกษาโดยให้เด็ก
ฝึกเรียนหนังสือกับพระที่วัดและไปเรียนที่โรงเรียนที่ครูยุโรปสั่งสอนเพื่อเรียนวิทยาการ
สมัยใหม่² แต่รัฐบาลมิได้ดำเนินการ กวญเหตุผลที่จะต้องประหยัดเพื่อนำเงินไปสร้าง
สิ่งที่จำเป็นเฉพาะหน้า การจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 4 แม้จะจัดการศึกษาไม่กว้างขวาง
ถึงประชาชนทั่ว ๆ ไป แต่ก็เป็นการวางรากฐานการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจักรพรรดินิยมตะวันตก
ได้แพร่แสนยานุภาพเข้ามาในเอเชีย รัชกาลที่ 5 ทรงมีแนวความคิดในการที่
จะพัฒนาประเทศไทยให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศด้วยการพัฒนาบุคคล พระองค์
ทรงเห็นว่าการให้ความรู้การศึกษาแก่บุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญอันดับแรกที่จะต้องกระทำ พระองค์
ทรงเริ่มกวดขันการจัดตั้งโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง เช่นเกี่ยวกับรัชกาลที่ 4 ทั้งนี้กวด
ขันประสงค์ที่จะให้โรงเรียนหลวงเป็นแนวทางให้รัฐบาลเข้ารับหน้าที่จัดการศึกษาของชาติต่อไป

¹"ผู้กลัวพระพุทธศาสนาจะหมดเร็วไป" บางกอกกรีกอเกอร์
วันที่ 19 ตุลาคม 2408 หน้า 140 - 141

²สุนันท์ ไชยเมล์ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 145

ในแง่ที่ว่า การฝึกหัดความรู้ ความชำนาญแก่บุตรหลานของชนชั้นปกครองนั้นก็เพื่อเตรียม
รับบทบาทบริหาร และผู้นำสังคมต่อไป ในปีพ.ศ. 2414 รัชกาลที่ 5 ได้ตั้ง
โรงเรียนสอนภาษาไทย โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง และ
ได้ขยายออกไปตั้งนอกพระราชวังเช่น โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งทรงจ้าง
ชาวต่างประเทศมาดำเนินการ

สำหรับการศึกษาของสามัญชน โดยทั่วไปยังนิยมแสวงหาความรู้แบบโบราณ
ซึ่งเป็นการศึกษากับพระที่วัดไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน วิชาที่เรียนคือ วิชาอ่านเขียน
จริมศึกษา ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และพุทธประวัติ การศึกษากับพระที่วัด
เป็นการศึกษาที่แคบ นอกจากการศึกษากับพระที่วัดแล้ว ราษฎรอาจหาความรู้ได้
จากโรงเรียนที่จัดตั้งโดยบรรดามิชชันนารีซึ่งได้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนในสมัยรัชกาลที่ 4
โรงเรียนของมิชชันนารีเป็นลักษณะโรงเรียนเอกชน ผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าเรียน
หลักสูตรของโรงเรียนมิชชันนารีเป็นหลักสูตรใหม่ เช่นการ เรียนภาษาอังกฤษ
ภูมิศาสตร์ เลขคณิต แคลคูลัส โดยทั่วไปก็ไม่ได้ให้ความสนใจต่อโรงเรียนของ
มิชชันนารี¹ อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะยังไม่ได้เริ่มดำเนินการจัดการศึกษา
สำหรับประชาชนแต่ก็ได้มีการสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชน เช่น รัชกาลที่ 5
ได้ให้การอุดหนุนการจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารีในการจัดตั้งโรงเรียนกรุงเทพ
คริสเตียนไฮสกูลโดยพระราชทานเงิน 20 ings²

¹สุพรรณิ กาญจนันธุติ บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3
ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 103

²เคนเนท อี เวลส์ ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย
1828 - 1958 สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย หน้า 40 (อ้างอิงมาจาก
สุพรรณิ กาญจนันธุติ บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึง
รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 106)

เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงปรับปรุงประเทศพระองค์ทรงต้องการบุคลากรจำนวนมากที่มีความรู้มาช่วยราชการ การปรับปรุงการศึกษาในสมัยนี้จึงมีเป้าหมายหลักที่รัฐบาลต้องการปรับปรุงคุณภาพของคนที่จะรับราชการ¹ การศึกษาสำหรับราษฎรที่จัดโดยรัฐบาลได้เริ่มขึ้นในพ.ศ. 2427 โดยรัชกาลที่ 5 ทรงสร้างโรงเรียนสำหรับทวยราษฎรชื่อโรงเรียนวัดมหรณพาราม ซึ่งนับเป็นโรงเรียนแห่งแรกสำหรับประชาชนในปีพ.ศ. 2430 การจัดการศึกษาไทยได้เข้ารูปเข้ารอยเป็นระบบขึ้นโดยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ตั้งกรมศึกษาธิการทำหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาทั้งหมด² นโยบายการศึกษาภายหลังตั้งกรมศึกษาธิการแบ่งได้เป็น 2 ระยะคือ ระยะแรกระหว่างพ.ศ. 2411 - 2453 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 และระยะที่สองคือระหว่างพ.ศ. 2453 - 2468 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 ดังรายละเอียดดังนี้

1.1 นโยบายการจัดการศึกษาระหว่างพ.ศ. 2411 - 2453

การจัดการศึกษาของไทยภายหลังที่กระทรวงธรรมการ เริ่มจัดการศึกษาสำหรับทวยราษฎรในปีพ.ศ. 2427 อาจกล่าวได้ว่าแม้รัฐบาลจะมีนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับราษฎรก็ตามแต่การศึกษาที่จัดให้กับราษฎรในระยะเริ่มแรกเป็นการศึกษาที่มีได้เป็นแบบสมัยใหม่ ซึ่งวิชาการต่าง ๆ ที่กำหนดให้ราษฎรเรียนยังเป็นแบบโบราณ เช่น การกำหนดให้เรียน การอ่าน และเขียนภาษาไทยกับการเรียนเลขอย่างง่าย ๆ การจัดหลักสูตรก็ยังไม่ มีผู้ที่ เป็นครูสอนก็ไม่มี ความรู้ที่พอในวิธีการสอน การศึกษาของเด็กไทยในระยะเริ่มแรกของการจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎรจึงปรากฏความล้าหลังอยู่มาก

¹ จารุวรรณ ไวยเจตน การศึกษาภาคบังคับของไทย พ.ศ. 2464 - 2474 หน้า 12

² กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบ 72 ปี ของกระทรวงธรรมการ หน้า 54

การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาเกิดขึ้นเมื่อเจ้าพระยาภาสกรวงศ์เป็น
เสนาบดีกระทรวงธรรมการ โดยในพ.ศ. 2435 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้ขยาย
โครงการศึกษา โดยเฉพาะการ เน้นให้ความรู้ด้านอาชีพแก่เด็กไทยด้วยการ เสนอ
ตั้งโรงเรียนช่างฝีมือ และกำหนดการศึกษาภาคบังคับให้เด็กอายุตั้งแต่ 7 ถึง 15 ปี
ต้องเข้าเรียน¹ แต่เนื่องจากโครงการพัฒนาการศึกษาต้องใช้เงินงบประมาณมาก
กระทรวงธรรมการ จึงมักถูกตัดงบประมาณลงมีผลให้โครงการ ของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์
ต้องซบเซาไป รัฐบาลจึงแก้ปัญหาหาวิธีหาเงินสนับสนุนให้ตั้งโรงเรียนหลวงในวัดทั้งในกรุง
และหัวเมือง ตลอดจนการตั้งโรงเรียนเชลยศึกก็ (โรงเรียนเอกชน) เพื่อแบ่งเบา
ภาระของรัฐบาล² ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะสนับสนุนการกระจายโรงเรียนมูลศึกษาขึ้น
ตามวัดก็ตามแต่ก็ไม่อาจทำได้สำเร็จในเวลาเร็ว และแม้จะมีการ เปิดโอกาสให้
มีโรงเรียนราษฎรของ เอกชนได้แต่จากการที่รัฐบาลไม่ได้ให้เงินอุดหนุนอย่างจริงจัง
ดังนั้นจึงมีผู้ลงทุนสร้างโรงเรียนกันน้อย การจัดการศึกษาของไทยระยะแรกจึงเป็น
การจัดการศึกษาเพื่อคนส่วนน้อยที่มีความประสงค์จะเข้ารับราชการ การจัดการศึกษา
ในระยะแรกนี้จึงขาดคุณภาพ เพราะกระทรวงธรรมการ ทำงานบกพร่องดูแลจัดการ
ไม่ทั่วถึง โรงเรียนชากระบือย ครม.มีคุณสมบัติไม่เหมาะสม การศึกษายังไม่ได้ให้
ประโยชน์แก่ผู้เรียน รัชกาลที่ 5 ทรงวิตกเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของกระทรวง
ธรรมการมากโดยเฉพาะการศึกษาของราษฎรตามหัวเมือง ดังนั้นในปีพ.ศ. 2441
จึงโปรดเกล้าให้โอนความรับผิดชอบการจัดการศึกษาชั้นมูลศึกษาในหัวเมืองและ
ประถมศึกษาให้กับกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล โดยมีคณะสงฆ์ให้
ความร่วมมือช่วย สำหรับการศึกษาระดับชั้นสูงเท่านั้นจึงจะอยู่ในความรับผิดชอบ
ของกรมศึกษาธิการ

¹จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาคบังคับของไทย พ.ศ. 2464 - 2474 หน้า 12

²สุพรรณิ กาญจนันท์ บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่ รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 106

การเปลี่ยนแปลงการศึกษาเกิดขึ้นอีกครั้งหลังจากรัชกาลที่ 5 เสด็จกลับจากยุโรปพระองค์ทรงเห็นความบกพร่องการศึกษาของนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นสูงในครั้งนั้นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ผู้รับสนองพระบรมราชโองการสืบสวนเรื่องการศึกษาในหลวงเกล้าถวายโครงการศึกษาพ.ศ. 2441 ซึ่งจะเน้นการจัดการศึกษาในระดับชั้นสูงสายสามัญและการอาชีวศึกษาให้เรียนวิชาเฉพาะให้มีความชำนาญ เช่น วิชาครู วิชาศิลปกรรม ทัศนกรรม วิชาช่าง และวิชาค้าขาย ในการเสนอครั้งนี้เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้เสนอให้บรรดาโรงเรียนหลวงที่เป็นชั้นประถมศึกษาเปิดทำการสอนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน และได้เสนอให้มีโรงเรียนประถมศึกษาให้ฝึกเพื่อจะบังคับให้เด็กในอายุเล่าเรียนได้มาเรียนในเมืองกัน แตร่างเสนอความคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ไม่บรรลุผลในทางปฏิบัติ เพราะรัฐบาลให้ความสนใจเฉพาะสายสามัญมากกว่าการสอนวิชาเฉพาะด้านอาชีวศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐบาลก็ขาดบุคลากรดำเนินการ ้วย การขยายการศึกษาในระยะนี้จึงเป็นการขยายด้านสามัญศึกษาค้นเดียว ซึ่งก็เป็นแต่การขยายด้านปริมาณ เพราะการดำเนินการยังอยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ซึ่งยังเป็นแบบโบราณ¹ สิ่งที่น่าสนใจในโครงการ พ.ศ. 2441 คือ การกล่าวถึงการศึกษาของเด็กหญิงซึ่งการจัดการศึกษาสำหรับเด็กหญิงยังล่าช้ากว่าการจัดการศึกษาของเด็กชายมาก แม้รัฐบาลจะได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงบ้างแล้ว เช่น โรงเรียนสุนันทาลัย โรงเรียนเสาวภา และโรงเรียนบำรุงสตรีวิชาที่ตาม แต่โรงเรียนเหล่านี้ก็ไม่เพียงพอสำหรับการศึกษาของเด็กหญิงสมัยนั้นและรัฐบาลก็ไม่มีนโยบายจริงจังต่อความก้าวหน้าของโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงเหล่านี้ ทำให้โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงเจริญช้ามากและบางโรงเรียนตั้งได้ไม่นานก็ต้องยุบเลิกไป เช่น โรงเรียนสุนันทาลัย เป็นต้น

¹ แนน้อย ตึกศิริานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หน้า 109

ในโครงการศึกษาพ.ศ. 2441 นอกจากจะกล่าวถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กหญิงแล้ว ยังได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาพิเศษคือ การศึกษาวิชาชีพ เช่น วิชารังวัด วิชาศิลปกรรม วิชาช่าง ฯลฯ การศึกษาพิเศษนี้มีจุดหมายเพื่อให้เด็กไทยมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพเพื่อใช้เป็นวิชาหาเลี้ยงชีพ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่โครงการนี้ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล ราษฎรจึงต้องหันมาศึกษาในสายสามัญ การไม่ได้รับการฝึกฝนในกานอาชีพทำให้ราษฎรหันมายึดอาชีพรับราชการและदार เป็นเสมือน ซึ่งค่านิยมในอาชีพรับราชการและการเป็นเสมือนได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาลในเวลานั้น

ในปีพ.ศ. 2446 กระทรวงธรรมการได้จัดทำโครงการศึกษาปีพ.ศ. 2446 ขึ้นมูลเกล้าถวายรัชกาลที่ 5 ซึ่งตามโครงการศึกษาที่ทูลถวายได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทสามัญศึกษา และวิชาวิสามัญศึกษาโดยเน้นวิสามัญศึกษา ให้เด็กได้เรียนรู้ฝึกหัดอาชีพต่าง ๆ กระทรวงธรรมการเริ่มให้ความสนใจการศึกษา กานอาชีพทั้งนี้เพราะรัฐเริ่มมองเห็นว่าการศึกษาเพื่อรับราชการที่รัฐจัดในคนรัชกาล เป็นความผิดพลาด¹ ในการประชุมเสภาภิบาลในปีพ.ศ. 2449 สมเด็จพระมหาคณาธิการราชานุกาพได้ชี้แจงต่อที่ประชุมถึงแนวนโยบายที่จะจัดการศึกษาภาคบังคับแก่เด็กชายโดยจะคงเว้นเด็กหญิงไว้ก่อน² เป็นการแสดงให้เห็นความพยายามอีกครั้งหนึ่งที่กระทรวงธรรมการจะให้มีการศึกษาภาคบังคับเพื่อให้เด็กได้เล่าเรียนอย่างทั่วถึง กระทรวงธรรมการได้จัดโรงเรียนให้สอนในสายสามัญเน้นสายสามัญพิเศษ ซึ่งจะเน้นหนักในการเรียนภาษาอังกฤษทั้งระดับประถมและมัธยม โรงเรียนที่ทำการสอนระดับนี้ได้แก่ โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนอัสสัมชัญ เป็นต้น

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 184

²กระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ หน้า 29

แต่การดำเนินการก็มีอุปสรรค เพราะเด็กไทยขาดพื้นฐานประถมศึกษา ซึ่งรัฐบาลเองก็จัดไม่ทั่วถึง กระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทย จึงร่วมกันปรับปรุงการศึกษาในระดับพื้นฐานราษฎร อย่างไรก็ตามจากปัญหาความไม่สงบสุขภายในขณะนั้นเช่น กบฏผีบุญ ในภาคอีสานในพ.ศ. 2445 และขบถเงี้ยวเมืองแพร่ ในปีพ.ศ. 2445 ใ้มีส่วนผลักดันให้รัฐบาลเร่งดำเนินการจัดการศึกษาให้กับราษฎร อย่างจริงจังมากขึ้นแต่เป้าหมายการจัดการศึกษาตามหัวเมืองเป็นการมุ่งเน้นให้รู้ภาษาไทย อ่านออกเขียนได้เท่านั้น¹

ในปลายรัชกาลที่ 5 เจ้าพระยาวิชิตรวงศวิไล เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้ทูลเกล้าถวายโครงการจัดการศึกษาใน พ.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) เป็นโครงการจัดการศึกษาในกรุงเทพฯ เพื่อผลิตคนให้มีความรู้ระดับสูง โดยเฉพาะด้านสามัญศึกษาซึ่งโครงการนี้ต้องใช้เงินเพิ่มปีละ 1 แสนบาท รัชกาลที่ 5 ไม่ทรงเห็นด้วยในเรื่องการจัดการศึกษาในชั้นสูง พระองค์ทรงเห็นว่า การหาคนเรียนต่อในชั้นสูงควร เลือกรมาจากโรงเรียนของคนทั้งชาติไม่ใช่การ เพิ่งเลี้ยงแต่ในกรุงเทพฯ พระองค์มีพระประสงค์ให้จัดการศึกษากันประถมศึกษาในแนวกว้างและทรงต้องการให้ราษฎรมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการจัดการศึกษาด้วยการรับผิดชอบตนเองในการแสวงหาวิชาความรู้ ดังนั้นพระองค์จึงทรงให้ประกาศเก็บเงินค่าเล่าเรียนในปีพ.ศ. 2453

1.2 นโยบายการจัดการศึกษาระหว่างพ.ศ. 2453-2468

การจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 ดำเนินการต่อเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 5 โครงการที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็คือความพยายามจะจัดการศึกษาภาคบังคับ

¹ แนน้อย ตีติกร จันนัท เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หน้า 131

แกทวร ราษฎร ในปีพ.ศ. 2456 สมัยเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ดำรงตำแหน่ง
 เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ใ้ร่างโครงการศึกษาพ.ศ. 2456 โดยกำหนด
 เรื่องการศึกษาภาคบังคับไว้อย่างชัดเจนกว่าจุดหมายที่ต้องการฝึกหัดราษฎรให้
 เป็นพลเมืองที่ช่วยการ เรียนสามัญ นอกจากนี้ยังกำหนดให้เรียนวิชาชีพิเศษ
 ตามถนัดเพื่อนำวิชาชีเหล่านี้สร้างความสำเร็จแก่เศรษฐกิจของประเทศ¹
 กระทรวงธรรมการ ใ้หาวิธีชักจูงใจราษฎรให้สนใจการศึกษาวิชาชีพิเศษ
 การ เปิดการ แสดงศิลปหัตถกรรมและพาณิชย์การ และ เปิดโรง เรียนเพาะช่าง
 จุดประสงค์ของการ จัดโครงการศึกษาวิชาชีพิเศษ เพื่อสกัดกั้นมิให้ราษฎร มีค่านิยมใน
 การ เรียนสามัญศึกษาเพื่อรับราชการ แต่จากการ เสนอโครงการ ของเจ้าพระยา
 พระเสด็จฯ ต้องใช้เงินถึง 25 ล้านบาท โครงการนี้ก็ต้องใช้เวลาจนถึง 31 ปี
 การ เสนอโครงการ จึงได้รับการ คัดค้านจากกรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดี
 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติในข้อที่ว่า ไม่มีเงินงบประมาณที่จะใช้จ่ายในการ สร้าง
 โรงเรียนและให้เงินเคื้อนคร เป็นผลให้ราษฎร ราชบัญญัติเกณฑ์เด็กให้เล่าเรียน
 ฉบับนี้ต้องชงักไป อย่างไร ก็ตามโครงการ ฉบับนี้ก็ได้รับการ ยอมรับในด้านการ ส่งเสริม
 การ เรียนวิชาชีพิเศษ กระทรวงธรรมการ จึงดำเนินการ โดยลำพัง แต่จัดการศึกษา
 ตามโครงการ ได้เพียง 2 ปีเท่านั้น เพราะการจัดอาชีวศึกษาขาดความต่อเนื่อง
 โดยเฉพาะกระทรวงธรรมการ ไม่สามารถจัดตั้งโรง เรียนใดทุกระดับชั้น ผู้เรียนส่วนมาก
 จึงมุ่งศึกษาสายสามัญในระดับมัธยมเพื่อไปสู่จุดหมายคือ การรับราชการ เช่นเดิม
 ถึงแม้ในปีพ.ศ. 2458 กระทรวงธรรมการ จะประกาศเพิ่มอาชีวศึกษาในระดับมัธยม
 และในปีเดียวกันนี้รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้ากำหนดอัตราตั้งโรง เรียนรัฐบาล

¹ วารุณี โอสธารมย์ การศึกษาในสังคมไทยพ.ศ. 2411 - 2475

เป็นการ เตรียมการศึกษาแห่งชาติ (National Education) ซึ่งแสดงว่า
รัฐบาลมีนโยบายในการ จัดการศึกษา เพื่อ ราษฎร ทั่วไป ให้มีความรู้ สูงขึ้นพร้อมกัน
ทั้ง กานสามัญและอาชีวศึกษา

การจัดการศึกษาในพ.ศ. 2464 สืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 6 ทรงเห็น
ความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาโดยการ เกณฑ์เด็กเข้ามาเรียนในโรงเรียน
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นได้มีส่วนสำคัญยิ่ง
ในการ ผลักดันให้มีการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งจะเป็นการ บังคับ
ให้ประชาชนต้องมีความรู้ โดยเฉพาะการ ส่งบุตร หลานเข้าโรงเรียนที่รัฐบาลจัดตั้ง
เพราะประชาชนมักจะไม่วางใจใส่ต่อการ แสวงหาความรู้ ของบุตร หลานของตน
ยิ่งประชาชนในมณฑลชายพร ราชอาณาเขต เช่น มณฑลอุดร มณฑลร้อยเอ็ด
มณฑลเหล่านี้ติดต่อกับเขตแดนของฝรั่งเศส บุคคลในเขตแดนนี้ง่ายต่อการ ถูกชักชวน
ให้ก่อความไม่สงบในภายใน¹

การจัดการศึกษาตาม ราชบัญญัติการศึกษาพ.ศ. 2464 จะไปเป็นการศึกษา
ที่บรรจุทั้งวิชาสามัญและวิชาสามัญวิชาโดยวิชาทั้ง 2 ประเภทนี้มีตั้งแต่ชั้นต่ำถึงชั้นสูง
และยังได้กำหนดฐานะของโรงเรียนด้วยคือ บัณฑิต มรรคา และยุปการ ่อง มีส่วนสำคัญ
ยิ่งในการ พิจารณาสติปัญญาและความสามารถ ตลอดจนทุนทรัพย์ในการ ที่จะให้เด็ก
ได้เลือกเรียนตามความสามารถ พระราชบัญญัติประถมศึกษาที่จะบังคับใช้ใน
ระยะแรกจะไม่ไปประกาศใช้พร้อมกันทั่วพระราชอาณาจักร แต่ประกาศใช้เฉพาะ
ในบางท้องที่เท่านั้น ส่วนการจัดตั้งโรงเรียนในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น กระทรวงศึกษาธิการ
ก็มีความประสงค์จะให้ ราษฎร เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาโดยการ
ให้ความร วมมือกันออกเงินจัดตั้ง โรงเรียนประชาบาลขึ้นเองโดยมีคณะกรรมการ ดำเนินงาน

¹ แนน้อย คิคศิริ นนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หน้า 108

ในโรงเรียนประชาบาลที่จัดตั้งขึ้นในท้องที่ประชาชนไม่สมัครใจ หรือไม่สามาร
จะจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลได้ก็ให้นายอำเภอดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนประชา
บาลขึ้นในท้องที่นั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้ว่า
เพื่อให้ราษฎรไทยมีคุณภาพไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไร ควรมีการศึกษาเป็นพื้นฐาน
โดยเฉพาะการปรับปรุงการปกครองการพัฒนาประเทศที่รัฐบาลกำลังเร่งรัดอยู่
ต้องการกฎหมายเข้ามาช่วย ดังนั้นคนจึงต้องมีความรู้ พระราชบัญญัติประถมศึกษา
จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของรัฐบาล แต่เนื่องจาก
พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ก่อนนี้ประกาศใช้เป็นตำบล ๆ ไปโดยวางอัตรา
การเก็บเงินศึกษาพลี ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น แต่จากการที่ราษฎร
ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจความจำเป็นที่รัฐบาลใช้ พ.ร.บ. ฉบับนี้โดยเฉพาะการเก็บเงิน
บำรุงการศึกษาราษฎร เห็นว่า พ.ร.บ. ประถมศึกษาได้สร้างความเดือดร้อนให้กับตน
หนังสือพิมพ์ได้เข้ามามีบทบาทในการอธิบายความสำคัญของการศึกษาให้ราษฎรทราบ
และหนังสือพิมพ์ได้เข้ามาเป็นสื่อกลางที่จะรายงานให้รัฐบาลได้ทราบปัญหาความเดือดร้อน
ที่ราษฎรได้รับจากการเก็บเงินศึกษาพลี และเงินบำรุงการศึกษาเพื่อให้รัฐบาล
หาทางแก้ไขต่อไป

2. ความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาไทยระหว่างพ.ศ.

2411 - 2468

2.1 การเรียกร้องให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณการจัดการศึกษา

การเข้ามาในประเทศไทยของมหาอำนาจตะวันตกมีผลต่อ

การดำเนินนโยบายพัฒนาสังคมภายในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว อังกฤษและฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่อิทธิพลในประเทศไทย

¹ วารุณี โอสธามย์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475

รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปงานด้านการปกครอง
 ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อปรับปรุงประเทศให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง
 ของสถานการณ์ของโลก รัชกาลที่ 5 ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่องานการปฏิรูป
 การปกครองการบริหาร รวมถึงการพัฒนากิจการทหาร¹ ซึ่งต้องทุ่มเทงบประมาณ
 เป็นจำนวนมากในการสร้างกองทัพอันจะเป็นผลให้รายจ่ายเพื่อพัฒนากันอื่น ๆ
 อยู่ในระดับค่าโดยเฉพาะรายจ่ายเพื่อพัฒนาการศึกษาจะต่ำกว่ารายจ่ายกันอื่น ๆ
 เช่น งบประมาณการศึกษาในปีพ.ศ. 2453 กระทรวงศึกษาจะได้รับเพียงร้อยละ
 2 ในขณะที่รายจ่ายด้านการป้องกันประเทศจะได้ถึงร้อยละ 24² การจัดสรร
 งบประมาณในการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ ทำให้มีบุคคลหลายกลุ่มไม่เห็นด้วย เช่น
 ที่ปรึกษากระทรวงพระคลัง นายวิเวต คาร์เนต ได้เสนอให้รัฐบาลไทยตระหนัก
 ถึงความจำเป็นในการพัฒนาค่านสังคมโดยกล่าวว่า "ในปัจจุบันนี้ยังไม่เป็นการสมควร
 โดยแท้ที่จะใช้เงินในปริมาณมากในการที่จะจัดการ ทวีกองทัพบกและกองทัพอากาศ
 ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องออกเงินไปจมทิ้งเสียเปล่า ๆ ที่ละมาก ๆ และหาได้ทำประโยชน์
 สิ่งใดขึ้นมาไม่"³ หมอเอช ยี แมกฟาแลนด์ มิชชันนารีชาวอเมริกันผู้มีบทบาทสำคัญ

¹ เสถียร ลายลักษณ์ ประกาศจักรการทหาร "ประชุมกฎหมายประจำศก"
 หน้า 100 - 101

² Jame C. Ingram, Economic Change in Thailand Since 1850 -
1970 California Standford University Press, 1971 P. 192

³ ก.จ.ช.ร.5 ก5 1/11 งบประมาณแผ่นดินศก 118 - 119 หนังสือ
ราชการเลขที่ 4/895 ของกรมมหินมทิศราชทัณฑ์ กราบบังคับมูลพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 11 เมษายน ร.ศ. 118

โครงการศึกษาไทย ได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางหนังสือพิมพ์เรียกร้องให้
รัฐบาลตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนสังคม โดยเฉพาะการศึกษา
ควบคู่กันไปกับการสร้างกองทัพ โดยกล่าวว่า

การมีอาวุธมี คือ พลรบบกแฉนำวี คือ พลรบกำนันนั้นเป็นการดี
แต่ประโยชน์มากจะว่าไม่ต้องมีนั้นไม่ไ้ แต่ทว่าถ้ามีการ เอกยุเกะซอน
ความรุ ความเจริญขึ้นควบกัน ก็การ บานเมืองนั้นจะยิ่งแข็งแรงมั่นคง
ขึ้นเป็นอันมาก ยิ่งกว่าที่จะไม่มีเอกยุเกะซอนอีก จะว่าไม่ต้องมี
เอกยุเกะซอนนั้นก็ไม่ไ้ ศัทรุนั้นมีไซ้แต่โจร ญราย แลมาศึกที่
ยกมาตีเมืองนั้นอย่างเดียวกันไ้ ถ้าจะจัดการ กันศัทรุอย่างหนึ่ง
แล้วก็จะไม่บำรุงการ ที่จะ ะวังอันตรายอย่างอื่น ๆ ควบๆ¹

นอกจากการ วิพากษ์วิจารณ์ ของมิชชันนารีอเมริกันเป็นท่านอง เจริญศักดิ์
รัฐบาลแล้วยังมีคนไทยที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลในการ ที่รัฐทุ่มเทเงินเพื่อ
พัฒนาประเทศด้านวัตถุ บุคคลนี้คือ เทียนวรรณ ซึ่งเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคมที่สำคัญ
เทียนวรรณใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อแสดงความคิดเห็นเสนอแนะให้รัฐสนใจการพัฒนา
สังคมโดยเฉพาะการให้การศึกษาแก่ราษฎร เทียนวรรณ เชื่อว่าการ เลิกถอนหรือ
เปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ที่รัฐกำลังดำเนินการ อยู่จะไ้โดยล้อย่างแท้จริงไม่ไ้ถ้าไม่มี
การศึกษาเข้ามาเป็นฐานรองรับ เทียนวรรณ เชื่อว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญ
อย่างหนึ่งในการ พัฒนาสังคมและการ เมือง² การ ผลักการ ะการศึกษาให้กับราษฎร
ควบการ ปร ะภาศเก็บค่าบำรุงการศึกษาของกระทรวงธรรมการในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 นั้น

¹จดหมายเทศสยามไอมย เล่ม 2 แผ่น 9 วันพุธเดือนอ้ายขึ้น

6 คำปิยะแม เบญจศก 1245

²สงบ สรียรินทร์ เทียนวรรณ หน้า 338

หนังสือพิมพ์ได้แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับวิธีการ เก็บเงินของกระทรวงธรรมการ
หนังสือพิมพ์ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลโดยตรง ที่จะต้องบำรุงการศึกษาของพลเมือง¹
หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่คัดค้านนโยบายการ เก็บเงิน
บำรุงการศึกษา เพราะหนังสือพิมพ์เชื่อว่าจะทำให้ราษฎรเดือดร้อน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งราษฎรไทยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน บางครอบครัวประกอบไม่สามารถจะส่ง
บุตรมาเล่าเรียนได้ก็ต้องลาบุตร ออกจากโรงเรียน² หนังสือพิมพ์เห็นว่าการ เรียกเก็บ
เงินบำรุงการศึกษาตามโรงเรียนในหัวเมือง มีผลทำให้เด็กยากจนไม่สามารถจะเรียน
ต่อไปได้ หนังสือพิมพ์ได้เปรียบเทียบการ กระทำดังกล่าวของกรมศึกษาธิการ
เหมือนกับว่า "ปลูกต้นไม้ยังไม่แก่ก็รีบตัดเอาแก่น แก่นก็ไม่โต ต้นก็ตายตกลง
ต้องปลูกต้นไม้ใหม่อีก"³ หนังสือพิมพ์เห็นว่า นอกจากความเดือดร้อนที่จะเกิดกับ
คนยากจนแล้วการ เรียกเก็บเงินบำรุงการศึกษาตามหัวเมืองในเวลาอันรวดเร็ว
อาจก่อให้เกิดช่องทางรั่วไหลเป็นการ คอรัปชันได้ง่ายอีกด้วย การ แสดงความคิดเห็น
ของหนังสือพิมพ์ตอบโต้นโยบายของรัฐบาลเป็นไปอย่างรุนแรง หนังสือพิมพ์จีนในสยาม
วารสารไท่ไควิจารณ์ถึงสาเหตุที่กระทรวงธรรมการ เรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนว่า
คงเนื่องมาจากทางราชการ เชื่อใจว่ามีผู้นิยมการ เรียนมากแล้ว เพราะปรากฏว่า
จำนวนนักเรียนมีมากขึ้นในขณะนั้น หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารสารไท่ไคกล่าวถึง

¹พิมพ์ไทย วันที่ 6 สิงหาคม ร.ศ. 129

²สยามออบเซอร์เวอร์ วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2457

³ก.

จำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นนั้นว่า มีเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น และการเพิ่มจำนวนนักเรียนก็มิได้เกิดจากความนิยมในการศึกษาของราษฎร ราษฎรไม่มีความนิยมในการศึกษาเลย ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อเริ่มเก็บเงินค่าเล่าเรียนใหม่ ๆ บิดามารดา และผู้ปกครองนักเรียนในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองใหญ่ๆ หลานของตนลาออกจากโรงเรียน จนเป็นเหตุให้โรงเรียนบางแห่งต้องปิดกิจการและบางแห่งถึงกับต้องประกาศเลิกเก็บเงินค่าเล่าเรียน หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์จึงแสดงความเห็นในการเก็บเงินค่าเล่าเรียนของกรมศึกษาธิการว่า "ความนิยมของคนไทยต่อการศึกษายังไม่มีพอที่รัฐบาลจะถือเอาเป็นสาเหตุให้ราษฎรรับผิดชอบการศึกษาตนเองโดยการชำระเงินเพื่อบำรุงการศึกษา แต่กลับจะทำให้ผู้ปกครองคิดทอดถอนใจไม่นำเด็กเข้ารับการศึกษาน" ¹

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้เสนอวิธีการหาเงินแบบอื่นที่จะมาใช้ในการจัดการศึกษา ได้แก่ การเก็บเงินช่วยการอาชกร หรือเงินค่าแรงแทนเกณฑ์ละ 6 บาท หรือ 4 บาท โดยให้รัฐบาลเก็บเพิ่มขึ้นอีก 50 สตางค์สำหรับบำรุงการศึกษา หนังสือพิมพ์เชื่อว่าถ้ารัฐบาลเก็บเงินด้วยวิธีดังกล่าวก็จะได้เงินถึง 2.5 ล้านบาทจากประชากร

ถึงแม้ว่าข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาของหนังสือพิมพ์จะเป็นแนวทางที่ดีให้แก่วัฒนาวิวัฒนาการ แต่ข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์บางประการไม่ว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลได้โดยเฉพาะนโยบายทางทหาร ซึ่งรัฐบาลมิได้ลดความพยายามที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพไทยในขณะประเทศตะวันตกยังมีอยู่คือการขยายแสนยานุภาพ ในสมัยต้นรัชกาลที่ 6 ประเทศมหาอำนาจตะวันตกยังคงแสวงหาอาณานิคม ดังนั้นรัชกาลที่ 6 จึงทรงมีนโยบายสร้าง

¹ เพาะการศึกษาของบ้านเมือง จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 22 สิงหาคม

ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศไทย การส่งเสริมบำรุงเสถียรภาพของกองทัพ
ในขณะเดียวกันรัชกาลที่ 6 ก็ทรงมีแนวพระราชดำริจะให้ประชาชนมีโอกาส
ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อผลประโยชน์ในการพัฒนาประเทศของพระองค์
พระองค์ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร์
ในมณฑลกรุงเทพฯ ขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2454 ซึ่งเป็นประกาศที่
จะบังคับให้ปกครองเด็กทั้งปวงต้องส่งเด็กหญิงและชาย ซึ่งมีอายุย่างเข้า 8 ปี
แล้วให้ไปเข้าเรียนทุกคนในสถานที่โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งตามความพอใจ¹
ถึงแม้ว่ารัชกาลที่ 6 จะทรงมีแนวนโยบายการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนก็ตาม แต่
เพราะการจัดการศึกษาให้กับประชาชนได้ทั่วถึงนั้นจะต้องใช้งบประมาณมาก และ
จากสถานการณ์ภายนอกประเทศ เช่น การที่ประเทศจีน ถูกมหาอำนาจตะวันตก
แทรกแซง และจากประสบการณ์ที่ไทยถูกมหาอำนาจคุกคามคว่ำก่าลงอาวุธตลอดจน
การที่ประเทศไทย ต้องเสียดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสระหว่างพ.ศ. 2436-
2452 เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้รัชกาลที่ 6 ทรงต้องตระหนักถึงความมั่นคงและ
ปลอดภัยของชาติเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นพระองค์จึงทรงทุ่มเทงบประมาณจำนวนมาก
ไปในการป้องกันประเทศเป็นส่วนใหญ่ทั้ง ๆ ที่ระยะนั้นรัฐบาลก็ประสบกับปัญหา
การขาดแคลนงบประมาณอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1
ก็ตาม แต่งบประมาณในการป้องกันประเทศมิได้ถูกลดลง แต่กลับจะเพิ่มขึ้นเสียอีก
เช่นในปีพ.ศ. 2455 งบประมาณทางทหารของกระทรวงกลาโหมจะไ้กับงบประมาณ
ปีละ 14.2 ล้านบาท แต่ในปีพ.ศ. 2468 งบประมาณของกระทรวงกลาโหมจะไ้
เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนถึง 23.2 ล้านบาท การที่งบประมาณรายจ่ายของประเทศสูงมาก

¹ ก.จ.ช. ร.6ศ.10/5 ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ของเสนาบดี
กระทรวงนครบาล วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2454

เช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบไปถึงงบประมาณรายจ่ายเพื่อการพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ จะเป็นกระทรวงที่ถูกรวมกระทรวงเพื่อนมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการพัฒนาการศึกษาเป็นสิ่งที่เห็นผลได้ชัดเจนกว่าการพัฒนาทางอื่น ผลจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้งบประมาณน้อยทำให้การจัดการศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ ไม่ก้าวหน้า การศึกษาขาดคุณภาพ และกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถจะจ้างบุคคลที่มีความรู้มาเป็นครูสอนได้

การทุ่มเทเงินงบประมาณจำนวนมากโดยอ้างความมั่นคงของชาติเป็นหลักสำคัญนั้น ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะสามารถรักษานโยบายความมั่นคงของชาติโดยไม่มีการแทรกแซงทางการเมืองในขณะนั้นได้ก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดการชงกันขึ้นในโครงการอื่น ๆ ซึ่งหนังสือพิมพ์ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับแนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาล นอกจากนี้แล้วยังมีบุคคลสำคัญอีกหลายคน ซึ่งมีแนวความคิดเห็นสอดคล้องกับแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ เช่น กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดีกระทรวงพระคลัง ซึ่งมีความเห็นว่า การทุ่มเทงบประมาณทางทหารของรัฐบาลขณะนั้นเกินความสามารถของชาติ โดยได้ทรงกล่าววาทะ "เกินกำลังแผ่นดินและจะมีผลทำให้ความลำบากให้กับกระทรวงอื่น"² การละเลยต่อการจัดการศึกษาของรัฐบาลในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 ได้ทำให้ความไม่พอใจให้กับหนังสือพิมพ์มาก หนังสือพิมพ์ได้คอยเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจเอาใจใส่ต่อการจัดการศึกษาของชาติ ในระยะที่เกิดความสับสนเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลว่าควรจะมุ่งพัฒนาประเทศไทยไปในทางใดจึงจะเป็นผลดีต่อประเทศ หนังสือพิมพ์ได้แสดงแนวความคิดเห็นหลายทางทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

¹ กจ.ร. 6 ศ. 10/6 เรื่องรายงานการตรวจการศึกษามณฑลนครไชยศรีของหลวงอนกิจวิทูร ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2454

² ศรีนันท์ บุญศิริ บทบาททางการเมืองและการเมืองของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ หน้า 65

กับนโยบายด้านกองทัพของรัฐบาล ใ้มีหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนการพัฒนาการพาณิชย์ และการศึกษาในบทความเรื่อง "ความเห็นเอกชนว่าด้วยประเศสยามควรบำรุง ทหาร หรือพาณิชย์การ" ของหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ได้เสนอบทความโต้ตอบ กันหลายวัน โดยหนังสือพิมพ์ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลได้ยกตัวอย่าง ความเจริญของประเศญี่ปุ่น ซึ่งปรับปรุงประเศในระยะเวลาใกล้เคียงกับประเศไทย ประเศญี่ปุ่นมีความก้าวหน้า ประเศพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หนังสือพิมพ์ให้ ความเห็นว่าเป็นเพราะรัฐบาลญี่ปุ่นได้ทุ่มเทงบประมาณในการปรับปรุงการศึกษา หนังสือพิมพ์ได้กล่าวถึงความเจริญของประเศญี่ปุ่นอันเป็นผลมาจากการพัฒนา ทางด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งมีสาระสำคัญค่อนหนึ่งความว่า

บัดนี้ประเศญี่ปุ่นได้เจริญก้าวหน้ากว่าชาติต่าง ๆ ในเอเชีย
ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นฉลาด รู้จักว่าสิ่งใดสำคัญเป็นหัวใจของ
ความเจริญก็ทุ่มเทเงินลงจกสิ่งนั้นให้มากกว่าสิ่งอื่น ๆ
และก่อนสิ่งอื่น ๆ ซึ่งที่จริงการ เงินของญี่ปุ่นก่อนสมัย
การเปลี่ยนแปลงการปกครองคงไม่มากกว่าไทยเท่าไร
แต่ญี่ปุ่นเชื่อว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง จึงได้ออก
พระราชบัญญัติการศึกษาบังคับให้เด็กทุกคนเข้าโรงเรียน
และบังคับให้ทองศึกษาวิชาชีพทุกคน ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็
จัดการบำรุงการ ทำมาหากินของพลเมืองพร้อมกันไปด้วย
เมื่อการศึกษาเจริญดีเป็นหลักฐานแล้วรัฐก็คอย ๆ ลด
เงินเคื่อนการศึกษาลงเอามาเพิ่มทางการทหาร เพื่อ
ป้องกันความสมบรูณ์ที่เกิดขึ้นแล้วมิให้ใคร มาแย่งไปเสีย¹

¹"ประเศสยามควร บำรุงกำลังทหาร หรือพาณิชย์การ" สยามราษฎร์
วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

หนังสือพิมพ์สยามรายวัน เห็นว่า การที่ประเทศไทยทุ่มเทงบประมาณ
บำรุงการศึกษาย่อมจะเกิดประโยชน์เป็นกำลังทางอ้อมแก่กิจการอื่น ๆ ของ
ประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรายวัน เชื่อว่า "ญี่ปุ่นได้ลงทุนอย่างถูกต้อง
ตามเศรษฐกิจชีวิตเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก"¹ รัฐบาลของญี่ปุ่นดำเนินการ
จัดการศึกษาตรงกันข้ามกับการจัดการศึกษาของไทยที่จะพยายามดึงประชาชนใน
ท้องถิ่นให้เขามารวมแรงร่วมใจในการดำเนินการศึกษาเพื่อให้เป็นการเสียสละ
กันเองของประชาชนในการจัดการศึกษาประชาบาล² ซึ่งหนังสือพิมพ์สยามรายวัน
ไม่เห็นด้วย หนังสือพิมพ์สยามรายวันได้เรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการตามแบบ
ประเทศไทยโดยการเริ่มส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลาน เพราะถ้าพึงการมี
พระราชบัญญัติการศึกษาอย่างไม่เพียงพอ รัฐบาลควรจะต้องลงทุนทางการศึกษาให้ยิ่งกว่า
ที่เป็นอยู่ หนังสือพิมพ์สยามรายวันกล่าวเตือนว่า "รัฐไม่ควรนอนใจเพราะภัยต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นไคร่ยล่อมอยู่ใกล้ประตูบ้านและการจะอาศัยแต่กำลังทหาร อย่างเดียวนั้น
ไม่ไ้ เพราะการทหารของเราเมื่อเทียบกับต่างประเทศแล้วน้อยกว่าเขามาก
แล้วใครก็ไม่ได้เลย"³ หนังสือพิมพ์นี้เห็นว่าตามสภาพเศรษฐกิจของไทยนั้นไทยจะ
ไม่สามารถลงทุนสร้างกองทัพที่จะมีแสนยานุภาพพอไปสู้รบกับกองทัพต่างชาติได้เลย
ดังนั้นไทยควรหันมาบำรุงความฉลาดของประชาชนแบบประเทศไทยจะดีกว่า
การที่รัฐบาลบำรุงสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน รถไฟ น้ำประปา หนังสือพิมพ์
มองเห็นว่า การพัฒนาประเทศของรัฐบาลในลักษณะนั้นว่า "สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแค่
เหตุภายนอก หรือเป็นแค่เพียงกิ่งก้านสาขาทั้งสิ้น"⁴

¹ "ประเทศไทยควรบำรุงกำลังทหาร หรือพาณิชย์การ" สยามรายวัน
วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

² ก.

³ "ประเทศไทยควรบำรุงกำลังทหาร หรือพาณิชย์การ" สยามรายวัน
วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

⁴ ก.

หนังสือพิมพ์แนวความคิดว่า ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามจัดการสาธารณประโยชน์
อย่างมากมายคงไม่ได้รับผลสำเร็จ ถ้าหากว่าราษฎรยังปราศจากการศึกษาเสียแล้ว
เพราะราษฎรคงไม่เชื่อและไม่ปรารถนาที่จะทำตามทั้งนั้นจึงถือได้ว่า "การศึกษาเป็น
การบำรุงพาเจริญของชาติอย่างสำคัญที่สุด"¹ หนังสือพิมพ์สยามราษฎรยังเชื่ออีกว่า
เมื่อรัฐบาลจัดการศึกษาของชาติเป็นหลักฐานมั่นคงแล้วคนทั่วไปก็จะพากันนิยมการศึกษา
และก็จะออกทุนออกแรงช่วยรัฐบาลเอง

แนวความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์สยามราษฎร เกี่ยวกับความต้องการให้รัฐ
บำรุงการศึกษามีได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป หนังสือพิมพ์บางฉบับก็ได้ตอบ
บทความความคิดเห็นของสยามราษฎร หนึ่งเกี่ยวกับประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับสยามราษฎร
ก็ได้ส่งบทความมาลงในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร ด้วย ซึ่งหนังสือพิมพ์สยามราษฎร
ก็ใจกว้างพอที่จะรับลงบทความโต้ตอบในบทความความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ตนให้ด้วยในหัวข้อ
บทความเดียวกันคือ ความเห็นเอกชน "เรื่องประเทศไทยสยามควรบำรุงทหาร หรือ
พาณิชย์การ" มีผู้สนับสนุนแนวทางสร้างกองทัพของชาติได้ให้เหตุผลความจำเป็น
ในการสร้างความเข้มแข็งทางทหาร โดยการยกตัวอย่างจากเหตุการณ์การคุกคามของ
ต่างชาติในวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งไทยมุ่งหมายว่าการใช้วิธีการเจรจาจะ
แก้ไขปัญหาได้ แต่วิกฤติการณ์ครั้งนั้นเป็นบทเรียนให้ไทยตระหนักได้ว่า การเจรจา
ไม่อาจช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น หนังสือพิมพ์ซึ่งเห็นด้วยกับนโยบายการบำรุงกองทัพ
ของชาติจึงเห็นว่า "ถ้าประเทศมีเขี้ยวเล็บป้องกันคนไว้อย่างยอมมีโอกาสรอดพ้น
อันตรายได้มากกว่าไม่มีแน่นอน"² รัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงสถานการณ์อันเป็นบทเรียน
ให้กับรัฐในการเลือกดำเนินการ เพื่อเพิ่มงบประมาณการทหารมาจนถึงรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การเพิ่มงบประมาณทหารจึงเป็นไปอย่างมาก
ในรัชกาลนี้

¹ "ประเทศไทยสยามควรบำรุงกำลังทหาร หรือพาณิชย์การ" สยามราษฎร
วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2466.

² ก.

การวิจารณ์นโยบายการสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรของรัฐบาล
ทางหนังสือพิมพ์เป็นไปอย่างกว้างขวาง พระยาสุริยานุวัตร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
เศรษฐกิจของประเทศ ก็ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล โดยได้เขียน
บทความทางเศรษฐกิจเรื่อง ทรัพย์สินในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง เพื่อเผยแพร่
ความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ประชาชนและเป็นบทความที่เสนอรัฐบาลให้บำรุง
ประชาชนด้วยการให้การศึกษา โดยให้เหตุผลว่า เมื่อพลเมืองมีปัญหานั้น
ประกอบการเลี้ยงชีพยอมทำให้รัฐบาลได้ส่วนแบ่งเสียไร เป็นเงินภาษีอากร และ
ความอุดมสมบูรณ์ตลอดจนอำนาจเข้มแข็งของชาติ พระยาสุริยานุวัตร เห็นด้วย
อย่างยิ่งกับแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ที่จะต้องลงทุนทางการศึกษาโดยได้
กล่าวไว้ว่า

การจ่ายเงินที่จะทำประโยชน์ให้กลับคืนมาไม่มีอะไรดีไปกว่า
รายจ่ายเงินในการบำรุงการศึกษาของชาติโดยเจตนาให้พลเมือง
ชั้นใหม่เจริญยิ่งขึ้นไปในภายหน้า... การศึกษาวิชาช่างชั้นประถม
สำหรับพลเมืองชั้นนี้ สำหรับกรุงเทพฯ แล้วควรจะเป็นการสำคัญ
ซึ่งควรริบร่อนจัดทำขึ้นเป็นอย่างยิ่ง¹

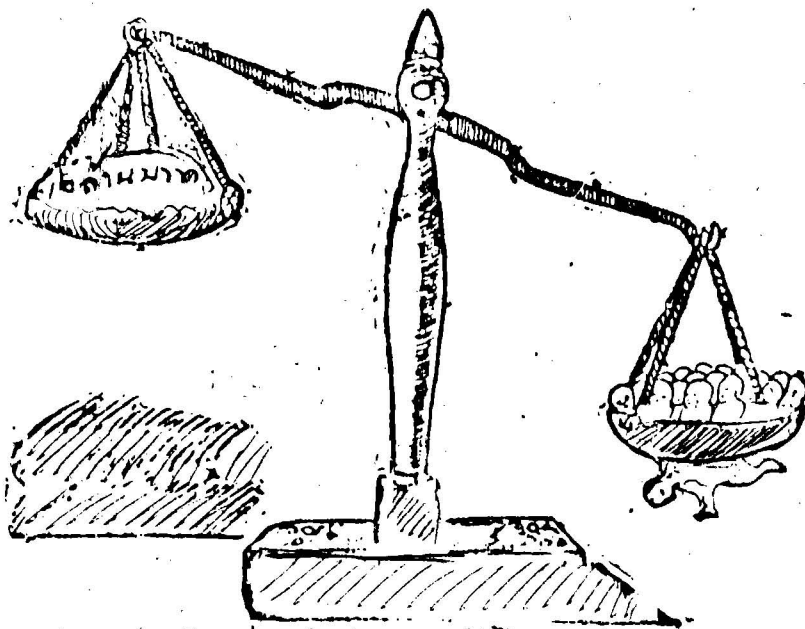
แนวความคิดในการให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงเศรษฐกิจและการให้
ความสำคัญต่อการศึกษา แก่ประชาชนของพระยาสุริยานุวัตร นั้น รัชกาลที่ 6
ไม่ทรงเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ ทรงวิจารณ์แนวความคิดการบำรุงเศรษฐกิจและ
สังคมของพระยาสุริยานุวัตรว่า "ท่านนึกหรือว่าท่านจะรักษาทรัพย์นั้นไว้ได้ เมื่อ

¹ ทรัพย์สิน ศรุกรุง เล่ม 2 ตอน 9 พฤศจิกายน 2458

ยุทธภัยมาถึงเมือง เพราะยั้งแค้นยั้งสวดยิ่งจะเป็นที่ตองตงของอริราชศัตรู"¹
 พระราชวิจารณ์ของรัชกาลที่ 6 นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงต้องการป้องกันบ้านเมือง
 จากการรุกรานของศัตรูเสียก่อนที่จะสร้างความมั่นคงในประเทศ ดังนั้นโครงการ
 ศึกษาหลายฉบับซึ่งร่างไว้อย่างชัดเจนในเรื่องการศึกษาภาคบังคับ และหลักสูตร
 วิสามัญศึกษาอันเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเด็กไทยจึงไม่อาจนำมาปฏิบัติได้เนื่องจากจะต้อง
 ใช้จ่ายเงินมาก สำหรับการศึกษาค้นคว้าตามแนวความคิดของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
 สนับสนุนการทรงพระกรุณาการกลับมีความเห็นว่า ความเจริญของประเทศขึ้นอยู่กับ
 นโยบายของรัฐในการสร้างประสิทธิภาพกำลังคน อันเป็นพลเมืองของชาติให้
 มีความสามารถในการสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจแข่งขันทัดเทียมกับชาติอื่น ๆ ได้²
 การปล่อยให้ราษฎรไร้การศึกษาอักษรวิชัยยอมทำให้ราษฎรไม่มีกำลังที่เข้มแข็งพอที่
 จะแข่งขันอาชีพได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างประสิทธิภาพกำลังคน
 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงใ้คนร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นทดแทนถวาย
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ แต่
 การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษามีอุปสรรคมากโดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณ
 เพราะว่าการทรงพระคลังยังไม่เห็นความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษา เพราะ
 เสถียรภาพการคลังของประเทศไม่มั่นคงกระทรวงพระคลังไม่สามารถให้งบประมาณ
 การศึกษาตามกระทรวงศึกษาธิการขอได้ แต่จากเหตุผลและความจำเป็นด้านการเมือง
 การปกครอง เพื่อความอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในมณฑลฝ่ายพระราชวังดุสิตเขต

¹ แดมสุข นุ่มนนท์ ยังเตอร์กรุ่นแรก กบฏ ร.ศ. 130 หน้า 144-145

² ก.จ.ช. ร.6ศ.10/42 แผนการศึกษาแห่งชาติ

แบบปริมาณของอัตราของนักศึกษา

วันอังคารที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

บางกอกการเมือง

ภาพประกอบ 1 แสดงงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ

การเปรียบเทียบงบประมาณการจัดการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ
ได้รับไม่สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการต้องรับผิดชอบ

เช่น มณฑลอุดร มณฑลปัตตานี โดยเฉพาะมณฑลปัตตานี ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษาแตกต่างกันออกไป และเพื่อเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร ควบคู่กัน การเกณฑ์เข้ารับการศึกษาและฝึกหัดอาชีพ ประกอบกับการเรียกร้องของหนังสือพิมพ์ที่กระตุ้นให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี นำร่างประกาศพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้าวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2463 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ประกาศเป็นกฎหมายได้ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 การประกาศใช้พ.ร.บ. บังคับการศึกษานี้มีอุปสรรคมากโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ เพราะกระทรวงพระคลังในขณะนั้นยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทางการศึกษา เพราะเสถียรภาพการคลังของประเทศไม่มั่นคง กระทรวงพระคลังไม่สามารถให้งบประมาณตามที่กระทรวงศึกษาขอได้ ครั้นกันข้ามพระกระทรวงพระคลังเองกลับต้องขอให้ทุกกระทรวงลดเงินค่าใช้จ่ายลงถึง 3% เป็นผลให้เกิดปัญหาการติดขัดด้วยเงินในการสร้างโรงเรียนให้เพียงพอแก่ประชาชน นอกจากนี้กระทรวงยังต้องประสบอุปสรรคจากการขยายการศึกษาในบางมณฑลไม่อาจดำเนินไปได้ เพราะติดขัดที่เจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจและไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา มีผลให้การจัดการศึกษาไม่ก้าวหน้า โรงเรียนบางแห่งสัปดาห์ตามคำสั่งของส่วนกลางโรงเรียนจึงมีแต่ชื่อ แต่จัดการสอนไม่ได้ โรงเรียนต่างๆ ขาดการเอาใจใส่ทุนบำรุงจนต้องเลิกล้มไปก็มีมาก¹ ถึงแม้ว่าเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจะสามารถประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีบุคคลเป็นจำนวนมากไม่เชื่อว่า

¹กระทรวงธรรมการ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 7

พระราชบัญญัตินี้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จได้ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงได้ใช้หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อในการเผยแพร่แนวความคิดการศึกษาโดยการชี้ให้ราษฎร และผู้บริหาร ได้เห็นความสำคัญของการศึกษา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้ผลิตผลงาน ร้อยแก้ว และร้อยกรอง รวมทั้งบทละคร เป็นจำนวนมาก ผลงานเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงข้อเท็จจริงและแนวคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษา¹

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาคือเครื่องมืออันสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาสังคมมนุษย์ การปล่อยให้มนุษย์ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองโดยไม่มี การจัดการศึกษาที่ดีให้ มนุษย์อาจจะได้รับความรู้ที่ผิด ๆ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม ทำให้เสียเวลาในการศึกษาไปโดยเปล่าประโยชน์ได้ ฉะนั้นบ้านเมือง ใดที่ปล่อยให้ประชาชนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ไม่จัดการศึกษาที่ดีให้เพื่อพัฒนา คนในชาติ ก็เหมือนว่าบ้านเมืองนั้นไม่รู้จักพัฒนาตนเอง แนวความคิดดังกล่าวนี้ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เสนอต่อสาธารณชนเพื่อเป็นการย้ำเตือนรัฐและบุคคล ที่เกี่ยวข้องให้คำนึงถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาแก่มวลชน ซึ่งเจ้าพระยา ธรรมศักดิ์มนตรี เสนอไว้ในบทความเรื่อง "มนุษย์กับการศึกษา" และ "จดหมายครู เทพ" ความว่า

โรงเรียนธรรมชาตินี้เปิดสอนอยู่เสมอนั้น เคียงนี้คนมากมาย คึกคักถึงกันทั่วโลกแล้ว ได้ทำให้โลกแคบเข้ามามาก วิธีสอน ของโรงเรียนธรรมชาตินี้กว้างขวางมีจำนวนครูมากมาย สอนด้วยวิธีทำตัวอย่างให้ดู ให้ศิษย์เอาอย่างครูนั้น นอกจากที่มีมนุษย์ต่างดาวสมทบเข้ามาเป็นครูด้วย ยังมี หนังสือขาวและสมุดพิมพ์ต่าง ๆ ช่วยสอนเป็นครูผู้สามารถ อยู่อีกส่วนหนึ่ง ถึงแม่มนุษย์จะปิดการศึกษาทั่ว ๆ ไปเสียบ้าง ก็ปิดไม่อยู่ เพราะโรงเรียนธรรมชาตินี้ทุกหนทุกแห่งไม่ยอมปิด

¹ ชลธรา กลักร้อง "วรรณกรรมคำสอนของครู เทพ" ในชุด ชีวิตและงานครู เทพ หน้า 37

เมื่อปิดไม่ได้แล้ว เราจะทำอะไร มนุษย์ไม่สอนปล่อยให้
ธรรมชาติสอนไปฝ่ายเดียวจะกลับเป็นภัยที่ข้าพเจ้าขอเรียกว่า
"ภัยห้าม" ร่ายหนักขึ้นเสียอีก ไหน ๆ ธรรมชาติต้องเปิด
โรงเรียนสอนอยู่เสมอ มนุษย์ก็กระโดดพลอยโจนเปิดโรงเรียน
ของมนุษย์สอนมนุษย์ให้เขาคดงมงายเสียที่เดียว จะดีกว่า
ปล่อยให้ตามยถากรรม แล้วคงประสบความสำเร็จไหม รื่น คังมี
ตัวอย่างมาหลายแห่งแล้ว การศึกษานี้แหละข้าพเจ้าเชื่อว่า
เป็นอาวุธวิเศษของประเทศแท้จริง ถ้าหารู้จักใช้และใช้ให้ดี¹

2.2 การจกเก็บเงินศึกษาพลี

ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ กระทรวงศึกษาธิการจะได้เงิน
ส่วนหนึ่งมาโดยการกำหนดให้กฎหมายบังคับให้ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุตั้งแต่
18 - 60 ปี ต้องเสียเงินบำรุงการศึกษาหรือเงินศึกษาพลีคนละ 1 - 3 บาท
การเก็บเงินศึกษาพลีได้สร้างปัญหาความเดือดร้อนแก่ประชาชนมาก เพราะ
การจัดเก็บมีระเบียบและข้อยกเว้นมาก และอัตราการเก็บเงินก็ไม่เท่ากัน คือ
จะเก็บในอัตรา 1 - 2 - 3 บาท ก็ได้ ที่เก็บในอัตรา 3 บาทมักจะเป็นตำบล
ที่ทำกาารอำเภอเมืองตั้งอยู่ ซึ่งมีอยู่แทบทุกจังหวัด นอกจากจังหวัดเพชรบูรณ์และ
จังหวัดหล่มสัก²

¹เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี "มนุษย์กับการศึกษา" ในความเรียง
และโคลงกลอนของครูเทพ โดยครูเทพ หน้า 13

²ปัจจุบันเป็นอำเภอในจังหวัด เพชรบูรณ์

สำหรับผู้ที่ผ่านไม่ยอมเสียเงินบำรุงการศึกษานี้จะมีความผิดตามกฎหมาย มาตรา 27/38 ผู้ซึ่งขึ้นกฎหมายตามมาตรากังกล่าว กำหนดให้นายอำเภอ มีอำนาจจัดการยึดทรัพย์ได้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางระเบียบปฏิบัติการ เสียเงินศึกษาพลีไว้ดังนี้คือ

1. ก่อนอนุญาตให้อุปสมบทควรบังคับให้เสียเงินศึกษาพลีเสียก่อน
2. ถ้าผู้ใดไต่ถามว่ามาแล้วเสียประเภทนี้ควรถือว่าถ้าเป็นระยะ ครึ่งปีหลังไม่ต้องเสีย แต่ระยะแรกต้องเสีย
3. ถ้าพ้นโทษภายหลังเดือนกันยายนตอนต้นให้ แต่มีข้อแม้ว่าถ้าต้องโทษ ภายหลังวันที่ 1 เมษายน มาแล้วไม่ยอมตอนต้นให้ หมายความว่า ที่ตอนต้นให้ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่ต้องโทษตั้งแต่วันขึ้นปีหรือวันก่อนขึ้นปีแล้วมาพ้นโทษ ภายหลังวันสิ้นเดือน กันยายนเท่านั้น¹

ตามระเบียบการ จัดเก็บเงินศึกษาพลีนอกจากจะเก็บจากชาวไทยแล้ว ยังได้ วมถึงการ เก็บจากนักโทษและเก็บจากคนในบังคับต่างชาติ ทั้งนี้เพราะ รัฐบาลถือว่าเป็นภาษีของบ้านเรือนสำหรับบำรุงสาธารณประโยชน์ การ เก็บเงิน ศึกษาพลีเก็บได้ 2 ประเภทคือ 1. เก็บโดยอำนาจกฎหมายและ 2. เก็บโดย ราชฎีกาให้ควมศรัทธา การ เก็บเงินศึกษาพลีต้องการ การ ชี้แจงและอธิบายมาก เพราะในขณะนั้นโรงเรียนบางแห่งก็ยังไม่ได้จัดสร้าง บางแห่งประชาชนไม่เข้าใจ ว่ารัฐบาลเก็บเงินไปใช้ประโยชน์อะไร จากความไม่เข้าใจของประชาชนนี้เองจึงทำ ให้มี ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมาก โดยเฉพาะบุคคลในบังคับอังกฤษได้ทำการฝ่าฝืนการ เก็บเงิน ศึกษาพลีมาก เพราะกระทรวงการ ต่างประเทศยังไม่ได้แจ้งให้ หมายเหตุรัฐบาลต่างประเทศว่า

¹ก.จ.ช. ศธ. 28/14 เงินศึกษาพลี

²ก.จ.ช. กต.15/2039 กรมพระเทววงศ์โร ปการ แจงความถึง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

อย่างไรก็ตามรัฐบาลมองเห็นว่าการเก็บเงินศึกษาพลีได้ให้ผลดีทำให้
กระทรวงศึกษาธิการมีรายได้เพิ่มขึ้นมาก แม้ว่าจะมีผู้หลีกเลี่ยงบ้าง กระทรวง
ศึกษาธิการได้รายได้เพิ่มจากการเก็บเงินศึกษาพลีบางปีก็สามารถเก็บเงินได้เกิน
อัตราที่ได้ตั้งไว้ เช่น ในพ.ศ. 2466 - 2468 กระทรวงศึกษาธิการเก็บเงิน
ได้ถึง 5.98 ล้านบาท เก็บได้เกินอัตรา 30,968.72 บาท¹ ถึงแม้ว่าเงิน
ศึกษาพลีที่เก็บได้จากประชาชนจะเป็นประโยชน์มากก็ตาม แต่ประชาชนส่วนหนึ่ง
ก็ไม่เห็นด้วยกับวิธีการจัดเก็บซึ่งเจ้าหน้าที่ที่จัดเก็บได้สร้างความทุกข์ให้กับประชาชน
และการจัดเก็บเงินในอัตราที่ไม่เท่ากันในแต่ละมณฑลก็ทำให้เกิดความสงสัยกัน
มากกว่าจะเกิดการทุจริต โดยเจ้าหน้าที่ผู้จัดเก็บ หนังสือพิมพ์ก็เห็นข้อบกพร่อง
ของการจัดเก็บเงินนี้ หนังสือพิมพ์จึงได้เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องทางการศึกษาประพฤติดนในทางที่ถูกต้อง เพื่อจะไม่ทำให้เสียสิ่งที่
เรียกว่า "ศรัทธาความเชื่อ"² นอกจากความประพฤติแล้ว การทุจริตด้านการเงิน
ก็นับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรกระทำโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เงินบำรุงการศึกษาหรือ
เงินศึกษาพลี ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่จัดเก็บจะต้องประพฤติตนเคร่งครัดต่อหน้าที่
เพื่อปลูกความนิยมให้กับราษฎร แต่กลับจะพบเห็นว่า เจ้าหน้าที่บางคนกระทำการ
การทุจริตยกยอกเงินศึกษาพลีไปแล้วหลบหนีไปเสียก็มี หนังสือพิมพ์จีนในสยาม
วารศัพท์ ได้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการให้ความสนใจต่อเจ้าหน้าที่และการปฏิบัติ
หน้าที่ของคนเหล่านั้นว่า

¹ ก.จ.ช.ร. 6-7 ม. 1.3/25 ส่วนพระองค์คำกราบทูล
แผนกศึกษาพลี กรมพระจันทบุรีนฤนาถมูลกรมพระยาคำกราบทูล
วันที่ 25 มกราคม 2468

² "ความเห็นเอกชน" ข่าวกับข่าว วันจันทร์ที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466

จำเป็นอย่างยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการ เจ้าของเรื่อง
 โดยตรงต้องเพ่งเล็งให้มาก...ขอให้ระลึกว่าเงิน
 พลศึกษานี้เป็นเงินปลิดเอามาจากหัวใจพลเมือง
 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้บริหารลึกถึงผลประโยชน์
 เพื่อศรัทธาจะไม่พากันถอนหายใจในความเลื่อมใส
 ไปทั่วหน้ากัน¹

¹"ศึกษาธิการ กับเงินพลศึกษา" จีนโนสยามวารศัพท์
 วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2466

ภาพประกอบ 2 แสดงความทุกข์ยากที่ประชาชนได้รับจากการศึกษาฟรี

ภาพสะท้อนความทุกข์ยากที่ประชาชนได้รับจากการเก็บเงินศึกษาฟรี
ถึงแม้ว่าประชาชนจะใคร่ของเรียน แต่กระทรวงศึกษาธิการหาได้รับฟังไม่
หนังสือพิมพ์จึงได้เปรียบเทียบการร้องเรียนของประชาชนว่าเหมือนกับเป็น
การสืขอให้ควายฟัง

ประชาชนบางส่วนได้รับความเดือดร้อนมากจากการกำหนดเก็บเงิน
บำรุงการศึกษา ทั้งนี้อาจพิจารณาไกว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะเหตุความไม่เข้าใจเป็นสำคัญ
เช่น กรณีที่ชาวจังหวัดระยองไ้ร้องฎีกาขอลดหย่อนเสียเงินศึกษาพลีคนละ 1 บาท
ซึ่งเรื่องนี้สมุหเทศาภิบาลไปสืบสวนทราบความว่า

...ที่เขาร้องประกาศก็เพราะเข้าใจว่าเงินที่เก็บไ้้นั้น
มากมายเหลือเฟือแล้วไม่ใช่ไม่มีเสีย และอีกประการหนึ่ง
เพราะเหตุเข้าใจผิดว่าที่ประกาศใช้พ.ร.บ. เป็นเหตุ
แห่ง ๆ ไม่ทั่วถึง ทำให้ที่นี้ต้อง ไ้โน้นไม่ต้องเสียลุ่ม ๆ
ค่อน ๆ ไม่เสมอหน้าและที่สำคัญคือร าชฎาร ยังไม่ให้เห็น
ผลอันจะไ้จากพ.ร.บ. นั้นและที่พ.ร.บ. ประกาศใช้แต่
เฉพาะบางตำบล ร าชฎาร เห็นไ้ว่าทำความไม่สม่ำเสมอ
จึงไ้พากันทูลเกล้าถวายฎีกา¹

นอกจากการทูลเกล้าถวายฎีกาแล้ว ประชาชนก็ไ้หนังสือพิมพ์ในการ
บอกกล่าวความเดือดร้อนไ้ทางการไ้ทราบ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้
อาจพิจารณาไ้ไกว่าเป็นเพราะทางกระทรวงศึกษาธิการขาดการประชาสัมพันธ์สร้าง
ความเข้าใจที่ถูกต้องไ้เกิดขึ้น ในปัญหาการ เก็บเงินศึกษาพลีนี้เมื่อทราบถึง
รัชกาลที่ 6 พระองค์ก็ทรงไ้มีพระราชกระแสโปรดเกล้าว่า "ตูก็ไ้เป็นที่เรียบร้อย
ก็แล้ว ที่จริงไ้โดยมากความเข้าใจผิดมักเกิดขึ้นเพราะไ้ไ้มีใครอธิบายไ้ให้เข้าใจ"²

¹ กจช. ศช. 28/35 เงินศึกษาพลี

² กจช. ศช. 28/11 แผนที่ 77/2708 กรมราชเลขาธิการ ลงวันที่ 22
กุมภาพันธ์ 2465 ถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ความไม่เข้าใจของราษฎร นับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะมีผลโดยตรงต่อการจัด
โครงการของรัฐ การอธิบายชี้แจงเหตุผลและประโยชน์ของการจัดเก็บเงิน
บำรุงนี้จึงสำคัญ หนังสือพิมพ์น่าจะเป็นสื่อที่ทำการนี้ได้ดีโดยเฉพาะเมื่อหนังสือพิมพ์
เป็นที่แพร่หลายมากแล้ว

3.3 ปัญหาการเก็บเงินค่าเล่าเรียน

แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะเรียกเก็บเงินศึกษาฟรีจากราษฎรที่เป็นชาย
ระหว่างอายุ 18-60 ปีแล้วก็ตามแต่เงินเหล่านี้หาได้เพียงพอที่จะใช้ในการจัดการศึกษาไม่
กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีข้อกำหนดให้โรงเรียนต้องเสียเงินค่าบำรุงการศึกษา
อีกด้วย การเก็บเงินค่าเล่าเรียนจากนักเรียนนั้นได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้ง
สมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังการปรับปรุงโครงการศึกษาในปีพ.ศ. 2452 ทั้งนี้
เพื่อให้ราษฎรได้ตระหนักว่าการแสวงหาความรู้จะต้องเป็นหน้าที่ของราษฎร
มิใช่หน้าที่ของรัฐที่จะจัดการศึกษาเพื่อคนทั้งแผ่นดิน¹ รัฐบาลปรารถนาจะให้
ราษฎรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา แต่ในทัศนะของหนังสือพิมพ์เห็นว่า
การจัดการศึกษาควร เป็นการลงทุนของรัฐบาล และเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่
จำเป็นแก่ประเทศจะอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงภัยจากการคุกคามของจักรวรรดินิยม
แต่รัฐบาลก็มีควรที่จะลดเลยการลงทุนทางการศึกษา นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังมี
แนวความคิดเห็นว่า การศึกษานับวันยิ่งจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ซึ่งอาจถือว่า
การศึกษาเป็น "แนวที่ 1 แห่งการป้องกันภัย"² แต่ที่ผ่านมามีการประกาศ
ใช้พ.ร.บ. ประถมศึกษาทั่วประเทศ แต่กระทรวงศึกษาธิการหาได้สนใจสนับสนุน
ให้มีการผลิตนักเรียนระดับมัธยมชั้นสูงมากขึ้น เพื่อเตรียมส่งเข้ารับการศึกษาใน
วิชาชีพชั้นสูงขึ้นไปไม่ แต่กระทรวงศึกษาธิการกลับมองว่าจำนวนนักเรียนชั้นสูงมีน้อย

¹ กข.ร. 5 ศ. 2/5 สำเนาพระราชกฤษฎีกาตอบเจ้าพระยา
วิธีทวงหนี้ภาษี ลงวันที่ 13 มีนาคม 2452

² "การศึกษาของประเทศไทย" วาทะ วันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465

ไม่เพียงพอที่จะเอามาใช้งานราชการ ในบทความเรื่อง "การศึกษาของ
ประเทศไทย" ของหนังสือพิมพ์วามา กล่าวถึงกระทรวงศึกษาธิการว่า

...ก็สิ่งใดเล่าที่กระทรวงศึกษาธิการว่าร้องบอกกล่าวอยู่อีก
เสมอ? คือบอกกล่าวว่า นักเรียนของโรงเรียนรัฐบาล
เล่าเรียนคืบขึ้นไปถึงชั้นมัธยมศึกษา และมัธยมสูงมีเพียง
5 เปอร์เซ็นต์และทั้งนั้นก็ไม่มีใครจะเรียนให้จบบริบูรณ์
อีกด้วย ประเทศไทยไม่ทำให้ใครผู้ใดก็ปรีดีแล้วบริบูรณ์
ตามที่ต้องการ อยู่โดยคืบคั้น ต้องพอใจใจใคร่แก่ผู้ใดสัก
เทียบชั้นที่สองสาม¹

หนังสือพิมพ์เห็นว่าที่ผ่านมารัฐบาลไม่มีความคิดที่จะลงทุนขยาย
การศึกษาให้กว้างขวางเลย หนังสือพิมพ์ได้กล่าวถึงประเทศสหรัฐอเมริกา
ซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่สนับสนุนการศึกษามาก เพราะเห็นว่าการศึกษาคือพื้นฐาน
เป็นมนุษย์ ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงได้ส่งรายไ้มาบำรุงการศึกษาโดยเฉพาะระดับ
ประถมศึกษา รัฐบาลอเมริกันใช้เงินถึง 20 เปอร์เซ็นต์ ของรัฐบาล
หรือประมาณเกือบบาทละ 1 สลึง² แต่ในประเทศไทยนั้น หนังสือพิมพ์เห็นว่ารัฐบาลจัดการ
ศึกษาไปไม่ทางตรงกันข้ามอันมีผลก่อให้เกิดความขัดข้องทางการศึกษาซึ่งเป็นต้นเหตุ
ให้ประชาชนนุ้ยวาย ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง ปรากฏในหนังสือพิมพ์
มากมาย หนังสือพิมพ์ไม่เห็นชอบด้วยอย่างยิ่ง ในการจัดสรร เงินงบประมาณ

¹"การศึกษาของประเทศไทย" วามา วันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์

พ.ศ. 2465

²ก.

บำรุงการศึกษา ซึ่งปรากฏว่า กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นกระทรวงที่ได้รับเงินงบประมาณค่าที่ดินสิ่งพิมพ์ค่าจ้างการ จัดสรร เงินงบประมาณว่า

เมื่อถามงบประมาณพอเห็นเข้าก็น่าสนใจนักด้วย
น้อยกว่ากรมบางกรมน้อยกว่ากระทรวงอื่น ๆ
หลายกระทรวง มีหน้าซ้ำใจพวกเขาพวกเขายังเป็น
ตัวมอดกักกอนงบประมาณด้วย แล้วก็เอาชีพอ เอาให้
เปรมไฟ...เห็นจะไม่ได้ เลยต้องเปรมเถย...ไปก่อน
เงินงบประมาณจำนวนแบ่งเป็น 2 กอง กองหนึ่งเป็นส่วน
ค่าใช้จ่ายบำรุงการศึกษา อีกกองหนึ่งเป็นค่าจ้างครู
แลค่าน้ำมันหยอดตัวจักร เล็กน้อย...เงินค่าจ้างแลค่าน้ำมัน
นั้นได้แก่ มิสเตอร์นั้น 700 มิสเตอร์นี้ 1000 ท่านนั้นท่านนี้
600, 800 (หัวนอกที่เป็นคนไทยกินเงินเดือน 380 ขึ้นไปถึง
400 มีอยู่หลายคน แต่เห็นจะไม่คล่องแคล่วองไวเหมือนฝรั่ง
หรือยังอบรมอยู่? แต่ก็ดูเหมือนอบรมกันมานานแล้ว) แล้วที่นี้
ก็เรียงจากในกระทรวงออกไปตามโรงเรียนใหญ่ๆ ทั่วประเทศ
ขึ้นในชั้นนอกจนคิดเขตแดน 800, 600, 500, 400, 200,
100, 80, 60, 45, 30, 23, 20, 10 บาท ส่วนตัว
เล็ก ๆ น้อย นั้น 3 ปี 6 ปีจะได้หยอดกันสักครั้ง
แล้วก็คิดเห้งก¹

¹"การศึกษากับเงิน" บางกอกการ เมือง วันจันทร์ที่ 4 มิถุนายน

หนังสือพิมพ์ก็กล่าววิพากษ์วิจารณ์งบประมาณการศึกษากันมาก เพราะต้องการเห็นความเสมอภาคในการจัดเงินงบประมาณ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งยังต้องการการพัฒนาอีกมาก แต่ตลอดเวลากระทรวงพระคลังจะปฏิเสธเรื่องเงินงบประมาณเพื่อการศึกษาหนังสือพิมพ์เห็นว่าการปฏิเสธของกระทรวงพระคลังไม่มีเหตุผลพอควร หนังสือพิมพ์กล่าวกระทรวงพระคลังเห็นว่า

...มีโยกระทรวงศึกษาธิการจะร้องขอเงินเพิ่มให้คัดแยกก็คงได้รับคำตอบว่าไม่มีเสมอ ถ้าตอบอย่างนี้ก็มีเหตุผล เพราะกระทรวงพระคลังมีฐานะต้องใช้จ่ายเงินไม่เฉพาะแต่กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเคียวย่อมจ่ายอีหลาย ฉะนั้นเงินไปมากทุกกรมทุกกระทรวง ยิ่งเป็นเงินรายจ่ายของประเทศมีมากจนเงินรายได้จึงต้องรอนถึงพระยาบุรีนรราชวรต้องไปกู้เงินอังกฤษมาอีก 2 ล้านปอนด์... วากันโดยยุติธรรมรัฐบาลควรให้เงินแก่กระทรวงศึกษาธิการมากกว่านี้อีกเพราะปรากฏว่า กรมและกระทรวงอื่น ๆ บางแห่งรัฐบาลให้เงินในอย่างฟุ่มเฟือยเงินก้อนแสนบาทก็ และเงินเดือนข้าราชการก็ให้กันมาก ๆ แล้วมีหน้าซ้ำกลับเพิ่มสูงขึ้น ๆ เสมอ เจ้าหน้าที่ในสำนักราชการก็มีแต่จำนวนทวีมากขึ้นจนเก้าอี้แทบไม่มีจะนั่ง...¹

¹"ควรบำรุงการศึกษาให้ยิ่งกว่านี้" บางกอกการ เมือง
วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

หนังสือพิมพ์ได้ชี้ให้เห็นสภาพการศึกษาที่ขาดการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาล จนราษฎรจะต้องตั้งโรงเรียนของตนเอง เช่น โรงเรียนราษฎรนักเรียนก็ต้องเสียค่าเล่าเรียนสูงมาก โรงเรียนประถมศึกษาราษฎรก็ต้องบำรุงกันเองโดยเสียค่าศึกษาฟรี อีกทั้งรัฐบาลกำหนดให้ต้องเสียภาษีเงินรายได้ซึ่งเงินนี้รัฐบาลจะเก็บได้เป็นจำนวนเงินมากถึง 80 ล้านบาท ทั้งเวลานี้รัฐบาลยังมีนโยบายจะเก็บภาษีสุหนัอีก หนังสือพิมพ์กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "เมื่อรัฐบาลเก็บเงินจากราษฎรมากก็ควรจะมุ่งหาทางบำรุงราษฎรให้มากขึ้นด้วย ผู้ใหญ่ไม่ควรถือตัวว่ามีอำนาจแล้วจะเอาเงินภาษีของราษฎรไปใช้จ่ายตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้"¹ การใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้วบังคับเก็บเงินกับคนจน หนังสือพิมพ์เห็นว่ารัฐบาลมิได้ให้ความยุติธรรมกับคนยากจนเพราะอัตราการเพิ่มค่าเล่าเรียนจะเก็บเท่ากันหมด คือ สำหรับชั้นปีที่ 1 จะต้องเสียค่าเล่าเรียนเดือนละ 6 บาท ชั้นปีที่ 2 ต้องเสียค่าเรียนเดือนละ 4 บาท ชั้นปีที่ 3 เดือนละ 2 บาท และชั้นปีที่ 4 ค่าเล่าเรียนจะเก็บเดือนละ 1 บาท² หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ คำทหิกระทรวงศึกษาธิการที่มักจะเลือกใช้วิธีการเพิ่มเงินค่าเล่าเรียน ซึ่งก่อความเดือดร้อนให้กับราษฎรมาก หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์แสดงความเห็นว่า ในเมื่อรัฐบาลต้องการให้ราษฎรได้รับการศึกษาคด้วยการบังคับเด็กให้เข้าโรงเรียนใครไม่ทำตามก็จะได้รับโทษ การเกณฑ์เด็กเข้าโรงเรียนย่อมทำให้การเพิ่มนักเรียนในโรงเรียนมากขึ้น ดังนั้นงบประมาณการศึกษากระทรวงธรรมการจึงควรจะได้เพิ่ม ไม่ใช่มาเก็บเพิ่มจากนักเรียน³

¹"ควรบำรุงการศึกษาให้ยิ่งกว่านี้" บางกอกการเมือง วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

²"ค่าเล่าเรียน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2464

³"เรื่องเพิ่มเงินค่าเล่าเรียน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464

ปัญหาความยุ่งยากทางการศึกษาที่เกิดขึ้น หนังสือพิมพ์สรุปว่าเป็นเพราะงบประมาณการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลให้การจัดการศึกษาสำหรับราษฎรไม่ทั่วถึง ทั้งๆที่มีไม่เพียงพอ โรงเรียนบางแห่งมีนักเรียนถึง 200 คน แต่มีครูเพียง 2 - 3 คนเท่านั้น สภาพโรงเรียนบางแห่งก็ทรุดโทรมมากลัวจะพัง โรงเรียนบางแห่งก็ทรุดโทรมเป็นป่าช้ามากกว่าโรงเรียน¹ เมื่อหนังสือพิมพ์นำเรื่องข้อหานี้ขึ้นร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ก็จะได้รับคำตอบว่า "เงินไม่พอ"² หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมืองประจำวันวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2466 ได้วิจารณ์ว่า ปัญหาทั้งหมดเกิดจากรัฐบาลไม่ให้ความสำคัญการศึกษาของราษฎร³ หนังสือพิมพ์ได้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ เพิ่มโรงเรียนเพื่อเด็กยากจน และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมกระทรวงศึกษาธิการ จึงควรให้เก็บค่าเล่าเรียนในอัตราที่พอสมควร แก่คนยากจน การเก็บเงินค่าเล่าเรียนในความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์นั้น กล่าวว่า ไม่ควรที่จะเก็บเสมอกัน หรือรัฐบาลช่วยรับภาระของราษฎรด้วยการตั้งโรงเรียนตามท้องถิ่นขึ้นและให้เก็บเงินตามจำนวนเด็กมาน้อย และเก็บตามฐานะของผู้เข้าเรียน โดยการที่รัฐจะต้องตรวจสอบฐานะผู้เรียน⁴

¹ "ระเบียบการ สอบไล่ของกระทรวงศึกษาธิการ " บางกอกการ เมือง วันที่ 19 กรกฎาคม 2466

² ดู.

³ "งบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ " บางกอกการ เมือง วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2466

⁴ "เรื่องเพิ่มเงินค่าเล่าเรียน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464

หนังสือพิมพ์ได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดหาเงินงบประมาณบำรุงการศึกษา
มากขึ้นอีกสัก 2 - 3 เท่า หนังสือพิมพ์โดยยื่นข้อเสนอรัฐบาลไม่ให้หลงเชื่อถ้อยคำที่ว่า
"การศึกษาทำให้ไม่สงบ"¹ หนังสือพิมพ์วอยาโมได้เสนอวิธีหาเงินบำรุงการศึกษา
ที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ การ ออกลอตเตอรี่ซึ่งเป็นการ เปรียบรายที่มีประโยชน์
และผู้ออกเงินยังไม่มีโอกาสเสี่ยงโชคด้วย โดยมีวิธีการปฏิบัติดังนี้คือ²

1. ตั้งคณะกรรมการให้ขายตั๋วเสีย เพราะการ ขายลอตเตอรี่จะทำได้
ทุก ๆ ปี และควร ต้องให้ เป็นประธานกรรมการ นั้นเป็นผู้ที่ราษฎร มีความรักใคร่
นิยมนับถือมากที่สุด
2. ต้องบอกความประสงค์ของประโยชน์นั้นลงหลังตั๋วลอตเตอรี่
จนแม้แต่ชาวบ้านก็อ่านเข้าใจ เพื่อยังความเลื่อมใสของเขาให้บังเกิดขึ้นพร้อมกัน
ทั้งความเชื่อถือ
3. ต้องมีอักษรเงินบอกลงในตั๋วให้เข้าใจง่าย ๆ ด้วยเพราะในประเทศไทย
มีชนชาติจีนอาศัยอยู่มาก
4. ราคาตั๋วลอตเตอรี่ควร จะเป็นฉบับละ 2 บาท เพราะผู้ที่เต็มใจว่า
จะซื้อแล้วหรือผู้ที่ตั้งใจว่าจะอุดหนุนอย่างไร เขาก็ซื้อ
5. ในปีหนึ่งอาจจะมีสักสองครั้ง ก็ได้ แต่ถ้าวางขายได้รับความขัดสน
มาก จะมีแค่ปีละครั้งก็ยิ่งดี

¹"การศึกษาของประเทศไทย" วอยาโม วันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2464

²ก.

นอกจากการ เสนอวิธีหาเงินมาบำรุงการ เสนอด้วยวิธีการ ออกลดดอกเบี้ย
ของหนังสือพิมพ์รายาโมแล้ว หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมืองไคเสนอวิธีการ หาเงิน
บำรุงด้วยวิธีการ เก็บเงินภาษีดังนี้คือ

1. ในปีหนึ่งควร เก็บเงินค่าภาษีอย่างแรง ไม่ให้เกินกว่า 100 บาท
หรือ 500 บาท (หมายถึง ราษฎร ตามจังหวัด และเขต)
2. อัตราที่วางควร จะวางตายตัว ควร เก็บจากรายได้เพียง 100 ละ
1 บาท
3. เก็บจากอัตราที่ดินและทรัพย์สินที่มีอยู่เพียง 100 ละ 50 สตางค์
4. พวกพ่อค้าต่าง ๆ คิดจากอัตราเงินทุนเพียง 100 ละ 50 สตางค์
5. คนที่สามารถทำกิจการ ไค้นอกจาก 4 ประเภทที่กล่าวแล้ว
เก็บคนละ 25 สตางค์
6. เงินที่เก็บไค้จะใช้เฉพาะการุณศึกษาอย่างเดียว
7. เงินที่เก็บไค้จากอำเภอใดก็ให้ใช้เฉพาะในอำเภอนั้น ถ้าไค้มาก
ถึงเหลือก็จะได้จัดแบ่งเฉลี่ยไปทางอื่น
8. ต้องให้มีสถานีกกลางทางกองศึกษาประจำจังหวัด ซึ่งจะจัดให้
ผู้ไค้เงินบางคนเป็นสมาชิกประจำปี

หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมืองกล่าวว่า ถ้ารัฐบาลจะกระทำตามวิธีที่เสนอ
แล้วก็จะสามารถหาเงินมาบำรุงการศึกษาไค้มาก และจะก่อให้เกิดความยุติธรรม
คือ ผู้มีรายไค้มากจะต้องรับผิดชอบต่องสังคมมากโดยการ ต้องเสียภาษีหลายชนิดและ

“ความเห็นเอกชน เรื่อง สุขาภิบาลกับการศึกษา” บางกอกการ เมือง
วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2467

วิธีการ เก็บภาษีจากคน วยมากจะทำให้ รัฐบาลขยายการศึกษาสูงขึ้นไปจากชั้นประถมศึกษา การ ะทรวงศึกษาธิการควร คำนึงถึงการ ขยายการศึกษาให้สูงขึ้นไป ลำพัง การ จัดการ เพียงชั้นประถมศึกษาหนังสือพิมพ์เห็นว่า "ยังไม่ถึงกับจะทำให้ ทุ้ออะไร ได้เท่าที่ ความเจริญของโลกต้องการ"¹ รัฐบาลควร เตรียมการ จัดการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาไว้ด้วย

2.4 การ เรียบร ่องการ จัดการศึกษาภาคบังคับ

ก่อนที่จะมีการ ะทรวงศึกษาธิการ จะได้ประกาศพร ะราชบัญญัติการศึกษา ในปีพ.ศ. 2464 ซึ่งเป็นการ กำหนดให้บิดามารดาและผู้นปกครองส่งเด็กเข้า โรงเรียน กระทรวงธรรมการ (เปลี่ยนมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2462) ให้มีความพยายามจัดโครงการศึกษาภาคบังคับกันแล้วตั้งแต่ สมัยเจ้าพระยาภาสกร วงศ์ เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ คนแรก แต่มีปัญหาที่โครงการของกระทรวงธรรมการ ต้องใช้เงินงบประมาณมากในการ ดำเนินการ อันเป็นหลักการ เสนอโครงการศึกษาภาคบังคับของกระทรวงธรรมการ ไม่เป็นที่ยอมรับ ของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงธรรมการ จึงไม่ประสบผลสำเร็จในการ จัดการศึกษาภาคบังคับ อย่างไรก็ตามข้อเสนอการศึกษาของ กระทรวงธรรมการ ได้รับความสนใจจากหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ไคลงบพความ กระตุ้นให้รัฐบาลสนใจโครงการ การศึกษาภาคบังคับซึ่ง เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ก็ได้ให้ความสนใจ หนังสือพิมพ์ไคลงบพความมีส่วนรับผิดชอบตอบบ้านเมืองให้เห็น สภาพการศึกษาของรัฐบาลในขณะนั้นว่ายังคงจำกัดอยู่กับบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น

¹"ความเห็นเอกชน เรื่อง สู่ชาติบาลกับการศึกษา" บางกอกการ เมือง วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2467

เช่น กลุ่มผู้มีฐานะ เศรษฐกิจดี สำหรับราษฎรยากจนจะไม่สามารถส่งบุตรหลาน
เข้ารับการศึกษา หนังสือพิมพ์สนับสนุนให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติการศึกษา
บังคับ โดยกล่าวถึงเรื่องพระราชบัญญัติที่กระทรวงธรรมการ เสนอว่า

เรื่องนี้รัฐบาลยอมทราบแล้วโดยเมื่อครั้งหนึ่ง
สัก 3 - 4 ปีมานี้เอง ทราบว่า รัฐบาลคิดจะให้
พระราชบัญญัติบังคับให้เด็กชายเรียนหนังสือ เมื่ออายุ
ครบ 7 ปี ถ้าขัดขึ้นต้องมีโทษ แต่จะชดเชยด้วยการเรื่อง
เงินหรืออย่างไร ไม่ทราบชัด ความคิดอันนั้นก็เลย
ละลายหายสูญไป...¹

หนังสือพิมพ์หลายฉบับในขณะนั้นได้ชี้ให้เห็นสภาพของเด็กในสังคมว่า
ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษา เนื่องจากไทยยังไม่มีพระราชบัญญัติ
บังคับการศึกษา แม้ว่าประเทศไทยจะมีโรงเรียนประจำตามวัดวาอาราม
รวมทั้งโรงเรียนเซนต์คาทอลิกมากแล้วก็ตาม แต่ยังคงหาโอกาสการให้บุตร
ของตนเข้ารับการศึกษาวิชาความรู้ไม่² หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวว่าในขณะนี้
ประเทศราชของอังกฤษ เช่น อินเดียได้ตกลงแล้วว่าจะบังคับให้เด็กศึกษา
หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ ประจำวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2458
ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับการจะประกาศใช้พ.ร.บ.การศึกษาในอินเดียว่า

¹"บังคับการศึกษา" พิมพ์ไทย วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2459

²ก.จ.ท. น.20.6/53 การบังคับให้เข้าโรงเรียน

เด็ก ๆ ในประเทศเราไม่เหมือนกับเด็ก ๆ ในประเทศราชอินเดียน
คือ ไม่ต้องหาใส่ปากทองเอง เช่น ในประเทศอื่น ๆ ในอินเดียน
โดยเหตุที่บิดามารดาของเด็กไทยมีท่าทางที่หาเลี้ยงชีพได้ด้วย
บริบูรณ์ของภูมิประเทศซึ่งมีอยู่เขาจึงอาจยอมให้บุตรไปโรงเรียน
ไม่ต้องให้บุตรทำการหาเลี้ยงชีพเป็นส่วนมากด้วยกัน เราจึงมีความ
เชื่อมั่นอยู่ว่า ถ้ามี พ.ร.บ. บังคับให้ส่งเด็กเข้าโรงเรียนทุกคน
ก็คงจะไม่มีผู้บ่นว่าอย่างไร ในการศึกษาในซอกคุณและโทษ แต่
คงไม่มีความเห็นแบ่งเป็น 2 พวกเลยว่า การศึกษาเป็นการจำเป็น
เด็กชาดที่เดียวสำหรับทุก ๆ คน ทั้งชายหญิงในสยามประเทศ
ที่คงมีความรู้ชั้นปฐมให้เพียงพอ อ่านเขียน ถึงแม้จะยังไม่ได้รับ
ข้อสอนแผนกให้ส่งวรรณคดีของเขาก็คงดี¹

หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ได้เสนอบทความเพื่อชี้ให้รัฐบาลเห็น
สภาพของเด็กที่ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการอบรมศึกษาว่า เด็ก ๆ เหล่านี้มักจะเป็น
เด็กจรจัด เที่ยวเล่นเพ่นพ่านตามถนน ตามวัด โดยไม่ได้ทำประโยชน์อะไร
ในวันหนึ่ง ๆ เด็กจะใช้เวลาให้หมดไปกับการเล่นโยนหลุม ชักวาว ทอยกอง
บางกลุ่มก็เที่ยวเล่นตามโรงภาพยนตร์² ซึ่งเมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นนอกจากจะเป็น
พลเมืองที่ไม่มีความรู้แล้ว ยังอาจก่อปัญหาทางโจรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากมิได้มี
ผู้กล่อมเกลานิยามมาตั้งแต่เล็ก ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ไทยได้ชี้ให้เห็นเหตุผล
ที่เด็ก ๆ ขาดการศึกษาเป็นเพราะสาเหตุดังนี้คือ

¹"การศึกษาในอินเดียน" สยามออบเซอร์เวอร์ วันที่ 14 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2458

²"ยังน้อยน่ายุ" สยามออบเซอร์เวอร์ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2460

1. บิดามารดา หรือผู้ปกครองยากจน หาเช้ากินค่ำ ไม่มีกำลังพอจะหาเงินส่งเด็กเข้าเล่าเรียนได้
 2. บิดามารดา หรือผู้ปกครองล้มการช่างหน้าของเด็ก ใฝ่ใจเพลิกเพลิดในอาชีพะของตนมากเกินไป ซึ่งก็เชื่อว่าเป็นพลเมืองดีไม่ไ้
 3. เด็กนั้นแก่แล้วไม่อยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่ ๆ เขียนตีกลับหนีจนหมดความสามารถของผู้ใหญ่จะติดตามวากล่าวเลยต้องปล่อยไปตามยถากรรมอย่างที่เราเรียกว่า ตัดหางปล่อยวัด
 4. ยังจำพวกที่ติดการเดิน ๆ เห็นว่าการเล่าเรียนไม่น่ามาแห่งประโยชน์อะไรมากมายนัก ถึงหากว่าคนจะมีความรู้สักปานใดก็ไม่พ้นเป็นทหาร
- ปัญหาเด็กที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์กล่าวถึงก็คือ เด็กส่วนมากมักติดการพนัน เล่นตัวโป ไม่สนใจการเล่าเรียนและมีนิสัยเกียจคร้าน จิตใจแข็งกระด้าง เพราะขาดการอบรม ตามโรงเรียนจะพบว่าเต็มไปด้วยพวกนักเลงเล่นอยู่ทุกท่ำ² การล้มลงในการเล่นเกมพนันทำให้เด็กเหล่านี้ละเลยการพามาหาเงิน สภาพของพลเมืองจึงยากจนและโง่เขลา เพราะการศึกษาที่รัฐบาลจัดให้แกราษฎร เป็นไปแบบโบราณ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามเรียกร้องให้รัฐบาลเลิกการสนับสนุนโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งของการผลิตคนชั่ว³ จีนโนสยามเรียกร้องให้รัฐบาลเพิ่มโรงเรียนสำหรับ

¹"บังคับการศึกษา" พิมพ์ไทย วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2459

²"การพนันเป็นรากของความชั่ว" จีนโนสยามวารศัพท์ วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453

³"น่าเสียดาย" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

เด็กอนาถาประจำตำบลที่มีบ้านเรือนราษฎรคับคั่งในกรณีที่มีรัฐบาลไม่มีนโยบายที่จะออกกฎหมายบังคับการศึกษา¹ การศึกษาที่รัฐจัดโดยยึดพระสงฆ์เป็นศูนย์กลาง กลุ่มคนนั้นหนังสือพิมพ์เห็นว่าไม่ไ้ผลเด็ก ๆ ที่จบการศึกษาจากวัดบางคนไม่สามารถอ่านหนังสือได้ และไม่มีความรู้ในทางประกอบอาชีพ ซึ่งปัญหาเด็กไม่สามารถอ่านหนังสือเป็นสิ่งที่ผู้บริหารการศึกษาเองก็ตระหนักในความจริง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีก็ได้ให้หนังสือพิมพ์เรียกร้องให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเช่นกัน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ชี้ให้เห็นปัญหาเด็กที่จบการศึกษาจากวัดแต่ก็ไม่มีความรู้ที่จะใช้ประกอบการอะไรได้ เช่น กรณีของเจ้าถึก เด็กบ้านนอกคนหนึ่ง ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากวัดโคนอนนั้น ก็มีความรู้เพียงว่า กน สกค "น" กง สกค "ง" กับความรู้เรื่องเลื้อยป่าเท่านั้น หลังจากนั้นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนธรรมชาติ (ประสบการณ์ผู้เขียน) ที่จะสั่งสอนให้เจ้าถึกเข้ากับสังคมมีอาชีพหาเลี้ยงตนได้² เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ชี้แนะให้ประชาชนเห็นว่าถ้ากระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาจะทำให้เด็ก ๆ ใ้มีโอกาสศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามกำหนดหลักสูตรวิชาชีพให้เด็กได้เรียน แต่จากการที่ไม่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษามีผลให้ประชาชนขาดการอบรมความรู้ในวิชาชีพ ซึ่งทำให้การประกอบอาชีพของคนไทยเป็นไปในทางทุจริต หนังสือพิมพ์สยามสัปดาห์ได้ชี้ให้เห็นสภาพสังคมในขณะนั้นว่า

¹โรงเรียนอนาถาเป็นโรงเรียนที่มุ่งสอนวิชาชีพเพื่อให้เด็กได้ใช้วิชาความรู้ในทางหาเลี้ยงชีพ วิชาที่สอน เช่น การเย็บ การถัก ร้อย ทอหูก การทำอาหาร นอกจากนี้ก็สอนภาษาไทยบ้างให้พออ่านออกเขียนได้เท่านั้น

²มหาวิทยาลัย ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2467

เวลานี้ทางหาเลี้ยงชีพในประเทศเราย่อมมีเหลืออยู่เป็นส่วนน้อย
เพราะฉะนั้นวิชาเลี้ยงชีพจึงไ้ค้ปฏิบัติขึ้นแปลก ๆ ใหม่ ๆ หลายอย่าง
แต่ปรากฏว่าวิชาเลี้ยงชีพอย่างใหม่ ๆ นี้เกี่ยวไปทางทุจริตเสียมาก¹

หนังสือพิมพ์ไ้ชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะไ้รับจากการมีพระราชบัญญัติการศึกษาว่า

ถ้าการศึกษาชั้นปฐมนิประเทศสยามไ้จัดไ้เป็นการบังคับกับคุณประโยชน์
ที่จะไ้รับนั้นมีอยู่มาก บรรดาโรงเรียนทั้งปวงก็จะต้องจัดการดำเนิน
ตามพ.ร.บ. ลงทะเบียนทางราชการทุกโรง เมื่อเป็นดังนี้แล้วย่อมมี
ผลไ้หาว่าเป็นท้องสร้างหรือจัดโรงเรียนขึ้นในตำบลอันเหมาะและยอม
จะไม่มีโรงเรียนหาห้องที่สอนเด็กอันปราศจากของสมบูรณ์ ซึ่งมัก
จะมีอยู่มากจึงยอมกระทำไ้เด็กตกเหงือเพราะความอดอาววันยังคำ
เพราะโรงเรียนหาเป็นโรงที่หันไปปรับลมไม่ หาเพาะไ้ไปอยู่ใน
เขตรที่มีศึก บ้านลอมเสียโดยชอบ ทำให้พืชพันธุ์โรคปกค กวาค
เอาหนุ่มสาวของเราที่เฉลียวฉลาดไปเสียนั้นไ้มีความสงไสยเลย
ว่าไ้หวานเป็นเชื้อลงในโรงเรียนที่มีอยู่ปัจจุบันนี้สำหรับคนอนาคต²

¹"ความเห็นกำลังของชาติ" สยามสัปดาห์ วันที่ 15 มิถุนายน
พ.ศ. 2465

²"โรงเรียนตามบ้าน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 20 มีนาคม
พ.ศ. 2459

หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์มีความเชื่อมั่นว่า ถ้ามี พระราชบัญญัติบังคับให้ส่งเด็กเข้าโรงเรียนทุกคนแล้วก็คงจะไม่มีใครบ่นว่าอย่างไร และถ้าการศึกษาชั้นประถมศึกษาในประเทศใดทำให้เป็นการบังคับก็จะได้ประโยชน์มาก โรงเรียนทั้งหลายก็จะต้องจัดการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการปรับปรุงโรงเรียนตลอดทั้งครูต้องฝึกหัดเตรียมความรู้ เพื่อแสดงหลักฐานให้เป็นที่พอใจแก่เจ้าหน้าที่ นับได้ว่า พ.ร.บ. จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงการศึกษาได้มาก เพราะการศึกษาขณะนั้นถูกละเลยมาก โดยเฉพาะ "โรงเรียนตามบ้าน" ซึ่งเปิดดำเนินการโดยเอกชนยังขาดการจัดระเบียบการดูแล หนังสือพิมพ์ได้เสนอบทความกระตุ้นให้กระทรวงศึกษาธิการหันมาสนใจ สอดส่องดูแลการศึกษาในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ เช่น การสอนของโรงเรียนเอกชนว่าให้ประโยชน์คุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากพ่อแม่ปกครองนักเรียนบางคนไม่โรงเรียนมายังหนังสือพิมพ์ว่า นักเรียนมีความประพฤติไม่เรียบร้อย พ่อแม่จึงผิดหวังในพวกเด็ก ๆ หนังสือพิมพ์ได้วิจารณ์เรื่องนี้ว่า "เด็กบางคนเข้าโรงเรียนตามบ้านหวังว่าเป็นสถานบ่มความประพฤติของเด็กให้เป็นพลเมืองดี แต่เด็กเหล่านั้นไม่เป็นนักเรียนกลับกลายเป็นนักลึงไป"¹ การลงโทษของโรงเรียนบางแห่งก็ทารุณป่าเถื่อน เช่น "ถ้าเด็กคนใดคดหนังสือมิได้หรือกระทำความผิดก็ให้เอาศีรษะชนบานหน้าต่างชนฝาเรือนบ้าง เอาท่อนเหล็กแขวนคอบ้าง ให้เด็กคมศุด ซึ่งกันและกัน กระทั่งหยุดเรียนก็มี..."²

¹ "โรงเรียนตามบ้าน" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 20 มีนาคม

พ.ศ. 2459

² ก.

2.5 การวิจารณ์พระราชนิพนธ์ประถมศึกษา

หนังสือพิมพ์ไม่เพียงแต่จะเรียกร้องให้มีการประกาศใช้พระราชนิพนธ์ประถมศึกษา แต่ยังไต่ถามว่าทำไมจึงไม่มีการประกาศใช้พระราชนิพนธ์ประถมศึกษา เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้พระราชนิพนธ์ฉบับนี้ไปแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่หนังสือพิมพ์วิจารณ์มากประการหนึ่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้ความรู้มาใช้ในราชการ และเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศอื่นจะทำให้เกิดความเจริญทัดเทียมกับชาติอื่น ๆ¹ หนังสือพิมพ์วอยาโม ได้แสดงความเห็นคัดค้านจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของกระทรวงศึกษาธิการ ในการที่จะใช้การศึกษาเพื่อคัดคนที่มีความรู้มาพัฒนาประเทศ หนังสือพิมพ์วอยาโม แสดงแนวคิดว่า ในเมืองไทยยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อำนาจต่าง ๆ อยู่ในมือของบรรดาขุนนาง และในระบอบราชการไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนว่าต้องมีความรู้ระดับใดจึงจะเข้ารับราชการในหน้าที่บ้านใด หากแต่ขึ้นอยู่กับใจของเจ้ากระทรวง เป็นข้อใหญ่ ดังนั้นแม้ผู้สำเร็จการศึกษาจะเป็นผู้ที่มีความรู้เพียงใดก็จะมีโอกาสเข้ารับราชการได้ หนังสือพิมพ์ได้กล่าวถึงปัญหาระบบราชการว่า

การศึกษาก็ศึกษาไปจะเป็นประโยชน์จริงก็แต่ว่าคนที่ศึกษา
อยู่นั้นเป็นใคร บุตรหลานมิตรญาติใคร แม้จะบอกพร่อง
ในศิลปะก็ไม่เป็นไร ถ้าบิดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นมูลนาย
คนอยู่แล้ว บุตรหลานก็จำต้องรับทายาทเป็นมรดกสืบไป
ซึ่งเป็นการเหลือวิสัยที่ใครจะเพียรแสวงหาความเห็น
ไฉนนี้หนัก...²

¹"พระราชนิพนธ์ประถมศึกษา" วิทยาทาน เล่ม 22 ตอนที่ 7
วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2465

²"การศึกษา" วอยาโม ฉบับที่ 116 วันศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2468

หนังสือพิมพ์หลายฉบับไม่เห็นด้วยกับความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการ ในการขยายจำนวนโรงเรียน ตามประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา เช่น หนังสือพิมพ์บางกอกไทม์ โดยผู้ใช้นามปากกาว่า "เฮอมีท และเพียทูลุซ" เสนอความเห็น ว่า ความพยายามเพิ่มจำนวนโรงเรียนจะทำให้คุณภาพการศึกษาต่ำลง และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การประกาศใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษากระทำในบางแห่ง บางเมืองเท่านั้น หนังสือพิมพ์เห็นชอบพร้อมของการจำกัดสถานที่ประกาศใช้ พระราชบัญญัติเช่นนี้ โดยการยกเว้นประกาศพ.ร.บ. ในเขตกรุงเทพฯ ย่อมมีผลมาก ต่อเด็ก โดยเฉพาะพวกที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระดับสูงขึ้นได้ เมื่อเรียนได้เพียง ครั้ง ๆ กลาง ๆ ก็จะถูกไล่ออกมาหางานเสียน้ำหน้า หนังสือพิมพ์เลอสยาม กล่าววิจารณ์กระทรวงศึกษาธิการ ที่ละเลยการประกาศใช้พ.ร.บ. โดยไม่ทั่วถึงว่า

เด็กฉลาดในกรุงเทพฯ ลึบลอยไว้เกณฑ์เอาเด็กเลี้ยงควาย
มาเข้าโรงเรียน เมื่อไม่ต้องการ เสียน้ำหน้า แยกกลับ
หัดเสียน้ำหน้ายังไม่ถึงเวลาใช้พ.ร.บ. นี้ ทำไมจึงไปใช้เขา
ในกรุงเทพฯ ทำไมไม่ใช้ ไปไล่ไปใช้ตามหัวเมือง¹

การเกณฑ์การศึกษาในบางแห่งเช่นนี้หนังสือพิมพ์เห็นว่าเท่ากับเปิดโอกาส ให้กับบุคคลบางส่วนที่พร้อมเท่านั้นที่จะเข้าเรียนต่อระดับสูงขึ้นไป หนังสือพิมพ์เข้าใจว่า กระทรวงศึกษาธิการ ไปนำเอาแบบอย่างการศึกษาของอินเดียมาใช้ หนังสือพิมพ์ เห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมในบทความ "ควรยุบกระทรวงศึกษาธิการ ลงเป็นกรม" ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของไทยว่า "เอาอย่างอินเดียมากเกินไป ทำไมไม่เอาอย่างญี่ปุ่น " เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตอบอธิบายการหักทวงของหนังสือพิมพ์ว่า

¹ "ควรยุบกระทรวงศึกษาธิการ ลงเป็นกรม" เลอสยาม วันเสาร์ที่ 5

การศึกษาของเราไม่ได้เอาแบบอย่างอินเดีย และมีไคตามร อย
 รัสเซีย หรือจีน ซึ่งเขาใช้แผนศึกษาโบราณที่เรียกกันว่า
 แผนเส้นคัง ไทยเป็นประเทศใหม่จึงใช้แผนการศึกษาใหม่
 เป็นเส้นราบจะเป็นการจัดการศึกษาที่รักษารูปเจดีย์ คือ
 ถานใหญ่ยอดเรียว เพื่อกลิ้นคนเป็นชั้น ๆ จากประถม มัธยม
 และอุดมศึกษา จะไกล่เลือกคนทั้งประเทศ ไม่ใช่เลือกเฉพาะ
 ชั้นหรือเฉพาะในกรุงที่เรียกกันว่า เนชั่นแนลเอคยูเกชัน¹

2.6 ปัญหาการจัดการศึกษาของสตรี

ปัญหาที่มีการโต้เถียงกันมากคือ สมควรจัดการศึกษาให้กับสตรี
 หรือไม่และสตรีควรศึกษาวิชาอย่างบูรณหรือไม่ การจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรีใน
 ระยะแรกเป็นเพียงการ เริ่มต้นเท่านั้น โรงเรียนสตรีจึงค่อยทวีขึ้นทีละน้อย ๆ
 การจัดตั้งโรงเรียนสตรีมีขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2414 แต่ก็ต้องเลิกล้มไป
 คณะมิชชันนารีได้เข้ามามีบทบาทในการจัดเป็นการส่วนตัวเรียกว่า โรงเรียน
 กุลสตรีวังหลัง ในพ.ศ. 2423 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนสตรีขึ้น
 ที่ปากคลองตลาด เป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ นับเป็นโรงเรียน
 ประจำสำหรับสตรีแห่งแรกที่ไ้จัดตั้งขึ้น แต่อยู่ไม่นานก็ล้มไป โรงเรียนสตรีที่จัดตั้งขึ้น
 ยังไม่ไ้มองสำหรับเป็นโรงเรียนสอนวิชาแก่เด็กเหมือนโรงเรียนเด็กชาย โรงเรียน
 สตรียังไม่ไ้ได้รับความสนใจในการจัดอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะกระทรวงธรรมการ
 ไม่มุ่งงบประมาณในการจัดการศึกษาสำหรับสตรี ประกอบกับประชาชนไม่มีทัศนคติที่
 จะให้สตรีเข้ารับการศึกษา และประการที่สำคัญคือ การตั้งโรงเรียนสตรียากกว่า
 การตั้งโรงเรียนเด็กชาย เพราะการมีเด็กหญิงเข้าไปปะปนกับเด็กชายในโรงเรียนวัดนั้น

¹"ควร ยุบกระหว วงศึกษาธิการ ลง เปนกรม" เดอสยาม วันเสาร์ที่ 5
 กันยายน พ.ศ. 2468

พระสงฆ์ไม่สามารถดูแลและอบรมนักเรียนได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลที่ 5 ไม่ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างโรงเรียนสำหรับสตรี เพราะทรงเห็นประโยชน์ที่จะได้รับมีไม่มากเหมือนโรงเรียนชาย พระองค์ทรงไม่แนพระทัยว่ารัฐควรจะเป็นผู้จัดการโรงเรียนสตรีทันทีหรือไม่ หรือควรจะรอไปก่อน พระองค์จึงทรงมีพระราชหัตถเลขาเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ถ้าจะว่าตามใจเรา เราเห็นว่าควรที่รัฐบาลจะต้องช่วยอุดหนุน การเล่าเรียนของผู้หญิง แต่ไม่ควรจะหักโหมลงเงินไปมาก โดยความรีบร้อนอย่างใด ภัยการแผ่นดินซึ่งสำคัญกว่า ยังมีมาก แม้ที่สุดแต่การเล่าเรียนของเด็กผู้ชายยังเป็นเรื่องสำคัญ มากกว่าการเล่าเรียนของเด็กผู้หญิง เพราะจะไ้ประโยชน์ มาโดยตรง คือ ใกล้เคียงมาทำการพอเพียงแก่การงาน ซึ่งยังหา คนยากอยู่นั้น การที่จะมีผู้หญิงรอบรู้วิชาอาคมถึงจะมีคุณอย่างไร ยังนับว่าเป็นชั้นรองจากความต้องการของรัฐ เพราะรัฐบาลมิได้ รับประโยชน์โดยตรง จึงไม่เห็นควรที่จะทุ่มเทเงินแผ่นดิน ซึ่งมี เข้มข้นเพื่อที่จะก่อร่างสร้างตัวให้การปกครองอาณาเขตให้ ลคน้อยถอยไป เพราะจำหนายเสียในการเล่าเรียนผู้หญิง...

จากพระราชหัตถเลขานี้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไม่มีนโยบายจะเพิ่มพูน ความรู้ให้แก่เด็กหญิง ดังนั้นโรงเรียนสตรีที่จัดโดยรัฐจึงไม่ก้าวหน้าเท่ากับ โรงเรียนของเด็กชาย อย่างไรก็ตามรัฐก็มีใกล้เคียงการศึกษาของเด็กหญิง เสียทีเดียว ทั้งนี้จะเห็นได้จากความพยายามของกรมพระยาคำรงราชานุภาพ

ท.จ.ช. 3.5 ศธ. 30.4/1 พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าพระยา
วิจิตรวงษ์ ลงวันที่ 1 ตุลาคม ร.ศ. 125

ในการจัดตั้งโรงเรียนสตรี ซึ่งมาสำเร็จในสมัยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ โดยในปีพ.ศ. 2440 พระนางเจ้าพระวรราชเทวี (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) ได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ของโรงเรียนสตรี "เสาวภาผ่องศรี" นับว่าเป็นการเริ่มบทบาทที่ให้ออกัสแกสตรี ถึงแม้ว่าจะได้จัดตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นไปได้โดยไม่กว้างขวาง เพราะคิดที่นโยบายและที่สำคัญคือ งบประมาณซึ่งจะใช้ในการนี้ไม่มี โรงเรียนสตรีจึงไม่สามารถขยายสู่สามัญชนได้ ในระหว่างปีพ.ศ. 2448 ได้มีการเรียกร้องในการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรี โดยหนังสือพิมพ์ขึ้นแล้วโดยเฉพาะการเรียกร้องของเทียนวรรณ เทียนวรรณนับเป็นนักหนังสือพิมพ์คนแรกที่ต้องสู้เพื่อผู้หญิง เขาเห็นว่าผู้หญิงเป็นฐานที่สำคัญที่จะอบรมบุตรให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและประเทศชาติ เทียนวรรณไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลจะมุ่งให้การศึกษาเฉพาะแต่เด็กชาย¹ เทียนวรรณให้ความสำคัญต่อการศึกษาพลเมืองมาก เขาได้เปรียบพลเมืองที่มีสติปัญญาว่าเป็นแก้วของพระบรมจักรพรรดิ โดยเฉพาะการให้การศึกษาแก่สตรีนั้นจะสำคัญยิ่ง เพราะสตรีจะเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูบุตรของตน ดังนั้นสตรีจึงเป็นพื้นฐานการศึกษาให้แก่เด็ก ๆ เขาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาของสตรีว่า

เราตุลยวิภาคพจนกิจ ขอให้ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายภายในประเทศสยามที่รักชาติ ศาสนา และประเทศที่เกิดของตน จงแลเห็นประโยชน์ที่ยาวไกลเด็ก อย่าปล่อยให้ผู้หญิงเป็นเครื่องถ่วงบุญสามไม้ไถ่เลย จงช่วยกันคิดหาผู้หญิงให้กลับเป็นเครื่องอุทิศหนุน อุปถัมภ์แก่บุรุษเด็กประเทศบ้านเมืองของเราจะไค้เจริญขึ้นพอที่จะวิ่งแข่งพวกเอเซียด้วยกันและเป็นคุณประโยชน์แก่บุตร นัคตาที่จะเกิดมาในภายภาคหน้าต่อไป²

¹ สงบ สุริยนิทร เทียนวรรณ หน้า 171

² ก.

นอกจากหนังสือพิมพ์ศิลปวิทยาการพจนกิจแล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์ที่สำคัญอีกหลายฉบับที่มีส่วนในการ เรียกร้องให้รัฐบาลสนใจต่อการ จัดการศึกษาของสตรี เช่น หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ มีแนวความคิดเห็นว่าสตรี เปรียบเป็นเหมือนพืชอันดีสำหรับปลูกความเจริญให้เกิดขึ้น เพราะเมื่อมารดาเป็นผู้ที่มีความรู้ รู้จักอบรมบุตรให้ประพฤติชอบและรู้จักรักษาทพยอันเป็นหน้าที่ของสามีที่หามาได้ ครอภครวที่มีเมฆบานคือเช่นนี้ย่อมมีน้ำ หคร อภครวนั้นมีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นจีนโนสยามวารศัพท์จึงเห็นว่า รัฐบาล ถือเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐที่จะต้องบำรุงการศึกษาของสตรีให้เจริญ¹ แม้รัฐบาลจะมีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้แนะนำ รัฐบาลหาวิธีโดยการ ออกเรียกเงินมาสร้างโรงเรียน เช่น การ เรียกเงินจากชาวไทย และชาวต่างประเทศเพื่อสร้าง "โรงเรียนกรรมกรสำหรับเด็กสตรีอนาถา" ซึ่งการ เรียกร้องนี้เป็นผลสำเร็จในปี ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้ลงข่าวยกย่องมากพอ อดัมกับเชษฐาใน ญี่มีจิตศรัทธาเอาเป็นแบบอย่าง เพื่อจัดสร้างขยายการศึกษาของสตรีให้กว้างขวางต่อไป

แม้ว่าจะมีผู้เห็นด้วยกับการ จัดการศึกษาของสตรี เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่เนื่องจากการ ขาดแคลนงบประมาณการศึกษา สำหรับสตรีทำให้รัฐบาลไม่สามารถขยายการจัดตั้งโรงเรียนให้กว้างขวางออกไปในขณะที่กระทรวงธรรมการพยายามขยายการศึกษาของเด็กชาย ในสมัยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้เสนอร่าง พ.ร.บ. บังคับเด็กเข้าเล่าเรียนโดยได้เสนอเป็น "โครงการศึกษาพ.ศ. 2456" ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อประกาศใช้เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2456 ซึ่งในร่างพระราชบัญญัตินี้

¹"ช่องที่ทรัพย์เปลืองแล้ววิธีอุก" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 6 ธันวาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453)

²"โรงเรียนกรรมกรสำหรับสตรี" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453)

ได้กำหนดการ บังคับการศึกษาชั้นประถมศึกษาภาคบังคับของเด็ก ซึ่งมีรายละเอียด กล่าวถึงการเกณฑ์เด็กเข้าโรงเรียนเป็นที่น่าสังเกตว่า ราช.ร.บ. ลักษณะบังคับเด็ก ให้เข้าเรียน พุทธศักราช พ.ศ. 2457 นี้มีความมุ่งหมายที่จะบังคับเฉพาะเด็กชาย เท่านั้น เมื่อนโยบายของรัฐเป็นดังนี้จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะเรียกร้อง การจัดการศึกษา สำหรับสตรีจากรัฐบาล หนังสือพิมพ์สตรีสยามได้นำปัญหาการศึกษา ของสตรีมาถกเถียงกันซึ่งแยกออกเป็นปัญหาได้ 3 ประเด็น คือ

1. ผู้หญิงสมควร จะเรียนหนังสือหรือไม่
2. ผู้หญิงควร จะเรียนวิชาสามัญเท่ากับผู้ชายหรือไม่
3. ผู้หญิงควร เรียนวิชาชั้นอุดมศึกษาต่อไปหรือไม่ และควร จะเรียน เหมือนผู้ชายหรือไม่

"ประเด็นที่ 1 ผู้หญิงควร จะเรียนหนังสือหรือไม่" หนังสือพิมพ์สรุปเห็นว่า ควรให้สตรีได้เรียนหนังสือทัดเทียมกับบุรุษ เพราะทุกประเทศก็ ได้มีกฎหมายบังคับ การศึกษา ทั้งสำหรับผู้หญิงและผู้ชาย ดังนั้นรัฐบาลจึงควร จะส่งเสริมให้ เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาของชายและหญิง

ประเด็นที่ 2 ผู้หญิงควร จะเรียนวิชาสามัญเท่ากับผู้ชายหรือไม่ หนังสือพิมพ์ มีแนวความคิดทั้งที่เห็นควยและไม่เห็นควย ผู้ที่เห็นควยกับการ ที่จะให้เด็กผู้หญิง เรียนวิชาสามัญศึกษาให้เหตุผลว่า รัฐไม่ควร จะมุ่งการ วิสามัญศึกษาแก่เด็กหญิง มากเกินไป โรงเรียนที่จัดตั้งสำหรับ เด็กหญิงล้วนแต่การ ให้เรียนเกี่ยวกับวิชา แม่บ้านการ เรือน หนังสือพิมพ์ไม่เห็นควยกับนโยบายที่มุ่งให้สตรี เรียนเฉพาะการ บ้าน การ เรือน โดยให้เหตุผลว่า "ผู้หญิงบางคนไม่มีโอกาสที่จะเป็นแม่บ้านและเป็น มารดา ผู้หญิงเหล่านี้จึงควร ต้องหาการ อื่น ๆ ทำซึ่งต้องการ ความรู้มาก"¹

¹"การศึกษาของสตรี" สตรีสยาม ม.ป.ป.

ถ้าหากรัฐบาลไม่ส่งเสริมเด็กเหล่านี้แล้ว เด็กหญิงพวกนี้จะไม่อาจเรียนต่อในมหาวิทยาลัยได้เหมือนเด็กชาย สำหรับผู้ที่เห็นควรให้เด็กหญิงเรียนเฉพาะการเรือนก็ให้เหตุผลเพียงแต่เพื่อให้หญิงปฏิบัติหน้าที่การเป็นแม่บ้านเท่านั้น ส่วนงานอื่นถือเป็นการทำงานของชาย

ในประเด็นที่ 3 ที่เป็นปัญหาวินัยหญิงควรเรียนวิชาอุดมศึกษาต่อไปหรือไม่ และควรจะเรียนเหมือนผู้ชายหรือไม่ หนังสือพิมพ์เห็นว่าสมควรให้หญิงได้มีโอกาสศึกษาวิชาชั้นสูงในมหาวิทยาลัยเหมือนชาย โดยเหตุผลว่า "งานโดยมากควรจะทำไ้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย"¹

แม้ว่ารัฐบาลจะยังมีนโยบายจัดการศึกษาของเด็กหญิง โดยเฉพาะตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ตาม แต่การจัดการศึกษาก็ได้เริ่มขึ้นบ้างแล้ว โดยมิชชันนารี และโดยการสนับสนุนจากเงินเรี่ยไรของผู้มีฐานะดี เช่น การออกทุนเงินสร้างโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่ชัคสน" ของท่านผู้หญิงคลับ สุขุม ซึ่งได้รับการยกย่องจากหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์มากกว่า "สตรีเมืองเราเวลานี้ค่อยมีความคิดกว้างขวางรู้จักทำสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่เพื่อสตรีทั่วไปแล้ว"²

¹"การศึกษาของสตรี" สตรีสยาม น.ป.ป.

²"โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่ชัคสน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันพฤหัสบดีที่

การศึกษาของเด็กหญิงไคเริ่มขึ้นอย่างจริงจังก็ในคราวที่ประภาสไช
พระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งมีข้อกำหนดระบุให้ยุบเลิกโรงเรียน
เด็กหญิงที่อายุระหว่าง 7 - 14 ปีเข้ารับการศึกษ แต่ประชาชนก็ยังไม่นิยม
ให้เด็กหญิงไคเรียนและพยายามหาทางหลีกเลี่ยง หนังสือพิมพ์ไคเสนอรัฐบาล
ให้สร้างโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงโดยเฉพาะ เพราะยุบเลิกโรงเรียนร้างเกียจ
การให้เด็กหญิงร่วมกับเด็กชาย หนังสือพิมพ์ไคเสนอขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้หันมา
สนใจการจัดการศึกษาเพื่อเด็กหญิงที่ยากจนด้วยการสร้างโรงเรียนที่เรียกว่า
"โรงเรียนกรรมกร"¹ โรงเรียนประเภทนี้มีจุดประสงค์เพื่อการฝึกหัดอาชีพให้กับ
เด็กหญิง หนังสือพิมพ์เสนอให้ทำการเรียกรับเงินมาจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าว
การที่หนังสือพิมพ์เรียกร้องให้รัฐบาลจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาชีพของสตรี เป็นเพราะว่า
หนังสือพิมพ์เห็นว่า โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่มีอยู่ในขณะนั้นก็เป็นโรงเรียนของเอกชน
เป็นส่วนมาก ซึ่งรัฐบาลมิได้ให้ความสนใจช่วยเหลืออุปถัมภ์ ดังนั้นหนังสือพิมพ์จึง
ยังไม่มั่นใจในคุณภาพ การศึกษาที่จัดโดยเอกชน หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์
ได้วิจารณ์สภาพของโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่มีอยู่ในขณะนั้นว่า

สตรีวิทยาในประเทศเรากำลังเกิดการเสื่อมจริง ๆ โรงเรียนหลวง
สำหรับสอนสตรีรวมหมดด้วยกันทั้งมณฑลกรุงเทพฯ มีอยู่ในกำแพง
เมืองสามหรือสี่แห่งเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ความรู้ของสตรีเมืองเรา
จะเจริญโดยเร็วพลันอย่างไรได้ ที่จริงโรงเรียนเซนต์สก็๊ตส์
สำหรับสอนนักเรียนสตรีก็มีอยู่หลายแห่งเหมือนกัน แต่จะมีคุณประโยชน์
สักเพียงใดนั้นเรายังไม่กล่ากลาวถวายเห็นว่า แมครู้คืออาจารย์ตาม
โรงเรียนเซนต์สก็๊ตส์นั้นถึงจะมีภูมิรู้สักเพียงใดก็ตาม แต่ลักษณะที่

¹ "โรงเรียนกรรมกรสำหรับสตรี" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 5 ธันวาคม

สอนนั้นกร บบริบูรณ์โรงเรียนหลวงไม่ไ้ เพราะการทั้งหลาย
ที่ทำได้โดยลำพังตนเอง ที่มีคนคอยตรวจตราบังคับอยู่นั้นยอมให้
ผลดีกันเป็นธรรมดา...¹

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์คำให้การ ที่รัฐบาลละเลยการศึกษาของสตรี
มาก หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้ชี้ให้เห็นปัญหาที่สตรีไม่ได้รับการศึกษาว่า

มีผู้เห็นคววว่าประเทศเราเวลานี้ การสตรีวิทยายังไม่สุ
จำเป็นนัก ทั้งกระทรวงศึกษาธิการก็ไม่มีเงินพอที่จะบำรุง
ถึงวิทยาสตรี ขอให้บำรุงการศึกษาของบุรุษให้เจริญบริบูรณ์
เสียก่อน จึงคอยหันมาคิดจัดเรื่องการศึกษาของสตรีก็เป็น
เวลาไปสู่สายคอก ขอนี้เราไม่ยอมเห็นคววเป็นอันขาด
เพราะธรรมดาไม่ว่าเกทชายหรือหญิงขึ้นชื่อว่า เป็นพลเมือง
แล้ว ย่อมเป็นสังขารส่วนหนึ่งของบ้านเมือง เพราะฉะนั้น
เราจึงควร ต้องบำรุงการศึกษากการ บำรุงทั้งบุรุษและสตรี
ให้พร้อมกับความเจริญของบ้านเมืองจะให้เกิดขึ้นเร็วพลัน
ทันสมัย เมื่อรัฐเห็นว่าการศึกษาเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง
มาก ก็ไม่ควร จะคิดเสียคายเงินที่จะใช้ในการ ส่วนนี้
การ ที่รัฐให้เก็บส่วยสาอากร จากประชากร ก็ เพื่อมาบำรุง
ผลประโยชน์ของบ้านเมืองมิใช่หรือ²

¹"ควร บำรุงวิทยาสตรี" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 27 กรกฎาคม ร.ศ. 129

²ดู.

นอกจากโรงเรียนกรรมกรแล้วหนังสือพิมพ์ยังได้เสนอให้รัฐบาลสร้างโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงขึ้น โดยใช้วิธีการ เก็บค่าเล่าเรียนอย่างช่ายแทนแล้วเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนกันคนละ 1 บาท¹

รัฐบาลมีใจจะละเลยการฟังความคิดเห็นที่หนังสือพิมพ์เสนอไปทุกกรณี ข้อเสนอของหนังสือพิมพ์ข้อใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อทางราชการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็จะรับฟังความคิดเห็น จะเห็นได้จากความเอาใจใส่ที่แจ้งข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น การชี้แจงของกระทรวงธรรมการในปีพ.ศ. 2454 ที่มีไปถึงหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ในปัญหาการศึกษาสตรี ซึ่งหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้เสนอให้รัฐบาลสร้าง "โรงเรียนกรรมกรสำหรับสตรี" ว่า

ในหนังสือข้าพเจ้า (พระยาไพศาลศิลปศาสตร์) ได้เห็นท่านกล่าวถึงเรื่องการศึกษาหญิงในหนังสือพิมพ์ของท่านบ่อย ๆ แท้จริงเรื่องนักรวมศึกษาธิการก็ถูกใจอยู่เสมอ และก็ได้อารมณ์เริ่มจักลงไปบ้างแล้ว แต่โรงเรียนหญิงแพ่งกว่าโรงเรียนผู้ชายเพราะโดยมากมักต้องเสียค่าเช่า จะสอนตามศาลาวัดเหมือนโรงเรียนผู้ชายปนเปไปกับนักเรียนชายนั้นก็ขัด โรงเรียนหญิงจึงมีน้อยโรงเรียนถึงกระนั้นก็ได้คิดยอนันให้นักเรียนหญิงแหวกปนไปในโรงเรียนผู้ชาย เฉพาะที่อายุน้อย ๆ ไม่น่ารังเกียจ และเฉพาะที่เฉพาะตำบลที่จะยอมให้ปนเปไปได้ ในเวลานี้ได้จัดแต่ข้างพวกเพิ่มมาก่อน คือ เปิดรับนักเรียนหญิงอย่างว่าตั้งแต่แขวงชั้นนอกหรือตำบลที่เป็นเรือสวน อย่างฝั่งตะวันตก ไม่ช้าการนี้ก็จะเดินเข้ามาตลอดแขวงชั้นในเข้างวงเทพฯ แดการเล่าเรียนของ

¹"ควร บำรุงวิทยาศาสตร์" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 27 กรกฎาคม ร.ศ. 129

ผู้หญิงและผู้ชายที่จะเรียนปนกันนั้นว่าโดยวิชาก็ต้องมีเซต
 ในเวลานี้เพียงประโยชน์คุณ เพราะฉะนั้นขึ้นไปความต้องการ
 ของผู้หญิงเท่ากับผู้ชาย หลักสูตรที่เรียนจะต้องคนละอย่าง
 และการสืบสวนเด็กก็คนละอย่างจึงต้องแยกโรงเรียนผู้หญิง
 คางหาก โรงเรียนผู้หญิงที่มีอยู่แล้วเดี๋ยวนี้ก็เก็บค่าเล่าเรียน
 อย่างโรงเรียนผู้ชาย แม้กระนั้นก็ยังไม่มีเพียงพอที่จะขยาย
 การให้แพ หลายในทันที

กรรมการงานในประเทศที่เจริญราษฎร และประชุมชน
 ต่าง ๆ ย่อมรวมกันเข้าช่วยแรงรัฐบาล การที่ประเทศ
 ของเรายังเวกโน่นวากนี้ เหลือที่จะนับพรณานั้น ก็เพราะ
 ยังใหม่ ยังเพิ่มเริ่มทั้งยังไม่ให้อาศรัยแรงราษฎร และ
 ประชุมชนทั้งหมดให้ รวมสาธาณประโยชน์ให้แบ่งกำลังแก่
 รัฐบาล ข้อที่ท่านกล่าวในหนังสือพิมพ์ของท่าน ลงวันที่
 27 เดือนนี้ว่าถ้าเป็นการ ชักข้อควยเรื่องเงินก็ขอให้
 จักการ เรียบรายพอดำราษฎรให้ช่วยกันออกทรัพย์คนละเล็ก
 คนละน้อย ตามศรัทธาอันถูกกับใจข้าพเจ้า แต่ถาหนังสือพิมพ์
 ของท่านจะทำธุระประกาศและเรียบรายช่วยเหลือรัฐแล้วน่าจะ
 สำเร็จไ้มาก และจะเป็นประโยชน์สำคัญอย่างยิ่งอันหนึ่งซึ่ง
 หนังสือพิมพ์ของท่านไ้ทำให้แก่บ้านเมืองตามเหตุ ทั้งจะให้เป็น
 ตัวอย่างในกิจที่ทำถูก ครงกันข้ามกับวิธีกล่าวทัมณให้เป็นทาง
 เสียเครดิต ในการงานของรัฐบาล ซึ่งนอกจากไม่เป็น
 การช่วยเหลืออะไรยังซ้ำให้ภัยควย กังวิธีที่เคยใช้¹

ปัญหาการศึกษาของสตรี เป็นปัญหาที่สำคัญ เนื่องจากค่านิยมของสังคม ยังไม่ยอมรับที่จะสนับสนุนให้สตรีมีความรู้ในแบบอย่างผู้ชาย ดังนั้นการจัดการศึกษาของสตรีจึงเป็นเรื่องยากและยืดเยื้อมาก เมื่อกระทรวงศึกษาธิการ เริ่มต้นจัดการศึกษาให้กับสตรีนั้น เนื่องจากความขาดแคลนงบประมาณดังกล่าวแล้วมีผลให้กระทรวงศึกษาธิการ ต้องจัดให้เด็กชายและเด็กหญิงต้องเรียนร่วมนั้น ซึ่งการเรียนร่วมนั้น ผู้ปกครอง เด็กหญิงไม่พอใจมากกลัวสาเหตุว่าเกรงจะมีปัญหาเรื่องเพศเกิดขึ้น ซึ่งหนังสือพิมพ์บางฉบับก็เห็นคล้อยตามผู้ปกครองนักเรียนไปด้วยการจัดโรงเรียนสหศึกษาเป็นแนวความคิดของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี โรงเรียนสหศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่คนไทยยังไม่คุ้นเคย จึงมีท่าทีที่ประชาชนจะไม่ยอมรับกัน เจ้าพระยาบวรราช เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยก็ไม่ยอมรับโดยให้ความคิดเห็นว่าการให้เด็กชายและเด็กหญิงเรียนร่วมนั้นผู้ปกครองเด็กจะต้องไม่พอใจอย่างแน่นอน การจัดการสหศึกษานี้หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ได้กล่าวเสนอความคิดต่อรัฐบาลว่า การจัดการโรงเรียนประเภทนี้ว่าควร จะจำกัดอายุผู้เรียนจึงจะเหมาะสมในบทความ "ปัญหาสหศึกษา" ไว้ว่า

ปัญหาสหศึกษาซึ่งครู เทพเขียนลงในหนังสือพิมพ์วิทยากร เมื่อวันที่ 15 มิถุนายนนี้ ข้าพเจ้าอ่านแล้วคิดว่าที่ประชุมจะเห็นของทานครู ออกนามมานั้นไม่ไ้ คุณประโยชน์ของการใช้วิธีเรียนปนกันทั้งนักเรียนชายและหญิงตั้งแต่ชั้นมูลขึ้นไปจนถึงอุดม ทานกล่าวไว้อย่างละเอียดลออ นั้น ถึงจะมีผู้คัดค้านว่าชายหนุ่มเมืองเราจะมีนิสัยติดเจ้าชู้โดยมาก ไม่ควรปล่อยให้เรียนปนกัน แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้าจำกัดอายุของนักเรียนแล้ว ประกอบกับการอบรมอันดีก็ช่วย เชื่อว่าอาจป้องกันความเสียหายอันจะเกิดแก่นักเรียนชายหญิงได้¹

¹"ปัญหาสหศึกษา" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2466 หน้า 2

การจัดการศึกษาเป็นปัญหาที่ไม่มีการกล่าววิพากษ์วิจารณ์กันมากโดยเฉพาะ
ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยกับนโยบายนั้น หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์จึงได้เสนอแนะ
ในเรื่องนี้เพิ่มขึ้นอีกว่า "ข้าพเจ้าขอเสริมความเห็นอีกเล็กน้อยว่าก่อนหน้าที่เมืองเรา
จะใช้วิธีเรียนปนกันนั้นควรที่รัฐบาลจะออกกฎหมายจำกัดอายุของคุณครูแต่งงานว่า ชาย
ต้องอายุเท่านั้น หญิงต้องอายุเท่านั้นจึงจะแต่งงานกันได้ ถ้าฝ่าฝืนก็ต้องมีโทษ
สถานอาญาบางที่จะเป็นการช่วยป้องกันการลักกะเพศ ซึ่งบังเกิดจากเด็กหนุ่มบางคน
ใจกระมัง"¹

นอกจากปัญหานักเรียนแล้วปัญหาของครูสอนในโรงเรียนก็ก่อให้เกิด
ความไม่แน่ใจกับราษฎรมาก ซึ่งในเรื่องนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายที่จะ
ให้ทั้งครูชายและหญิงในโรงเรียนหนึ่ง ๆ เพาะจะบางวิชาครูชายจะสอนได้ดีกว่า
ครูหญิง ปัญหาที่มีผู้ปกครองนักเรียนไม่เห็นด้วย รวมทั้งหนังสือพิมพ์ด้วย ทั้งนี้โดย
ให้เหตุผลว่า "ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าครูชายจะสอนได้ผลดีกว่าครูสตรีเป็นเพราะ
ทางเพศทางพรณก็ยอมเข้ากันได้ไม่สนิท ครูก็อาศัยศรัทธา เช่นนี้จะได้ผลได้อย่างไรได้"²
หนังสือพิมพ์สยามลัทธิได้แสดงความเห็นเป็นห่วงว่า การให้ครูชายไปสอนใน
โรงเรียนสตรี ให้คลุกคลีกับครูสตรีและนักเรียนเช่นนี้ยอมเป็นที่รังเกียจของผู้ปกครอง
นักเรียน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นสร้างความสับสนให้แก่วงการศึกษามาก
หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ได้เสนอให้เอาจริยศึกษาบรรจุในหลักสูตร การศึกษา

¹"ปัญหาการศึกษา" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2466

²"ความศึกษาค้นค้น" สยามลัทธิ วันศุกร์ที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2465

ผู้ปกครองนักเรียนบางคนได้เขียนชื่อของโรงเรียนมายังหนังสือพิมพ์ว่าครูชายกับครูหญิงไปทำงานร่วมกันอาจเกิดรักกันขึ้น ทำให้เป็นที่รังเกียจของผู้ปกครองนักเรียนสตรี ในเรื่องนี้นั้นหนังสือพิมพ์บางฉบับไม่เห็นว่าเป็นการเสียหายอะไร จึงได้ตอบอธิบายความไม่เข้าใจของผู้ปกครองว่า ไม่ควรวิตกหรือรังเกียจครูชายที่กระทรวงศึกษาธิการส่งไปโรงเรียนสตรีว่า จะไปประพฤติตนไม่เหมาะสม กระทรวงมีข้อป้องกันอยู่แล้วและการส่งครูชายไปประจำโรงเรียนสตรีเป็นความจำเป็น เพราะครูชายจะรู้ระเบียบการโรงเรียนดีกว่าครูหญิง เนื่องจากโรงเรียนผู้ชายตั้งมาก่อนและเจริญมาก่อน นอกจากนี้ในค่านหลักสูตรที่กระทรวงบรรจุให้หญิงเรียนเป็นหลักสูตรใหม่ ซึ่งบางวิชาต้องใช้ครูชายสอน เช่น วิชาวาคเขียน เป็นต้น นอกจากหนังสือพิมพ์จะสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในด้านการเรียนการสอนของสตรีแล้ว หนังสือพิมพ์ก็มีส่วนแก้ไขความเข้าใจตลอดจนการแก้ปัญหาการศึกษาของรัฐบาลให้มีสภาพดีขึ้นตลอดจนการเรียกร้องให้สตรีตื่นตัวในการรับการศึกษา

2.7 ปัญหาการ ละเลยการ ฝึกหัดอาชีพของ ราษฎร

ภายหลังที่รัชกาลที่ 5 ปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อต้องการบุคคลเข้ารับราชการในสมัยการปรับปรุงประเทศของพระองค์นั้น การขาดคนเข้ารับราชการนี้มีอยู่เป็นเวลานาน การจัดการศึกษาหาคนเข้ารับราชการนี้มีอยู่นานเกินไป จนทำให้ยากที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดของประชาชนในภายหลังได้โดยเฉพาะหลักสูตรเน้นความสำคัญที่การปฏิบัติราชการ ทำให้คุณค่าของการรับราชการสัมพันธ์กับการศึกษาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแยกไม่ออกตั้งแต่เริ่มต้นการจัดศึกษาของไทย และเป็นปัญหาต่อมา เพราะประชาชนต่างหันหลังให้กับอาชีพของบรรพบุรุษไม่ว่าจะเป็นการหัตถกรรมและวิชาการ เพราะปลูก ค่านิยมเหล่านั้นนอกจากจะก่อให้เกิดปัญหาคณณงานในระบอบราชการ ซึ่งไม่สามารถจะเปิดกว้างได้อีกต่อไป

การจัดการศึกษาของรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่มีนโยบายที่แน่นอนว่าจะมุ่งฝึกให้ราษฎร เป็นอย่างไร การศึกษาของไทยจึงได้รับการ วิจารณ์วิจารณ์จากบุคคลหลายอย่าง เช่น กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวว่า "ความรู้ เป็น หลักสูตร ซึ่งเพิ่มขึ้นโดยลำดับยังไม่ไต่จับหลัก กล่าวคือ มุ่งจะให้เป็นคนอย่างไร"¹

ดังนั้นคนที่เข้ามารับการศึกษาส่วนใหญ่จึงมีใ้มองจะแสวงหาความรู้ เพื่อจะปรับปรุงแก้ไขแนวทางดำเนินชีวิตของคนให้ดีขึ้น แต่จะมุ่งศึกษาเพื่อเอาการศึกษาเป็นบันไดอาชีพการ มุ่งเข้ารับราชการ โดยพากันละเลยงานอาชีพ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงดำหนิวิธีการ จัดการศึกษาแบบโบราณว่า ไม่สามารถ ประสานกับอาชีพเดิมของตระกูลได้ ทรงกล่าวว่า "การศึกษาวิชาหนังสือในชั้นนี้ ของพวกบุตร ราษฎร ไม่เป็นอันโยงกับการศึกษาพิเศษ สำหรับงานเดิมของตระกูล กลับเป็นเครื่อง เปลี่ยนพื้นฐานไปในทางใหม่"² และเมื่อรัฐบาลไม่สามารถ เปิดรับ ผู้จบการศึกษาเหล่านี้ก็จะได้รับความเดือดร้อน แต่จะไม่ยอมกลับไปทำงานอาชีพเดิมของตระกูล คำนึงมในการรับราชการ นี้เป็นปัญหาสำคัญของชาติ ซึ่งกรมหมื่น คำนวณราชานุภาพ ทรงตระหนักถึงปัญหานี้ได้ทรงหาทางแก้ไข ทรงเริ่มวางเป้าหมาย ของการศึกษา ว่าต้องเป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์ของราษฎร และแผ่นดินที่มุ่งให้เด็ก ในวัยเล่าเรียนได้เล่าเรียนทั่วถึงกันตามอัธยาศัย ทรงให้ความสำคัญที่หลักสูตร คำว่าเรียน ในการ ที่ปลูกฝังถ่ายทอดความประสงค์ของรัฐที่จะมุ่งให้ ราษฎร เป็นคนอย่างไร

ก.จ.ชว.5 ศ.2/5 ลายพระหัตถ์กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ถวายพระพร
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ 10/201 วันที่ 2 มกราคม ร.ศ. 124

ก.จ.ชว.5 ศ.2/5 ลายพระหัตถ์กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวาย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ดังนั้นการปรับปรุงหลักสูตรใหม่จึงได้มีการบรรจุวิชาชีพในระดับอุดมศึกษา
อย่างไรก็ตามข้อเสนอแนะดังกล่าวมิได้ออกให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือความ
ก้าวหน้ามากนัก เพราะปัญหาการศึกษาต่าง ๆ ผู้จัดการศึกษาส่วนใหญ่ตระหนักดี
อยู่แล้ว และคิดหาทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา¹ แต่คิซัคที่โครงการการศึกษาที่บรรจุ
วิชาชีพต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการศึกษา ร.ศ. 131 ของ
เจ้าพระยาพระเสด็จ ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมค่านิยมให้วิชาชีพ แต่ตามโครงการ
จะต้องใช้เงินงบประมาณถึง 25 ล้านบาทต่อปี² การเสนอโครงการนี้จึงไม่ผ่าน
ผู้บริหาร จากการชั่งกันของโครงการศึกษา ร.ศ. 131 ส่งผลให้การเรียนการสอน
คงเน้นวิชาสามัญศึกษา หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ได้เสนอแนวทางการจัด
การศึกษาอยู่ที่จะทำให้ประเทศรุ่งเรืองเจริญขึ้นด้วยการรู้จักนำทรัพยากรของชาติ
มาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยกันทำสิ่งที่มีอยู่ให้เป็นสินค้าขึ้น³

อย่างไรก็ตามกระทรวงธรรมการก็ได้มีนโยบายชักจูงให้ราษฎรเห็น
ความสำคัญของวิชาชีพหัตถกรรม เช่น การสนับสนุนให้มีการแสดงศิลปหัตถกรรม
ของนักเรียนขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบ (เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2455)

¹พาสนา กิจถาวร บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 190 - 193

²ก.จ.ช.ร. 6 ศ. 10/14 การจัดการศึกษาพิเศษมัธยมและอุดมศึกษา

³"สมัยศึกษาใหม่" สยามออบเซอร์เวอร์ วันที่ 5 เมษายน

เพื่อชักจูงให้เด็กชายหญิงเอาใจใส่กิจกรรมและเพื่อจะไ้ลดความนิยมในงาน
 เสมียนลง นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้นในปี 2456 และ
 ตั้งโรงเรียนพาณิชย์การที่วัดมหาพฤฒาราม และวัดราชบูรณะขึ้น แต่ก็ไม่ประสบ
 ผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะคนทั่วไปยังให้ความนิยมในการรับราชการ เสมียนอยู่
 แม้ในระยะต่อมาโครงการศึกษามัธยมศึกษา เช่น โครงการศึกษา พ.ศ. 2458
 จะบรรจุหลักสูตร วิสามัญศึกษากฎหมาย ความพยายามของกระทรวงธรรมการ
 ในการจะส่งเสริมให้ราษฎรหันมาสนใจงานอาชีพไม่ประสบผลสำเร็จเช่น
 การจัดการแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียนและพาณิชย์การ ของพลเมือง ในปีแรก ๆ
 ก็ทำได้ดี แต่มีข้อ ๆ มาความนิยมนี้กลับค่อย ๆ เสื่อมลง¹ หนังสือพิมพ์ได้ตำหนิที่
 อันไม่จริงจังของรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการสนับสนุนการพาณิชย์อันเป็นเหตุหนึ่งที่
 ทำให้การพาณิชย์ตกไปอยู่ในมือต่างชาติ

หนังสือพิมพ์มีแนวความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้บริหาร การศึกษาบางท่าน เช่น
 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ที่ต้องการให้มีการส่งเสริมการฝึกหัดนักเรียนให้มี
 ประสิทธิภาพในอาชีพเพื่อเป็นพื้นฐานพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
 ได้กล่าวไว้ว่า "...การศึกษาสำหรับชาติจะมีค่ายาสามัญศึกษาอย่างเดียวไม่ได้
 ต้องมีวิสามัญศึกษาสอนวิชาศีลธรรม หัตถกรรม และพาณิชย์การ ทั่ว โรงเรียนวิสามัญ
 ชั้นต้นช่วยแก้ไข ครอบงำเป็นเสมียน..."²

¹ รายงานกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 14 พ.ศ. 2464

² ก.จ.ชว.5 ศ.1/1 รายงานการประชุมสภาและสมทเทศาภิบาล

หนังสือพิมพ์สยามสารณั์ ประจำวันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2465
ได้แสดงความเห็นให้รัฐตระหนักถึงภัยทางเศรษฐกิจในบทความ "ควรคำรห์"
โดยชี้ให้เห็นภาวะทุคโฑมทางเศรษฐกิจ และการที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้ชาว
ต่างชาติเข้ามาค้าขายโดยปราศจากอุปสรรคนั้นจะก่อให้เกิดเป็นปัญหาใหญ่ต่อไป
โดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีนได้ส่งเงินไปบำรุงประเทศจีนมากมาย เงินเหล่านี้ควรจะต้อง
หมุนเวียนอยู่ในประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามสารณั์ได้กล่าวแนะรัฐว่า

เป็นหน้าที่ของรัฐโดยทรงที่ควรคำรห์จัดการให้พวกไทยค้าขาย
กว่าพวกเขา (ชาวต่างชาติ) จริงอยู่ดังกล่าว่าแล้วว่า การณ์นี้
เป็นการใหญ่จะทำอุปบับไม่ได้ และจะไม่แก้ไขไม่ได้ เพราะฉะนั้น
ควรรับคำรห์ไว้ม่างเท่าที่หาอยู่เห็น ณ บัดนี้เห็นแค่เปิดโรงเรียน
พาณิชย์การให้เรียกค่าเล่าเรียนกับตั้งกระทรวงพาณิชย์ขึ้นเท่านั้น¹

การส่งเสริมการค้าหรือการพาณิชย์การแก่ประชาชนในทัศนะของหนังสือพิมพ์
นั้น เห็นว่ารัฐบาลจะส่งเสริมเพียงการผลิตสินค้าไทยยังไม่เพียงพอ รัฐจะต้องส่งเสริม
มูลค่าที่เป็นไทยด้วย รัฐบาลสามารถกระทำได้โดยการเร่งรัดผลิตนักเรียนพาณิชย์การ
ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะนักเรียนที่มีอยู่นั้นถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะผลิต
นักเรียนพาณิชย์ไ้มากกว่าเท่าถึง 10 - 20 เท่าก็ตามแต่จำนวนนักเรียนที่ไ้มักยัง
น้อยนัก ไม่เพียงพอสำหรับจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการนำการผลิตที่จะแข่งขันกับ
ชาวต่างชาติในไทย จำนวนนักเรียนที่จะใช้เป็นแรงในการผลิตนี้ถ้าจะเทียบกับพวก
พ่อค้าต่างชาติในไทยแล้วก็เปรียบกับการ "เอาไม้ซีกไปตัดไม้ซุง"² ซึ่งนักเรียน

¹"ควรคำรห์" สยามสารณั์ วันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม 2465

²ดู.

จะไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทแทนพ่อค้าต่างชาติได้

อย่างไรก็ตามจะพบว่ากระทรวงศึกษาธิการก็ได้มีนโยบายเร่งผลิตนักเรียนพาณิชย์
 รัชกาลที่ 6 ก็ให้ทรงใช้หนังสือพิมพ์ในการกระตุ้นและชักชวนให้คนไทยเข้าทำการค้า
 พระองค์ทรงกำหนดนิสัยคนไทยที่ไม่ขึ้นไม่มีความทะเยอทะยาน และไม่อดทน จึง
 ยอมให้การค้าตกไปอยู่ในมือของชาวต่างชาติพระองค์ก็กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "การ
 ผลิตกรรมต่าง ๆ ใดตกอยู่ในมือของคนจีนแทบทั้งสิ้นแล้ว"¹ รัชกาลที่ 6 ต้องการให้
 คนไทยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในการรับราชการไปทำการ เกษตรกรรมและพาณิชย์กรรม
 ซึ่งนโยบายเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากราษฎร ทรงโจมตี
 คนไทยที่นิยมแต่เพียงการรับราชการ เท่านั้น โดยละเลยอาชีพสำคัญอื่น ๆ มีผลทำให้
 เศรษฐกิจตกเป็นของคนต่างชาติ ในบทความเรื่อง "โคลนคิคลอ" ที่ทรงส่งไป
 ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทย เพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นของพระองค์นั้น ทรงเปรียบเทียบ
 สิ่งที่ยึดขวางต่อความเจริญก้าวหน้าของชาติประจำยุคโคลนคิคลอ ทำให้รถแล่นไปไม่ได้
 สะดวก อุปสรรคที่ยึดขวางความก้าวหน้าของชาตินี้ใดแก่ ค่านิยมเป็นเสมือน
 ค่านิยมในการรับราชการที่คนทั่วไปถือว่าเป็นงานที่มีเกียรติยศและมีความก้าวหน้า
 ค่านิยมเช่นนี้ทำให้เยาวชนยอมทนลำบากอยู่ในเมืองหลวง และยังประพฤติคนฟุ้งเพื่อ
 ไม่สมฐานะอีกด้วย ดังนั้นชาวไทยควรจะต้องสอนให้เด็ก ๆ เข้าใจควยว่า ชาวนา
 ชาวสวน หรืออาชีพค้าขาย การช่างต่าง ๆ นั้นเป็นมีเกียรติยศ เช่นเดียวกับ
 การรับราชการ²

หนังสือพิมพ์มีแนวคิดส่งเสริมการพาณิชย์การตรงกับนโยบายของรัฐบาลแล้ว
 หนังสือพิมพ์ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับภัย
 เศรษฐกิจจากการเข้ามามีบทบาทของคนจีน เช่น ผู้ใช้นามว่า นิสิตวัดใต้เขียนข้อความ
 เตือนชาวไทยเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในมือชาวจีนว่า

¹ อิศวพาหุ เมืองไทยจึงตื่นเถิด หน้า 16

² "โคลนคิคลอ" พิมพ์ไทย พ.ศ. 2418

...อยากเห็นความกระตือรือร้นในการที่จะให้มีการทำมา
ผลการค้าขายอื่น ๆ อยู่ในเมื่อคนไทยมากกว่าที่เป็นอยู่...
สำหรับนักเรียนที่ออกจากโรงเรียน ซึ่งโดยมากยังเยาว์วัย
อยากจะแน่วแน่ว่านักเรียนเหล่านี้จะเป็นกำลังต่อไปแก่ชาติ
และประเทศชาวนา พม่า และข้าราชการไทย ก็ไ้มาจาก
นักเรียน แต่เมื่อจะเลือกอาชีพะทางใ้ให้ รฤกว่า ประเทศ
สยามต้องการ ทั้งข้าราชการ ไทยแล ชาวนา พม่าไทยเถิด¹

รัชกาลที่ 6 ทรงเสนอรัฐบาลจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริม
การค้า อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมพาณิชย์การ และหัตถกรรมต้องพบ
กับอุปสรรคมากมาย ที่สำคัญคือเมื่อนักเรียนสำเร็จจากโรงเรียนแล้วไม่เป็นที่ยอมรับ
ของหน่วยงานต่าง ๆ แม้แต่หน่วยงานของรัฐบาลเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชาชนย่อม
ไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการฝึกหัดจากโรงเรียนการช่าง โรงเรียนเหล่านี้ไ้รับ
การโจมตีว่า "โรงเรียนถูกผีหลอก หรือนักเรียนจะถูกหลอก"²

ขอบกพร่องของโรงเรียนเพาะช่างนี้ หนังสือพิมพ์ไ้โจมตีมากโดยชี้ให้เห็นว่า
นักเรียนส่วนใหญ่เพิกเฉยต่องานที่มีผู้ไปว่าจ้างให้ทำจนกว่าจ้างต้องขอคืนไม่ว่าจ้างช่าง
ที่อื่น หรือบางครั้งก็ต้องการค่าส่งจากผู้ใหญ่ให้ทำงานชิ้นนั้นก่อน ดังนั้นจะมีประโยชน์อะไร

¹หนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2460 หน้า 4

²เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ความเรียงเรื่องต่าง ๆ ของครูเทพ
แผนกวารสารศึกษา หน้า 170 - 172

ที่ทางโรงเรียนจะประกาศขอรับความอุดหนุน¹ การคัดกรรรมของไทยไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร หนังสือพิมพ์ได้โจมตีผู้บริหาร การศึกษารวมถึงจัดการสามัญศึกษา โดยละเลยการคัดกรรรมปล่อยให้เสื่อมทรามลง เมื่อช่างทำอะไรไม่ถูกก็ต้องล้มเลิกในวิชานั้นไปหามาหาทำอย่างอื่นจนทำให้วิชาข้างต้องสูญไปเอง²

ภายหลังที่มีการส่งเสริมการ เรียบกลีกรรรมและพาณิชย์การ แล้งงานอาชีพ ก็ยังไม่เป็นที่นิยมแก่บุคคลทั่วไป เด็กที่จบจากโรงเรียนพาณิชย์การ ไม่สามารถทำงานได้ดี เนื่องจากยังขาดประสบการณ์ หนังสือพิมพ์ ได้เสนอให้เอาแบบอย่างบรรดาเด็กจีนที่ถูกฝึกให้ประสบการณ์การขาย กับเด็กที่พ่อแม่ให้เด็กช่วยกิจการ หลังกลับจากโรงเรียน แต่เด็กไทย แม้ทางกระทรวงศึกษาธิการ จะไปพยายามทำการสอนกลีกรรรมและพาณิชย์การ แล้วก็ตาม แต่ขาดการฝึกหัดหนังสือพิมพ์สมัยลัทธิไคจิวิจารณ์ การค้นตัวของกระทรวงศึกษาธิการ ในการเพิ่มหลักสูตร เกี่ยวกับอาชีพว่า "การที่มารู้สึกตัวและซบมกเข้มนมวกในการ วิชาการ วิชาชีพศึกษาในเวลานี้ก็แล้ว แต่การ ที่สั่งสอนนั้นก็ยัง เป็นประจวบเหมาะที่อยู๋ในสมุค"³

รัฐบาลได้ให้ความสนใจตอบความหนังสือพิมพ์มาก อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ รัฐบาลปรารถนาจะทำความเข้าใจกับหนังสือพิมพ์ เพื่อหนังสือพิมพ์จะได้ไปทำความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นกับประชาชน จดหมายของเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการไปถึงบรรดาธิการ หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่ารัฐบาลได้ให้ความสนใจ หนังสือพิมพ์เพียงใด ตอนหนึ่งของข้อความในจดหมายถึงเลขาธิการจีนในสยามวารศัพท์ ความว่า "ในเรื่องนี้ (ควรบำรุงวิทยาศาสตร์) และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ทางกองการ ทราบความอย่างไร ขาพเจ้ายินดีจะตอบจงใจให้เข้าใจ จ ะให้ตอบด้วยปากหรือด้วยหนังสือก็ได้..."⁴

¹หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมต์ ฉบับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2459 หน้า 2

²"การคัดกรรรมของประเทศไทย" บางกอกการ เมือง วันที่ 16 เมษายน 2467

³"ความเห็นอาชีพของเรา" สยามลัทธิ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2465

⁴ก.

2.8 ปัญหาโรงเรียนจีน

หนังสือพิมพ์ไคมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการศึกษาที่สำคัญของชาติอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาโรงเรียนจีน ทั้งนี้เนื่องจากการตื่นตัวของชาวจีนจะจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนอันมีผลมาจากการตื่นตัวทางค่านิยมของชาวจีนในการปฏิบัติจีน ซึ่งขณะปฏิบัติจีนไคซังชวนปลูกปั้นให้ชาวจีนในไทยเกิดความรู้สึกนี้ขึ้น โดยมี การจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นมา เป็นองค์การที่สนับสนุนการ เมืองของประเทศจีน¹ โรงเรียนจีนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนพรรคกวางมินตัง เช่น โรงเรียนฮั่วเอี้ยว และ ภายหลังยังไคมีการตั้งโรงเรียนของสมาคมจีนต่าง ๆ เพื่อสั่งสอนอบรมมิให้บุตรหลานจีนเหล่านี้มีความผูกพันกับประเทศจีน การกระตุ้นให้เกิดความผูกพันกับประเทศจีนเหล่านี้โรงเรียนจีนก็ไคใช้หนังสือพิมพ์จีนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่ความคิดของคน รัฐบาลไทยไม่ต้องการให้โรงเรียนจีนเป็นสถานที่ส่งเสริมการปกครองระบบสาธารณรัฐ รัฐบาลไทยไคหาทางควบคุมชาวจีนนี้ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่า ครูในโรงเรียนจีนมักเป็นผู้ที่ในภาษาไทย การสอนก็มักสอนไปตามลัทธิของจีนซึ่งขัดกับไทย ยอมนำอันตรายมาสู่ประเทศไค ดังนั้นจึงมีการเสนอพ.ร.บ. ควบคุมโรงเรียนราษฎร ซึ่งพ.ร.บ. นี้มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งปลูกฝังให้นักเรียนในโรงเรียนราษฎรต่าง ๆ มีความจงรักภักดีต่อชาติไทยและรัฐบาลต้องการ เข้าควบคุมการจัดการ ของโรงเรียนด้วย²

¹ Relen - Tan - Native Chinese and Chinese Thai Relation

P. 5

² มนัญ ลาซโรจน์ นโยบายการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 8

การเข้าควบคุมโรงเรียนราษฎร โดยเฉพาะการ เน้นเข้าควบคุมโรงเรียนจีนนั้น หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ไม่เห็นด้วย และเห็นว่ารัฐบาลไทยมีความระแวงโรงเรียนจีนมากเกินไป หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์กล่าวโต้แย้งรัฐบาลว่า "รัฐบาลไทยระแวงไม่เป็นเรื่อง"¹

การที่โรงเรียนจีนมุ่งอบรมเด็กจีนทางด้านการเมืองโดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อนี้ รัชกาลที่ 6 ทรงโคตบพฤติการณของโรงเรียนและหนังสือพิมพ์จีน โดยทรงใช้หนังสือพิมพ์ไทยเป็นสื่อด้วยการ พระราชนิพนธ์บทความเป็นท่านองคมนตรีถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ลงวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2458 ในบทความเรื่อง "ถูกบังคับให้เป็นจีน" และในบทพระราชนิพนธ์ในหนังสือพิมพ์ไทย เรื่อง "ความเป็นชาติไทยแท้จริง" โดยรัชกาลที่ 6 ทรงเน้นถึงความสำคัญของภาษา ซึ่งเป็นเครื่องบ่งถึงความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน จุดมุ่งหมายของพระองค์ต้องการที่จะให้บุตรหลานจีนที่เกิดในประเทศไทยได้เรียนภาษาไทย พระองค์ทรงกล่าวโจมตีผู้ปกครองนักเรียนจีนว่า

ข้าพเจ้ากับสหายอีกหลายนายด้วยกัน นั่งและยืนอยู่ที่โถงถนนหลวงแห่งหนึ่ง คุณคนเดินผ่านไปมาได้มี ญาติคนหนึ่งบรรทุกเด็กหลายคนซึ่งแต่งตัวเป็นนักเรียนจีน... เด็กเหล่านี้พูดภาษาไทยกันและพูดอย่างซัด ไซ้อยคำและศัพท์ต่าง ๆ เหมือนเด็กไทยเราไม่มีผิดเลย แต่เด็กเหล่านี้ถูกจับส่งไปเข้าโรงเรียนจีนให้เรียนหนังสือจีนไม่ใช่

¹ก.จ.ชร. 1 น. 20. 12/21 หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์
วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2458

หนังสือไทย เด็กเหล่านี้ถาปลอยให้เลือกใจใครจะสงสัย
บ้างหรือเขาจะเลือกเป็นอะไร? คงเลือกเป็นไทยทั้งนั้น
แต่ผู้ใหญ่ของเขาต้องการให้เขาเป็นจีนและบังคับให้เขาเป็นจีน¹

นอกจากพระราชาพระสงฆ์ของรัชกาลที่ 6 ที่จะให้โรงเรียนจีนสอนภาษาไทย
แล้ว หนังสือพิมพ์หลายฉบับก็มีแนวคิดตามแนวพระราชดำริคือ เรียกร้องให้โรงเรียนจีน
สอนภาษาไทยแก่เด็กนักเรียน แต่โรงเรียนจีนเหล่านี้ก็โต้ตอบโต้กับความต้องการ
ดังกล่าว โดยแสดงเหตุผลที่ไม่สามารถจัดสอนภาษาไทยไควา

พวกที่เป็นกรรมการของโรงเรียนจีน...นั้นโดยมากไม่เคย
มีความรู้ในการศึกษาเลย วิธีสอนหรือหลักสูตรที่สอนกันใน
โรงเรียนก็สุดแล้วแต่พวกครูจะจัดตั้งขึ้น ส่วนพวกครูจีนที่
มาสอนในเมืองไทยนั้นก็ต้องสอนตามหลักสูตรที่ตนเคยเรียน
หลักสูตรอย่างไรก็สอนไปอย่างนั้น แม้ใครบางคนจะทราบว่า
ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะก็มีอาจที่จะเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด²

¹ อิศวาทู ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในภาคปกิณกะ หน้า 66 - 67

² ก.ร. น. 20.6/53 ข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพเคลิเมล์ วันที่ 2 พฤศจิกายน

การสอนภาษาจีนต้องใช้เวลามากคือ สัปดาห์หนึ่งมีตั้งแต่ 24 ถึง 36 ชั่วโมง
 ดังนั้นโรงเรียนจีนเหล่านี้จึงมีบุคลากรจัดชั่วโมงในการสอนภาษาไทยเพิ่มอีกและ
 ความเห็นของโรงเรียนจีนก็เห็นว่าบุตรจีนที่เกิดในเมืองไทยส่วนมากจะรู้หนังสือไทย
 อยู่บ้างแล้ว และเข้าใจเอาว่าหนังสือไทยนั้นเรียนเข้าใจง่ายและที่สำคัญที่โรงเรียน
 จีนได้กล่าวแถลงผ่านหนังสือพิมพ์ว่า โรงเรียนจีนเหล่านี้มีรายได้ไม่พอเลี้ยงตนเอง
 ดังนั้นการที่จะต้องจ้างครูไทยมาสอนเพิ่มจึงเป็นการระหนักและการที่ครูจีนพูดไทยไม่ค่อย
 ได้จึงเห็นว่าการจ้างครูไทยเข้าไปสอนก็เป็นความยุ่งยากลำบาก โรงเรียนจีนได้
 ร้องเรียนว่า โรงเรียนจีนในเมืองอื่น เช่น ที่เกาะสุมาตรา สิงคโปร์ ฮ่องกง
 ขึ้นกับรัฐ และต้องสอนภาษาของเมืองนั้น ๆ ไป อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์กรุงเทพ
 เคลิเมนต์ก็ได้ให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลไทยในการบังคับให้เด็กจีนในไทย
 ต้องเรียนภาษาไทย เพราะเห็นว่าการที่รัฐบาลบังคับเช่นนี้ก็เพื่อประโยชน์ของนักเรียน
 เอง โดยกล่าวว่า "เราเห็นว่าการที่กรรมการยกโรงเรียนให้ขึ้นแก่กรมศึกษาธิการ
 แลจัดสอนภาษาไทยควบไปก็จะเป็นความคิดที่ถูกต้องที่สุด นักเรียนจะได้ความรู้บริบูรณ์
 และเมื่อจีนอยู่ในเมืองไทยก็ควรจะทราบภาษาแลหนังสือไทย"¹ การเข้าไปมีบทบาท
 ทางการเมืองคลอมาของหนังสือพิมพ์จีนมองได้อีกนัยหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์อาจใช้
 นักเรียนจีนเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ชาวจีนในประเทศไทยให้เกิดความรู้สึก
 ชาตินิยมขึ้นมา การเข้าตัวพันทางการเมืองของหนังสือพิมพ์อาจก่อให้เกิดการแตก
 แยกภายในชาติ และเป็นการขัดกับหลักการปกครองของประเทศโดยเฉพาะขัดกับ
 นโยบายของรัชกาลที่ 6 ที่ทรงต้องการให้พลเมืองในประเทศเกิดความกลมเกลียว
 ผสมกลมกลืนชาติเป็นคนไทย จากพระราชดำรินี้พระองค์ทรงใช้วิธีเอาการศึกษา
 เข้าช่วยคือ ความต้องการบังคับให้นักเรียนจีนในโรงเรียนจีนเรียนภาษาไทยด้วย
 พระองค์จึงทรงเห็นสมควรให้ออกพ.ร.บ. โรงเรียนราษฎร์ เพื่อกำหนดในโรงเรียนราษฎร์
 จัดสอนวิชาต่าง ๆ ตามที่รัฐกำหนด

¹"โรงเรียนจีน" กรุงเทพเคลิเมนต์ วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2458

หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ไม่พอใจต่อการ บังคับการ จัดการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการในปัญหาการ ออกพ.ร.บ. โรงเรียนเชลยศึกก็ (โรงเรียนราษฎร)
ในบทความ "เรียนกรมศึกษาธิการให้ทราบ" ประจำวันที่ 28 เมษายน กล่าวว่า

เหตุใดเจ้าพนักงานของรัฐบาลจึงได้มีความระแวงพวกจีน
ที่เขามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร นั้นราวกับศัตรู หมูร้ายที่
คอยกินปลอกกินตับฉนั้น แม้แต่การ บุญกุศลที่พวกเขาได้ทำกันขึ้น
ก็ทำให้เห็นไปว่าจะ เป็นเลี่ยนหนามแวนดินหรืออะไร ต่ออะไร
ถึงกับคิดการสำหรับบีบคั้นเพื่อจะให้ละเลยไปเองที่จริง เรื่อง
ตั้งโรงเรียนจีนนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรง
พระราชปรารภ แค่นี้เพียงแค่นี้ให้มีการสอนหนังสือไทยควบ
เท่านั้น¹

หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ฉบับเดียวกันนี้กล่าวถึงความสำคัญของ
หนังสือจีนต่อการค้าในเมืองไทย ดังนั้นความต้องการจะศึกษาภาษาจีนก็มีมากแต่
โรงเรียนของกรมศึกษาธิการก็ไม่สามารถจะจัดสอนของคณะความต้องการ เรียนของ
เด็กจีนในไทยว่า

...อยากขอถามว่าโรงเรียนของกรมศึกษามีอยู่ที่แห่งที่
สอนพวกหนังสือจีนให้พอความต้องการ ของเด็กจีนตามส่วน
ซึ่งต่อไปต้องรับภาระการ ค่าขายของบิดามารดาอันมีจำนวน
ทั้งหลายหมื่นคน และโรงเรียนของกรมศึกษาในบางแห่งที่

¹"เรียนกรมศึกษาธิการให้ทราบ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 28 เมษายน

มีสอนหนังสือจีนนั้นต้องกินเวลาอีกก็สิบปีจึงจะให้นักเรียน
รู้หนังสือจีนพอ เขียนจดหมายหรือทำมาบัญชีการค้าได้
ก็เมื่อกรมศึกษาเองยังไม่ได้เตรียมการ จะฉวยเอา
หนังสือจีนมาสอนเสียเองไว้ให้พร้อมแล้ว ก็ควร จะอุดหนุน
โรงเรียนจีนเหล่านั้นให้ได้รับความสะดวกเพื่อจะ
ได้เป็นประโยชน์แก่การค้าขายของบ้านเมืองต่อไป¹

เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้นคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
ได้กล่าวชี้แจงโต้ตอบบรรณารักษ์ หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์เพื่อให้เกิด
ความเข้าใจที่ถูกต้องว่า

ข้าพเจ้าได้เห็นหนังสือพิมพ์ท่านว่า "เรียนกรมศึกษาให้ทราบ"
ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ของท่านเมื่อวันที่ 28 เดือนนี้เห็นว่า
มีความเข้าใจผิดซึ่งกล่าวว่า "เหตุใดเจ้าพนักงาน
ของรัฐบาลจึงได้มีความรบกวนพวกจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
นั้นรบกวนกับศัตรู หมายที่จะคอยกินปลอกหนังท่านนั้น" ไม่ใช่
ความประสงค์ของกระทรวงธรรมการ เลย ข้าพเจ้ามีความยินดี
ที่จะชี้แจงให้ท่านทราบขอความเหล่านี้เพื่อท่านจะได้ไม่ทำ
ความเข้าใจผิดให้แก่อ่านหนังสือพิมพ์ของท่าน... เรื่อง
กระทรวงธรรมการไครางพ.ร.บ. โรงเรียนเซนต์สก็
ควายเห็นเป็นสมัยอันสมควรที่ประเทศไทยต้องมีข้อบังคับ
เช่นนั้น เพื่ออุดหนุนให้การศึกษาของพลเมืองของเราเจริญขึ้น

¹ "เรียนกรมศึกษาธิการให้ทราบ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 28 เมษายน

เพราะเปรียบเทียบรอยเสมอกันหมดตลอดทั้งพระราชาณาเขต
มิไค้มงหมายจะบังคับ แต่จำเพาะโรงเรียนจีน และใช้แต่เท่านั้น
กระทรวงธรรมการ ยังมีความประสงค์ให้ประชาชนที่เป็นคนชาติจีน
มีความนิยมในวิชาหนังสือไทย เสมอกับความต้องการที่จะให้คนไทย
รู้หนังสือจีนเพราะเข้าใจอยู่แล้วว่า หนังสือจีนเป็นสิ่งจำเป็นแก่
การค้าขายในเมืองเราอย่างสำคัญ¹

2.9 ปัญหาหลักสูตร

การศึกษาของเด็กไทยแต่โบราณมาเป็นการศึกษาเล่าเรียนตามวัด
ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาความรู้ให้แก่ความรู้ที่พระสงฆ์สอนให้กับเด็ก ๆ นั้น
ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนการอบรมในเรื่องกิริยามรรยาท และเรียนรู้ขนบประเพณี
ทางศาสนา มากกว่าการเรียนหนังสือ การเรียนหนังสือกับพระสงฆ์พระภิกษุที่สอนกัน
ไปคามความรู้ของพระผู้รับเป็นอาจารย์สอนเนื่องจากยังไม่มีกำหนดหลักสูตร
การศึกษาในขณะนั้น การเรียนการสอนก็ไม่ไ้เคร่งครัดจนเกินไป เด็กที่จบการศึกษา
จึงเพิ่มอ่านออกเขียนได้อย่างสูง ๆ ปลา ๆ เท่านั้นใช้การอะไรในเรื่องหนังสือไม่ไ้
ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ที่รับหน้าที่การสอนไม่มีความรู้ดีพอ² ในสมัยต่อมาเมื่อรัฐจัดตั้ง
กระทรวงธรรมการแล้ว การจัดการเรียนการสอนก็ดีขึ้น เพราะมีการกำหนดหลักสูตร
ให้เรียน เช่น กำหนดให้ใช้แบบเรียน เรื่อง สุนทรภู่มาลา ประถมมาลา
ประถมจินตคณิต เล่ม 1 และประถมจินตคณิต เล่ม 2 และในปีค.ศ. 2414 ได้มี
การปฏิรูป การศึกษามากกว่าการตั้งโรงเรียนหลวงเพื่อสอนหนังสือไทยของ

¹ก.จ.ช. ศธ.4.4/8 เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนในาลงความเห็นเรื่อง
การสอนหนังสือจีน วันที่ 2 พฤศจิกายน 2460

²เสรีวิทยาสังคม ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน หน้า 145 - 148

พระยาศรีสุนทรโวหาร นับเป็นก้าวที่สำคัญอีกก้าวหนึ่ง ที่ทำให้เกิดคำร่ำเรียน
หลวง 6 เล่ม ต่อมาในสมัยที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดำรงตำแหน่งอธิบดี
กรมศึกษาธิการ ได้ทรงพระดำริหาทางที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้เร็วขึ้น เพื่อไม่ให้
เสียเวลาเรียนจึงทรงคิดแบบเรียนขึ้นใหม่ เรียกว่า แบบเรียนเร็วขึ้นใช้แทนแบบ
เรียนหลวง ในสมัยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ พ.ศ. 2438 กระทรวงธรรมการ
เพิ่มหลักสูตร กว้างขึ้นจากความพยายามปรับปรุงการศึกษาให้เป็นแบบสากล จึงได้
กำหนดวิชากว้างขึ้นกว่าเดิม เช่น การกำหนดให้เรียนวิชาพระราชนิพนธ์
ภูมิศาสตร์ ธรรมชาติ และสำหรับการศึกษาในหัวเมือง ยังไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลง
โรงเรียนทั่วไปยังคงใช้หลักสูตร เก่าคือเรียนคำร่ำ ประถม ก. กา ในพ.ศ. 2445
กระทรวงธรรมการ เพิ่มการ เรียนอาชีวศึกษาเข้าไว้ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2446
แต่โดยทั่วไปการเรียนการสอนยังไม่ก้าวหน้าแม้รัฐบาลจะขยายการศึกษาไปสู่หัวเมือง
การศึกษาของนักศึกษาหัวเมืองก็มักจะเรียนรู้อาษาไทย ให้สามารถอ่านออกเขียนได้
เท่านั้น การที่การเรียนการสอนในโครงการศึกษาพ.ศ. 2446 ไม่ก้าวหน้าอาจ
พิจารณาได้ว่าเป็นเพราะรัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จริงจังในการ ยก ระดับความรู้ของ
เด็กตามหัวเมือง แต่รัฐบาลเพียงแต่ต้องการ วิชาการศึกษาในการ สร้างความสามัคคี
ภายในชาติ เพราะในขณะนั้นได้เกิดเหตุการณ์ที่มีผลต่อความมั่นคงภายในคือ การก่อก
บฏจีนฮกเกี้ยนในภาคอีสานในพ.ศ. 2445 และกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ ในปีพ.ศ. 2445

กระทรวงธรรมการ ได้กำหนดหลักสูตรสามัญศึกษาใหม่ในปีพ.ศ. 2454

โดยแทรกวิชาหัตถกรรม พาณิชยกรรม และกลีกรรม แม้จะมีความพยายามในการปรับปรุง
หลักสูตร การ เรียนหลายครั้งก็ตาม แต่การปรับปรุงก็มิได้กระจายทั่วถึง การศึกษาตาม
วัดในหัวเมืองยังคงใช้หลักสูตรแบบโบราณ คนส่วนใหญ่คิดว่าไม่มีประโยชน์อันใดที่จะ
ให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน¹ นอกจากนี้ความบกพร่อง

¹ David K. Wyatt, *The Politics of Reform in Thailand:*

Education in Reign of King Chulalongkorn P. 251

ทางวิชาการทั่วไปมีมาก จากการประเมินผลของพระยาอนุมานราชธน : กล่าวถึง
การศึกษาของเด็กไทยเป็นเพียงการอ่านออกเขียนได้ อย่างงู ๆ ปลา ๆ เท่านั้น
ใช้การอะไรในเรื่องหนังสือไม่ได้ ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ที่รับหน้าที่การสอนไม่มีความรู้
พอ¹ โดยเฉพาะการศึกษาตามวัดในหัวเมืองยังคงใช้หลักสูตรแบบโบราณ เป็นผล
ให้การศึกษาของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ กว่านักเรียนจะสามารถอ่านเขียนหนังสือ
ได้จะต้องใช้เวลา 5 - 6 ปี ปัญหาที่ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนตอกรมศึกษาธิการ
โดยร้องผ่านหนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ วันศุกร์ที่ 9 กันยายน ร.ศ. 129
โดยกล่าวว่า

กรมศึกษาธิการ จึงนิ่งเฉยเสียได้ ไม่รีบตรวจวิจจางหลักสูตร
อันสมควรให้การศึกษาตามวัดในหัวเมืองต่าง ๆ เจริญขึ้น
ตามสมควร แก่สมัยจะปล่อยให้ เป็นไปเองตามธรรมดาที่ไหน
จะเป็นไปได้... ถ้าไม่มีผู้แนะนำให้พระท่านสอนถูกต้องตาม
วิธีอันสมควร การที่เป็นมาแล้ว แรกก่อนอย่างไรก็คงเป็นอยู่
อย่างนั้นเองไม่ต้องสงสัย²

¹ เสรีชนโลก ศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน หน้า 1451-1458

² สยามออบเซอร์เวอร์ วันศุกร์ที่ 9 กันยายน ร.ศ. 129 หน้า 3

หนังสือพิมพ์ก็เรียกร้องให้รัฐจัดการปรับปรุงการศึกษาเพื่อให้ได้ผลสำเร็จ การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การปล่อยให้การศึกษาเป็นไปตามบุญตามกรรมเป็น การพนันเสียแล้ว ในปี 2464 เมื่อกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศพระราชบัญญัติ ประถมศึกษาแล้วมีผลให้หลักสูตร การศึกษาของเด็กขยายขึ้น เด็กหญิงและเด็กชาย ถูกกำหนดให้ต้องเข้าเรียนในรูปของสหศึกษา หลักสูตร หรือแบบเรียนก็ต้องเรียนแบบ เดียวกับในวิชาสามัญศึกษา จะแตกต่างกันในวิชาเรียนวิชาสามัญศึกษา คือ เด็กหญิง จะได้เรียนวิชาวาดเขียน และวิชาวิสามัญ สำหรับเด็กชายจะเรียนวิชาชีพ หัตถกรรม กลีกรรม และพาณิชยกรรม¹ สำหรับการกำหนดวิชาศึกษาคำนพาณิชยกรรมของรัฐบาล ได้กำหนดหลักสูตร ออกเป็น 2 ประโยคคือ ประโยคประถม และมีมัธยมวิชาที่เรียนก็ กำหนดให้ศึกษาคำนสามัญใน 3 วิชาคือ วิชาพระยา วิชาภาษาไทย และวิชาวาดเขียน นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้เรียนภาษาต่างประเทศ 4 วิชาคือ ภาษาอังกฤษ ภาษา ฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษาจีน²

แต่บางรายวิชาในสามัญศึกษาที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ก็ถูกละเลยไม่ได้ นำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะการขาดแคลน บุคลากร และอุปกรณ์การศึกษา ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เป็นความเจริญทางวัตถุ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในเมืองไทยยังไม่แพร่หลาย การเรียนวิชานี้จึงไม่มีความสำคัญ มากในชั้นประถม และมีมัธยม หนังสือพิมพ์ก็วิพากษ์วิจารณ์การ ละเลยการศึกษาในสาขา วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นหัวใจของความเจริญ หนังสือพิมพ์กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า รัฐบาลเคย ส่งนักเรียนไปเรียนที่เมืองนอก นักเรียนเหล่านี้ได้ไปสัมผัสกับวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อกลับสู่

¹ จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาคบังคับของไทยพ.ศ. 2464 - 2474 หน้า 56

² จรรยา แสนจิตต์ นโยบายและการจัดการอาชีวศึกษาของไทยระหว่าง พ.ศ. 2441 - 2475 หน้า 207

มาตุภูมิก็มีได้นำเอาวิทยาศาสตร์มาใช้อย่างจริงจัง แต่สำหรับหลักสูตร ของนักเรียน
หญิงนั้น หนังสือพิมพ์กลับเห็นว่า กระบวนการศึกษาธิการให้เด็กหญิงเรียนมากเกินไป
บางวิชาก็ไม่เหมาะสมกับเด็กหญิง เช่น วิชาคำนวณ ภาษาอังกฤษ และวิชาฟิสิกส์
 ฯลฯ¹ หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมืองวิจารณ์ การ จัดหลักสูตร สำหรับนักเรียนหญิง
ซึ่งเป็นหลักสูตร เคียวกับนักเรียนชายว่า "วิชาเหล่านี้เกินความจำเป็นของ เด็กหญิง
ที่จะเรียน" ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพของสังคมในขณะนั้นยังไม่ยอมรับความสามารถ ของ
เด็กหญิง"² การ คัดค้านหลักสูตร การ เรียนวิชาการ สมัยใหม่ ของ เด็กหญิงนั้น หนังสือพิมพ์
ไม่มั่นใจว่าวิชาการ เหล่านี้จะให้ ประโยชน์แก่ผู้เรียนที่เป็นหญิงที่สังคมยังไม่ยอมรับใน
การ เป็นผู้นำของสังคม

¹"ความเห็นการศึกษาคนต้น" สยามสัปดาห์ วันที่ 14 กรกฎาคม

พ.ศ. 2465

²"พวกเราควรใส่ใจกับวิทยาศาสตร์" บางกอกการ เมือง

วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

ภาพประกอบ 3 แสดงหลักสูตรของนักเรียนหญิง

- ภาพที่ 1 หนังสือพิมพ์เห็นว่าหลักสูตร ที่กระทรวงศึกษาธิการ ให้เด็กหญิง
เรียนวิชา เช่น คำนวน ฟิสิกส์ ฯลฯ นั้นไม่มีความเหมาะสม
- ภาพที่ 2 หนังสือพิมพ์เชื่อว่า เด็กหญิง จะไม่สามารถ เรียนรู้ วิชา การ สมัย ใหม่
ที่กระทรวงกำหนดให้เรียน

เมื่อการจัดการศึกษาขยายขึ้นจากการประกาศิฐพ.ร.บ. ประถมศึกษา มีผลให้กรมศึกษาธิการต้องผลิตครูเป็นจำนวนมาก และส่งไปสอนตามโรงเรียนในหัวเมืองมากขึ้น การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในระยะหลังก็เกิดความไม่สะดวก เช่น การที่มีเด็กหญิงเข้าไปปะปนมากขึ้น ทำให้พระสงฆ์ไม่สามารถดูแลและอบรมนักเรียนได้ทั่วถึง และในตอนปลายรัชกาลที่ 6 พวกครูรังเกียจว่าพระไม่มีความรู้ทางวิชาการ เกรงจะเข้ามาชักจูงให้ผิดหลัก จึงเกิดการขัดแย้งกันขึ้นระหว่างพระกับครู¹ แม้ว่าการจัดตั้งโรงเรียนจะได้อาศัยวัดแต่รูปแบบและเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป ทางคณะสงฆ์ไม่อาจปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในหลักสูตร การบริหารงานและการจัดการ จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับอาชีพครู ความขัดแย้งนี้เพิ่มมากขึ้นในปลายรัชกาลที่ 6 เป็นผลให้รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชโองการให้แบ่งหน้าที่ในราชการของกระทรวงธรรมการ เป็น 2 ภาคคือ ภาคการศาสนา และการศึกษาจัดตั้งเป็นกรมธรรมการ และกรมศึกษา ซึ่งในปัญหาการแบ่งแยกระหว่างการศาสนาและการศึกษานี้ หนังสือพิมพ์บางฉบับก็แสดงความคิดเห็นเห็นด้วย ซึ่งการแสดงความคิดเห็น เห็นชอบด้วยของหนังสือพิมพ์น่าจะมีส่วนทำให้รัฐเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา แต่ก็มีหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับก็พยายามคัดค้านการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของรัฐโดยการแยกศาสนาออกจากโรงเรียนหนังสือพิมพ์ก็ได้ให้เหตุผลว่า การศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะส่งสอนให้นักเรียนได้ศึกษาค่านิยมจริยธรรมโดยเฉพาะการใช้พระเป็นครูสอนนั้นว่าเหมาะสม การแยกการศึกษาออกจากศาสนาตามทัศนะของหนังสือพิมพ์เห็นว่าน่าจะให้โทษมากกว่าคุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การละเลยต่อการนำเอาพุทธศาสนาบรรจุในหลักสูตร เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่หนังสือพิมพ์มองว่าการเมืองวิจารณ์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุรุษหลักสูตร ซึ่งมักจะเป็นผู้เชี่ยวชาญจากการศึกษาจากต่างประเทศ

¹ พระวร วงศ์ เชน กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เจ้ากรม อดายุ หน้า 78

ข้าราชการ เหล่านี้ไม่เห็นความสำคัญของการใช้ศาสนาในการฝึกอบรมเยาวชน หนังสือพิมพ์เชื่อว่า ศาสนาสามารถช่วยลบล้างอาชญากรรมลงได้ แต่กระทรวงศึกษา กลับหลงไปว่า การศึกษาของเราเจริญแล้วถึงกับเห็นว่าไม่จำเป็นต้องอาศัยศาสนา และจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมืองไคกล่าว กระทบกระทั่งข้าราชการ กระทรวงศึกษาธิการว่า "ในกระทรวงศึกษาธิการ มีแต่ ทานออกซฟอร์ด (เคอ?) เคมบริดจ์ (เวอ)"¹

จากความบกพร่องของหลักสูตร ประกอบกับสภาพการเรียนการสอนยังไม่ก้าวหน้าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การศึกษาไม่สามารถเอื้ออำนวยให้นักเรียนที่จบชั้นสูงสุด คำนวณศึกษามีอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ หนังสือพิมพ์ไทยในบทความ "ความเห็น เรื่องนักเรียนมัธยม" กล่าวถึงความรู้นักเรียนที่จบการ เรียนในระดับต่าง ๆ คือ นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาจะมีความรู้ เพียง อ่าน ออกเขียนได้ แค่อ่านแจ้งความ นักเรียนที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วก็ไม่ดีกว่าจบชั้นประถมศึกษา นัก แต่จะเพิ่ม ความรู้ เบ็ดเตล็ดทางความคิด อ่านเขียนได้ดีกว่าเท่านั้น แม้จะมีวิชาภาษาอังกฤษ ก็จำกัดอยู่ในจำพวกเรียนรู้อย่างเดียว เอ บี ซี ทำอะไรในทางภาษาอังกฤษไม่ได้ และ สำหรับผู้ที่เรียนจนจบหลักสูตร มัธยมปลายต้องกินเวลาถึง 14 ปี เมื่อจบแล้ว ถ้าจะหาวิชาอาชีพอีกต้องใช้เวลาอีก 2 - 3 ปี จบแล้วก็ไม่มีงานทำ ดังนั้น จึงเกิดปัญหาว่านักเรียนมัธยมเหล่านี้จะเรียนไปทำไมกันหนอ?²

¹"ศาสนากับโรงเรียน" บางกอกการ เมือง วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2467

²"ความเห็นเรื่องนักเรียนมัธยม" พิมพ์ไทย วันศุกร์ที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2467

ความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์บางครั้งก็ไม่ตรงกัน เช่น กรณีหนังสือพิมพ์ไทย เสนอความเห็นเรื่องนักเรียนมัธยม โดยไม่เห็นด้วยกับการเรียนชั้นมัธยมของเด็ก ๆ นั้น หนังสือพิมพ์หลายฉบับก็ได้กล่าวโจมตีหนังสือพิมพ์ไทยว่า การเสนอความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทยอาจจะทำให้กลุ่มครูที่สมัครใจเรียนเกิดความท้อถอย หนังสือพิมพ์แหลมทองได้กล่าวประนามหนังสือพิมพ์ไทยซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลว่า "พิมพ์ไทยทอดกายลงขวางทางดำเนินแห่งความเจริญของประเทศ"¹ ในค่านหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนบางแห่ง เช่น โรงเรียนคริสเตียนวิทยาลัย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้สอนศาสนาคริสต์ได้นั้น หนังสือพิมพ์กล่าวตำหนิโรงเรียนว่า "โรงเรียนคริสเตียนวิทยาลัยให้นักเรียนเล่าเรียนพระคัมภีร์ไบเบิลค่อนข้างมากเกินไป ทำให้การเล่าเรียนของเด็กไม่สู้จะบริบูรณ์ได้ ถ้าเด็กไม่เล่าเรียนได้เต็มครบหลักสูตรภายในเวลากำหนดแล้ว เด็กนั้นย่อมเสียโอกาสไปมาก"² ในขณะเดียวกันโรงเรียนมัธยมศึกษาบางแห่งก็ละเลยการสอนบางวิชาในการสอนภาษาจีนในโรงเรียนพาณิชย์การ หนังสือพิมพ์ตำหนิกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่เอาใจใส่และครูผู้สอนไม่มีความสามารถเพียงพอ ทำให้การสอนภาษาจีนค่อยมาก ในบทความการสอนภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาลตอนหนึ่งได้กล่าวว่า

การสอนภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาลมีแห่งเดียวคือ ที่โรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วแจ่มฟ้าสี่พระยา สังเกตตามเสียงผู้ปกครองฝึกเรียนว่าการสอนภาษาจีนในโรงเรียนดังกล่าวเกินไปอย่างอ่อนแอมากที่สุด เกือบใช้การไม่ได้ สาเหตุเพราะ

¹"พิมพ์ไทยทอดกายลงขวางทางดำเนินแห่งความเจริญของประเทศ"
แหลมทอง วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2467

²"เรียนพระคัมภีร์มากเกินไป" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2461

ความบกพร่องของกระทรวงศึกษาธิการในการบรรจุครู
ผู้สอนที่มีใบเลือกเฟ้นหาผู้สามารถตามสมควร...¹

3. บทบาทหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

หนังสือพิมพ์มีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม หนังสือพิมพ์ต้องรับใช้ให้
ความช่วยเหลือประชาชน และรัฐบาล และต้องมีหน้าที่สร้างความเข้าใจอันดี
ระหว่างกลุ่มชนทุกประเภททุกระดับชั้น โดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ประชาชนได้
อาศัยหนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางทั่วถึง และแสดงความคิดเห็นเสนอรัฐบาล หรือ
ร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานอย่างล่าช้าและการไม่ให้ความสะดวกยุติธรรมของ
เจ้าหน้าที่ในวงราชการ การตัดสินใจในการดำเนินนโยบายหรือการปฏิบัติงานต่าง ๆ
ของรัฐบาล ประชาชนก็จะทราบได้จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ รัฐบาลก็ได้
อาศัยหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่
ของรัฐบาลเพื่อการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ การทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของหนังสือพิมพ์
กระทำได้ในหลายกรณีคือ

3.1 การเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างประชาชนกับรัฐบาลและระหว่าง รัฐบาลกับประชาชน

คนไทยรู้จักใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อ มาแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3
ประชาชนได้ให้ความสนใจที่จะใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการร้องเรียนข้อสงสัย
เกี่ยวกับการศึกษาไปยังกระทรวงศึกษาธิการ การปกครองของโรงเรียนต่าง ๆ
บางครั้งอาจจะหย่อนในระเบียบกฎเกณฑ์ไปบ้าง ผู้ปกครองนักเรียนมักจะไม่เข้าใจ
กฎเกณฑ์ระเบียบการปฏิบัติของโรงเรียนเมื่อเกิดปัญหาใดขึ้นก็เกิดความเข้าใจได้ง่าย
เช่น กรณีการร้องเรียนของผู้ปกครองนักเรียนในปัญหาหนึ่งเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ
ต่อนักเรียนของโรงเรียนเบญจมราชูทิศ โดยการส่งข้อร้องเรียนผ่านหนังสือพิมพ์
จีนโนสยามวารศัพท์ ความว่า

นักเรียนที่อยู่ประจำกินนอนได้รับประทานอาหาร ไม่ใคร่จะเป็นเวลา ยอมทำให้เด็กไม่ใคร่เป็นปกติ นัยว่าผู้ปกครองใหม่ ๆ อาจารย์ใหญ่ ท่านกระหม่อมกระหม่อม เงินค่าอาหาร เกินไป ถึงกับยอมให้อาหารต่าง ๆ เข้าไปขายพลุกพล่านไว้ในโรงเรียน โดยไม่ต้องตรวจตราดูอาหาร นั้นจะต่างหรือทำให้เด็กนักเรียนทองเสียเจ็บไข้อย่างไร ไม่ขอแคพอให้ทุนค่าอาหารสำหรับโรงเรียนเป็นแล้วกัน นักเรียนเข้าไปยืนกลับเมื่อไปรับประทานอาหาร แสดง เขาแล้วยอนนำเอาโรคมามีคามาร คาทางบ้านรักษาอยู่เนื่อง ๆ¹

หนังสือพิมพ์ที่มีความรับผิดชอบคือเมื่อได้รับคำร้องเรียนจากประชาชนจะไม่เชื่อคำร้องเรียนนั้นทันที เช่น หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ได้แจ้งคำร้องเรียนของผู้ปกครองนักเรียนในเรื่องการปกครองของครู โรงเรียนเบญจมราชูทิศไปยังเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (เสนาบดีกระทรวงธรรมการ) ก่อนที่จะตีพิมพ์จดหมายดังกล่าวลงในหนังสือพิมพ์ ข้อความในจดหมายของผู้ปกครองโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จินโนสยามวารศัพท์ ความว่า

กวนข้าพเจ้า นาย ช. ลมอม (ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ) ได้รับจดหมายเรื่องติการปกครองโรงเรียนเบญจมราชูทิศ เห็นว่าจะนำลงในหนังสือพิมพ์ ก็คิดถึงชื่อเสียงของกระทรวงธรรมการ และเป็นเรื่อง

¹ กจธ. 01ธ.50/1/11 เรื่องผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จินโนสยามวารศัพท์ จดหมายเรื่องติการปกครองโรงเรียนเบญจมราชูทิศ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2456

คณะหนังสือพิมพ์นี้ไม่ทราบความจริงว่าเป็นอย่างไร กว
 ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้คัดสำเนาส่งมาพ อมกับจดหมายนี้
 เพื่อเจ้าคุณวินิจฉัย¹

การ แจงปัญหาของมูร ่อง เรียนก่อนที่จะนำข้อ ่อง เรียนลงพิมพ์ ระกาศนั้น
 เป็นผลดีต่อกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นการ แสดงให้เห็นชัดว่า หนังสือพิมพ์ใดทำ
 หน้าที่ของตนได้ถูกต้อง ในปัญหาการร ่องเรียนนี้กระทรวงศึกษาธิการ ได้ส่งเจ้าหน้าที่
 ไปสืบสวนไ้ความว่า

การที่โรงเรียนยอมให้คนนำอาหาร เข้าไปขายนั้น โดย
 โรงเรียนเห็นว่านักเรียนมีอยู่ถึง 300 คนเศษเขาเรียน
 ตั้งแต่เวลาเช้า 3 โมง เลิกบ่าย 4 โมง ถ้าจะไม่ให้มี
 อาหาร เข้าไปขายได้เลย นักเรียนพวกมาแต่กลางวัน ก็จะหิว
 ครั้นโรงเรียนจะทำของขายเอง ก็ไม่สะดวกส่วนอาหารที่ให้
 เข้าไปขายนั้นเป็นอาหารที่ดีไม่เป็นของแสลงหรือจะทำให้
 เสียทองไ้ได้อย่างไร โดยเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราอยู่เสมอ²

¹ กข. ศธ 50.1/11 ผู้อำนวยการ โรงพิมพ์จีนโนส่งสำเนาจดหมาย
เรื่องติการ ปกครองโรงเรียนเบญจมราชสย วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2459

² กข. ศธ. ที่ 118/6732 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แจงความยัง
ผู้อำนวยการ โรงพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ลงวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2459

มีผู้บริหารจำนวนมากที่ไล่ละเลไม่ได้เข้าใจสภาพโรงเรียน ตัวอาจารย์
ของโรงเรียนบางแห่งจึงหักขาดใจ ความทุกข์ทรมานของโรงเรียนหลายแห่ง ภาระว
งกรรมการอาจดูแลไม่ทั่วถึง สภาพเช่นนี้จึงปรากฏให้เห็นได้ทั่วไป หนังสือพิมพ์ช่วยเป็น
หูเป็นตาให้กับกรรมการที่จะจัดการแก้ไขสภาพความไม่เหมาะสมดังกล่าว
เพราะความทุกข์ทรมานของตัวอาจารย์ หากปล่อยทิ้งไว้ก็จะเป็นเหตุใหญ่ปกครอง
ไม่ไว้ใจ ไม่กล้ามาพบ หลานมาฝากเรียนกับโรงเรียนของกระทรวงกรรมการ
หนังสือพิมพ์สยามสรรพกิจ ไกล่งชาว "โรงเรียนวัดส้มเกลี้ยง" เพื่อเรียกร้องให้
เจ้าหน้าที่รัฐ หาทางจัดการแก้ไขดังนี้คือ

ผู้สงสารของเราได้นำเรื่องโรงเรียนวัดส้มเกลี้ยงสามแสน
ส่งมาว่า นากลัวจะเป็นอันตรายแก่ครู และนักเรียนเพราะ
เสาของโรงเรียนขาดแล้วเป็นต้นนั้น... จนบัดนี้ก็ยังไม่ได้
ทำบุญไปจัดการ อย่างใด อันที่จริงทุนของโรงเรียนก็มีอยู่แล้ว
แมกรวมศึกษาธิการ จะต้องช่วยเหลือบ้างก็คงไม่มากมายนัก การที่
ตั้งคาราคาซัง เกรงใจกันอยู่นั้นเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะ
จำนวนนักเรียนหรือก็มีมาก ถึงกับต้องอาศัยศาลาของวัดเป็น
โรงเรียนสอนนักเรียนชั้นเตรียมอยู่แล้ว ถ้ามาสร้างวัดจะต้อง
ใช้ศาลาทำการ กุศลถึงกับต้องชนโคะ เก้าอี้ลงไม่ไว้ได้คุณ ๆ
ก็น่าลำบากอยู่¹

¹"โรงเรียนวัดส้มเกลี้ยง" สยามสรรพกิจ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2459

การ เสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ทำให้เกิดการ ปรับปรุงสภาพทรุคโทรมให้ดีขึ้น
ในเรื่องโรงเรียนวัดส้มเกลี้ยงนี้ เมื่อหนังสือพิมพ์เปิดเผยเรื่องราวขึ้น กระทั่ง
กรรมการ ไกร ยางงานเสนอของบประมาณต่อกระทรวงพระคลัง ซึ่งกระทรวงพระคลัง
ก็โอนเงินให้ซ่อมแซม¹

ปัญหาแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้ใช้เป็นแบบเรียนของนักเรียน
เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียน ใคร่เรียนความเคลื่อนไหวของคนจาก
การ ที่แบบเรียนมีราคาแพงและไม่ใคร่มีจำหน่าย หนังสือพิมพ์ไทยได้เสนอข่าวเรื่องนี้
ในหัวข้อเรื่อง "จดหมายเรื่องแบบเรียนไม่ใคร่มีจำหน่าย" ของผู้ใช้นามว่า
"ครูคนหนึ่ง" ได้แสดงความคิดเห็นในทำนองว่าการ ที่กรมราชบัณฑิต ซึ่งมีหน้าที่ใน
การจัดทำแบบเรียนได้ทำสัญญาผูกขาดกับนักพิมพ์เพียงรายเดียว ทำให้ชวนสงสัยว่า
เจ้าหน้าที่อาจจะกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ ดังปรากฏข้อความในหนังสือพิมพ์ว่า

หนังสือแบบเรียนในเวลานี้ไม่มีใคร มีจำหน่ายให้เพียงพอแก่นักเรียน
มีตัวอย่างหนังสืออิเหนาศึกกะหมังกุหนิง, สอนอ่านเรื่อง
นกกระจอก, ภูมิศาสตร์สยาม, แบบเรียนเร็วเล่ม 1 ก็
ขาด ๆ ปลาย ๆ วันนี้มีหนังสือใหม่ การ ที่กระทรวงองกะแพง
เช่นนี้ เป็นเหตุให้ผู้พิมพ์ได้ทำสัญญาพิมพ์ได้แต่รายเดียว
แล้วก็เกิดความเดือดร้อนไปคอยร่ำว่าจะหมดหรือยัง
มันอยู่ในงานที่หมดเสียก่อนแล้วนั้นแหละ จึงจะจัดการพิมพ์
อีก เพราะถ้าอย่างใดก็ดี ใคร ๆ จะพิมพ์ไปได้ มัน
เจ้าหน้าที่อาจมีมือชกจริงไหม²

¹ กษ. ศธ.50/586 เรื่องเงินค่าซ่อมโรงเรียนวัดส้มเกลี้ยง

² "จดหมายเรื่องแบบเรียนไม่ใคร่มีจำหน่าย" พิมพ์ไทย วันที่ 9 กุมภาพันธ์

การร้องเรียนของราษฎร อันเกิดจากความเข้าใจผิดและโศกเศร้า ร้องเรียน
เผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์กระจายความเข้าใจผิดไปในชนหมู่มากจะเป็นผลเสียแก่
ทางราชการ มากหากรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่จัดการแก้ไข ในกรณี เรื่อง
แบบเรียนนี้กรมราชบัณฑิตซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องก็ได้ออกแถลงข่าว โดยใช้
"หนังสือพิมพ์ไทย" เป็นสื่อเผยแพร่ความจริงเช่นกันโดยกล่าวว่า

หนังสือแบบเรียนตามที่ครูผู้หนึ่งยกตัวอย่างขึ้นกล่าว หรืออื่น ๆ ก็คือ
เจ้าหน้าที่ยอมรับและยอมรับว่าอยู่เสมอที่จะไม่ให้เป็นการ คัดค้าน
การเล่าเรียน และยังไม่ปรากฏจากครู ผู้เรียนใหม่มา ร้องเรียนของ
เช่นนี้โดย ส่วนการจำหน่ายที่จะให้มีแพร่หลายไปตามจังหวัดที่
ทางไกล ซึ่งทราบกันอยู่แล้วว่า ไม่สะดวกแก่การหาซื้อของ
ก็จัดการอยู่แล้ว เมื่อการลงระเบียบแล้ว เชื่อแน่ว่าจะไม่เป็น
การ คัดค้านการหาซื้อแบบเรียนของผู้ที่ต้องการ

การอนุญาตให้พิมพ์ซึ่งครูผู้หนึ่งเห็นเป็นการ มีคัมภีร์นั้น
ยังไม่ตรงกับความเป็นจริง การอนุญาตให้พิมพ์นั้นก็ด้วย
ความประสงค์จะให้หนังสือนั้นแบบฉบับเดียวกันและให้ราคา
ถูกที่สุดที่จะทำได้ และก่อนที่จะให้โรงพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมี
ความสามารถจะทำได้ กำหนดราคา (ประมูล) ก่อนแล้ว¹

¹ กศ. น. 20.6/53 แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ไทย
วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2459

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับครู นักเรียนบางคน บางกลุ่มเมื่อมีปัญหาไม่กล้าพูดกับครูผู้สอนโดยตรง แต่ได้หันไปใช้หนังสือพิมพ์ระบายความคับแค้นของตน เช่น นักเรียนบพิตร ภิรมย์ คงแจ้งความกล่าวหาครูบางคนว่าละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ ความว่า

นายจาก ครูสอนวิชาวาดเขียนไม่ใคร่สนใจสอนวิชาให้แก่
นักเรียนอย่างจริงจังนัก กล่าวคือ เมื่อเขียนรูปลงในกระดานดำ
แล้ว ก็หาหนังสืออะไรต่ออะไรไปนั่งอ่านเล่น เสียนอกห้องเรียน
สุดแต่ใครจะเขียนได้หรือไม่ก็ได้ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม
ครั้นนักเรียนเขียนเสร็จแล้วก็หรือไม่ก็ให้คะแนนไปตามเรื่อง
โดยปราศจากถ้อยคำอันเป็นโอวาทสำหรับหน้าที่ของครู ซึ่งเป็น
เหตุให้นักเรียนโดยมากบกพร่องในความรู้สำหรับวิชาวาดเขียน¹

ดังกล่าวนั้นว่า หนังสือพิมพ์ที่มีความรับผิดชอบเมื่อได้รับจดหมายร้องเรียน
ก็ควรจะแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อหาทางสืบสวนสอบสวน แต่หนังสือพิมพ์
บางฉบับไม่มีแนวทางปฏิบัติดังกล่าว ดังนั้นเมื่อลงข่าวไปแล้วจึงก่อให้เกิดความเสียหาย
ต่อผู้ถูกกล่าวหา ในกรณีนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปสืบสวนหาข้อเท็จจริง
รองอำมาตย์โท ชุนอาจอรณวุฒิ ครูใหญ่โรงเรียนบพิตร ภิรมย์ คงแจ้งต่อกรมศึกษาธิการ
ความว่า

ด้วยหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ฉบับวันที่ 17 เดือนนี้ว่าด้วย
เรื่อง ครูสอนวิชาวาดเขียนของโรงเรียนนี้นั้น ข้าพเจ้า
ขอประณามชี้แจงว่า นายจาก ลักษณะ ครูสอนวาดเขียน

¹"ครู วาดเขียน" สยามราษฎร์ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2463

ไก่อสอนวิชาวาคเขียนให้โรงเรียนนี้ รายเฉลี่ยในสัปดาห์
 หนึ่งวันละ 2 ชั่วโมงพิเศษ เวลานอนก็นายจาก
 ลักษณะ ไก่อตรวจการสอนที่ตนไก่อสอนไปแล้ว และช่วย
 การในแผนกธุรการของข้าพเจ้าบ้าง ข้าพเจ้าไก่อเขาไป
 ตรวจการสอนบ้าง ในเวลาว่าง การเห็นวานายจาก
 ไก่อตั้งใจสอนจริง วิธีสอนก็ไก่อดำเนินไปตามหลักของการสอน
 วิชาวาคเขียนเป็นปรกติอยู่ ผลของการสอนซึ่งแสดงให้เห็น
 ในเวลาสอบไล่ครั้งนี้ ก็ปรากฏว่านักเรียนไก่อมีความรู้ใน
 วิชาวาคเขียนพอสมควร ตามที่ชี้แจงมานี้ เพื่อแสดงว่า
 นายจาก ลักษณะไก่อตั้งใจสอนจริงหาไก่อเป็นไปตามคำกล่าว
 ของหนังสือพิมพ์ไม่¹

นอกจากนักเรียนจะไก่ออาศัยหนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการร ะบายปัญหาการศึกษา
 ของเขาแล้ว พวกครูก็ไก่อใช้หนังสือพิมพ์ในการร้องทุกข์ถึงปัญหาของตนต่อกระ ทรวง
 ศึกษาธิการ เช่นกัน เช่น การร้องทุกข์ของครูประชาบาลในเรื่อง "เงินเดือนน้อย
 ไม่พอใช้" ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์กรรมกร ความว่า

...เงินเดือนที่ไก่อรับพระราชทานเดือนละ 10 บาท 15 บาท
 เป็นการฝืดเคืองเหลือทนไม่พอใช้จ่าย แต่อาศัยโรงเรียนอยู่
 ในภูมิลำเนาบ้านของตัวพอประทังไปได้ เพราะการรับประทาน
 ของจำพวกครู เหล่านี้ ไก่อมากอยู่กับบิดามารดาที่ไม่สู้เดือดร้อนนัก

¹ กจช. ศธ. 3.6/52 เรื่องครูวาคเขียนโรงเรียนวัดบพิตรพิมุข

แต่ถ้ามีครุ อบรมหรือกองโยกย้ายให้ไปสอนที่อื่นก็เกิดเดือนอื่น
เพราะเงินเดือนไม่พอใช้จ่าย และบางคนสัปดาห์ 2 - 3
ปี ก็ไม่มีทางได้รับเงินเดือนขึ้น เมื่อผลไม่พอแล้วจะไปหาครูที่
ที่ไหนมาสอน คนที่มีหลักฐานหรือมีทางที่จะหาเงินพอเขาก็ไม่
ปรารถนาจะมารับจ้างเป็นครู เมื่อเป็นเช่นนี้ศึกษาธิการจังหวัด
หรืออำเภอเที่ยวหาครู อย่างที่เรียกว่า จับแพะชนแกะ มาสอน
กันไปพอทำเนา รายงานมาเสนอกระทรวงได้ แค่นั้นจะได้อะไร
พลเมืองอย่างไร ไม่พิจารณาถึง¹

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทราบการร้องเรียนของครูประจำบาลีในหนังสือพิมพ์
ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่า การร้องเรียนทางหนังสือพิมพ์ เป็นการกระทำ
ที่อาจก่อความเสียหายต่อภาพพจน์ของทางราชการ ราษฎรอาจคิดว่ากระทรวง
ศึกษาธิการมีค่าจ้างถึงคุณภาพการเรียนการสอน จึงได้ปล่อยปละละเลยไม่สนใจ
ในความเป็นอยู่ของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เป็น
การร้องทุกข์ของครูเอง ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ตอบชี้แจงเรื่องเงินเดือน
ของครู ดังรายละเอียดมีว่า

เรื่องเงินเดือนครูนั้น ถ้าจะดัด ๆ ไปแล้วจะเห็นว่าของเรา
ไม่น้อยนักเลย ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งอยู่ใกล้กับเรา เป็นประเทศที่
เจริญมากแล้ว และจัดการศึกษามานานแล้ว เงินเดือนครูขั้นต่ำ
ที่สุดก็เดือนละ 5 เยนเท่านั้น ซึ่ง 85 $\frac{1}{2}$ เยนเท่ากับ 100 บาท

¹ "ข้อควรชี้แจงเรื่องครู และนักเรียนร้องทุกข์เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ประถมศึกษา"
กรมกร วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2466

เมื่อเงินเดือนสำหรับครู เขารับก็เหมาะสมก็ไม่ไถ่ถาม แต่
 ในชั้นต้นนี้เด็กที่เขาเรียนโดยมากยังอ่านเขียนไม่ได้ จึงไม่
 ท่องไคร่คือเงินเดือนแพง โดยไม่จำเป็น ควรระลึกว่าแม่
 เด็กไม่ได้รับการศึกษาเพียงพอ แม้เวลาว่างจะมีครูที่บกพร่อง
 บางก็ยังดีกว่าปล่อยให้เพียววังเพ้นพวน โดยไม่ไถ่อะไร
 เสียหายเลยไม่ใช่หรือ?¹

สำหรับปัญหาความไม่มั่นใจของประชาชนต่อความรู้ของครู ปรชาบาลนั้น กระทรวง
 ธรรมการ ได้ชี้แจงในเรื่องนี้ว่า

ครูที่อ่อน ๆ เหล่านี้โดยมากเป็นผู้ที่ได้มีการอบรมความรู้กัน
 อยู่แล้ว เนื่อง ๆ ถ้าท่านใดอ่านวิทยากรน้อยเสมอคงจะไถ่
 เห็นชาวราชการอบรมครูเหล่านี้ อนึ่งขอไถ่ท่านระลึก
 ลึกซึ้งหนึ่งว่า "เมืองโรมมิไถ่สร้างขึ้นในวันเดียว" พ.ร.บ.
 ประถมศึกษาซึ่งเป็นกรใหญ่ และเป็นของใหม่สำหรับชาวสยาม
 จะสำเร็จไถ่รวดเร็วทันใจบางไรไถ่ และถ้าคงทำด้วย
 ราคาแพงของเราก็คงแบลว่าไม่คงทำกันเท่านั้นเอง²

¹ กจช. ศช. 35.1/96 เรื่อง นายมธุรบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์
กรรมกร ขอคำไถ่เรื่องครู และนักเรียนร องทุกช่ เกี่ยวด้วยพ.ร.บ. ประถมศึกษา

² ก.

นอกจากปัญหาการร้องเรียนเรื่องเงินแล้ว ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอันเกิดจากการประกาศใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษา นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะถ้าประชาชนไปเข้ารัฐบาลแล้ว นโยบายที่รัฐบาลวางไว้ก็ไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้ ภายหลังจากการประกาศใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษาแล้ว ราษฎรจำนวนมากยังไม่เข้าใจนโยบายการศึกษาของรัฐบาล ผู้ปกครองเด็กจำนวนมากใคร่จะทูลชี้แจงไปยังหนังสือพิมพ์ โดยกล่าวถึงปัญหาที่บางครัวเรือน ซึ่งมีบุตรคนเดียวต้องอาศัยแรงงานบุตรช่วยในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อบุตรของตนถูกบังคับให้เข้ารับการศึกษา ผู้ปกครองก็ไม่มีทางที่จะไปทำมาหาเลี้ยงชีพได้ เพราะไม่มีใคร ฝ่านบ้านถ้าทั้งบ้านไม่มีของเล็ก ๆ น้อย ๆ ขโมยก็จะลักเอาไปหมด ประชาชน ได้รับความเดือดร้อนจากการที่โรงเรียนอยู่ห่างไกลบ้าน ผู้ปกครองก็เกรงว่าเด็กเล็กที่ถูกเกณฑ์เข้าโรงเรียนจะได้รับอันตรายระหว่างทางไปโรงเรียน ประการสุดท้าย หนังสือพิมพ์พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมักร้องเรียนมาว่า การที่ พ.ร.บ. ประถมศึกษามีผลบังคับให้นักเรียนผู้หนึ่งซึ่งมีอายุระหว่าง 13 - 15 ปี ถูกเกณฑ์ไปช่วย หนังสือพิมพ์กรรมกร กล่าวถึงปัญหานี้ว่า "นักเรียนผู้หนึ่งที่มีอายุ 13 - 15 ปี สมัยนี้ นับว่าเขาอยู่ในเกณฑ์เป็นสาวแล้ว แต่ต้องเล่าเรียนอยู่กับครูซึ่งมีอายุ 17 - 18 ปี นับว่าเป็นการสอนแหลมในการประเพณีมาก ผู้ปกครองนักเรียนมีความรังเกียจและบางคนซึ่งมีอายุอยู่ในเกณฑ์เต็มบุรุษแล้วยังถูกบังคับให้เล่าเรียนตาม พ.ร.บ. อีก"¹

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับทราบปัญหาการร้องทุกข์ของราษฎรจากหน้าหนังสือพิมพ์กรรมกรแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้ทำการชี้แจงโดยทำเป็นหนังสือเลขานุการตอบไปชี้แจงให้บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ได้ทราบเพื่อให้ประกาศให้ราษฎรได้เข้าใจ ซึ่งคำชี้แจงของกระทรวงมีดังนี้คือ

¹ "ข้อคำร้องเรียนครูและนักเรียนร้องทุกข์เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ประถมศึกษา"

...ปัญหาซึ่งว่าบางครัวเรือนมีบุตรคนเดียวจะเพาะมาร คากับบุตร และอนาถา เมื่อบุตรถูกเกณฑ์ให้เขาเล่าเรียนแล้ว มาร คาก็ไม่มีทางที่จะไปทำมาหาเลี้ยงชีพได้นั้น ขอชี้แจงว่า ถ้ามาร คานั้นไม่ไปบุตร ช่วยเหลือไม่สามารถ จะทำมาหาเลี้ยงชีพได้ ก็มีการผ่อนผันกันอยู่แล้ว คือ เรียนวันหนึ่งเว้นวันหนึ่ง หรือเรียนแค่ครึ่งวัน หรือเมื่อจำเป็นบอกเรียนไม่ได้เลยก็ให้ขอเอาประโยชน์ตามมาตรา 44 ความว่า "...ปล่อยให้เด็กชายอีกในระหว่างปีเดียวกัน โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือโดยปราศจากเหตุผลที่พึงได้" เมื่อบุตรต้องช่วยเหลือบิดามารดาจริง ๆ แล้วก็นับเป็นเหตุผลที่พึงได้ ซึ่งไม่ต้องถูกฟ้องร้อง แลหาความจริงบิดามารดาไม่จำเป็นต้องอาศัยบุตร ก็ทำมาหาเลี้ยงชีพได้แล้ว ยังห่วงใยเห็นว่าเด็กนี้ควร หรือที่จะให้เด็กนั้นทำงานไม่ได้รับการศึกษา ไม่อีกข้างหนึ่ง และเรื่องเด็กที่อยู่ทางโรงเรียนและทางเป็คียนนั้น ข้อนี้ พ.ร.บ. มีทางเว้นอยู่แล้วตามมาตรา 11 (3) ผู้ปกครองมีสิทธิที่จะขอร้อง ยกเว้นใดและก็ขอร้องกันอยู่ไม่บ่อย สุดท้ายเรื่องเด็กหญิงที่อายุมากแล้ว ก็ยังถูกเกณฑ์มาเรียนอยู่กับครู หมม ๆ นั้นเด็กที่ต้องเกณฑ์ตาม พ.ร.บ. เพียง 14 ปีบริบูรณ์คืออย่างเขา 15 ปี...ในเรื่องเด็กหญิงนี้ ถ้าผู้ปกครองรังเกียจพ.ร.บ. ก็ให้โอกาสไต่ตามมาตรา 10 แล้วขอเรียนที่หลัง และกระทรวงศึกษาธิการก็จะมีข้อบังคับป้องกัน การ เลื่อมเสียในเรื่องนี้ไว้แล้ว

¹ กจช. ศช. 35.1/96 เรื่อง นาย मुखอร บรรณาธิการ น.ส.พ.กรรมกร
ขอคำชี้แจงครูและนักเรียน ร้องทุกข์เกี่ยวกับพ.ร.บ. ประถมศึกษา

ปัญหาการเรียนที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาความเดือดร้อนจากการเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนจากพร.บ.ประถมศึกษาซึ่งได้มีการกำหนดเก็บเงินบำรุงการศึกษาจากชาวจังหวัดทุกคน การเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนจากปัญหาต่อประชาชนมาก ประชาชนใคร่เรียน ร้องทุกข์ความเดือดร้อนของตนมาขึ้นหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ผู้ใหญ่ในวงการศึกษารับทราบปัญหา ถึงกรณีการร้องทุกข์ของราษฎรชื่อ นายเซ็น ราษฎร ตำบลคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่า

ด้วยกรมการอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กับเจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการ ได้มาจัดการให้เด็กเล่าเรียนที่ตำบลคลองตะเคียน ตำบลคูฎฐ์ ตำบลขอฟ้า นั้น ราษฎร ก็มีความปิติยินดีตลอดทั่วหน้ากันทั้งหมด แต่มาบัดนี้กรมการอำเภอกำหนดค่าเล่าเรียน ค่าบด ไม่ให้สอนหนังสือในทางศาสนาบูรณะหมัก ต่อมากรมการอำเภอ กับกำนันได้มาเก็บเงินค่าเล่าเรียนต่อราษฎร ในตำบลคลองตะเคียน 1 ปีเก็บเอา 4 บาท ต่อมาปีที่ 4 เก็บเอา 3 บาท ที่ท่านมีทรัพย์สินสมบัติ ท่านก็เสียไปในการศึกษาเล่าเรียน ราษฎรที่ขัดสนจนแท้ ๆ กรมการอำเภอ กับกำนันเจ้าของตำบลก็ยังบังคับบัญชาถึงกับยึดทรัพย์ขายทอดตลาดสิ่งของที่ยึดนั้น เช่น เรือยนต์ที่ตนใจนี้สำหรับใช้รับประทานอยู่ทุกวันนี้ เป็นต้น

แต่กรมการอำเภอได้ให้กำนันเป็นผู้รับซื้อสิ่งของต่าง ๆ ของราษฎรที่ถูกยึดทรัพย์ทั้งหมดทุก ๆ ราย เพราะเหตุนี้ที่ทราบเรียนมานี้ ข้าพเจ้าเห็นว่ากำนันเจ้าของตำบลกับกรมการอำเภอได้กดขี่ราษฎรขัดสนจนจริง พวกข้าพเจ้าทั้งหลายได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง กรมการอำเภอ กับกำนันมาบอกพวกข้าพเจ้าว่า ถ้าวันนี้ไม่เสียเงินค่าเล่าเรียนต่อวันรุ่งขึ้น

จะต้องเพิ่มราคาขึ้นอีกวันละ 50 สตางค์ ทุก ๆ วันไป
จนกว่าจะเสียเงินค่าศึกษาพลีแล้วเมื่อไร¹

นอกจากราษฎรที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว ราษฎรจังหวัดนครราชสีมา
ก็ได้รับความเดือดร้อนและโศกพาดพิงทุกซอกซอญหนังสือพิมพ์บางกอกการ เมือง
ในปัญหาเงินศึกษาพลีว่า

การที่ข้าพเจ้าต้องรอลงครวญครางมายังนานบรรณาธิการ ครั้งนี้
ก็คือเงินศึกษาพลีพอสิ้นปีพวกข้าพเจ้าต้องเสียคนละ 1 บาท
เป็นกิจประจำตัวเสมอคงกับเงินราชการ แต่เดิมมาที่
ทางอำเภอเคยสั่งกับกำนันผู้ใหญ่บ้านว่า ถ้าใครมีบุตร เป็นชาย
แล้วต้องให้เขาโรงเรียนกำนันผู้ใหญ่บ้านก็บังคับกันต่อ ๆ ไป
แล้วกำนันผู้ใหญ่บ้าน พอสมควรก็พากันจัดตั้งโรงเรียน
ตามวัด เมื่อเห็นภิกษุสามเณร หรือฆราวาส องค์ไหนเคยเป็น
นักเรียนและมีภูมิพอส่งสอบไต่ก็ตั้งเป็นครู กิจการไต่ดำเนิน
เรียบร้อยเป็นลำดับมา ส่วนเงินค่าเล่าเรียนนั้นให้บิดามารดา
ของเด็กเสียให้แกครู สำหรับเป็นค่าปอวยการในชั้นต้นเสีย
คนละ 25 สตางค์ต่อเดือน ปีที่ 2 - 3 เสียคนละ 50 สตางค์
บ้างมา สมัยนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายอำเภอบังคับให้เสียคนละ 1 บาท
และเก็บเรียงตัวไป แม้จะไม่ได้เป็นนักเรียนมีอายุตั้งแต่
20 - 30 ปี ก็ต้องเสียเหมือนกัน การเล่าเรียนก็คงอาศัย
ศาลาวัดเรียนตามเคย หากใครสร้างโรงเรียนขึ้นใหม่ไม่

¹ "สำเนาของทุกข้อของราษฎร คำนวณคล่องตะเกียน" บางกอกการ เมือง
วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2467

ครูที่มีความรู้ชั้นประถมก็คงปรกมอยู่นั่นเอง ไม่ได้เปลี่ยนแปลง

หาครูที่มีความรู้ก็มาสอน เงินที่พวกข้าพเจ้าเสียคนละ

1 บาท นั้นให้แกครู หรือ หามิได้เสียให้แกอำเภอ เงินเดือน

ครูปีแรกได้ 6 บาท เมื่อเห็นว่าทำความดี ความชอบจึงขึ้นให้

อีก 1 บาท¹

เรื่องเงินการศึกษาพลีนี้ไกรสร ำงความเคลือบแคลงใจให้แก ำษฐ มาก
ทั้งนี้การจักเก็บเป็นอำนาจของท้องถิ่น ำษฐ เกรงการทุจริต และการจักเก็บ
เงินนี้ยากลำบาก เจ้าหน้าทีจึงต้องใช้อำนาจบังคับ ำษฐ จึงพากันร้องเรียนว่า
"เจ้าหน้าที่บีบบังคับเมื่อ ำษฐ ไม่มีเงินให้ เจ้าหน้าที่ก็จะบังคับให้ขายบ้าน ที่กิน
สิ่งของที่มีเพื่อนำเงินมาชำระ แก่เจ้าหน้าที่"²

อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ก็มีได้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในปัญหาความไม่เข้าใจ
ระหว่าง ำษฐ กับเจ้าหน้าที่ หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมือง ไกวางตัวเป็นกลาง
และทำหน้าที่เป็นสื่อให้ทั้ง 2 ฝ่าย ไกวทำความเข้าใจกัน ในเรื่องที่ประชาชนชาว
นครราชสีมา ร้องทุกข์ เรื่องการ เก็บเงินศึกษาพลีของเจ้าหน้าที่นั้น รองอำมาตย์เอก
หลวงสมรรถบริหาร นายอำเภอกองระโทจังหวัดนครราชสีมา ไกวส่งจดหมายถึง
หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมือง ชี้แจงปัญหาที่ประชาชนชาวนครราชสีมา ร้องเรียนมาว่า

ตามที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวความเดือดร้อนของชาวนครราชสีมา

กล่าวยาย แก่ข้าพเจ้าต่าง ๆ เรื่องขายทอดตลาดและ

เก็บเงินแกยอื่นทุก ๆ คน ๆ ละ 1 บาท โดยไม่มีกฎหมาย

กับบังคับเรื่องขายทอดตลาดทรัพย์สินของนาย หรั่ง นางพา

¹"โอวาทวิชาศึกษาพลีคอดันเป็นใจจัดการ อย่างไร " บางกอกการ เมือง
วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2467

²ก.

7 บาท บำรุงการศึกษาพลีนั้นเป็นความจริงทั้งสิ้น
ความจริงตำบลดร เขินทองที่กิ่งชะ อำเภอกะโทกนั้น
ใช้พร.บ.ประถมศึกษาพ.ศ. 2464 มาแต่

พระพุทธรักษา 2465 การเก็บเงินอาไศรยมาตรา 27
สำหรับมณฑลนครราชสีมาสมทบเทศบาลให้เก็บขึ้นค่าเพียง
คนละ 1 บาท ชาวเจ้าจึงไต่ถามถึงเก็บคนละ 1 บาท เถาะ
ชายฉกรรจ์ที่ไม่ต้องกวดการยกเวนตามตอน 2 ของมาตรา
นั้น นายหญิงนางพา ซึ่งปรากฏในหนังสือพิมพ์มีบุตรชาย 2 คน
แต่บุตรนั้นอายุไม่ถึง 18 ปี หาได้เสียเงินศึกษาพลีไม่ นายหญิง
ไม่มั่งมี และไม่ยากจน มีใครจะบื้อไรนาเงินทองพอจะเสียเงิน
ศึกษาพลีได้เหมือนสามัญชน แต่นายหญิงเป็นคนนิสัยชอบหลีกเลียง
บิดพลิ้วไม่ค่อยจะเสียเงินภาษีอากรต่าง ๆ ทั้งเคยต้องราชทัณฑ์
มาแล้ว เมื่อนายหญิงไม่เสียเงินศึกษาพลี ขึ้นคัน เจ้านาที่ไต่ได้ให้
ผู้คุมออกไปเมื่อพ้นเวลาผู้คุมสนสาร วิชาศึกษาได้เตือนถึง 3 ครั้ง
นายหญิงจึงเฉื่อยช้านานว่า นายหญิงเจตนาชักชวนจริง ๆ จึงได้
รายงานแก่ชาวพเจ้าโดยส่งบาญชีทรัพย์สินมาถวาย ชาวเจ้าจึงสั่ง
ให้ปลัดอำเภอประจำกิ่งชะชะยักทรมานตามมาตรา 41 ซึ่งมีบัญญัติว่า
"ถ้าผู้ต้องหาเสียเงินศึกษาพลีไม่เสียให้กวดเหตุใด ๆ ก็ให้
นายอำเภอมีอำนาจที่จะเอาเงินจำนวนนั้นให้ไปกวดการยักทรมาน
และขายทอดตลาดทรัพย์สินสมบัติของผู้นั้น ฯลฯ จนเพียงพอกับ
จำนวนเงินที่ติดค้างกับทั้งค่าใช้สอยของการขายทอดตลาด
นั้นด้วย" เวลานั้นนายอำเภอเองได้ต่อขายทอดตลาดจึง
ขออนุญาตที่นาของนายหญิงที่ถูกยึด กรรมการกระลาอาเมื่อ

ประกาศไว้ 40 บาท แลพอียคนยทั้งก็ไ้้นำเงินมาชำระ
 ข้าพเจ้าจึงไ้สั่งถอนการ ยึดทรัพย์หาไ้ขายทอดตลาดทรัพย์
 7 บาท ตามจดหมายที่ลงพิมพ์ไม...¹

หนังสือพิมพ์บางฉบับสงสัยว่า เจ้าหน้าทีที่ทองถิ่นจะทุจริตในการ เก็บเงิน
 ศึกษาพลีเอาเงินไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว หนังสือพิมพ์กรรมกร วันเสาร์ที่
 21 กรกฎาคม 2466 ลงเรื่อง "ใบเสร็จศึกษาพลี" จากที่ราษฎรแจ้งข่าวแก่
 หนังสือพิมพ์กรรมกร สงสัยเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินศึกษาพลีอำเภอบางปลาม้า จะออก
 ใบเสร็จปลอมให้กับราษฎรผู้ซึ่งเสียเงินไปแล้วทวยเหตุผลว่า "เจ้าหน้าที่เอา
 กระดาษซึ่ง ได้ออกจากสมุดเช็กเซอร์โซมา เขียนทวยหมึกบางคินสอบาง ส่วนชื่อ
 ผู้รับเงินเขียนจนอ่านไม้ออก"² การที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวย่อมเกิดความเสียหายแก่
 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการจึงไ้มีการสั่งให้สอบสวนไ้ความว่า

เนื่องจากทางอำเภอขอให้เจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือสภากรรณการ
 จัดการ โรงเรียนเก็บเงินเมื่อมีผู้มอบเงินให้จึงไ้ใช้กระดาษ
 ธรรมดา เขียนเป็นสองตอนไ้ความอย่างเดียวกัน เมื่อเก็บ
 ไ้แล้วเขียนใบเสร็จมอบไปกับผู้จ่ายเงินตอนหนึ่ง และ

¹"จดหมาย" บางกอกการ เมือง วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2467

²"ใบเสร็จศึกษาพลี" กรรมกร เล่มที่ 22 วันเสาร์ที่ 21 กรกฎาคม
 พ.ศ. 2466

กวยคินสอ และลายเซ็นจนอ่านไม่ออก¹

ความยุ่งยากเรื่องเงินศึกษาพลีมีไ้เกิดขึ้นเฉพาะกับคนไทย แต่ไ้ขยายไปถึงคนที่อยู่ใ้บังคับทางชาติ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับการบังคับการศึกษาของไทย เมื่อถูกบังคับเรียนบังคับไ้เสียเงินจึงเกิดความไม่พอใจขึ้น เช่น กรณีของพวกเงี้ยว พม่าตองสัวซึ่งเป็นคนในบังคับอังกฤษ อยู่แถบจังหวัดแม่สอด ใคร ่องทุกข์ในการ ไม่สามารถ จะ เสียเงินศึกษาพลี และต้องการไ้บุตร ช่วยการ พามาหาเลี้ยงชีพ การ ที่เจ้าหน้าที่ออกเคินสาร์ วหาบุญชีเก็บเงินเพิ่ม 2 บาท จึงเกิดความเคียดแค้น จึงไ้ทำหนังสือร้องเรียนทางราชการ ประชาชนเหล่านี้ไ้คิดการ ต่อว่าจะไ้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่ออีกชั้นตอนหนึ่ง โดยกล่าวในคำ ร้องที่ส่งไ้เจ้าหน้าที่จังหวัดว่า "บางคนพูดว่าจะทำหนังสือส่งมาลงหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ ราษฎร เมืองอื่น ๆ ที่อยู่ทางไกลไ้ทราบข่าว รวบรวม รอยของชาวบ้านแม่สอดบาง"² อาจกล่าวไ้ว่าแม้ ราษฎร ที่อยู่ทางไกลก็ไ้ไ้ความสนใจจะไ้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางกันอย่างแพร่หลายแล้ว"

สำหรับบทบาทหนังสือพิมพ์ในการ เป็นสื่อกลาง ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน นอกจากกระทรวงศึกษาธิการ จะไ้ใช้หนังสือพิมพ์ในการ คอมไ้ปัญหาต่าง ๆ แล้ว กระทรวงศึกษาธิการยังไ้ไ้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการ เผยแพร่ กิจกรรม และความเคลื่อนไหวทางการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการไ้ใช้หนังสือพิมพ์

¹ กจช. ศธ. 28/22 เสนาบติกระทรวง วศึกษาธิการ แรงความถึงสมณฑลเทศาภิบาล ส่วเรจราชการเมณฑลนคร ชัยศรี

² กจช. ศธ. 28/18 เรื่องกระทรวงมหาดไทยส่งเรื่อง รวของจงกาที่ กับพวกชาติเงี้ยว พม่าตองสัว ตั้งบ้านเรือนอยู่อาเภอแม่สอดจังหวัดตาก ร้องทุกข์ขอให้ จงการ เก็บศึกษาพลี และงคส่งบุตร หลานเขาโรงเรียนหนังสือไทย

ในการประกาศรับสมัครนักเรียนเข้าอบรมวิชาอาชีพในโรงเรียนฝึกหัดครูประถม
และการเปิดห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนของกรมราชบัณฑิตเพื่อให้ประชาชน
มีโอกาสได้เพิ่มพูนความรู้² นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังใช้หนังสือพิมพ์
ในการประกาศโฆษณาตามผู้บริจาคเงินเพื่อสร้างความเจริญทางการศึกษา
ซึ่งย่อมจะมีผลให้ผู้อ่านคนอื่น ๆ ได้เกิดความศรัทธาบริจาคบาง การประกาศแจ้งความ
ที่สำคัญ ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการก็ใช้หนังสือพิมพ์ เช่น การประกาศรับนักเรียน
สอบชิงทุนการศึกษาของรัฐ³

3.2 หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างประชาชนกับประชาชน

ในขณะที่การศึกษาได้พัฒนาก้าวหน้าไปนั้น แต่เป็นอันเสียเปรียบที่
ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ให้ความสนใจต่อความพยายามของรัฐบาลในการที่จะ
ผลักดันให้คนไทยการศึกษาสูงขึ้น ประชาชนบางคนยังรังเกียจเรียนถึงการต้องสูญเสีย
แรงงานอันจะเกิด การต้องส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานี้ในการที่จะพยายามอธิบาย
ให้ประชาชนเข้าใจถึงประโยชน์ของการศึกษานั้น หนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญในการชักจูง
และอธิบายให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของการศึกษา นับได้ว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาท
ในการชักจูงใจให้ประชาชนเปลี่ยนทัศนคติเก่า ๆ

¹ "รายงานศึกษาธิการ การสอนวิชาอาชีพโรงเรียนฝึกหัดอาชีพ"
จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 10 มกราคม 2463

² "เปิดห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชน" พิมพ์ไทย วันที่ 15 กันยายน
พ.ศ. 2459

³ "แจ้งความกระทรวงธรรมการ แผนกรมศึกษาธิการ" พิมพ์ไทย
24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์โลกกล่าวตำหนิ ราษฎรที่ไม่สนใจการศึกษา
 ทั้ง ๆ ที่การศึกษาจะนำความก้าวหน้ามาสู่เรียนรู้ก็ตาม ผลจากการละเลย
 การศึกษา เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ราษฎรไม่ใคร่จักหน้าที่ตนพึงต้องกระทำ และ
 ประชาชนเองมักไม่ค่อยจะให้ความสนใจของตนเอง ในการร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ
 ราษฎรบางคนอาจจะไม่ให้ความสนใจ เห็นในเรื่องราวที่ร้องเรียน แต่จากการขาด
 การศึกษาทำให้ขาดการไตร่ตรองวิงวอน เช่นซื้อให้กับผู้มาชักชวน หนังสือพิมพ์
 จีนโนสยามวารศัพท์โลกกล่าวถึงสภาพของคนที่ไม่ศึกษาตกเป็นเหยื่อของคน
 ฉลาดกว่า "บาง ครั้งตนเองก็มีโอกาสพบแน่ชัดว่าเป็นอย่างไร กันแน่ ครั้นถูก
 สอนถามหาความจริง คำร้องกับความประสงค์ของตนไม่ตรงกัน และบางคน
 กลับปฏิเสธไม่รู้เห็นอะไรทั้งหมด เป็นแต่เขาให้เขาซื้อก็ไปเข้ากับเขา" ลักษณะที่
 กล่าวมานี้ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ของการให้ราษฎรทั่วไปใคร่จักสภาพ
 ของคนที่ไม่ศึกษาว่ายอมตกเป็นเหยื่อของคนที่ไม่ได้รับการศึกษา นอกจากนี้
 หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ยังชี้ให้เห็นอีกว่า คนที่ไม่มีการศึกษาจะเป็นคนที่
 ประกอบสิ่งใดก็ทำไม่ใคร่ เป็นหลักฐานมั่นคง ไม่คิดกระทำในสิ่งที่จะเป็นความก้าวหน้า
 และประชาชนที่ไม่ศึกษาพวกนี้จะเป็นพวกที่สนใจนโยบายมุขโง้งอย่างมาก

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ในบทความเดียวกันนี้ยังกล่าวตำหนิ ราษฎร
 ที่หวังพึ่งรัฐบาลมากเกินไป เช่นในเรื่องการศึกษาเป็นต้น หนังสือพิมพ์เห็นว่า
 การจัดการศึกษาไม่ควรให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลเพียงผู้เดียว หนังสือพิมพ์
 จีนโนสยามวารศัพท์ ใ้ยกตัวอย่างการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นเพื่อเปรียบเทียบให้
 ผู้อ่านเห็นความแตกต่าง ความว่า

¹"แก้ปัญหาในคำที่ว่า เราเชื่อท่านแต่ท่านไม่เชื่อเรา" จีนโนสยามวารศัพท์
 วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2453

...ขอให้คิดว่าสามโนครวัดในกรุงเทพมีจำนวนคนถึง
867,000 คนกว่าจะได้มีโรงเรียนละเลยศักดิ์ แลที่เรียกได้
ว่าเป็นโรงเรียนแท้ ๆ นั้นมีอยู่เท่าไร ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็น
เพื่อนบ้านของเราในเวลานั้นนั้น เขาอยู่ในพวกมีความศึกษา
เกือบบริบูรณ์ เขามีโรงเรียนรวมด้วยกันประมาณราว
2800 กว่าแห่ง ที่เป็นของรัฐบาลจริง ๆ ดูเหมือนไม่เกิน
กว่า 40 แห่ง รวมทั้งทหารบก ทหารเรือ เขากวายนอกนั้น
เป็นของราษฎรทั้งสิ้น ถ้าจะหันมาเทียบกับประเทศไทยเราแล้ว
ก็เป็นการตรงกันข้ามทีเดียว¹

หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ไม่เห็นชอบด้วยกับนิสัยของคนไทย ที่มักจะ
เป็นคนเจ้ายศเจาอย่างและคิดแต่จะยียกดี "สิบพ่อค้าไม่เท่าพญาเลี้ยง"²
เมื่อประชาชนมีความคิดเช่นนี้จึงไถละเลยการช่วยกันบำรุงการศึกษาประชาชน
ต่างก็คิดว่าการศึกษาเป็นการของรัฐบาล ประชาชนเองก็ไม่หาความเจริญใส่
ตน ผลที่ตามมาจากการขาดการศึกษาก็คือ ความล้าหลังซึ่งทำให้ไม่สามารถ
แข่งขันกับคนต่างชาติได้ในความเจริญทุกด้าน ซึ่งอาจเห็นตัวอย่างได้ประการหนึ่งคือ
แม้แต่การค้าขายในเมืองไทยคนไทยก็ปล่อยให้ชาวต่างชาติ เอาไปเกือบหมด
ความคิดอันไม่ก้าวหน้าของคนไทยนี้ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์เห็นว่า "จะทำให้
การค้าเงินของบ้านเมืองจึงเป็นล้าหลังเขากวายน"

¹"แก้ปัญหาคำที่ว่าเราเชื่อท่านแต่ท่านไม่เชื่อเรา" จีนโนสยามวารศัพท์
วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2453

²"สิบพ่อค้าไม่เท่าพญาเลี้ยง" บางกอกการ เมือง วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2466

³"อัครดะสมมานธิ" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 21 มีนาคม ร.ศ. 129
(พ.ศ. 2453)

การตอบสนองของรัฐบาลต่อความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทย

การมีส่วนร่วมวิพากษ์วิจารณ์สังคมของหนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์มีอิทธิพลต่อผู้อ่านมาก การเสนอแนวความคิดของหนังสือพิมพ์เป็นที่ยอมรับของคนไทยทั่วไป การวิพากษ์วิจารณ์สภาพบ้านเมืองของหนังสือพิมพ์ตลอดจนนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของไทย และการแสดงทัศนต่าง ๆ ต่อการจัดการศึกษาของไทยดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 นั้น รัฐบาลก็มีคตินิ่งนอนใจแก่ประการใด สิ่งใดที่รัฐบาลเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ รัฐบาลก็จะดำเนินการตอบสนองด้วยการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะนั้น ๆ แต่บางครั้งรัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติตามข้อเสนอใด เพราะมีข้อจำกัดบางอย่าง รัฐบาลก็จะพยายามชี้แจงให้ทราบ สำหรับการตอบสนองต่อหนังสือพิมพ์ที่มีผลมาจากการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์โดยตรงก็คือการเตรียมการประกาศพระบรมราชโองการเล้าเรียนของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 และการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6

นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงในระเบียบและนโยบายการจัดการศึกษาบางประการที่คาดว่าหนังสือพิมพ์น่าจะมีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอ้อม เช่น การเสนอตั้งโรงเรียน การวางระเบียบความประพฤติระหว่างครูชายครูหญิงและนักเรียน การบรรจุการอบรมจริยธรรมในหลักสูตร และการเก็บเงินศึกษาฟรี ดังจะได้อธิบายรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้

1. การเตรียมร่างประกาศพระบรมราชโองการการเล้าเรียนของสยาม

จากความพยายามของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์¹ เสนาบดีกระทรวงธรรมการที่จะปรับปรุงการศึกษา ในปี พ.ศ. 2448 โดยมีจุดมุ่งหมายจะบังคับการศึกษาและ

¹ต่อมาได้รับตำแหน่งเป็น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2454 - 2459

การบรรจุหลักสูตรวิชาให้เด็กไทยเรียน โครงการจัดการศึกษาของพระยาวิสุทธิ
สุริยศักดิ์นั้น รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นชอบด้วย แต่โครงการนี้เป็นโครงการที่จะต้องใช้
เงินมาก รัชกาลที่ 5 มีพระราชประสงค์จะให้ราษฎรแบ่งเบาภาระของรัฐบาล
ด้วยการให้ราษฎรมีส่วนเสียค่าเล่าเรียนเพื่อกรมศึกษาธิการจะได้ขยายการศึกษา
ในระดัสูงกว่าการอ่านออกเขียนได้ให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ส่วนการศึกษาระดับประถม
ศึกษา ส่วนหัวเมืองให้กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบ แต่การพัฒนาระการศึกษา
ให้ราษฎรด้วยการเก็บเงินบำรุงการศึกษาของกระทรวงธรรมการทำให้เป็นที่
วิพากษ์วิจารณ์มากของหนังสือพิมพ์และของคนไทย ด้วยการส่งความคิดเห็นไปลง
หนังสือพิมพ์ กรณีของคนไทยที่ใช้นามปากกาว่า "ลูกน้อง"¹ ได้เขียนบทความ
คัดค้านนโยบายเก็บเงินบำรุงการศึกษาของกระทรวงธรรมการโดยให้เหตุผลใน
ทำนองว่า การจัดการศึกษาของรัฐบาลก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกคนให้มีความรู้ไว้ใช้ใน
ราชการ ประโยชน์จากการศึกษาหาความรู้ของคนไทยก็ตกแก่บ้านเมือง² การเสนอ
แนวความคิดของ "ลูกน้อง" ได้รับความตอบโต้จากคนไทยผู้ใช้นามว่า "นายปรวาท"³
จดหมายของนายปรวาทได้ทำความพอพระทัยให้แก่วัฒนการที่ 5 มาก ทรงเห็นว่า
แนวความคิดของนายปรวาทนั้นถูกต้อง และแสดงว่านายปรวาทเป็นผู้ที่เข้าใจใน
นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชหัตถเลขาเกี่ยวกับ
แนวความคิดของนายปรวาทถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์⁴ เพื่อชี้แจงให้พระยา
ไพศาลศิลปศาสตร์ได้เห็นว่แนวความคิดของราษฎรไทยเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษา

¹ จุฬารักษ์ มุลศิลป์ นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 157 - 158 (อ้างอิงมาจาก กจช. ร.รศ. 2

โรงเรียน ว.76 - 121 ร.ศ. 118 - 129 เล่ม 2 เอกสาร ศ.5/81)

² ค.

³ ค.

⁴ ต่อมาได้รับตำแหน่งเป็น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวง
ธรรมการ พ.ศ. 2459 - 2469

ที่ถูกต้องวามีน้อยมาก¹ นายปรวาทที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้ว่าเป็น
 สิ่งจำเป็นพื้นฐานที่คนไทยควรมีไว้เพื่อพัฒนาตนเอง ความรู้ที่คนแสวงหาวิชาจะต้อง
 นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่รัฐบาลด้วยการเข้าบริหารการเพียวยอย่างเดี่ยว ความรู้
 ที่ศึกษานั้นยอมจะมีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาโดยตรงในขณะที่เดียวกันก็อาจจะเป็นประโยชน์
 ต่อรัฐบาลด้วย นายปรวาทที่เห็นว่าการเข้าใจผิดนี้จะทำให้คนที่รู้หนังสือละเลยงาน
 อาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ การจัดการศึกษาของกรมศึกษาธิการแท้จริงมีจุดมุ่งหมาย
 เพื่อเป็นการสอนให้บุตรหลานไทยได้มีความรักชาติ และมีความขยันหมั่นเพียรในการ
 เลือกรประกอบอาชีพสุจริต²

จากจดหมายโต้ตอบผ่านทางหนังสือพิมพ์นี้ ได้ทำให้รัฐบาลวิตกว่า
 การศึกษาของรัฐบาลที่ผ่านมานี้ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความเป็นชาติ ประชาชน
 ไม่ได้คำนึงถึงหน้าที่ของตนแม่ในการที่จะต้องแสวงหาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง
 และการที่จะนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชาติด้วยการสร้างความเข้มแข็งทาง
 เศรษฐกิจโดยการพัฒนางานอาชีพของตระกูล การจัดการศึกษาที่รัฐจัดให้เปล่า
 ประชาชนกลับเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อผลิต
 บุคคลมารับราชการ ซึ่งอันที่จริงการจัดการศึกษาของรัชกาลที่ 5 ในระยะแรกก็เพื่อ
 การผลิตบุคลากรมาใช้ในราชการเมื่อพระยาระยะการเร่งรัดปรับปรุงประเทศของพระองค์
 แล้ว ความอึดตัวในตำแหน่งข้าราชการก็เกิดขึ้น นโยบายของกระทรวงธรรมการ
 ก็ดำเนินการให้ความรู้เพื่อพัฒนาบุคคล แต่เนื่องจากนโยบายของกระทรวงธรรมการ

¹ กจข. ร.5 สบ.4/41 สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ลงวันที่ 6 สิงหาคม ร.ศ. 129
 (พ.ศ. 2453)

² ก.

มิได้มีการประกาศเผยแพร่ให้มหาชนได้ทราบ ดังนั้นประชาชนจึงพากันเข้าใจผิด และทางกึ่งหวังในการบริหารราชการ ความนึกคิดเหล่านี้ได้กลายมาเป็นค่านิยมที่ปลูกฝังกันต่อมาจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาลในขณะนั้น ความคิดของคนไทยในเรื่องการศึกษาเพื่อการบริหารราชการได้ถูกถ่ายทอดออกมาทางหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ได้ถ่ายทอดแนวความคิดดังกล่าวให้กระจายในหมู่คนไทยอีกทอดหนึ่ง รัชกาลที่ 5 ทรงวิจารณ์ความรู้ของราษฎรว่าเป็นความรู้ความเข้าใจที่ถ่ายทอดกันมาเป็นความรู้ที่ไม่กว้างไกลไม่ได้รับการวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งพอ ซึ่งพระองค์ไม่คอยให้ความเชื่อถือ ทรงเชื่อว่านักหนังสือพิมพ์มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ หาสาระไม่ได้ แต่ความคิดเหล่านี้ก็มีอิทธิพลมากต่อผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาดีพอที่จะรู้ว่าอะไรควรมีควร¹ จึงทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาไพศาลย์ให้กระทรวงธรรมการมีหน้าที่แก้ไขข้อความที่หนังสือพิมพ์เสนอข่าวให้ถูกต้อง รัชกาลที่ 5 ทรงตำหนิความผิดพลาดที่ทำให้คนทั่วไปเข้าใจจุดประสงค์การจัดการศึกษาผิดไปว่า สาเหตุหนึ่งเกิดจากการจัดการศึกษาของกรมศึกษาแต่เดิมมาไม่ได้ขยายขอบข่ายให้กว้าง เมื่อจัดการขยายการศึกษาให้กว้างขึ้นโดยไม่มีการประกาศจึงก่อให้เกิดความเข้าใจผิดกัน

นอกจากนี้ รัชกาลที่ 5 ยังทรงเห็นว่าการจัดการศึกษาที่จัดอยู่ในขณะนั้น ไม่ได้ทำให้เยาวชนไทยเกิดความรู้สึกภูมิใจในภาษาของตนได้อย่างพอเพียงถึงเห็นได้จากบทความต่าง ๆ ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์นิยมการเขียนศัพท์ไทยโดยใช้สำเนียงฝรั่งมาก รัชกาลที่ 5 ทรงรังเกียจที่กระทรวงต่าง ๆ ถิ่นิยมการใช้ศัพท์ฝรั่งในการเขียนและการพูดแทนคำไทยเมื่อมีศัพท์ไทยจะให้ใช้ เช่นคำว่า "เทอม" รัชกาลที่ 5

¹ กจ. ส.ป. 4/41 สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ เรื่อง การโต้เถียงด้วยเรื่องกรมศึกษาเรียก
คำเล่าเรียนในหนังสือพิมพ์

ทรงกำหนดให้ชื่อว่า "กำหนดเวลาเรียน" โดยทรงให้เหตุผลว่า เป็นคำที่คนไทย จะเข้าใจได้ง่าย ส่วนคำว่า "เทอม" คนไม่รู้จักมีมาก คำที่เป็นภาษาต่างประเทศ ถ้าจะใช้อยู่กันเองในหมู่ครูจะไม่ทรงมีความรังเกียจ นอกจากนี้การเรียกชื่อเมือง ต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ก็จะพากันเรียกตามสำเนียงฝรั่ง เช่น เมืองเวียงจันทน์ หนังสือพิมพ์ให้ว่า เวียนเทียน เมืองทวายจะชื่อว่า ตัวยอย เป็นต้น รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง¹

การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ได้ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงวิตกเพราะหากที่ ดังกล่าวเป็นปฏิกริยาตอบโต้ของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล ซึ่งทรงเห็นว่าปฏิกริยาดังกล่าว เป็นผลมาจากการวางเป้าหมายการศึกษาคิด เพราะการจัดการศึกษาที่ถูกจะต้องขจัด ความคิดอันไม่ถูกต้องซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งกับรัฐบาลออกไป พระยาไพศาล ศิลปศาสตร์ ไกรภมร บังคมทูตถวายแนวทางแก้ไขปัญหาคความเข้าใจของราษฎรในเรื่อง การศึกษาขั้นต้นด้วยการเตรียมการประกาศพระบรมราชโองการการเล่าเรียนของสยาม ซึ่งจะเป็นลักษณะประกาศอธิบายการศึกษาให้ราษฎรได้เข้าใจจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา ของรัฐ พระยาไพศาลเชื่อว่าการกระทำต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์เกิดจากความไม่ เข้าใจในพระบรมราชโองการการศึกษา การราษฎรได้เข้าใจแล้วปฏิกริยาต่าง ๆ คง ไม่เกิด เพราะความจงรักภักดีของราษฎรไทยต่อองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวยังมั่นคง²

¹ กจ. ร.5 สบ.4/41 สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ลงวันที่ 4 กรกฎาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453)

² กจ. ร.5 สบ.4/41 สำเนากำกราบบังคมทูลของพระยาไพศาลถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 28 กันยายน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453)

ในเรื่องลัทธินิยมการศึกษาเพื่อรับราชการได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาล กระทรวงธรรมการได้คิดหาทางแก้ไขตลอดเวลาด้วยความพยายามของเสนาบดีทุกสมัย ที่จะจัดการศึกษาภาคบังคับด้วยการ เน้นในการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี ในขณะที่เดียวกันกระทรวงธรรมการก็ได้บรรจุหลักสูตรวิชาชีพเพื่อให้เด็กได้ฝึกหัดวิชาชีพ แต่แนวความคิดการจัดการศึกษาภาคบังคับไม่อาจประสบผลสำเร็จได้โดยเร็ว เนื่องจากโครงการการจัดการศึกษาต้องใช้งบประมาณมาก ปฏิบัติยาก การต่อต้าน นโยบายของรัฐบาลที่จะเก็บเงินบำรุงการศึกษาของหนังสือพิมพ์เป็นการเร่งรัดให้ รัฐบาลได้ตัดสินใจปรับปรุงการศึกษาด้วยการวางเป้าหมายการศึกษาให้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการเตรียมการที่จะประกาศกระแสพระบรมราชโองการเรื่อง การศึกษา ของประเทศสยามในปี พ.ศ. 2453 แต่เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตเสียก่อนแผนการจึงได้ถูกระงับไป

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมิได้มีการประกาศกระแสพระบรมราชโองการดังกล่าว แต่ได้มีการวางประกาศกระแสพระบรมราชโองการเตรียมพร้อมไว้แล้วดังมีสาระสำคัญ ตอนหนึ่งว่า

... เพราะเหตุสมัยและความเปลี่ยนแปลงของประเทศบ้านเมืองได้เปลี่ยนมา ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องคิดบำรุงศิลปวิชาการทั้งปวงของเราให้เจริญขึ้นป้องกัน ไม่ให้เสื่อมทรามลงไป ด้วยอำนาจที่ของแข่งขันกับเขานั้น ความทุนบำรุง และป้องกันเช่นนี้ก็ได้แต่รับจัดการฝึกหัดสั่งสอนกันให้เกิดความรู้ความสามารถ ยิ่งยวดขึ้น จำเดิมแต่รัฐบาลได้เริ่มตั้งโรงเรียนมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็โดยที่ความประสงค์ในชั้นต้นต้องการให้คนเขารับราชการ ก่อนจึงทำให้เกิด ความเข้าใจผิดไปว่า การเล่าเรียนนั้นสำหรับแต่ผู้ที่รับราชการ ไม่ใช่ หน้าที่ของคนทั้งปวง ซึ่งต้องฝึกหัดตัวของตัวในวิชาความรู้ แล้วเมื่อได้ ขยายการเล่าเรียนให้แพร่หลายออกไปทั่วพระราชอาณาเขต จึงพากัน

หลงงงววยไปว่า การเล่าเรียนทั้งหลายต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะออก
ทุนรอนให้หมด ความเข้าใจผิดอันนี้เป็นเครื่องหน่วงความเจริญของบ้านเมือง
ให้เนิ่นช้า...

แต่คนที่ให้เป็นที่ของบิดามารดาและปู่ปกครองเด็กที่จะสั่งสอนและ
แสวงหาการเล่าเรียนให้แก่เด็กโดยสมควรแก่ถณานาญรูป และกำลังทรัพย์
ฝ่ายรัฐบาลก็จะได้วางรูปโครงการของการเล่าเรียนสำหรับชาติบ้านเมือง
ลงไว้ให้เป็นหลัก ทั้งที่เจ้าหน้าที่คือกระทรวงธรรมการจะได้ประกาศให้
ทราบทั่วกันเป็นลำดับต่อไป ความประสงค์จำนงหมายในการสั่งสอนเด็กหัด
กันนั้นในหนังสือต่อไปนี้

ให้เป็นผู้แสวงหาสืบวิชาเครื่องอบรมปัญญาความสามารถและความ
ประพฤติชอบให้ดำรงรักษาวงศ์ตระกูลของตนให้โออ้อมอารีแก่ตนเองให้มี
ความกลมเกลียวรวมทุกข์ร่วมสุขกัน ในระหว่างสามมีภรรยาให้มีความ
ซื่อตรงต่อกันในระหว่างเพื่อน ให้รู้จักระแหม่กระแหม่เจียมตัวให้มี
เมตตาจิตร์แก่ผู้อื่นทั้งปวง ให้ลูกหลานสืบทอดประเพณีอันเป็นประโยชน์
ส่วนรวมทั้งหมด ให้ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมาย เมื่อถึงคราวที่
จะต้องช่วยชาติบ้านเมืองให้มอญกายสวามิภักดิ์ด้วยกลาหาญ และจงรักภักดี
ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และมีความ
จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อยู่ทุกเมื่อ¹

จากร่างประกาศฉบับนี้ได้แสดงถึงเป้าหมายการจัดการศึกษาที่รัฐบาลวางไว้
ได้เปลี่ยนไปจากเดิม รัฐบาลต้องการให้ราษฎรตระหนักในหน้าที่ของตนที่จะต้อง

¹ กจ. ร.5 ศบ.4/41 ประกาศกระแสพระบรมราชโองการเรื่องการศึกษา
ของประเทศไทย (รายละเอียดกฎเกณฑ์ ก.)

แสวงหาความรู้ เพื่อช่วยกันสร้างความเจริญขึ้นในชาติเพื่อประโยชน์ในการแข่งขัน
ทางการค้ากับต่างประเทศ ขณะเดียวกันรัชกาลที่ 5 ก็ทรงต้องการสร้างอุดมการณ์
ทางการศึกษาโดยการเน้นฝึกสอนหน้าที่ที่พึงมีต่อครอบครัว ชาติพันธุ์ เพื่อนและ
คนของรัฐบาล เมื่อราษฎรใดตระหนักถึงหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันในระหว่างบุคคล
เหล่านี้ก็จะเป็นการสร้างความปึกแผ่นและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและที่สำคัญ
ที่สุดคือ พระมหากษัตริย์ไทยซึ่งราษฎรทั้งมวลต้องถวายความจงรักภักดีและระลึกใน
พระมหากรุณาธิคุณ¹ สำหรับการเตรียมแนวทางปฏิบัติในการสนองพระบรมราชโองการ
คือการให้ทุกโรงเรียนอัญเชิญกระแสดพระบรมราชโองการเข้ากรอมติดบูชาไว้ทุก
โรงเรียน และจะขยายแนวปฏิบัติให้แพร่หลายไปสู่บ้านเรือนราษฎร เมื่อถึง
วันเฉลิมพระชนมพรรษาทุกปี จะให้ทุก ๆ โรงเรียนทำพิธีถวายคำนับพระบรมรูป
และอ่านประกาศกระแสดพระบรมราชโองการเพื่อปลุกฝังความสามัคคีตของค
พระมหากษัตริย์² และในค่านหลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาที่กล่าวอ้างถึงพระมหากรุณาธิคุณ
ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างความเจริญขึ้นในชาติ เพื่อประโยชน์
ในการติดต่อกับต่างประเทศและในการแข่งขันทางการค้า³ อย่างไรก็ตาม
ร่างประกาศพระบรมราชโองการการเลาเรียนของสยามมิทันได้นำมาใช้ก็พอดี
รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคตเสียก่อน แม้ว่าจะไม่มีการประกาศใช้พระบรมราชโองการ

¹ กจ. ร.5 สป.4/41 ประกาศกระแสดพระบรมราชโองการเรื่อง
การศึกษาของประเทศไทย (รายละเอียดคุณภาพคนวก ๑)

² กจ. ร.5 สป.4/41 สำเนาคำกราบบังคมทูลของพระยาไพศาลถวาย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 28 กันยายน ร.ศ. 129
(พ.ศ. 2453)

³ วารุณี โอสการมย์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475

แต่ประกาศฉบับนี้ก็ได้เป็นหลักใหญ่ในส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการจัดการศึกษา ดังเช่น กระทรวงมหาดไทยซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาส่วนหัวเมืองก็ได้ดำเนินการไปแล้วในทันทีที่ได้รับมอบหมายโดยการตรวจตราให้เด็กหญิงและเด็กชายได้เล่าเรียน ส่วนกระทรวงนครบาลซึ่งได้รับมอบหมายการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในกรุงเทพฯ ได้วางแผนปฏิบัติไว้จะให้มีการบังคับเด็กอายุระหว่าง 8 - 14 ปี เข้าโรงเรียนโดยจะเริ่มในปี พ.ศ. 2454 สำหรับกระทรวงธรรมการจัดการศึกษาโดยยึดแนวทางประกาศพระบรมราชโองการเล่าเรียนของสยาม โดยการพยายามจัดการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้เด็กในวัยเรียนได้เข้ามารับการศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีของชาติ ขณะเดียวกันกระทรวงธรรมการในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ได้พยายามปรับหลักสูตรบรรจวิชาสี่พเพื่อให้เด็กได้ฝึกหัดสำหรับจะได้นำความรู้ไปสร้างฐานะของตนเอง และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ จะเห็นได้ว่าร่างประกาศพระบรมราชโองการของสยามได้เป็นหลักสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ จนกระทั่งได้มีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464

2. การประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา

ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 แม้รัฐบาลจะพยายามจัดการศึกษาเพื่อมุ่งความสำคัญในการเป็นพลเมืองดีให้กับประชาชนโดยการขยายการศึกษา มีแผนการเตรียมการศึกษาภาคบังคับโดยจะเริ่มก่อนในกรุงเทพฯ แต่ถึงสิ้นรัชกาลเสียก่อน ประชาชนยังไม่ยอมรับค่านิยมใหม่ของรัฐบาล เด็กนักเรียนที่เข้าเรียนมีความมุ่งหวังเข้ารับราชการ¹

¹ กจช. ร.5 ศ.1/103 รายงานการเล่าเรียนมณฑลจันทบุรี วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2453

จากการที่ไม่สามารถเปลี่ยนแนวความคิดและค่านิยมของราษฎรได้ ทำให้กระทรวง
ธรรมการต้องหันมาปรับปรุงการศึกษาอีกหลายครั้งในสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งในด้าน
การ เน้นการศึกษาในสายวิสามัญศึกษาเพื่อคนไทยได้เรียนรู้ในวิชาการทำมาหา
เลี้ยงชีพในโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ตลอดจนการพยายามจัดการศึกษาบังคับ
ทั้งนี้เพราะมีความวิตกกังวลว่าเด็กเป็นจำนวนมากไม่สนใจที่จะส่งเด็กในอุปการะ
ของตนเข้าเรียนหรือเรียนเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็ออก ทั้งนี้เพราะประชาชน
ไม่เห็นประโยชน์ของการศึกษาที่จะมีผลต่อการฝึกหัดอาชีพนอกจากการ เป็นเสมียน
เท่านั้น ความเข้าใจเช่นนี้จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินการจัดการศึกษาของ
รัฐบาล

การแสดงความคิดเห็นทางหนังสือพิมพ์ในรูปของบทความวิจารณ์สภาพ
ความเป็นไปของบ้านเมืองเป็นไปอย่างกว้างขวางเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ ประชาชนไทยขณะนั้นได้ให้ความสนใจใน
การอ่านและเขียนบทความต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง
การบริหารราชการของฝ่ายปกครอง ความรุนแรงทางความคิดทางการเมืองได้
เกิดขึ้นแก่คนไทย โดยเฉพาะการเผยแพร่ข่าวการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เป็นแบบสาธารณรัฐในประเทศจีน และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลง ปัญหา
เศรษฐกิจตกต่ำได้เกิดขึ้นตามมาในช่วง พ.ศ. 2460 - 2462 ประชาชนไม่พอใจ
รัฐบาล การวิพากษ์วิจารณ์พระบรมราโชบายและนโยบายของรัฐบาลได้ปรากฏอยู่ใน
หนังสือพิมพ์อย่างรุนแรง ซึ่งอาจนำความยุ่งยากมาสู่รัฐบาลได้ การวิพากษ์
วิจารณ์รัฐบาลของหนังสือพิมพ์ไม่ได้ลดความรุนแรงลงเลยตลอดรัชกาลที่ 6 ในวันที่
1 กรกฎาคม ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455) ในการประชุมเสนาบดีสมเด็จเจ้าฟ้า
กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถที่ประชุมในปัญหา เรื่องอิทธิพลของหนังสือพิมพ์โดยได้
กล่าวว่าคนไทยพากันเชื่อหนังสือพิมพ์ ความเชื่อในหนังสือพิมพ์มีมากกว่าเชื่อรัฐบาล

เสียอีกอันเป็นเหตุให้รัฐบาลไม่ได้รับความร่วมมือจากคนไทย เป็นเหตุให้ราชการ
 ขุ่นเคือง¹ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเห็นว่า รัฐบาลไม่ควรจะปิดบังนโยบาย
 ของรัฐบาล แต่ควรที่จะไต่ถามอธิบายให้ราษฎรได้ทราบถึงความต้องการของรัฐ
 นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศประชานาถได้ทรงเสนอให้รัฐบาลใช้
 หนังสือพิมพ์เพื่อตอบโต้และเพื่อการอธิบายนโยบายของรัฐบาลแก่ประชาชน ซึ่งรัฐบาล
 ก็ได้ดำเนินการตามข้อเสนอด้วยการซื้อหนังสือพิมพ์ "ไทย" จากเอกชนซึ่งไม่สามารถ
 ดำเนินกิจการได้มาเป็นของรัฐบาล นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายลดความรุนแรง
 ในการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ด้วยการจ่ายเงินส่วนหนึ่งเป็นเงินอุดหนุนหนังสือพิมพ์
 (ดังรายละเอียดที่กล่าวแล้วในบทที่ 1) แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์
 รัฐบาลของหนังสือพิมพ์ลดความรุนแรงลง ตรงกันข้ามเมื่อรัชกาลที่ 6 ทรงมีน้ำพระทัย
 ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์กลับใช้เสรีภาพอย่างเกินขอบเขตโดยได้กระทำ
 การวิจารณ์พากพิงไปถึงสถาบันต่าง ๆ นับตั้งแต่สถาบันสงฆ์² สถาบันพระมหากษัตริย์
 ตลอดจนถึงการกล่าววิจารณ์บุคคลอันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล การกล่าว
 วิจารณ์พระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 6 นับว่ารุนแรงมาก เช่นมีผู้ใช้นามปากกาว่า
 "สันคอน" เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ โจมตีการซื้อเรือรบ
 ของราชนาวีสมาคมว่า เรือรบเพียงลำเดียวจะป้องกันประเทศได้อย่างไร นอกจากนี้

¹ กจข. ร.6 บ. 13/3 รายงานการประชุมเสนาบดี วันที่ 1 กรกฎาคม
 ร.ศ. 131 เรื่องหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล (รายละเอียดดูที่ภาคผนวก ง.)

² หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ได้กล่าวเท็จในเรื่องว่า มหาเถรสมาคมตกลงให้
 พระภิกษุช่วยเสียเงินรัชชูปการอย่างพลเรือน (รายละเอียดดูในบทที่ 1 หน้า 38)

ยังกล่าวพาดพิงถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "...ถ้าจะคิดหาเรือพระที่นั่งถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ควรไปหาเรือที่เป็นยอทอดอย่างสบายเสียทีเดียวจะดีกว่านั้น"¹

การกล่าววิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของหนังสือพิมพ์เป็นไปแบบรุนแรง ดังที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถา ไคทรงมีลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...เห็นควยเกล้าว่า คนบางจำพวกบัดนี้กำเริบเหลือประมาณ เช่น ในหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ ทั้งนี้ ถึงกับมีอาจออกพระนามและพูดในสิ่งที่เป็นกิจส่วนพระองค์ พูดออกมาตรง ๆ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมีเลย ถ้าไม่หาทางผ่อนและบายเบี่ยงเสียบ้างแล้ว เห็นควยเกล้าควยกระหม่อมว่า ชาตินี้ไทยเห็นจะไม่พ้นจากต้องเป็นข้าฝรั่งเป็นแน่นอน...²

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้รัฐบาลคิดหาทางหากฎหมายที่จะนำมาใช้ควบคุมหนังสือพิมพ์โดยเฉพาะการกล่าวละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลซึ่ง รัชกาลที่ 6 ไม่ทรงเห็นชอบด้วย แต่ในทัศนะของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนั้นได้แสดงความคิดเห็นว่า การที่หนังสือพิมพ์กล้าที่จะทำการวิพากษ์วิจารณ์

¹กรรภิรมย์ สุวรรณานันท์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย (อ้างอิงจาก หอวชิราวุธานุสรณ์ แผ่นที่ ว 01176/บ 3 สำเนาฉบับบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ประโยชน์ของเรือรบต่าง ๆ") หน้า 223

²กษ. ร.6 สบ.1 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถา กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2460

เจ้าหน้าที่อย่างรุนแรงตลอดถึงการวิจารณ์องค์พระมหากษัตริย์ท่านเห็นว่า "โซว
 ราษฎรพวกนี้จะถูกกฎหมายคือเมื่อไรความถูกกฎหมายของเขาก็ฉกฉวยแทนหมดความ ผู้ที่
 ถูกกฎหมายโดยมิต้องศึกษาเล่าเรียน... หมอความเหล่านี้เต็มไปด้วยกิเลสและเป็นแค
 อวดรู้ในเชิงกฎหมายเท่านั้น¹ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่าการกระทำของ
 หนังสือพิมพ์ในการกล่าววิจารณ์รัฐบาลนั้นไม่ได้เกิดจากความรู้พอในกฎหมาย แต่
 เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองโดยเฉพาะอารยธรรมตะวันตกที่จะมีผลต่อ
 ประชาชน หนังสือพิมพ์และภาพยนตร์ซึ่งเปรียบเสมือนโรงเรียนของราษฎรที่รัฐบาล
 จะปฏิเสธมิได้ความที่ทั้งคุณและโทษ อาจจะชักจูงคนกลุ่มน้อยที่มีความรู้บางส่วนให้เกิด
 ความไม่พอใจรัฐบาลได้ง่าย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองไทย เช่น
 การยกเลิกระบบทาส และการเลิกใช้จารีตนครบาลหันมาใช้กฎหมาย และวิธีการ
 สมัยใหม่ในการพิจารณาความ ซึ่งเดิมนั้นราษฎรต้องมีสังกัดมีเจ้าขุนมูลนายปกครอง
 แต่เมื่อมีการปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก และใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครอง
 ราษฎร ไม่ต้องมีเจ้าขุนมูลนาย เพียงแต่อยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองท้องถิ่น
 ตามกฎหมายเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลให้ราษฎรมีอิสระภาพมากขึ้น
 ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่พอใจราษฎร ก็โทษรัฐบาลซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงเป็นประธานรับผิดชอบโดยตรง แต่เดิมนั้นถ้าหากรราษฎรจะเกิดความไม่พอใจ
 ก็สามารถโทษเจ้าขุนมูลนายของตนได้ผลแห่งการเปลี่ยนแปลงฐานะของราษฎรทำให้
 ราษฎรรู้สึกว่าจำเป็นจะต้องเคารพต่อกฎหมายเท่านั้น แต่ไม่จำเป็นต้องยำเกรงต่อ
 ผู้รักษากฎหมาย² ปัญหาเหล่านี้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่าเกิดจากการที่ราษฎร

¹ กจช. ร.6 ศ.10/42 แผนการศึกษาสำหรับชาติ (National Education)

² ก.

ติดตามการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองไม่ทัน ซึ่งถ้าปล่อยเหตุการณ์เหล่านี้ไว้นานไป
คนส่วนน้อยที่โคเลาเรียนตามโรงเรียน หรือโคเรียนจากหนังสือพิมพ์เกิดความไม่
พอใจรัฐบาลก็อาจชักนำให้คนส่วนมากที่ปราศจากการศึกษาให้คล้อยตามไปได้อย่าง

ดังนั้นการที่หนังสือพิมพ์โควิพากษ์วิจารณ์แนวนโยบายการบริหารประเทศ
ของรัชกาลที่ 6 อย่างรุนแรงเช่นนี้ ทำให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นความจำเป็น
ที่จะต้องจัดการศึกษาให้กับประชาชนให้ทั่วถึงมากกว่าการควบคุมเสรีภาพของหนังสือพิมพ์
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีต้องการให้ราษฎรรู้จักเลือกรับฟังความคิดเห็นและความรู้
จากหนังสือพิมพ์ด้วยตนเอง แต่ราษฎรจะปฏิบัติใดต่อเมื่อราษฎรทั้งหลายนั้นมีการศึกษา
คือพอที่จะรู้จักพิจารณาแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
ไม่ต้องการปิดกั้นเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ท่านมีความเห็นว่าหนังสือพิมพ์สามารถจะ
ช่วยให้ความจริงเกี่ยวกับความเป็นไปของสังคมไทย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
ได้กล่าวยกย่องเสรีภาพไว้ในงานเขียนของท่านตอนหนึ่งว่า

ท่านกล่าวว่าเสรีภาพหนังสือพิมพ์
ว่าอยู่ได้โดยอาศัยพยายาม

คนความจริงชักพอกบอกความจริง
ความล้มโลกเรารู้เพราะอะไร
พบความจริงยังมีเสรีแถลง
ณ คังแห่งอภิปรายในไม่ช้า
ทั้งคดีสังคมเศรษฐกิจ
ความก้าวหน้าคือองศาที่คลาไคล
เสรีภาพหนังสือพิมพ์และการพูด
เกลากโกลนกล่อม คล่อมให้ไม่ประวิง

กับการพูดเอื้ออ้อมไม่ล่าตาม
คำ เน้นความสัตย์จริงทุกสิ่งไป
อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาจะทำไหน
ก็เพราะโคเสรีที่คนคว่ำ
โคแจ่มแจ้งจริงใจไปทั่วหล้า
มอนตอกมาอนุเท็จเสรีจันไป
โคปลกปลิดไผ่นาเลื่อมใส
คืนเขาไปสู่วิวัฒนควยสัตย์จริง
หน้าที่พูดทำให้โคทุกสิ่ง
จึงเหมือนมิ่งขวัญมนุษย์รู้ความรู้¹

¹จินตาคีรี เทียมเดช วิเคราะห์บทหรือกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
(อ้างอิงมาจาก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี "เสรีภาพแห่งการพูดและหนังสือพิมพ์"
ประมวลวัน หน้า 5) หน้า 280

แนวความคิดจะจัดการศึกษาภาคบังคับของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยและหนังสือพิมพ์ภาษาไทยบางฉบับใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการสอนลัทธิการเมืองในโรงเรียนจีน เพื่อรวมกลุ่มความเป็นจีน โดยการแทรกการสอนเกี่ยวกับการปฏิวัติจีน การเคลื่อนไหวของชาวจีนในประเทศไทยนิคมพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 ที่ทรงต้องการปลูกใจคนไทยไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด ให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ทรงชี้แจงให้ทุกคนได้ตระหนักถึงภัยจากการนำลัทธิการเมืองใด ๆ มาใช้กับชาติไทยแทนระบอบราชาธิปไตย ซึ่งแนวนโยบายของรัชกาลที่ 6 นี้ หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ได้ตอบโต้โดยกล่าวว่า "ไทยระวางไม่เป็นเรื่อง"¹ หนังสือพิมพ์ได้ยอมลดละที่จะเข้าแทรกแซงในเรื่องการนำเอาลัทธิการเมืองเข้าเผยแพร่ในโรงเรียนจีน เนื่องจากรัฐบาลยังไม่เคยประกาศใช้โครงการศึกษาเต็มรูป ทำให้รัฐบาลไม่มีอำนาจเต็มในการควบคุมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยเอกชน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนจึงสร้างปัญหาต่อความมั่นคงของชาติ เมื่อมีปัญหายุ่งเกี่ยวกับกฎนำลัทธิการเมืองเข้ามาเผยแพร่ในโรงเรียนเช่นนี้ จึงทำให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีความมั่นใจที่จะกราบบังคมทูลขอพระบรมราชวินิจฉัยเรื่องบังคับการศึกษา เพราะการไม่รู้นักหนังสือไทยทำให้คนไทยเหล่านี้ (คนไทยเชื้อชาติต่าง ๆ) ไม่ตระหนักในความเป็นไทยจึงมีผลให้ปกครองยาก ถ้ารัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาก็จะมีผลให้โรงเรียนราษฎรทั้งหลายต้องปฏิบัติตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนจีนและโรงเรียนชาวไทยอิสลามจะต้องสอนภาษาไทยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง และสอนวิชาต่าง ๆ เป็นภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียน

¹แนงน้อย คัคคิรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบ

ซึ่งเคื่อนั้นรัฐบาลไม่มีกฎหมายเข้าควบคุมหลักสูตรของโรงเรียนเหล่านี้ จึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนเอกชนใช้โรงเรียนเป็นแหล่งสอนลัทธิการเมือง เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแล้ว ถ้าโรงเรียนที่รับเด็กในเกณฑ์บังคับไม่ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงแล้ว เด็กที่จบจากโรงเรียนเหล่านี้จะไม่ได้รับประกาศนียบัตรประถมศึกษา เมื่อบังคับให้โรงเรียนจีนและโรงเรียนชาวไทยอิสลามเรียนภาษาไทยได้แล้วก็จะทำให้เด็กเหล่านี้เข้ากับคนไทยได้ง่ายขึ้นจะทำให้เกิดความเข้าใจดีต่อกัน ทำให้เกิดความผสมกลมกลืนชาติเป็นคนไทยได้ง่ายขึ้นโดยอาศัยโรงเรียนเป็นที่ปลูกฝังความรักชาติ

นอกจากการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ต่อสภาพบ้านเมืองอย่างรุนแรงจนเป็นสาเหตุให้กระทรวงธรรมการตัดสินใจประกาศจัดการศึกษาเพื่อยกระดับความรู้ของประชาชนดังกล่าวแล้ว การแสดงความคิดเห็นการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ต่อการจัดการศึกษาของกระทรวงธรรมการบางกรณีก็เป็นการสนับสนุนโครงการของกระทรวงธรรมการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากต่อการสร้างความมั่นใจในการดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนให้กระทรวงธรรมการออกกฎหมายบังคับผู้ปกครองให้ส่งเด็กเข้าโรงเรียนของหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ โครงการนี้กระทรวงธรรมการก็พยายามหาทางดำเนินการอยู่ การสนับสนุนของหนังสือพิมพ์ทำให้กระทรวงธรรมการมั่นใจว่าจะไม่เป็นการขัดกับความประสงค์ของราษฎร

อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนโครงการศึกษาภาคบังคับดังกล่าวได้เคยปรากฏเป็นข้อเรียกร้องในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น จีนโนสยามวารศัพท์ สยามลักชี และหนังสือพิมพ์ไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2458 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 ข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ก็เห็นด้วยถึงกับวางจุดมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจนในโครงการศึกษาภาคบังคับโดยกำหนดให้ผู้ปกครองต้องส่งเด็กภายในปกครองเข้ารับการศึกษ แต่ขอเสนอของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ใ้รับการคัดค้านจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ โครงการจึงต้องชะงักไป แต่แนวความคิดของท่านก็ได้สืบทอด

มายังเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการคนต่อมา หนังสือพิมพ์
ยังคงให้การสนับสนุนการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ ด้วยการบังคับการศึกษาเพราะประชาชน
โหมนิยมการศึกษา การเสนอแนะของหนังสือพิมพ์น่าจะมีผลผลักดันให้เจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์มนตรีตัดสินใจดำเนินการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา เพราะการ
สนับสนุนของหนังสือพิมพ์ย่อมมีอิทธิพลที่จะชักจูงให้ราษฎรคล้อยตามได้ง่าย เจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์มนตรีท่านก็เข้าใจถึงอิทธิพลหนังสือพิมพ์ ดังจะเห็นได้จากท่านเองก็ได้ใช้
สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์และนิเทศสารในการเรียกร้องปรับปรุงการศึกษาจนประสบ
ผลสำเร็จเช่นกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้นำร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นทูลเกล้า
ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระบรมราชานุญาต
ให้ประกาศเป็นกฎหมายได้เรียกว่า พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดย
บังคับผู้ปกครองต้องส่งบุตรหลานซึ่งมีอายุ 7 - 12 ปี เข้าศึกษาในโรงเรียนโดยมีผล
ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ได้แบ่ง
การศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้สามัญซึ่งทุกคนควรจะเรียนรู้มากหรือน้อย
ตามควรแก่อัธภาพ เช่น วิชาเลข วิชาหนังสือ และจรรยา เป็นต้น
2. วิสามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้พิเศษซึ่งบุคคลพึงเลือกเรียนเฉพาะสิ่ง
เฉพาะอย่างตามควรแก่อัธภาพ เช่น วิชาแพทย์ วิชาครู วิชาพาณิชย์ วิชาช่าง
ต่าง ๆ เป็นต้น

ประเภทของการศึกษานี้ยังได้กำหนดฐานะของผู้เรียนเป็น 2 ภาค คือ

1. ภาคการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ ซึ่งเรียกว่าประถมศึกษา ได้แก่
ความรู้ทั้งฝ่ายสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา ซึ่งราษฎรควรมีความรู้เป็นพื้นไว้ทุกคน
เพื่อให้รู้จักถนัดชอบชั่วดีที่จำเป็นจะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน และจำเป็นสำหรับคนไทย

2. ภาคการศึกษาพิเศษ ซึ่งเรียกว่า มัธยมศึกษา มีทั้งสายสามัญและวิสามัญอันเป็นความรู้ที่สูงกว่าระดับประถมศึกษา ไม่บังคับต้องเรียนทุกคน ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์และสติปัญญาของผู้เรียนเพื่อให้เหมาะสมกับอัธภาพของคน

การแบ่งชั้นการศึกษาในระดับประถม

การศึกษาในระดับประถมเป็นการศึกษาภาคบังคับ แบ่งเป็น ประถมสามัญ 3 ปี และประถมวิสามัญอีก 2 ปี รวมเป็น 5 ปี นักเรียนชายจะต้องเรียนทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาจึงจะจบการศึกษาภาคบังคับ ส่วนนักเรียนหญิงเมื่อจบชั้นประถมปีที่ 3 แล้ว ก็อาจเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมวิสามัญศึกษาชั้นต่ำ เพื่อเรียนวิชาที่เหมาะสมกับเพศ

ประเภทของโรงเรียน มีดังนี้

1. โรงเรียนรัฐบาล ได้แก่ โรงเรียนซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดและดำเนินงาน
 2. โรงเรียนกระทรวง ได้แก่ โรงเรียนซึ่งกระทรวงอื่น ๆ นอกจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดและดำเนินงาน
 3. โรงเรียนประชาบาล ได้แก่ โรงเรียนซึ่งตั้งขึ้นโดยประชาชนในท้องถิ่นนั้น หรือเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นตั้งขึ้น และจัดสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา
 4. โรงเรียนราษฎร์ ได้แก่ โรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
- พ.ศ. 2461¹

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลศึกษาพิเศษภาค 1 โครงการศึกษา

3. การเสนอตั้งโรงเรียน

การวิพากษ์วิจารณ์และการเสนอแนะการจัดการศึกษาของหนังสือพิมพ์เป็นประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการมาก ในการจะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการศึกษาของไทยให้มีสภาพที่ดีขึ้นมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2418 แล้ว เพราะหนังสือพิมพ์เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลกันแล้วจากการที่ผู้นำของรัฐบาลคือทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีส่วนร่วมในกิจกรรมหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นเหมือนกระจกส่องความต้องการของสังคม ทำให้ทราบความต้องการของประชาชน การเสนอแนะของหนังสือพิมพ์บางครั้งก็ตรงกันนโยบายของรัฐบาลที่จะจัดวางโครงการต่าง ๆ อยู่แล้ว จึงทำให้ขอเสนอแนะและขอวิพากษ์วิจารณ์เพื่อการปรับปรุงการศึกษาของรัฐบาลเป็นจริงขึ้นมา เช่น การเสนอตั้งโรงเรียนของหนังสือพิมพ์ครุโณวาท ใน พ.ศ. 2418 ได้มีผู้เขียนบทความเรื่อง "ความเจริญ" ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวโดยการเรียกร้องรัฐบาลครุโณวาทเชื่อว่าการพัฒนาบ้านเมืองจะได้ผลถ้าคนในประเทศมีความรู้ รัฐบาลในขณะนั้นอาจจะมีความเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอของหนังสือพิมพ์ครุโณวาทแต่รัฐบาลก็ไม่มี ความประสงค์จะสร้างโรงเรียน ทั้งนี้อาจจะเนื่องด้วยเหตุผล ไม่พร้อมในด้านบุคลากร และการขาดแคลนงบประมาณที่จะใช้ในการลงทุนทางการศึกษา ดังนั้น รัฐบาลจึงสนับสนุนการศึกษาของราษฎรด้วยการส่งเสริมโรงเรียนวัด โดยการตั้งเงินก้อนให้แก่พระภิกษุ และฆราวาสที่เป็นครูสอน การเรียกร้องของหนังสือพิมพ์ให้รัฐบาลจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรเป็นที่สนใจของรัฐบาลมาก เพราะปรากฏว่าต่อมาในปีเดียวกันนั้นรัฐบาลก็ออกหมายประกาศส่งเสริมการจัดการศึกษาให้กับ

¹"ความเจริญ" ครุโณวาท 2 : 71 มิถุนายน 2418 (ไมโครฟิล์ม)

พระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะพระราชทานอัฐโสฬส แก่เด็กนั้นทุกวันอุโบสถ แลพระสงฆ์เป็นอาจารย์จะพระราชทานเงินเดือน เดือนละ 6 บาท กำหนดหกเดือนจะโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์เป็นแม่กองแลข้าราชการซึ่งรู้หนังสือเป็นเจ้าพนักงานประชุมกันไล้หนังสือครั้งหนึ่งทุกพระอารามใดเมื่อนำ แนนอนถูกของตามแบบฉบับจะพระราชทานรางวัลแก่อาจารย์แลตัวเด็กนั้น ตามสมควร¹

ตามประกาศของรัฐบาลให้มีการสอนหนังสือตามพระอารามนั้น รัฐบาล เพียงแต่ส่งเสริมความการพระราชทานเงินเดือนให้กับพระภิกษุและผู้มีความรู้ด้านเขียน ภาษาไทยที่จะสอนเด็ก รัฐบาลยังมีคตินโยบายเข้าจัดการศึกษาให้เป็นระบบสมัยใหม่ การศึกษาตามประกาศในปี พ.ศ. 2418 จึงยังคงเป็นการเรียนการสอนแบบโบราณ ดังนั้นแม้รัฐบาลจะมีเจตนาที่จะส่งเสริมการศึกษาของทวยราษฎร์ขณะนั้นก็ตาม แต่อาจจะเพราะความไม่พร้อมของรัฐบาลหรืออาจจะเนื่องด้วยขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถทางการศึกษา ดังนั้นจึงไม่ปรากฏมีการจัดการสอนในวัดต่าง ๆ ไม่มีการพระราชทานแบบเรียนหลวง และการสอบไล่ทั่วๆไปจะจัดให้ทุกหกเดือนก็ไม่มี² จึงนับว่าเป็นความล้มเหลวของการประกาศ "จะให้ให้อาจารย์สอนหนังสือไทยแลสอน เลขทุก ๆ พระอาราม" ดังโลกกล่าวมาแล้วข้างตน

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์ นโยบายการจัดการศึกษาของเด็กไทยในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 76 - 77 (อ้างอิงจากราชกิจจานุเบกษา เล่ม 2 จ.ศ. 1237 หน้า 111) (รายละเอียดของประกาศศกาศคณนวก จ)

² วุฒิชัย มูลศิลป์ นโยบายการจัดการศึกษาของเด็กไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 75 - 78

4. การวางระเบียบความประพฤติระหว่างครูชายหญิงและนักเรียน

ความหวั่นวิตกในเรื่องการจัดศึกษาของหนังสือพิมพ์และผู้นักครองนักเรียน ทำให้มีการวิจารณ์มาก กระทรวงธรรมการได้นำปัญหานี้มาพิจารณาและได้ชี้แจง โดยการยกตัวอย่างประเทศสกอตแลนด์ และสหรัฐอเมริกาที่จัดการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพราะรัฐบาลของประเทศทั้งสองเห็นว่าจะเป็นการประหยัดงบประมาณยอลง กระทรวงธรรมการได้แถลงให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการจัดการศึกษาแบบสหศึกษาค้างนี้ คือ

ผลดี

1. การศึกษาอบรมเกี่ยวเนื่องกับครอบครัว เป็นการแบ่งเบาภาระบิดามารดา ในการอบรมสั่งสอนบุตร การอบรมสั่งสอนจึงควรสอนทั้งเด็กหญิงและเด็กชายรวมกัน เหมือนการสอนในยานซึ่งจะดูเป็นธรรมชาติมากกว่าการแยกสอน

2. การที่เด็กหญิงและเด็กชายเรียนด้วยกันจะทำให้เด็กชายรู้จักระมัดระวัง ภิรยาของตนในเวลาที่ผู้หญิงอยู่ด้วย และยังเป็นการชวนให้เด็กได้มีมานะแข่งขัน สร้างสรรค์ความคิดความหา (Initiation)

3. ในเรื่องที่ยูปลกรองเป็นห่วงคือปัญหาเรื่องเพศนั้น ผู้ที่สนับสนุนการจัด สหศึกษาให้เหตุผลว่า ควดยเหตุที่เด็กคุ้นเคยใกล้ชิดกันมาแต่เด็กจะเจนกันยอม ระวังเสียซึ่งความผิดในระหว่างเพศชายหญิง เมื่อเข้าใกล้กันก็ไม่ค่อยรู้สึกมีอะไร แปรปลกประหลาดนัก

4. การจัดสหศึกษาย่อมมีผลให้มีครูชายและหญิงปนกันในห้องเรียนเดียวกัน เพราะบางวิชาผู้หญิงสอนได้ดีและเร็วกว่าผู้ชาย บางวิชาครูชายสอนได้ดีและเร็วกว่า ผู้หญิง เมื่อโรงเรียนมีครูปนกันย่อมเป็นผลให้โรงเรียนสามารถแบ่งงานได้เหมาะสม ทำให้เกิดความประหยัดในการใช้จ่ายไ้มาก

ผลเสีย

1. เด็กหญิงและเด็กชาย เมื่อแรกเริ่มเด็กหญิงเจริญเร็วกว่าเด็กชาย แต่พจนจากแรกเริ่มแล้วเด็กหญิงก็มักไม่แข็งแรงเหมือนเด็กชายทั้งส่วนร่างกายและใจ ดังนั้นการให้เรียนรวมกันจึงได้ผลตามปรารถนา และหน้าที่ความต่องานของหญิงชาย ผิดกัน โดยผู้หญิงจะต้องเป็นแม่เรือน ผู้ชายจะต้องเป็นผู้รกรากแรงงานนอกบ้าน เมื่อหน้าที่ต่างกัน ดังนั้นวิชาและการอบรมสำหรับเด็กหญิงและเด็กชายจึงจะเหมือนกัน ไม่ได้

2. ครูใหญ่ในโรงเรียนสหศึกษามักเป็นชาย แต่เด็กหญิงอายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไปถึง 16 ปีอยู่ในเขต ที่ต้องการความปกครองของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นหญิงด้วยกัน แม้จะมีครูสอนเป็นหญิงด้วยกันก็ไม่มีอำนาจความรับผิดชอบสัทธิวิชาใดเท่าครูใหญ่ ถ้าครูใหญ่ เป็นชายยอมทำการไม่ถนัดและมักบกพร่องในส่วนนี้

สำหรับการจัดการศึกษาในขณะนั้นกระทรวงธรรมการได้เอาแบบอย่างการจัดการประถมศึกษาของสหรัฐอเมริกามาใช้โดยถือว่าเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา ทั้งชายและหญิงซึ่งมีอายุระหว่าง 7 - 12 ปีไม่ควรมีความแตกต่างกันทั้งความคิดและความรู้สึก ดังนั้นการให้เด็กชายและเด็กหญิงเรียนปนกันในระดับประถมจึงเป็นการ ปราศจากโทษ สำหรับด้านมัธยมศึกษาเด็กอายุพ้น 12 ปีขึ้นไปความแตกต่างในระหว่าง เพศหญิงกับชายได้ปรากฏขึ้นเป็นสำคัญ ทั้งรูปร่างและความคิดความรู้สึกและความ ต่องานก็ต่างกันมาก ผู้คนโดยมากจึงคัดค้านการจัดสหศึกษาด้วยเห็นว่าวิชาที่เรียน ควรจะต่างกัน หลักสูตรควรจะต่างกันโดยเด็กหญิงต้องเรียนการเรือน ส่วนเด็กชาย ต้องเรียนหนังสือ เลข และวิทยาศาสตร์ให้มาก

ในความเห็นของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนั้นต้องการให้การศึกษาเป็นการ ศึกษาสำหรับชาติ ดังนั้นการจะแยกจัดเป็นโรงเรียนชายและหญิง จึงไม่อาจจะจัด ได้ด้วยดีซึกในเรื่องทุนทรัพย์ ดังนั้นไม่มีทางเลือกที่จะต้องให้เด็กชายและหญิงเรียน รวมกัน การที่จะคอยจัดที่ละอย่างย่อมทำไม่ได้ และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้ระหว่างเพศ

นี้อาจเกิดขึ้นได้อันอาจก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ กระทรวงธรรมการ จึงได้ออกประกาศในเรื่องความประพฤติระหว่างครูชายและหญิงกับนักเรียนว่า กระทรวงธรรมการรังเกียจและห้ามความประพฤติผิดประเวณีในระหว่างข้าราชการ ชายหญิง หรือครูกับนักเรียน ยกเว้นผู้ที่เป็นโสเภณีซึ่งต่างตั้งใจเลี้ยงดูกันในฐานะสามีภริยาตามประเพณี¹ กระทรวงธรรมการได้ให้ความระมัดระวังในเรื่องปัญหา การเสกศึกษามากเพราะหนังสือพิมพ์ได้หักทวงเกรงปัญหานี้มาตั้งแต่แรก ดังนั้นใน พ.ศ. 2465 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกขอมติห้ามครูชายมีความสัมพันธ์ในทาง ชู้สาวกับนักเรียนหญิง หากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก

5. การบรรจุกรรณมทางจริยธรรมในหลักสูตร

ตั้งแต่ครั้งเจ้าพระยาพระเสด็จฯ เสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นต้นมา กระทรวงธรรมการได้พยายามเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่เพื่อความทันสมัยและเพื่อ ปรับการศึกษาให้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง กระทรวงธรรมการได้ กำหนดหลักสูตรตามชั้นการศึกษาไว้เป็นแบบแผนในการจัดตั้งโรงเรียนทั่วพระราชอาณาจักร ทั้งในระดับประถมและมัธยม การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาที่สำคัญคือ การลด ความสำคัญการศึกษาวิชาพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาใหม่ได้ให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาเพียงในฐานะเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจราษฎรให้ยึดมั่นในหลักแห่งธรรม จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไปมีผลให้การตีความหมายเกี่ยวกับศาสนาต่างไปจากเดิม พุทธศาสนามีได้เป็นองค์กร นำของอาณาจักรตามความเชื่อของสังคมแบบเก่า ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่บรรจุใน หลักสูตรการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงใหม่ เป็นการสร้างความผูกพันทางจิตใจให้นักเรียน

¹ กษ. ศธ. 2/162 เรื่องความประพฤติระหว่างครูชายและหญิงกับนักเรียน

มีต่อศาสนา แต่ในการที่ความพุทธศาสนาที่สอนในโรงเรียนเป็นแต่เพียงสอนให้
นักเรียนกระทำแต่ความดีเท่านั้น พุทธศาสนาจึงเป็นวิชาที่ยากในการปฏิบัติและ
กระทรวงธรรมการก็ให้ความสำคัญรองลงมาจากกฎหมาย และสถาบันพระมหากษัตริย์¹
ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาใหม่จึงบรรจุวิชาพุทธศาสนาไว้น้อยมากเมื่อเทียบกับวิชาการ
สมัยใหม่ การให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาเพียงเล็กน้อยในการอบรมสั่งสอนนักเรียน
ของกระทรวงธรรมการสร้างความไม่พอใจต่อหนังสือพิมพ์มาก หนังสือพิมพ์บางกอก
การเมืองเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในขณะนั้นที่ได้แสดงความคัดค้านแนวความคิดในการ
จัดหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือพิมพ์เห็นว่าการสอนพุทธศาสนา
โดยเฉพาะในหลักสูตรประถมศึกษาไม่เพียงพอที่จะใช้ฝึกอบรมเด็ก ๆ และไม่เพียงพอ
ที่จะใช้เปลี่ยนนิสัยเด็กได้ หนังสือพิมพ์เห็นว่าการอบรมทางพุทธศาสนาจะช่วยให้
บ้านเมืองเจริญขึ้น ราษฎรจะปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองมากขึ้น เนื่องจากศาสนา
อบรมให้คนมีจริยชาติ หนังสือพิมพ์เห็นพ้องกันในเรื่องความร่วงโรยของบ้านเมือง
ในขณะนั้น ราษฎรก็ไร้ศีลธรรมซึ่งหนังสือพิมพ์ได้กล่าวโทษที่หลักสูตรการศึกษาจะละเลย
การอบรมทางพุทธศาสนาอย่างจริงจัง การมุ่งมั่นแต่จะสอนเรื่องธรรมจริยชาติเน้น
ความเป็นชาติและพลเมืองก็โดยละเลยการศึกษา พระพุทธศาสนาในทัศนะของ
หนังสือพิมพ์เห็นว่า อาจนำความยุ่งยากสู่บ้านเมืองได้ ยกตัวอย่างประเทศฝรั่งเศส
ที่เกิดการปฏิวัติใหญ่ทำลายราชวงศ์บูร์บงนั้น หนังสือพิมพ์เชื่อว่าเนื่องมาจากรัฐบาล
ละเลยการอบรมทางธรรมแก่ราษฎร ราษฎรจึงขาดคุณธรรม ขาดระเบียบ จิตใจ
จึงโหดเหี้ยมพร้อมกระทำการผิด ๆ ต่าง ๆ หนังสือพิมพ์บางกอกการเมืองชี้ให้รัฐบาล
เห็นตัวอย่างโรงเรียนฝรั่งที่ตั้งในประเทศไทย เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียน

¹ แง่น้อย ติพิชิตานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หน้า 298

คริสต์เคียนวิทยาลัย โรงเรียนเหล่านี้มักเข้มข้นสอนในทางศาสนา ในบทความ "ศาสนากับโรงเรียน" ของหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง ได้เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการหาทางให้สอนนักเรียนมีใจศรัทธาอันแน่วแน่ในทางพระศาสนาด้วยใจ และจะต้องหาโอกาสให้นักเรียนได้เข้าวัดเข้าโบสถ์นมัสการพระและทำการติดต่อกับพระเจ้าพระสงฆ์ ไม่ควรให้เป็นเพียงเอาหลักสูตรการศึกษาสำหรับสอบไล่เท่านั้น¹

คงจะเนื่องด้วยการวิพากษ์วิจารณ์อย่างจริงจังของหนังสือพิมพ์ ประกอบกับสภาพเสื่อมโทรมทางสังคมอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 การเรียกร้องให้ปรับปรุงแก้ไขสังคมของหนังสือพิมพ์ด้วยการเพิ่มหลักสูตรด้านจริยธรรมจึงมีมาก แต่การเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักสูตรเป็นโครงการใหญ่ซึ่งมีอาจกระทำไครวดเร็ว อย่างไรก็ตามภายหลังจากนี้ กระทรวงธรรมการได้มีการพิจารณาเรื่องการศึกษาโดยแก้ไขหลักสูตรใหม่ด้วยการระบุให้เด็กเรียนชั้นมัธยมตอนปลายต้องเรียนจริยธรรม และต้องฟังเทศน์ สำหรับนักเรียนในระดับชั้นต่ำกว่ามัธยมตอนปลาย กระทรวงธรรมการกำหนดให้โรงเรียนบังคับพระภิกษุมาให้การอบรมจริยธรรมแก่นักเรียนเท่านั้น แต่ถ้านักเรียนจะไปฟังเทศน์ด้วยก็ไม่ขัดข้อง การแก้ไขเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกระทรวงธรรมการได้ให้เหตุผลการเปลี่ยนแปลงว่า

ด้วยกระทรวงธรรมการเห็นว่า การอบรมสั่งสอนจริยธรรมสำหรับนักเรียนส่วนมาก ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนย่อมต้องอาศัยหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา แม้กาย ๆ เพียงลึกลับปฏิบัติเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมจึงจะเป็นผลดียิ่งขึ้นได้ การอบรมจรรยาโดยหลักศาสนานั้น บรรดาโรงเรียนของต่างชาติ เช่น

¹"ศาสนากับโรงเรียน" บางกอกการเมือง วันที่ 11 กุมภาพันธ์

โรงเรียนมิชชันนารี เป็นต้น ได้กระทำอยู่แล้วโดยปกติ ยิ่งแต่โรงเรียน
รัฐบาลและประชาบาลเท่านั้นที่เพิกเฉยต่อการสอนศาสนา... เห็นว่าถึง
เวลาแล้วที่จะต้องดำเนินการไปตั้งนั้น โดยขอรองคณะสงฆ์ให้ช่วยร่วมมือ¹

6. ปัญหาเงินศึกษาพลี

การเก็บเงินศึกษาพลีของกระทรวงธรรมการได้สร้างความเดือดร้อนต่อ
คนจำนวนมากรวมทั้งชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ผู้เข้าเป็นจะต้องไต่รับ
โทษตามกฎหมายบ้านเมือง การเก็บเงินศึกษาพลีทำให้กระทรวงธรรมการมีเงิน
จำนวนมาก แต่จากระเบียบอัตราการจัดเก็บไม่เท่ากันในแต่ละมณฑล ทำให้
หนังสือพิมพ์สงสัยว่าจะเกิดการทุจริตราษฎรก็ไต่หาหนังสือพิมพ์ร้องเรียนความทุกข์ยาก
จากการถูกเก็บเงินศึกษาพลี เมื่อขึ้นสมัยรัชกาลที่ 7 ปัญหาการเก็บเงินศึกษาพลี
ก็ไม่ไต่ยุติลง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้ตรวจสอบเงินศึกษาพลี
ถึงเหตุผลของการตรวจสอบจะไม่พบความทุจริตในรายรับ-รายจ่ายของกระทรวง
ศึกษาธิการก็ตาม แต่อาจจะเนื่องด้วยการพบชาวทุจริตในหนังสือพิมพ์ทำให้รัชกาลที่ 7
ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะโอนการเก็บเงินศึกษาพลีมาไว้ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
โดยทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า "ฉันขอบอกให้ทราบว่า มีเสียงไม่เป็นที่พอใจ

¹ กจข. ศธ. 2/259 การบรรจุการอบรมทางจริยธรรมลงในหลักสูตร
วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2471

กันอยู่มากในการที่กระทรวงศึกษาธิการสมควรไม่ได้ประกาศขอเงินรายรับ
รายจ่ายในแผนกที่ประชาชนทำบุญเข้าเรียไร่การศึกษาพลีให้ทราบทั่วกันว่าได้เสีย
อย่างไร¹

การโอนความรับผิดชอบเงินศึกษาพลีมาให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
อาจพิจารณาในแง่หนึ่งได้ว่า เป็นเพราะอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ในการกระจายข่าว
ความเดือดร้อนของประชาชนอันเกิดจากการทำงานของเจ้าหน้าที่จัดเก็บเงิน
ศึกษาพลีทำให้รัฐบาลได้มองเห็นขอบกพร่องจึงหาทางปรับปรุงแก้ไขระเบียบวิธีการ
จัดเก็บให้รัดกุมขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การวิพากษ์วิจารณ์ตลอดจนข้อ
เสนอแนะของหนังสือพิมพ์จำนวนมากมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงการจัดการ
ศึกษาของไทย แต่ทั้งข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์จำนวนมาก
ที่ไม่ได้ผลต่อการปรับปรุงการศึกษาเนื่องจากข้อเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ในบางโครงการ
ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากและบางโครงการก็เกินไปได้ยากในการที่จะนำมาปฏิบัติจริง
เช่น การเสนอให้ตั้งโรงเรียนสอนสุจริตของหนังสือพิมพ์ศุลยวิภาคพจนกิจ เพื่อสอน
เด็กไทยให้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและสังคม หรือการเสนอสร้างโรงเรียน
ขึ้นในเรือรบขนาดใหญ่ โรงเรียนในเรือรบขนาดใหญ่ที่หนังสือพิมพ์ศุลยวิภาคพจนกิจ
เสนอมีจุดประสงค์ที่จะนำนักเรียนซึ่งได้รับการคัดเลือกให้ไปกับเรือไปหาประสบการณ์
ตามประเทศต่าง ๆ ที่เรือผ่าน (ในลักษณะเดียวกับโครงการเรือเยาวชนของปัจจุบัน)
โครงการที่หนังสือพิมพ์เสนอนี้ รัฐบาลเห็นว่านั่นเรื่องที่ไม่อาจจะเป็นไปได้
เนื่องด้วยขาดบุคลากรและเงินงบประมาณ² ข้อเสนอแนะเหล่านี้ก็ไม่ใช่ที่ยอมรับ

¹ กจช. ร.6 - ร.7 ศ.2/3 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัวถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 11 มกราคม 2468

² "ว่าด้วยความมั่นคงและเมือแก้ไขในอนหมด" ศุลยวิภาค 5 : 23 กันยายน
ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2448) หน้า 1357

ของราษฎร คนไทยบางคนในขณะนั้น จึงมองนักหนังสือพิมพ์ที่เสนอแนวคิดทำนองนี้
ในลักษณะของคนเสียสติคนหนึ่งเท่านั้น

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์หลายวิภาควจนกิจยังได้เคยเสนอให้รัฐบาลขยายการศึกษา
ในระดับสูงด้วยการ เปิดโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ การเปิดโรงเรียนการแพทย์
และการเปิดโรงเรียนสอนวิทยาศาสตร์ และการเปิดโรงเรียนอาชีวะ ข้อเสนอแนะ
เหล่านี้มีคุณค่ามาก แต่รัฐบาลก็ไม่นำแนวความคิดนี้มาปฏิบัติ เนื่องจากเห็นว่า
การศึกษาระดับพื้นฐานของไทยยังไม่มั่นคงพอและที่สำคัญคือ ข้อเสนอแนะเหล่านี้จำเป็นต้อง
ต้องใช้เงินงบประมาณมากในการดำเนินการ ซึ่งสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น
ไม่เอื้ออำนวยให้รัฐบาลทุ่มเทเงินเพื่อการจัดสร้างโรงเรียนที่หนังสือพิมพ์เสนอได้ใน
ทุกข้อเสนอ การขยายอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียง
เฉียงใต้ทำให้รัฐบาลไม่ไว้วางใจในมหาอำนาจตะวันตก แม้หนังสือพิมพ์จะคัดค้าน
ในการทุ่มเทงบประมาณเพื่อสร้างกองทัพของรัฐบาล แต่สถานการณ์ของประเทศ
เพื่อนบ้านขณะนั้นมีส่วนทำให้รัฐบาลตัดสินใจไปในทางป้องกันตนเองไว้ก่อน ดังนั้น
นโยบายพัฒนาคานตังคมจึงถูกเลื่อนออกไป โดยเฉพาะนโยบายการขยายการศึกษา
เพื่อราษฎรซึ่งเป็นการลงทุนที่เห็นผลช้ามาก

ถึงแม้ว่ารัฐบาลในขณะนั้นไม่สามารถจะนำข้อเสนอของหนังสือพิมพ์บางประการ
ไปปฏิบัติได้ก็ตาม แต่ในเวลาต่อมาหลายโครงการที่ปรากฏเป็นจริงขึ้น เช่น
การเปิดโรงเรียนอาชีวะ การเปิดโรงเรียนสำหรับสตรี ตลอดจนการเปิดการสอน
ในระดับมหาวิทยาลัย โครงการเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติในสมัยรัชกาลที่ 6 สิ่งเหล่านี้
หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เคยเสนอแนะมาแล้วทั้งสิ้น

สรุป

หนังสือพิมพ์ไทยถือกำเนิดขึ้นปลายรัชกาลที่ 3 โดยมีชนชั้นชาวอเมริกัน เป็นผู้วางรากฐาน และนับแต่นั้นเป็นต้นมากิจการหนังสือพิมพ์ก็ได้เจริญก้าวหน้าขึ้น เป็นลำดับ มูลเหตุการเติบโตอย่างรวดเร็วของหนังสือพิมพ์ไทยเกิดจากสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือความสนพระทัยในกิจการหนังสือพิมพ์ของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 ดังเช่น กรณีรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 6 ได้ทรงกระทำในสิ่งเดียวกันคือทรงมีพระเมตตาประทานบรรดาศักดิ์ไปลงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ บางครั้งก็ทรงเขียนบทความโต้ตอบกับหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ สภาพเหตุการณ์บ้านเมืองก็มีส่วนอย่างมากต่อความอยากรู้อยากเห็นของประชาชน การขยายตัวทางการศึกษาช่วยให้คนไทยสามารถอ่านหนังสือได้มากขึ้น ประกอบกับ เสรีภาพที่หนังสือพิมพ์ได้รับจากการที่ประเทศไทยทำสัญญากับ ชาติตะวันตก หนังสือพิมพ์ ส่วนใหญ่ในรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 และต้นรัชกาลที่ 6 เป็นกิจการที่ดำเนิน โดยชาวต่างประเทศ การเสนอข่าวจึงค่อนข้างรุนแรง หนังสือพิมพ์บางฉบับ ใช้ภาษาที่ไม่สุภาพ บางฉบับก็รับจ้างลงข่าวโจมตีกัน ในขณะที่เดียวกันหนังสือพิมพ์ บางฉบับก็มีผลประโยชน์ทางการเมืองแอบแฝงอยู่ การวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ของหนังสือพิมพ์จึงเป็นไปอย่างรุนแรง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประชาชนได้ยอมรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ กันบ้างแล้ว การให้เสรีภาพในการวิจารณ์แก่หนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์แสดง ความคิดเห็นมากมายก่อนนโยบายการศึกษาของรัชกาลที่ 5 การวิพากษ์วิจารณ์ การจัดการศึกษาของกระทรวงธรรมการด้วยการดำเนินนโยบายการเก็บเงิน ค่าเล่าเรียนของรัชกาลที่ 5 อย่างรุนแรงนั้น โดยกล่าวถึงความพยายามผลักดัน การให้กับประชาชนของรัฐบาลในเวลาอันไม่สมควร การแสดงความคิดเห็น ออกมาของหนังสือพิมพ์ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงวิตกกังวลถึงความเกลียดชังของประชาชน ที่มีต่อรัฐบาลในขณะที่ยังดำเนินการอยู่ของบ้านเมืองต้องการความร่วมมือจากประชาชน

แต่ประชาชนกลับเห็นเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการรับผิดชอบต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประชาชน แม้แต่ในการที่จะแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาตนเอง

จากการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์เป็นเหมือนตัวเร่งให้รัฐบาลปรับปรุงการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัยมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจนเพื่อที่จะให้ราษฎรได้สำนึกในการต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติ

รัชกาลที่ 5 ทรงตัดสินใจพระทัยในการแก้ไขทัศนคติการศึกษาเสียใหม่ด้วยการเตรียมการออกประกาศกระแสพระบรมราชโองการการศึกษาของประเทศไทย ทรงดำเนินการโดยให้แก้ไขเนื้อหาหลักสูตรด้วยการเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในความเป็นชาติ การร่วมมือกันสร้างความมั่นคงของชาติโดยการฝึกหัดวิชาความรู้เพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจแข่งขันกับนานาชาติ การให้ราษฎรได้ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นศูนย์รวมที่สำคัญต่อความอยู่รอดของชาติ แต่มิได้มีการประกาศกระแสพระบรมราชโองการครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะรัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคตเสียก่อน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม หลักสูตรที่แก้ไขใหม่นี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในรัชกาลต่อมา

ในขณะที่สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หนังสือพิมพ์ไทยบางฉบับ เช่น จีนโนสยามวารศัพท์ ได้ลงบทความมากมายที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีนเป็นแบบสาธารณรัฐ ซึ่งน่าจะเป็นอันตรายต่อสถานะภาพของรัฐบาลไทย แต่ด้วยน้ำพระทัยที่ทรงเป็นนักหนังสือพิมพ์ของรัชกาลที่ 6 ทรงสนับสนุนการวิพากษ์วิจารณ์ พระองค์ทรงยินดีต้อนรับในความคิดเห็นที่แตกต่างจากพระราชดำริของพระองค์ การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยบางฉบับได้กระทบกระทั่งถึงองค์พระมหากษัตริย์ ในสภาวะที่ประเทศกำลังเผชิญกับความไม่มั่นคงจากการแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก การกล่าวถึงพระมหากษัตริย์โดยปราศจากความเคารพยำเกรงอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้นเห็นว่าความรู้ที่ประชาชนนำมาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเป็นความรู้ที่ประชาชนได้รับมาจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ขาดการไตร่ตรอง การจะออก

กฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์นั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่าไม่อาจจะป้องกัน
 ความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองของหนังสือพิมพ์ได้ แต่การให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น
 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่าจะเป็นหนทางที่ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความ
 รับผิดชอบของตนที่มีต่อบ้านเมืองในการแสดงความคิดเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์เพราะ
 เมื่อคนมีการศึกษามีความรู้ก็ย่อมจะทำอะไรด้วยเหตุผลและมีการแสดงออกในทาง
 ที่ถูกต้องควร แต่การจัดการศึกษาแบบเดิมที่เป็นการให้ยูเร็นสมัครใจเรียนนั้นไม่
 ประสบความสำเร็จในการยกระดับความรู้ของพลเมืองเพราะคนไทยยังไม่นิยมส่ง
 บุตรหลานเข้าเรียนหนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยยังไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้
 เด็กผู้หญิงไปเรียนหนังสือเหมือนกับเด็กผู้ชายโดยทั่วไป ดังนั้นถ้ารัฐบาลออก
 พระราชบัญญัติประถมศึกษาเท่ากับเป็นการบังคับให้บุตรครองต้องส่งบุตรหลาน
 เข้ารับการศึกษา ดังนั้นในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2463 เจ้าพระยา
 ธรรมศักดิ์มนตรีจึงได้นำร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นกฎหมาย
 เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 จึงเป็นอันว่าแนวความคิดในการจัด
 การศึกษาภาคบังคับให้เด็กเข้าเรียนจึงได้ประสบผลสำเร็จนับแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากหนังสือพิมพ์ที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา
 ไทยโดยตรงแล้ว การเสนอแนะแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ยังเป็นประโยชน์ต่อ
 การดำเนินการของกระทรวงธรรมการ โครงการบางอย่างที่กระทรวงธรรมการ
 ดำเนินการแม้จะมีได้เอาแนวความคิดมาจากการเสนอแนะของหนังสือพิมพ์โดยตรง
 แต่หนังสือพิมพ์ก็ได้เสนอแนะความคิดดังกล่าวมาก่อนหน้าแล้ว เช่น การเสนอ
 ของหนังสือพิมพ์ให้ตรากฎหมายบังคับผู้ปกครองให้ส่งเด็กทุกคนเข้าโรงเรียน
 โครงการบังคับให้เด็กหญิงทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาซึ่งจัดในปี พ.ศ. 2464 นั้น
 หนังสือพิมพ์ทั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ก็ได้เคยเรียกร้องให้รัฐบาล
 ส่งเสริมเอาไว้ใจดีมาก นอกจากนี้การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ยังก่อ
 ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสภาพการศึกษาให้ดีขึ้น เช่น การวางระเบียบการ
 จัดเก็บเงินศึกษาฟรี ให้รักรุกขึ้น เมื่อมีการร้องเรียนกับต้นในหน้าหนังสือพิมพ์

การวางระเบียบปฏิบัติสำหรับครูชายหญิงและนักเรียนเมื่อรัฐบาลจัดการศึกษา
 ในรูปสหศึกษาก็เกิดจากการที่หนังสือพิมพ์ได้วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาอันจะเกิดตามมา
 จากให้นักเรียนหญิงชายเข้าเรียนร่วมกัน เพื่อเป็นการป้องกันความยุ่งยากที่อาจ
 จะเกิดตามมา กระทรวงธรรมการจึงได้ออกระเบียบให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้
 ปฏิบัติตาม

หนังสือพิมพ์ในสมัยต่อมาก็ยังคงมีเสรีภาพมาก รัชกาลที่ 7 ได้ทรงมี
 พระชนดิตรมตหนังสือพิมพ์เป็นอย่างยิ่งถึงแม้ว่าหนังสือพิมพ์จะได้วิพากษ์วิจารณ์
 นโยบายการเมืองการปกครองของพระองค์อย่างรุนแรง เสรีภาพของหนังสือพิมพ์
 มาสิ้นสุดลงเมื่อไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475
 รัฐบาลคณะราษฎรใช้อำนาจกับหนังสือพิมพ์โดยการสั่งปิดหนังสือพิมพ์เมื่อหนังสือพิมพ์
 วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเพราะบทวิจารณ์เหล่านั้นอาจทำให้ฐานะของรัฐบาลคลอนแคลน
 ได้ แต่การกล่าวถึงการจัดการศึกษาจะมีความรุนแรงน้อยกว่าการวิจารณ์ทาง
 การเมือง ดังนั้นการเผยแพร่แนวความคิดด้านการศึกษาจึงทำได้เต็มที่ ในปัจจุบัน
 หนังสือพิมพ์จึงจะมีบทบาทในการเพิ่มพูนความรู้ให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้นนอกเหนือ
 ไปจากการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายการจ้การศึกษาของรัฐบาลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
 ข้างต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

1. เอกสารยังไม่ได้อัปเดต

เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

1.1 เอกสารรัชกาลที่ 51.1.1 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1 เบิกเสรีจกระทรวงศึกษาธิการ
เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/103 รายงานการเล่าเรียนมณฑลจันทบุรี ลงวันที่
 28 กันยายน พ.ศ. 2453

เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2 โรงเรียน ๖.76.121 ร.ศ. 118 - 129 เล่ม 2

เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/5 ฉายพระหัตถ์กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวาย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 2 มกราคม ร.ศ. 124

เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/5 สำเนาพระราชหัตถเลขาทรงตอบเจ้าพระยา
วิจิตรวงศ์ฤทธิไกร ลงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2452

1.1.2 เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 5 ค. 5/1 งบประมาณแผ่นดินปี 118-
119 หนังสือราชการเลขที่ 4/875 ของกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยกราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 11 มีนาคม ร.ศ. 118

1.1.3 เอกสารสารบัญสมุคพิเศษ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 5 ส.บ. 4/41 สำเนาพระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาไฟศาลศิลปศาสตร์ ลงวันที่ 6
 สิงหาคม ร.ศ. 129

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 5 สม. 4/41 สำเนาคำกราบบังคมทูล
ของพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่
 28 กันยายน ร.ศ. 129

_____ เอกสารรัชกาลที่ 5 สม. 4/41 ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ
เรื่องการศึกษาของประเทศไทย ลงวันที่ _____ เดือนกันยายน ร.ศ. 129

1.2 เอกสารรัชกาลที่ 6

1.2.1 เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 6 กต. 15/20.39 กรมพระ
เทววงศ์วโรปการแจ้งความถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 กต. 77/14 เรื่องเงินบำรุงหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ
 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2459

1.2.2 เอกสารกระทรวงนครบาล

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 6 น. 20.6/53 ข่าวหนังสือพิมพ์
กรุงเทพเคลิเมล วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2459

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 น. 20.6/53 แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์ไทย ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 น. 20.12/21 เรื่องพวกจีนนักหุยกงาน ลงวันที่ 5
 มกราคม พ.ศ. 2454

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 น. 20.12/21 หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์
 ลงวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2458

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 ร.6/1 น. 25/15 เรื่องรายงานของนายเขียวสุคเส็ง
ต่อเจ้าพระยาบวรราช ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2456

1.2.3 เอกสารหมวดเบ็ดเตล็ด

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 13/3 ความในรายงาน
ประชุมเสนาบดี เรื่องหนังสือพิมพ์รัฐบาล ลงวันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ. 131
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 13/34 หนังสือพิมพ์ลงข่าวการโสโครกเกี่ยวกับการ
การสุขาภิบาล ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2464
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 13/36 แจ้งความเรื่องหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์
กล่าวถึงคณะสงฆ์ ลงวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2465
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 13/22 เรื่องพระราชทานหนังสือพิมพ์แก่คณะ
หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ลงวันที่ 8 มกราคม - 5 มิถุนายน พ.ศ. 2460

1.2.4 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง รัชกาลที่ 6 ศ. 1/1 รายงานการประชุมอุปราชและ
สมุหเทศาภิบาล ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2462
- _____ รัชกาลที่ 6 ศธ. 2/162 เรื่องความประพฤติระหว่างครูชายและหญิง
กับนักเรียน พ.ศ. 2465
- _____ รัชกาลที่ 6 ศธ. 3.6/52 เรื่องครุฑเขียนโรงเรียนวัดพิชิติมข
ลงวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2463
- _____ รัชกาลที่ 6 ศธ. 4.4/8 เรื่องหนังสือพิมพ์จีนโนนา ลงความเห็นเรื่อง
การถอนหนังสือจีน ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2460
- _____ รัชกาลที่ 6 ศ. 10/5 ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ของเสนาบดี
กระทรวงนครบาล ลงวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2454
- _____ รัชกาลที่ 6 ศ. 10/6 เรื่องรายงานการตรวจการศึกษามณฑลนครไชยศรี
ของหลวงอนุกิจวิฑูร ลงวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2454
- _____ รัชกาลที่ 6 ศ. 10/14 การจัดการศึกษาพิเศษมัธยมและอุดมศึกษา
- _____ รัชกาลที่ 6 ศ. 10/42 แผนการศึกษาสำหรับชาติ
- _____ รัชกาลที่ 6 ศธ. 28/14 เงินศึกษาฟรี

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง รัชกาลที่ 6 ศบ. 28/18 เรื่องกระทรวงมหาดไทย
ส่งเรื่องราวของจ้องกาที่กับพวกชาติเงี้ยว พม่าต่อสู้ ตั้งบ้านเรือนอยู่อำเภอ
แม่สอด จังหวัดตาก ร้องทุกข์ขอให้จัดการเก็บศึกษาพลี และส่งบุตรหลานเข้า
โรงเรียนหนังสือไทย ลงวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2464

รัชกาลที่ 6 ศบ. 28/22 ชี้แจงเรื่องเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินศึกษาพลี
อำเภอบางปลาม้า ลงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2466

รัชกาลที่ 6 ศบ. 28/22 เสนาคณะที่กระทรวงศึกษาธิการแจ้งความถึง
สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครชัยศรี

รัชกาลที่ 6 ศบ. 35.1/96 เรื่องนายชุมพร บรรณาธิการหนังสือพิมพ์
กรรมกรขออารีห์ เรื่องครูและนักเรียนร้องทุกข์เกี่ยวกับพระราชบัญญัติประถมศึกษา
ลงวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2466

รัชกาลที่ 6 ศบ. 50/586 เรื่องเงินค่าซ่อมโรงเรียนวัดส้มเกลี้ยง

รัชกาลที่ 6 ศบ. 50.1/11 เรื่องผู้อำนวยการโรงเรียนพิมพ์จีนโนา ส่ง
สำเนาจดหมายเรื่องกิจการปกครองโรงเรียนเบญจมราชดาส์ วันที่ 26 ธันวาคม
พ.ศ. 2456

รัชกาลที่ 6 ศบ. 99/26 หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ลงเรื่องควร
บำรุงวิทยาศาสตร์ วันที่ 19 กรกฎาคม ร.ศ. 129

รัชกาลที่ 6 ศบ. 118/6732 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแจ้งความมายัง
ผู้อำนวยการโรงเรียนจีนโนสยามวารศัพท์ ลงวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2459

1.2.5 เอกสารสารบัญสมบัติ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง รัชกาลที่ 6 สบ. 1 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า
จักรพงษ์ภูวนารถกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21
เมษายน พ.ศ. 2460

เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

2. เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

2.1 หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 5

2.1.1 หนังสือพิมพ์จดหมายเหตุสยามไสมย

จดหมายเหตุสยามไสมย เล่ม 2 แผ่น 9 วันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น 6 ค่ำ ปีมะแม
เบญจศก 1245

2.1.2 หนังสือพิมพ์กรุงไฉวาท

"ความเจริญ" กรุงไฉวาท 2 : 71 มิถุนายน พ.ศ. 2418 ไม่โครฟิล์ม

"แจ้งความมายังนายคุด" กรุงไฉวาท 1 : 124 พฤศจิกายน พ.ศ. 2418
ไม่โครฟิล์ม

"ตามค่วยเรื่องปริวีเคาน์ซิล" กรุงไฉวาท 1 : 128 กันยายน พ.ศ. 2417
ไม่โครฟิล์ม

"หนังสือกรุงไฉวาท" กรุงไฉวาท 1 : 123 กันยายน พ.ศ. 2417 ไม่โครฟิล์ม

2.1.3 หนังสือพิมพ์ตุลยวิภาคพจนกิจ

"ความนำ" ตุลยวิภาคพจนกิจ 5 : 1 ตุลาคม ร.ศ. 123

"ว่าค่วยความผันละ เมอแต่มีไซนอนหลับ" ตุลยวิภาคพจนกิจ 5 : 23 กันยายน
ร.ศ. 123

2.2 หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 6

2.2.1 หนังสือพิมพ์กรรมกร

"ข้อคำวิห์เรื่องครู และนักเรียนร้องทุกข์เกี่ยวค่วย พ.ร.บ. ประถมศึกษา" กรรมกร
วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2466

"ใบเสร็จศึกษาพลี" กรรมกร เล่มที่ 22 วันเสาร์ที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

2.2.2 หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกลีเมด

กรุงเทพฯ เกลีเมด ฉบับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2459

"โรงเรียนจีน" กรุงเทพฯ เกลิเม็ค วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2458

2.2.3 หนังสือพิมพ์ชาวกับคำ

"ความเห็นเอกชน" ชาวกับคำ วันจันทร์ที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466

2.2.4 หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์

"การพนันเป็นรากของความชั่ว" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453

"การศึกษาย่อมเกี่ยวกับการปกครอง" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2464

"แก้ปัญหาในคำที่ว่า เราเชื่อท่านแต่ท่านไม่เชื่อเรา" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 4 มีนาคม ร.ศ. 129

"ควรบำรุงวิทยาสตรี" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 27 กรกฎาคม ร.ศ. 129

"ค่าเล่าเรียน" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2464

"ของดีที่ทรัพย์เปลืองแล้วไร้คุณค่า" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 6 ธันวาคม ร.ศ. 129

"ครูนักศึกษาของอัสสัมชัญ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2464

"ตำรวจกรุงเทพฯ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2466

"ถอยแถลง" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2466

"นายเสม สุมานันท์ รัตนโชน" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466

"น่าเสียดาย" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

"ปัญหาการศึกษา" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2466

"เพาะการศึกษาของบ้านเมือง" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2457

"รายงานการศึกษาการสอบวิชาชีพโรงเรียนฝึกหัดอาชีพ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2463

"เรียนกรมศึกษาธิการให้ทราบ" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2460

"เรียนพระคัมภีร์มากไป" จีนในสยามวารศัพท์ วันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2461

"เรื่องเพิ่มเงินค่าเล่าเรียน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 17 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2464

"โรงเรียนกรรมกรสำหรับสตรี" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 129

"โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่ขัดสน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 22 ธันวาคม

ร.ศ. 129

"ศึกษาธิการกับเงินพิชิตศึกษา" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 20 สิงหาคม

พ.ศ. 2460

"สยามกับการเงิน" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2465

"อัครทะจันมานิธิ" จีนโนสยามวารศัพท์ วันที่ 21 มีนาคม ร.ศ. 129

2.2.5 หนังสือพิมพ์ของ

"ภาษาหนังสือพิมพ์" ธง ปีที่ 1 เล่มที่ 16 วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2456

2.2.6 หนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง

"การศึกษากับเงิน" บางกอกการเมือง วันจันทร์ที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2466

"การสอนภาษาจีนในโรงเรียน" บางกอกการเมือง วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2467

"การหักลดกรรมของประเทศสยาม" บางกอกการเมือง วันที่ 16 เมษายน

พ.ศ. 2467

"ควรบำรุงการศึกษาให้ยิ่งกว่านี้" บางกอกการเมือง วันที่ 21 กรกฎาคม

พ.ศ. 2466

"ความเห็นเอกชนเรื่องสภารับบาลกับการศึกษา" บางกอกการเมือง วันที่ 26

ตุลาคม พ.ศ. 2467

"จดหมาย" บางกอกการเมือง วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2467

"พวกเราควรใส่ใจแก่วิทยาศาสตร์" บางกอกการเมือง วันที่ 21 กรกฎาคม

พ.ศ. 2466

"ระเบียบการสอบไล่ของกระทรวงศึกษาธิการ" บางกอกการเมือง วันที่ 19

กรกฎาคม พ.ศ. 2466

"ราชการกับหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2466

"ศาสนากับโรงเรียน" บางกอกการเมือง วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2467

"สภาพของหนังสือพิมพ์กับข้าราชการ" บางกอกการเมือง วันที่ 11 มิถุนายน

พ.ศ. 2467

"สืบพocaไม่เทาพระยาเลี้ยง" บางกอกการเมือง วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2466

"เสรีภาพของหนังสือพิมพ์" บางกอกการเมือง วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

"เสรีภาพหนังสือพิมพ์กับข้าราชการ" บางกอกการเมือง วันที่ 14 มิถุนายน

พ.ศ. 2467

"โอ้วอนิจจาศึกษาพลีกคอกันป่นปี้จะจัดการอย่างไร" บางกอกการเมือง

วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2467

2.2.7 หนังสือพิมพ์ไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การบูชาหนังสือจนเกินเหตุ" หนังสือพิมพ์ไทย

วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2458

"ความคับแค้นแห่งพลเมือง" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2458

"ความเห็นเรื่องนักเรียนมัธยม" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2467

"โคลนติดล้อ" หนังสือพิมพ์ไทย พ.ศ. 2418

"จดหมายเรื่องแบบเรียนไม้ใครมีจำหน่าย" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 9 กุมภาพันธ์

พ.ศ. 2459

"แจ้งความกระทรวงธรรมการแผนกกรมศึกษาธิการ" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 24

"บังคับการศึกษา" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2459

"เปิดห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชน" หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 15 กันยายน

พ.ศ. 2459

หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 6 สิงหาคม ร.ศ. 129

หนังสือพิมพ์ไทย วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2460

2.2.8 หนังสือพิมพ์เลอสยาม

"ควรรูปกระทรวงศึกษาธิการลงเปนมรม" เลอสยาม วันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2468

2.2.9 หนังสือพิมพ์วชิรญาณ

"การศึกษา" วชิรญาณ ฉ. 116 วันศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2468

"การศึกษาของประเทศสยาม" วชิรญาณ วันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465

"เงินเป็นกำลังของการศึกษา" วชิรญาณ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2463

2.2.10 หนังสือพิมพ์สตรีสยาม

"การศึกษาของสตรี" สตรีสยาม ม.ป.ป.

2.2.11 หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์

"ประเทศสยามควรบำรุงกำลังทหารหรือพาณิชย์การ" สยามราษฎร์ วันที่ 22

กรกฎาคม พ.ศ. 2466 วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2466

"ควรวาดเขียน" สยามราษฎร์ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2463

2.2.12 หนังสือพิมพ์สยามสาส์น

"ควรรำรึก" สยามสาส์น วันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2465

2.2.13 หนังสือพิมพ์สยามสรรพกิจ

"โรงเรียนวัดส้มเกลี้ยง" สยามสรรพกิจ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2459

2.2.14 หนังสือพิมพ์สยามลัทธิ

"ความศึกษาค้นค้น" สยามลัทธิ วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2465

"ความเห็นการศึกษาค้นค้น" สยามลัทธิ วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2465

"ความเห็นกำลังของชาติ" สยามสัปดาห์ วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2465

"ความเห็นอาชัวะของเรา" สยามสัปดาห์ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2465

2.2.15 หนังสือพิมพ์สยามออบเชอร์เวอร์

"การศึกษาในจีนเกีย" สยามออบเชอร์เวอร์ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2458

"นึ่งน้อยน้อย" สยามออบเชอร์เวอร์ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2460

"สมัยศึกษาใหม่" สยามออบเชอร์เวอร์ วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2459

"เสรีภาพของหนังสือพิมพ์" สยามออบเชอร์เวอร์ วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2466

2.2.16 หนังสือพิมพ์แหลมทอง

"พิมพ์ไทยทอดกายลงขวางทางดำเนินแห่งความเจริญของประเทศไทย" แหลมทอง
วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2467

2.2.17 หนังสือพิมพ์อวันตี

"หนังสือพิมพ์ไทยสามทาว" อวันตี วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2466

เอกสารชั้นรอง

1. หนังสือทั่วไป

เกษม ศิริสัมพันธ์ ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย เลียงเชียงจงเจริญ 2508,
72 หน้า

กำธร ศรีกุล "ความเป็นมาของการพิมพ์และงานแสดงการพิมพ์ในเมืองไทยครั้งที่ 1"
อนุสรณ์งานแสดงการพิมพ์แห่งประเทศไทย โรงพิมพ์วิทยาลัยเทคนิค 2505,
102 หน้า

ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย โรงพิมพ์ไทยพัฒนการจำกัด
2507, 72 หน้า

ขจร สุขพานิช เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัย 2497, 124 หน้า

จักรวาล ขาดุนวงศ์ โลกหนังสือพิมพ์ โรงพิมพ์สุนัทรการพิมพ์ 2509, 429 หน้า

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 256 หน้า

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408 -

2411 โรงพิมพ์คุรุสภา 2505, 116 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ชีวิตและงานของเทียนวรรณ และ ก.ศ.ร.กุหลาบ โรงพิมพ์

ธีรพันธ์ 2522, 367 หน้า

ชลธิรา กลัดอยู่ "วรรณกรรมคำสอนของครูเทพ" ใน ชีวิตและงานครูเทพ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2518, 305 หน้า

ชาย อุดลเดชประจักษ์ การหนังสือพิมพ์ โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น 2511

นิพนธ์ อินสิน แนวคิดเชิงทฤษฎีระบบวัฒนธรรมเก่า : ศึกษาจากวรรณกรรมของ

ชนชั้นกลางในสมัยพระพุทธเจ้าหลวง ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ วิทยาลัยศรีสุทนต์ 2521, 99 หน้า

แถมสุข นุ่มนนท์ ยังเทอริกุ่นแรกกับ ร.ศ. 130 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ 2522, 21 หน้า

ประกาศ วัชรภรณ์ คนหนังสือพิมพ์ โอเดียนดโตร์ 2506, 487 หน้า

ประยูทธ สิทธิพันธ์ รูนันครี ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ บริษัทการพิมพ์ 2527, 592 หน้า

พรภิรมย์ เขียมธรรม มหานิทานการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย พ.ศ. 2475 -

2488 โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2520, 174 หน้า

ลาวัญย์ ไชยตามระ อุบัติการณ์หนังสือพิมพ์ สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก 2522,

245 หน้า

เลื่อน ศราภย์วานิช "จรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์" อนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพ นายสง่า วรรณดิษฐ์ 2512, 191 หน้า

- วิภา กงกชนันท์ "ชีวิตและงานครูเทพ" วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร 2512, 191 หน้า
- วิศิษฐ์ วัชรวิญญู และไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ อนาคตและอุดมคติสำหรับไทย
สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2522, 324 หน้า
- สงวน สุริยรินทร์ เทียนวรรณ พิมพ์ครั้งที่ 2 2510, หน้าไม่เรียงลำดับ
- สัญญา ชรรณศักดิ์ "คำปราศรัยเปิดการสัมมนา หนังสือพิมพ์กับความอยู่รอด ...?"
สมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ชรรณจักรการพิมพ์ 2526, 321 หน้า
- เสลา เรชะรุจิ หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย อักษรบริการ 2520, 550 หน้า
- เสฐียร โกเศศ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2521, 478 หน้า
- เสถียร ลายลักษณ์ "ประกาศจัดการทหาร" ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่
31 - 32 พ.ศ. 2452 - 2468, 428 หน้า
- สุกัญญา ตีระวนิช หมอบริคเลิกกับการหนังสือพิมพ์แห่งกรุงสยาม โรงพิมพ์พิมพ์เนศ
2528, 80 หน้า
- สุภา ศิริमानนท์ "โอกาสและลักษณะการอย่างไรที่นับว่าเหมาะสมสำหรับหนังสือพิมพ์
ท้องถิ่นด้านหลัง" ชุมนุมบทความทางวิชาการ วารสารศาสตร์โครงการตำรา
สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ 2514, 89 หน้า
- สุภาพรณ บุญสะอาด ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย บรรณกิจเทรดดิ้ง 2517,
232 หน้า
- สุริยานุวัตร, พระยา ทรัพย์ศาสตร์ สำนักพิมพ์พิมพ์เนศ 2518, 547 หน้า
- हनหวาย หมอบริคเลิกกับกรุงสยาม รัชการมภ์การพิมพ์ 2508, 461 หน้า
- อมรรตุนารักษ์, จมื่น พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เล่ม 7 - 8 โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว พ.ศ. 2513
- อัครพาหุ ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 โรงพิมพ์คุรุสภา 2494,
- อำไพ จันทรจิระ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิมพ์หนังสือ
กรุงสยามการพิมพ์ 2528, 57 หน้า

Relen Tan - Gatur, Chinese and Chinese Thai Relation, Cornell
Southeast Asia Programme For Eastern Studies 601. Fall,
1955, 12 pp.

Wyatt, David K., The Politics of Reform in Thailand, Education
in the Reign of King Chulalongkorn. New Haven and London,
Yale University Press, 1969.

2. ปริญาานิพนธ์และวิทยานิพนธ์

กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย
วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524, 310 หน้า อัดสำเนา
จรรยา แสนจิตร นโยบายและการจัดการศึกษาของไทยระหว่าง พ.ศ. 2441 -
2475 ปริญาานิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524,
374 หน้า อัดสำเนา

จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาษาอังกฤษของไทย พ.ศ. 2464 - 2474
ปริญาานิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2516,
126 หน้า อัดสำเนา

จินดาศิริ เทียนเดช วิเคราะห์พร้อมกรองเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น
เทหัสดิน ณ อยุธยา) ปริญาานิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2524, 379 หน้า อัดสำเนา

นพดล ริวเจริญ กฎหมายกับเสรีภาพหนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ น.ม. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2524, 324 หน้า อัดสำเนา

แนงน้อย ติตติรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช
วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 321 หน้า อัดสำเนา
ประดับ จันทร์สุขศรี วิเคราะห์บทความในหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ พ.ศ.
2453 - 2466 ปริญาานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2521, 240 หน้า อัดสำเนา

- ประภา สังข์บุษลื้อ วิเคราะห์หนังสือพิมพ์เครือข่าว ปริณิธานิพนธ์ กค.ม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 121 หน้า อัดสำเนา
- พรเพ็ญ อันตระกูล การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์ อ.ม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 277 หน้า
อัดสำเนา
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ ปริณิธานิพนธ์ กค.ม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 379 หน้า
- พาสณา กิจลาวาร บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์ อ.ม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524,
250 หน้า อัดสำเนา
- มนูญ ลาชโรจน์ นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริณิธานิพนธ์ กค.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2521, 166 หน้า อัดสำเนา
- ยงยุทธ ไชยสีหา การวิเคราะห์แนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษาของผู้นำการศึกษา
ไทยระหว่าง พ.ศ. 2414 - 2464 ปริณิธานิพนธ์ กค.ม มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 164 หน้า อัดสำเนา
- วรุณี โอสการมย์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475 วิทยานิพนธ์
อ.ม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524, 397 หน้า อัดสำเนา
- วุฒิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปริณิธานิพนธ์ กค.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2513, 234 หน้า
อัดสำเนา
- ศิริพันธ์ บุญศิริ บทบาททางการเมืองและการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลก
ประชาราษฎร์ วิทยานิพนธ์ อ.ม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523, 220 หน้า อัดสำเนา

สุนันท์ ไชยเมล์ สถาปนาเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริณิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2524, 263 หน้า อัดสำเนา

อรปภา บัววิมล วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองประเภทโคลงเลียนในสมัยรัตนโกสินทร์

ระหว่าง พ.ศ. 2367 - 2468 ปริณิพนธ์ กศ.ม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2523, 200 หน้า อัดสำเนา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อหนังสือพิมพ์รายวัน

รายชื่อหนังสือพิมพ์รายวัน

ชื่อหนังสือ	ชื่อเจ้าของ	ปีเริ่ม	ปีเลิก
<u>สมัยรัชกาลที่ 3 และ 4</u>			
1. Bangkok Recorder	หมอบแคนปีช แบร์คเลย์	2387	2410
2. Siam Times		2407	2407
3. Bangkok Press		2407	2411
4. Siam Weekly Monitor		2409	2411
5. Bangkok Summary		2411	2411
<u>สมัยรัชกาลที่ 5</u>			
1. Bangkok Daily Advertiser	ชาบูแอล ยอน สมิท	2411	2411
2.	ชาบูแอล ยอน สมิท	2411	2425
3.	ชาบูแอล ยอน สมิท	2412	
4. คุรุโณวาท	พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์	2417	2418
5. ขาวราชการ	สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมภาณุพันธุ วงศ์วรเดช	2418	2419
6. จดหมายเหตุสยามไสมย	หมอบเอช บี แมกฟาแลนด์	2425	-
7. Bangkok Times (บางกอกไทมส์)	Bangkok Times Printing office	2430	-
8. Siam Observer สยามออบเซอร์เวอร์	พระยาสิงหเสนี		
9. สำนักราษฎร์ฉบับภาษาไทย ของสยามออบเซอร์เวอร์		2436	
10. หนังสือพิมพ์มิน		2444	2444
11. มิน่ายัคป้อ (ภาษาจีน)		2448	2449

หมายเหตุ เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่สามารถตรวจสอบว่าเลิกไปในปีใด

ชื่อหนังสือพิมพ์	ชื่อเจ้าของ	ปีเริ่ม	ปีเลิก
10. ชี้นำอีกป่อ (ภาษาจีน)		2449	2449
11. จีนโนสยามวารศัพท์ (ภาษาไทย)	นายเขียวตุกเส็งสีบุญเรือง	2450	2450
12. คุลยวิภาคพจนกิจ	เทียนวรรณ	2445	—
13. ตราเทศมัย	—	2450	2450
14. จีนโนสยามวารศัพท์ (ภาษาจีน)	นายเขียวตุกเส็งสีบุญเรือง	2450	2479
15. หนังสือพิมพ์ "ไทย"	จมนเทพครุณาทร	2451	—
16. กรุงเทพฯเคลิเมล์	บริษัทสยามฟรีเพรส	2451	
17. นารัมย์	พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้า ไชยยันต์มั่งคด		
<u>สมัยรัชกาลที่ 6</u>			
1. สามสมัย		2453	2453
2. ทงฮัวมิ่งป่อ (ภาษาจีน)	นายเชียง เล่าฮูเชียง	2454	
3. เทียนทันป่อ (ภาษาจีน)		2456	2462
4. กุณป่อ (ภาษาจีน)		2457	2457
5. งานวัค	สโมสรเลื่อป๋า	2458	2460
6. เหมันตสมัย		2461	2465
7. ออกัน		2462	2462
8. คุลิตสมัย		2462	—
9. เอียบป่อ (ภาษาจีน)		2462	2462
10. สยามราชวร	นายสุกรี วสุวัค	2463	2468
11. ประชาโลกา	โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ	2464	2465

ชื่อหนังสือพิมพ์	ชื่อเจ้าของ	มีเริ่ม	มีเลิก
12. สยามสักขี	สำนักงานถนนนาคสาย	2465	2465
13. ยามาโก	นายไอ มีคายนาวา	2464	2466
14. เคียวเซียวโป (ภาษาจีน)		2465	2468
15. Star of Siam (สตาร์ออฟสยาม)		2465	2467
16. บางกอกการเมือง	นายหอม นิลรัตน์ ณ กรุงเทพฯ	2466	2475
17. อวไน้		2466	2466
18. ชาวสด	นายหอมนิรรัตน์ ณ กรุงเทพฯ	2466	2466
19. เซียวเกียยิโป (ภาษาจีน)		2466	2466
20. สารนคร	นายอรุณ สารากรณ	2467	2469
21. มอริ่งโปสต์	นายหวล วณิชฐจินดา	2467	2467
22. เลียงเคียว (ภาษาจีน)		2468	2472

ที่มา เรียบเรียงมาจากเอกสารข้อมูลจากห้องไมโครฟิล์ม หอสมุดแห่งชาติ

หมายเหตุ รวบรวมชื่อหนังสือพิมพ์ตามตารางข้างต้นจะคัดลอกมาเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีความ
เกี่ยวข้องกับการนำข้อมูลมาอ้างในข้อมูลฉบับนี้

ภาคผนวก ข

คำกราบบังคมทูลของกรมพระเทววงศ์วโรปการ

คำกราบบังคมทูลของกรมพระเทววงศ์โรปการ

(หนังสือของกรมพระเทววงศ์โรปการถึงหม่อมราชวงศ์สาย ลงวันที่ 8 กันยายน 2458)

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับกระแสพระราชดำรัสให้เกล้าฯ เมื่อได้เฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาทพร้อมกับเจ้าพระยาอมราช ณ วันที่ 6 เดือนนี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้
มีหนังสือไปยังทูตอังกฤษในวันรุ่งขึ้น ตามพระราชกระแสนั้น ครั้นวันนี้ข้าพระพุทธเจ้า
ได้รับหนังสือของนายเคอะริงตอบมา รับถูกต้องกันว่าแขกอาร์กิลชานคนนี้เป็นผู้แจ้ง
ความ แล้วถ้าไม่มีสาเหตุวิวาทกันแล้ว เราก็คงจะไม่ได้ทราบความเหล่านี้ แลเห็น
การอย่างเค็มเพียงที่จะยังเกะกะต่อไป มีความแจ้งอยู่ในสำเนาหนังสือไปมา ซึ่ง
ข้าพระพุทธเจ้าทูลเกล้าฯ ถวายมานี้แล้ว

อนึ่ง วันนี้ทูตอังกฤษมีหนังสือมายังข้าพระพุทธเจ้าอีกฉบับ 1 ว่าด้วยได้
เรียกตัวนายเซียวฮุกเส็งไปกำชับห้ามปรามไม่ให้คิดก่อการฝ่าฝืนอำนาจแผ่นดิน
มีในเรื่องบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นเป็นต้น ตามที่กรมหลวงสวัสดิศา ได้ไปพูดขึ้นวันไปกับ
ข้าพระพุทธเจ้านั้น มีความแจ้งอยู่ในสำเนาหนังสือซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายมานี้ด้วย

ในเรื่อง เซียวฮุกเส็งนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้รู้ลึกอยู่ในใจมาแต่ครั้งเกิด
การนายทหารทรยศแผ่นดินหลายปีแล้ว ว่ามันเป็นผู้ชักนำโดยทางลับที่จับไม่ไถ่แน่
หนังสือพิมพ์จีนโน่น ก็สื่อลงการทั้งปวงที่เกี่ยวกับกองทหารมากกว่าหนังสือพิมพ์
ฉบับอื่น ๆ จึงทำให้นายทหารชอบอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าฉบับอื่นแล้ว เป็นช่องทาง
ที่คิดอุบายหาเรื่องขบถในเมืองจีนมาแล้วชักนำทำให้โจนในกรุงสยามคิดกำเริบขึ้น
ได้โดยไม่ใคร่ขาด เวลาที่ตกใจเกรงกลัวอำนาจแผ่นดินก็ส่งไปคราวหนึ่ง แล้วก็
ฉลาดใจคิดอุบายลงความให้คนดูหมิ่นอำนาจแผ่นดิน โดยโวหารที่แต่งสอนช่อนกลให้
คนเข้าใจต่าง ๆ กันได้ตามนิสัยของคนดีแลคนชั่ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ
ว่ามันเป็นเล่ห์หนามแผ่นดินอยู่เป็นแน่แล้ว

ครั้นเมื่อเจ้าพระยายมราชมาปลุกเข้ากับข้าพระพุทธเจ้าถึงการที่คิดจะจับกุมมันในเรื่องบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเกรงควยเกล้าฯ ว่าจะจับไม่มันคั้นไม่ตาย ถ้าไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษได้มันจะต้องปล่อยตัวไปจะเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศจึงได้ตั้งเตือนให้เจ้าพระยายมราชคิดอ่านปลุกษาหาหรือหมอกฎหมายให้เห็นแน่ใจว่าจะลงโทษได้แน่แล้วจึงควรทำ หาไม่ฉนั้นปล่อยไว้ให้ฉล่าใจขึ้นอีกแล้ว จับให้มันคั้นกว่า

แฉเพราะเหตุที่เจ้าพระยายมราชคิดจะจับนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นชอบในความคิดที่กรมหลวงสวัสดิศา ได้พูดจาตามความเห็นของทูตอังกฤษ ในเรื่องมันเป็นหัวหน้าพวกเกกเหม้งซึ่งปรากฏหลักฐานว่าไปแจกหนังสือสำคัญอย่างหนังสือเข้าอ้งยีที่เรียกว่า โลโป มีเลขจำนวนที่หมายว่าได้ออกไปแล้วถึง 7664 คนตามที่เชอได้ทราบมาจากเจ้าพระยาสุรศักดิ์ชำระอ้งยีไคฉนั้น แฉข้าพระพุทธเจ้าคิดควยเกล้าฯ ว่าเป็นทางที่จะกำจัดคนร้ายเช่นนี้ไค โดยอังกฤษกำลังคิดขอพระราชทานให้เนระเทศพวกแกกอินเคียขมดออังกฤษอยู่ ถ้าจะเนระเทศมันเสียบ้างจะค้ำกว่าที่จะจับชำระในศาล เห็นควยเกล้าฯว่าจะเป็นการพูดจา แฉเปลี่ยนกันไคตลอดแต่ยังหาพูดจาออกไปให้ชัดเจนไค

เพราะฉนั้นในขณะนี้จึงเป็นปัญหายุ่ว่าจะเนระเทศมันถายัง ถ้ายังไม่โปรดเกล้าฯ ให้ค้ำก้าจัดเสียครั้งนี้อีกแล้ว จะปล่อยไว้ค้ำอีกต่อไปไคได้ แต่จะเ ของพูดไคค้ำเหมือนครั้งนี้อีกกว่า แต่ถาจะโปรดเกล้าฯ ให้ค้ำก้าจัดเสียครั้งนี้อีกแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นควยเกล้าฯว่ามีทางเป็นค้ำที่จะทำให้อสำเร็จไค ไม่ยกเอาเหตุเรื่องบอยคอตขึ้นว่าค้ำไป จะยกเอาเหตุที่ว่าเป็นหัวหน้าอ้งยีอย่างหนึ่ง ค้ำเกกเหม้งนั้นขึ้นเป็นค้ำค้ำควยมีหลักฐานที่จะหามาประกอบไคอีกค้ำไป

แฉหนังสือที่จะตอบทูตอังกฤษในเรื่องนี้ ก็ยอมเอาไครยความตกลงในข้อที่จะเนระเทศมันถายัง ถ้าตกลงทางไค ก็จะมีหนังสือตอบไปไคในทางนั้น

ควรมีควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้า เพาะวงษ์โรปการ ขอเคชะ

ที่มา ก.จ.ช.ร.6 น.20/12.21 หนังสือของกรมพระเพทวงศ์โรปการ ถึงหม่อมราชวงศ์สาย ลงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2458

ภาคผนวก ค

หนังสือตอบกรมพระเทววงศ์วโรปการ

หนังสือตอบกรมพระเทววงศ์วโรปการ
ตอบกรมพระเทววงศ์วโรปการ ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2458

เรื่องเชียวสุคเส็งนั้น รู้สึกอยู่ข้างจะอึดอัดใจอยู่บ้าง จริงอยู่เชียวสุคเส็ง
เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายหนทางอันก่อความรำคาญให้แก่เรามากอยู่เป็นคราว ๆ
แต่ปัญหาที่ควรคำนึงมีอยู่คือ

1. เชียวสุคเส็งนั้น แท้จริงก็เป็นจีนแต่โดยอาชีพเท่านั้น กล่าวคือ
หาเลี้ยงชีพโดยเป็นหัวหน้าเกกเหม็ง แต่ส่วนตัวเองนั้นมิได้รู้ตนว่าเป็นจีนเลย ทั้ง
ไม่มีเชื้อไทยจริงจึงอย่างใดในเมืองจีนแม้แต่สักอย่างเดียว บ้านก็ไม่มี ทรัพย์สินสมบัติ
ก็ไม่มี ภรรยาก็เป็นไทยแท้ ๆ เพราะฉะนั้นถ้าถูกเนรเทศไปจากเมืองไทยอย่างไร ๆ
ก็ต้องเดือดร้อนอย่างที่สุด

2. ถ้าเราเนรเทศเชียวสุคเส็งไปจากเมืองไทยอย่างไร ๆ เห็นที่จะ
เลือกไปอยู่ที่สิงคโปร์หรือเกาะหมาก หรือมิฉะนั้นก็ไปอยู่เกาะฮ่องกง แต่เห็นว่า
คาดคะเนข้างอยู่เกาะหมาก เพราะภรรยาเป็นชาวเมืองปักกิ่งได้ ที่จะไปเมืองจีน
นั้นคงไม่ไปแน่ เพราะเป็นสัปเียงอังกฤษ

3. เมื่อถูกเนรเทศออกไปเช่นนี้ อย่างไร ๆ ก็คงต้องนึกโกรธเคือง
เรามาก คงจะยิ่งต้องคิดแก้แค้นให้จงได้ เพราะฉะนั้นถ้าเชียวสุคเส็งจะไปคิด
ยุแหย่ต่าง ๆ มาจากในอาณาเขตอังกฤษบางทีก็จะได้ เพราะถึงแม้ไล่ตัวเชียวสุคเส็ง
ไปแล้ว พรรคพวกก็คงจะยังมีอยู่ในเมืองไทย ซึ่งจะเป็นผู้ทำการติดต่อกับเชียวสุคเส็ง
ไปคิดการและส่งมาจากในแดน อังกฤษ อาจจะทำความรำคาญให้แก่เราได้มากกว่า
ที่อยู่ในกรุงสยามเพราะเราจะไปทำอะไรมันอีกก็ไม่ได้

ดังนั้นจึงมีข้อควรคำนึงและวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ถ้าเนรเทศเชียวสุคเส็งไปเสียที่เดียว ณ บัดนี้จะเป็นเครื่องระงับความ
รำคาญไปได้ชั่วคราวนานทีเดียว หรือว่าจะเปนแต่ระงับไปชั่วคราว และที่ระงับ
เช่นนี้จะระงับไปได้นานสักปานใด

- ข้อ 2. การที่เนรเทศจะไม่กลับทำให้เชียวสุกเล้งกลายเป็น "เฮียโร" ไปตามคนไทยในเวลานี้ที่จริงก็ดูไม่สู้จะมีใครนับถือเชียวสุกเล้งมากมายปานใดนัก แต่ถ้าแกถูกเนรเทศจะกลับเป็นเครื่องชักให้คนอื่นเห็นแก่เป็นคนสำคัญไปหรือไม่
- ข้อ 3 ถ้าไล่เชียวสุกเล้งไปแล้วจะเป็นเหมือนช่วยให้ความสะดวกแก่จีนฮอง ซึ่งเป็นพวกตรงข้ามแย่งกันเป็นหัวหน้าจีนนั้นหรือไม่ แลจีนฮองนั้นจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินหรือชาติสยามยิ่งกว่าเชียวสุกเล้งแล้ว การเนรเทศเชียวสุกเล้งจะเป็นเหมือนรัฐบาลทำตนเป็นเครื่องมือของจีนฮองเพื่อกำจัดศัตรูส่วนตัวของจีนฮอง และคั้งนี้รัฐบาลสยามจะกลายเป็นนางโมราขึ้นตามพระขรรค์ให้แก่โจรฤาไม่
- ข้อ 4 ถ้าจะเป็นแต่เพียงเอาการเนรเทศเจื้อไว้คล้ายราชสัถยาฯ ให้เชียวสุกเล้งยำเกรงคือ เป็นแต่เพียงบอกกล่าวไว้ให้รู้ตัวว่า ถ้าขึ้นวนวายไปจะเนรเทศนี้จะมีผลดีเท่ากับเนรเทศเสียทีเดียวหรือมีผลดีกว่าฤาไม่ การที่เจื้อ ๆ ไว้นั้น บางทีจะทำให้ระวังตัวมาก ไม่กล้าขึ้นทั้งถ้าจับได้ทำผิดตามกฎหมายก็อาจจะจับใส่ตารางได้อีก แต่ถ้าเนรเทศเสียแล้วถึงแม้จะไปปรากฏว่าเป็นตัวการ ฝ่ายเราก็จะจับใส่ตารางไม่ได้
- ข้อ 5. ถ้าเนรเทศเชียวสุกเล้งอย่างไร ๆ มันก็คงไม่เว้นที่จะกล่าว เราทำเพราะถูกญี่ปุ่นแทรกจนเรากลัวจึงต้องทำให้เป็นที่พอใจญี่ปุ่น ซึ่งถ้ามันพูดได้เช่นนั้นก็จะเสียรัศมีของเราอยู่บาง

เมื่อเราคั่งคุดแล้ว จึงรู้ว่า ถ้าให้ดีที่สุดเห็นว่าการจะลองใช้ชีวิตด้วยวาจาอันเจียมซากให้เชียวสุกเล้งรู้สึกตัวว่าเราจะเล่นงานมันจริง จะดีกว่าที่จะเนรเทศเสียทีเดียว

ที่มา ก.จ.ช. ร.6 น. 20.12/22 หนังสือตอบกรมพระเทววงศ์วโรปการ
ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2458

ภาคผนวก ง

รายงานการประชุมเสนาบดีเรื่องหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล

รายงานประชุมเสนาบดีเรื่องหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล

สมเด็จพระเจ้าฟักกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถรับสั่งว่า ไ้ทำหนังสือทุกเล่มๆ ถวายไว้ว่า ถึงทางราชการทั่วไปที่ยิ่งใหญ่ต่าง ๆ อยู่ในเวลานี้ ตั้งแต่ข้าราชการตลอดไปจนชั้นราษฎรในกรุงเทพฯ สังเกตว่ามีอาการแปลกใจเคลื่อนไหวไปต่าง ๆ ไม่เหมือนแต่ก่อน แต่ก่อนมาเมื่อรัฐบาลใดคำวิหัจฉการอันใดลงไปแล้ว ราษฎรพลอยเห็นดีด้วยไม่มีข้อคัดค้าน ฝ่ายรัฐบาลจะดำเนินราชการอย่างใดก็ดำเนินไปไม่ต้องบอกใคร เพราะถ้าบอกใครเขาแล้วมักจะเข้าใจผิดไปไ้ต่าง ๆ บัดนี้รัฐบาลจะจัดการอันใดก็มีเสียงคัดค้านมากขึ้นทุกที ราษฎรต้องการจะคัดค้านรัฐบาลทำผิดๆ ถูกๆ การที่ราษฎรคิดเช่นนี้ก็เป็นทางที่ดี เพราะแสดงว่าราษฎรมีความรู้และมีความรู้สึกความเป็นเมืองเป็นของตน แต่ความรู้ของราษฎรเวลานี้ยังไม่จริง เพราะไม่ใช่ความรู้ซึ่งมาจากการศึกษา เป็นความรู้มาจากทางหนังสือพิมพ์และจากชาวต่างประเทศมีจีน เป็นต้น เพราะนิสัยจีนยอมคอยคิดเขียนรัฐบาลของตนอยู่เสมอ จีนมีอินพลอนส์กับไทยอย่างปลาค้าว ราษฎรของเราจึงพลอยอยากติรัฐบาลไปคอย แต่ติคอยไม่มีความรู้ ชาวยุโรปเมื่อเขาได้อ่านกฎหมายอาชญากรรมบ้างอันใดเขา เขาก็ว่ารัฐบาลจะจัดการอย่างนั้น ๆ เมื่อเขาจะคัดค้านเขาก็คัดค้านถึงปริบสมัลทีเดียว ส่วนไทยเราไม่มีความรู้เช่นนั้น แลไม่รู้ถึงความประสงค์ของรัฐบาลด้วย เพราะฉะนั้นเวลานี้ถ้ารัฐบาลจะจัดการอะไรไม่ควรจะปิดบังควรบรรยายให้ราษฎรเข้าใจ เช่น ออกกฎหมายอาชญากรรมบ้างใหม่ แม้แต่จะจัดการราชการส่วนราชการใดที่เราที่กระทรวงต่าง ๆ ก็ควรต้องหาทางบรรยายให้ราษฎรเข้าใจเสีย เวลานี้ไทยเขื่อนหนังสือพิมพ์อย่างประหลาด ฉะนั้นรัฐบาลควรยึดเอาหนังสือพิมพ์เป็นอาวุธ คือใช้หนังสือพิมพ์ให้สำหรับบรรยายความประสงค์ของรัฐบาล เช่น ในประเทศยุโรปเขา ก็มีหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลอีกส่วนหนึ่งนอกจากราชกิจจานุเบกษา

เมื่อในประเทศยุโรปเขาทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้เพราะฉะนั้นควรจะจัดให้มีหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลขึ้น แต่ที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่เดิมนั้นเห็นจะขัดข้องควรรับอุดหนุนหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่แล้วฉบับใดฉบับหนึ่ง เป็นของรัฐบาลแล้วให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ

เป็นหน้าที่บรรยายการต่าง ๆ ในหน้าที่ของตน ๆ ถ้าเช่นนั้นแล้ว ถึงหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ จะแถลงบรรยายความให้ผิดเพี้ยนไปประการใดก็จะไต่เทียบเคียงกันไต่ และจะเป็นการฝึกหัดให้คนไทยเรามีความคิดในการ เที่ยบเคียงข้อความด้วย แต่ต้องมีกฎหมายสำหรับบังคับหนังสือพิมพ์ด้วย เพราะเป็นของคู่กัน

ที่มา ก.จ.ช. ร.6 บ: 13/3 รายงานประชุมเสนาบดีเรื่องหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล
วันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ 131

ภาคผนวก จ

จะให้มื่ออาจารย์สอนหนังสือไทยและสอนเลขทุก ๆ พระอาราม

ภาคผนวก จ

จะให้มีอาจารย์สอนหนังสือไทยแสดอนเลขทุก ๆ พระอาราม

ด้วยพระวุฒิการ บัณฑิตวิสุทธศาสนวโรประการ จางวางกรมธรรมการ
รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้หมาย-
ไปถึงพระราชาคณะพระครูฐานานุกรมเปรียญอันดับทั้งวัดเดิมวัดขึ้น คณะวัดบวรนิเวศ
คณะใด คณะเหนือ คณะกลาง ให้ทราบทั่วกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
พระคำริห์ว่า กุหลุมตรทุกวันนี้มีอุสาห์เลาเรียนหนังสือไทย ลายมือวิชาหนังสือแล
กระบวนเลขไทย เลขตลาด ๑ ไห้ตามแบบอย่างแตกอนนั้นนอย บิดามารดา
แลญาติเฒ่าพวงมีประสงค์จะไห้บุตรหลานของตนเลาเรียนหนังสือไทย เลข ไห้
ชำนาญชาญ ใช้อักษรสามเอกไท แลคำคำสงคามแบบอย่างทีท่านมรแตกอน
สืบ ๆ กันมาไห้สืบเชิง จึงอุสาห์พามบุตรหลานไปฝากฝังแกพระราชาคณะ พระครู
ฐานานุกรม เปรียญอันดับทีเคยนับถือว่า พระสงฆ์ป็นปณมหนังสือไทย แล
วิชาเลขไห้สั่งสอน บางทีเด็กนั้นมีปัญญาเลาเรียนก็มีบาง เด็กทีเกียจคร้านมัวแต่
เล่นเป็นกำลัง เด็กนั้นไม่ว่าอย่างนี้ก็มีเป็นอันมาก พระสงฆ์ทีเป็นอาจารย์
ครั้นจะเขียนคืเด็กก็เกรงใจบิดามารดา ทีป่านาอาของเด็ก ไม้อาจลาวเด็ก
นั้นได้ นึกเสียว่าจะรู้มีรู้ก็ช่างเป็นไร พระสงฆ์เป็นอาจารย์นั้นจะคิดอย่างนี้
เป็นแท้ เด็กซึ่งไปเป็นศิษย์วัดก็ไม่มีวิชาสิ่งใดคิดตัวเลขโดยมาก สืบไปภายนา
กุหลุมตรผู้ทีจะเรียนหนังสือไทย ลายมือ แลกระบวนเลขเลื่อมสลุเสียต้น ซึ่งทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระราชาคณะ พระครูฐานานุกรมเปรียญ ทีไ้รับ
พระราชทานนิตยภัตรตามฐานาสักคืในพระอารามหลวง สำหรับจะไ้สั่งสอน
สามเณรศิษย์วัด เพื่อจะไห้เป็นคุณเป็นประโยชน์แกกุหลุมตรผู้ทีจะเลาเรียนแล
อาจารย์ ผู้ทีจะสั่งสอนไห้ถาวรวัฒนาขึ้นกว่าแตกอน เพราะหนังสือไทยเป็น
ประโยชน์ทีจะเลาเรียนพระไตรปิฎกต่อไป เป็นการ เกื้อกูลแกพระพุทธศาสนา

ถ้าเป็นคฤหัสถ์จะไ้เป็นกำลังราชการ แลในประโยชน์ของมที่เรียน เพราะ
 ฉนั้นขอใ้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรมเปรียญอันดับ ที่ไ้ไ้เลเรียนหนังสือ
 ไทย ลายมือ แลวิชาเลขนั้นจงมีใจเห็นแก่พระพุทศาสนาแลราชการแผ่นดิน
 ช่วยหนุนบำรุงสั่งสอนเด็กนั้นให้เต็มกำลังความรู้ของตนตั้งใจสอนจริง ๆ บรรดา
 ที่เป้นพระอารามหลวงให้ไ้พระสงฆ์ที่เป้นอาจารย์สอนเด็กพระอารามหนึ่ง
 คึงแต่ 5 รูปลงมาทุกพระอาราม ตามพระอารามใหญ่แลเล็ก ถ้าไม่มีพระสงฆ์
 จะหาคฤหัสถ์ไ้ จะพระราชทานเงินเดือนเหมือนกัน แต่คงให้ท่านผู้ไ้เป้น
 เจ้าวัดเอาใจใ้สอนจริง ๆ พระสงฆ์ปไ้รับสั่งสอนหนังสือไทยแลวิชาเลข
 ไ้แล้ว ให้เจ้าคณะทำบาญชีมาส่งพระวุฒิการบคิ แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนแปด
 ขึ้นสิบสามค่ำ ปีกุน สัปตศก (ตรงกับวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2418) จะไ้
 นำขึ้นทูลเกล้าถวาย แลจะพระราชทานแบบฉบับหลวงให้แก่พระสงฆ์เป้นอาจารย์
 จะไ้สั่งสอนศิษย์ตามแบบฉบับเด็กที่เรียนหนังสือไทย ลายมือ หักลายมือ แลกระบวน
 เลขมีมากน้อยเท่าไ้ ให้ทำบาญชีมาส่งเจ้าพนักงานทุกอาจารย์ วันขึ้นสิบห้าค่ำ
 แรมสิบห้าค่ำให้เจ้าพนักงาน กรมธรรมการ กรมสังฆการี นำเด็กเข้ามาใน
 พระบรมราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะพระราชทานอัฐโสฬสแก่เด็กนั้น
 ทุกวันอุโบสถ แลพระสงฆ์เป้นอาจารย์จะพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ 6 บาท
 พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรมเปรียญอันดับ ที่ไ้ไ้โดยภักตร์อยู่แล้ว จะพระราช
 ทานเพิ่มเป้นส่วนที่เป้นอาจารย์เดือนละ 6 บาททุกอาจารย์ เด็กนั้นเรียนหนังสือ
 ไทย หักลายมือ เรียนเลขไ้ก่อนแล้ว กำหนดหกเดือนจะโปรดให้สมเด็จ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามประบักษเป็นแม่กอง แล
 ราชการซึ่งหนังสือ เป้นเจ้าพนักงานประชุมกันไ้หนังสือครั้งหนึ่ง ทุก
 พระอาราม ไ้ไ้แมนยาแนนอนถูกต้องตามแบบฉบับจะพระราชทานรางวัลแก่
 อาจารย์แลตัวเด็กนั้นตามสมควร ทรงพระกรุณาสุ้ละพระราชทรัพย์ออกจำหน่าย
 แจกแก่พระอาจารย์แก่ศิษย์ทั้งนี้ ภายพระราชประสงค์จะไ้เป้นประโยชน์

ในพระพุทธศาสนา แลแผนดินแลตัวเล็กต่อไป จะให้พระราชคณะ พระครู-
 ถานานุกรมเปรียญอันคับ ตั้งใจฉลองพระเดชพระคุณให้เต็มตามกำลังความรู้
 จริง ๆ แลพระราชคณะ พระครูถานานุกรมเปรียญอันคับที่เป็นผู้ใหญ่อยู่ใน
 พระอารามนั้น ไหม้นเอาใจใส่ดูแลตั้งเรียนพระสงฆ์ที่เป็นอาจารย์ แลเตือน
 ศิษย์วัดหมื่นไ้มาเรียนหนังสือไทย หักลายมือ เรียนเลข แก้อาจารย์หลวง
 ตามพระราชประสงค์

หมายเหตุ ณ วันอังคาร เดือนแปด ขึ้นสี่ค่ำ ปีกุน สัปตศก ศักราช 1237

ที่มา ราชกิจจานุเบกษาเรื่องการจัดการศึกษา เล่ม 2 จ.ศ. 1237

ภาคผนวก ง

ประกาศกระแสพระบรมราชโองการเรื่องการศึกษาของประเทศไทย

(สำเนา)

ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ

เรื่องการศึกษาของประเทศสยาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงการเล่าเรียนของประเทศสยาม
ซึ่งเคยมีสืบมาแต่โบราณ คือ วัดเป็นสำนักที่เล่าเรียนหนังสือ และบ้านเป็นที่เรียนศิลป
วิชาการหาเลี้ยงชีพต่าง ๆ ตามเหล่าตามตระกูลตลอดมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

บัดนี้การติดต่อกันระหว่างนานาประเทศทั่วโลกมีมากขึ้นแล้ว ทางทะเลก็มีเรือ
กลไฟ ทางบกก็มีรถไฟ ความต้องการแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำให้นานาประเทศคบหา
สมาคมกัน อันเป็นเหตุให้ความรู้ทั้งฝ่ายวิชา และฝ่ายศิลปการหาคำนี้มีมือต้องหันเหียน
เปลี่ยนไปหาที่ตก ที่ดี และที่ใดประโยชน์ยิ่ง วิชาหรือศิลปใดแพ้กก็เสื่อมไป หรือ
ต้องเปลี่ยนแปลงไปให้สกันไปในประเภทเดียวกัน

อันความยิ่งหย่อนเป็น ลุ่ม ๆ กอน ๆ ในส่วนศิลปวิชาการทั้งปวงนี้ เมื่อครั้ง
การไปมาระหว่างนานาประเทศยังไม่ติดต่อถึงกันไต่สควก ความยิ่งและหย่อนเป็นลุ่ม ๆ
กอน ๆ นี้ก็อาจมีอาจเป็นอยู่ได้ในที่ต่าง ๆ กัน แคร่นความติดต่อกันไต่มาถึงเข้าแล้วใน
สมัยนี้ ความรู้ศิลปวิชาการทั้งปวงจำต้องหันเข้าหาความสม่ำเสมอเป็นลำดับไปทุกที่

เพราะเหตุสมัยและความเป็นไปของประเทศบ้านเมืองไต่เปลี่ยนมาฉนี้ จึง
จำเป็นต้องคิดคอบำรุงศิลปวิชาการทั้งปวงของเราให้เร็นขึ้น ป้องกันไม่ให้เสื่อมท ามลง
ไต่ควยอำนาจที่ตองแข่งขันกับเขอื่น ความทุนบำรุงและป้องกันเช่นนี้ ก็ไต่เตรียมจัดการ
ฝึกหัดสั่งสอนให้เกิดความรู้ และความสามารถยิ่งยวดขึ้น

จำเริมแต่รัฐบาลไต่เริ่มตั้งโรงเรียนมาเป็นเวลานานแล้วก็ไต่ แต่ไต่โดยที่ความ
ประสงค์ในชั้นต้นตองหัดคนสำหรับราชการกอน จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปว่า การ
เล่าเรียนนั้นสำหรับไต่ไต่ที่จะรับราชการ ไต่ไต่ไต่ไต่ของคนที่ทั้งปวงซึ่งจะตองฝึกหัดตัวของ
ตัวในวิชาความรู้ แล้วเมื่อไต่ขยายการเล่าเรียนให้แพร่หลายออกไปไต่พระราชาณาเขตร

จึงพากันหลงงมงายไปว่า การเล่าเรียนทั้งหลายต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะออกทุนรอนให้หมด ความเข้าใจผิดอันนี้เป็นเครื่องหน่วงความเจริญของบ้านเมืองให้เนิ่นช้า

แท้จริงการเล่าเรียนนี้เป็นเครื่องชักจูงให้เกิดความฉลาด ไพร่จักประพฤติดุคดียิ่งให้สามารถในศิลาวิชาการหาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าวิชาและศิลปใดตั้งแต่เป็นครู เป็นแพทย์ ตลอดจนไปจนเป็นพ่อค้าและเป็นช่าง ย่อมต้องเรียนก่อนจึงจะสำเร็จเป็นอย่างใดก็ได้ ก็คนเกิดมาจำต้องหาเลี้ยงชีพในทางใดทางหนึ่งทุกคนด้วยกัน เหตุฉะนั้นมรรคาที่บิดามารดาเด็กจะให้แก่เด็ก อะไรไม่ดียิ่งกว่าวิชาความรู้ซึ่งจะให้เป็นทุนหนุนตนให้สูงขึ้น ให้เป็นที่ตั้งแห่งความประพฤติดี ความสุข และโภคทรัพย์ใดแท้จริง ก็ยิ่งเสียความมรรคาที่ให้เป็นทุนทรัพย์ซึ่งอาจจะหมดเปลือง และสูญสิ้นไปได้อีก

เมื่อใดทรงพระราชดำริห์ดังนี้ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า

แต่บัดนี้ไป ให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาและอุปัชฌาย์ของเด็กที่จะสั่งสอน และแสวงหาการเล่าเรียนให้แก่เด็กโดยสมควรแก่ถณานาญรูป และกำลังทุนทรัพย์ ฝ่ายรัฐบาลก็จะไต่ถามรูปโครงของการเล่าเรียนสำหรับชาติบ้านเมืองลงไว้ให้เป็นหลัก ดังที่เจ้าหน้าที่ คือกระทรวงธรรมการจะไต่ประกาศให้ทราบทั่วกันเป็นลำดับต่อไป ความประสงค์จำนงหมายในการสั่งสอนเด็กกันนั้นนี้ใหม่คอยผลสำเร็จดังนี้คือ

ให้เป็นยูแสวงหาศิลาวิชาเครื่องอบรมปัญญาความสามารถ และความประพฤติดี ประพฤติชอบ ให้คำรักษาวงศ์ตระกูลของตน ให้โอบอ้อมอารีแก่พี่น้อง ให้มีความกลมเกลียวร่วมทุกข์สุขกันไรรหว่างสามัคคีปรียา ให้มีความซื่อตรงต่อกันไรรหว่างเอน ไพร่จักกระหม่อมเต็มตัว ให้มีเมตตาจิตรแก่ผู้อื่นทั้งปวง ให้อุทิศตนสาธารณ — ประโยชน์ อันเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งหมด ให้ปฏิบัติตนตามพระราชกำหนดกฎหมาย เมื่อถึงคราวจะครองชวชาติและบ้านเมือง ให้มอบกายสวามิภักดิ์ถวายกล้าหาญ และถวายจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อยู่ทุกเมื่อ

เมื่อใดความรลึกค่อนหาที่เหล่านีทั้งหมดก็เข้างงอยู่ในสันดานจนปรากฏด้วยอาการ
 กิริยาภายนอกแล้ว เมื่อนั้นความสั่งสอนฝึกหัดก็สำเร็จ และผู้ใดใดเล่าเรียนถึง
 ผลสำเร็จเช่นนี้แล้ว ผู้นั้นชื่อว่าปณราชกุมารอันสมควรแก่ประเทศสยามยิ่งนัก

ประกาศมา ณ วันที่ กันยายน รัตนโกสินทรศก 43 129 ตรงกับวันที่
 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ที่มา ก.จ.ช. ร.5 สบ. 4/41 ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ เรื่องการศึกษา
 ของประเทศสยาม

อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่มีต่อการจัดการศึกษาของประเทศ
ระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2468

บทกฤษฎี

ของ

จินดา จิรโมไนย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2529

การทำปฏิญานพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการศึกษาอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการจัดการศึกษาของไทย โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนการเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ต่อรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากการวิพากษ์วิจารณ์และการเสนอแนะของหนังสือพิมพ์

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การที่หนังสือพิมพ์ไทยพัฒนาอย่างรวดเร็วในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 นั้น เกิดจากสาเหตุสำคัญคือ การวางรากฐานกิจการหนังสือพิมพ์ที่ดีของมิชชันนารีในสมัยรัชกาลที่ 3 การจัดการศึกษาให้แก่ราษฎรในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้คนไทยรู้หนังสือมากขึ้น จากความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์ไทยต่อกิจการหนังสือพิมพ์ไทย และการที่พระมหากษัตริย์ไทยได้พระราชทานเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์เป็นผลทำให้หนังสือพิมพ์สามารถแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่

การวิจารณ์ตอบโต้ของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับพระบรมราโชบายการจัดการศึกษาในรัชกาลที่ 5 ได้กระตุ้นให้รัฐบาลตระหนักถึงอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ต่อราษฎร และรัชกาลที่ 5 ก็ทรงวิตกว่าการขาดความรู้ของราษฎรอาจมีผลทำให้ประชาชนหลงผิดจนเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล ดังนั้นพระองค์จึงเห็นสมควรให้ปรับปรุงการศึกษาด้วยการวางเป้าหมายที่ชัดเจนโดยการเน้นการศึกษาที่ต้องการให้รู้เรียนตระหนักถึงความเป็นชาติเป็นสำคัญ ซึ่งถ้าราษฎรมีความสำคัญดังกล่าวก็คงจะละเว้นการกระทำใด ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติได้

ในสมัยรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์ยังแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์นโยบายบริหารราชการของรัฐบาลอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากพระราชอัธยาศัยส่วนพระองค์ที่ทรงโปรดกิจการหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์สมัยนั้นได้กล่าววิจารณ์พระบรมราโชบาย ตลอดจนพาคนไปถึงเรื่องส่วนพระองค์ จนอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันชาติได้ ดังนั้นจึงได้มีผู้เสนอแนะให้รัฐบาลออกกฎหมายควบคุมเสรีภาพหนังสือพิมพ์ แต่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ กลับมีความเห็นว่าควรคำนึงตามพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

ของรัชกาลที่ 5 ด้วยการยกระดับความรู้ของราษฎรเพื่อสร้างความสำนึกในความเป็นชาติ เมื่อราษฎรเกิดความสำนึกดังกล่าวแล้วก็จะละเว้นการกระทำที่เป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ

ถึงแม้ว่าเสนาบดีกระทรวงธรรมการในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เคยพยายามที่จะดำเนินการให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ความพยายามที่จะให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาได้ประสบผลในสมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นครั้งแรกโดยท่านได้ร่างประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงลงพระปรมาภิไธยเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมาย การกระทำดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการสอดคล้องกับพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ 6 ที่ทรงต้องการให้ยกระดับความรู้และคุณภาพของราษฎรให้ดีขึ้น

นอกจากนี้การเสนอแนะของหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นยังมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของรัฐบาล ในเรื่องการเสนอตั้งโรงเรียนและเรื่องอื่น ๆ เช่น การวางระเบียบ ความประพฤติระหว่างครูชาย ครูหญิง และนักเรียน การบรรจุ การอบรมจริยธรรมไว้ในหลักสูตร และการเก็บเงินศึกษาฟรี เป็นต้น

THE INFLUENCE OF THAI LANGUAGE NEWSPAPERS ON EDUCATION
BETWEEN B.E. 2411 and 2468

AN ABSTRACT

BY

CHINDA JIRAMONAI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
February 1986

The purpose of this study is to investigate the influences of the newspapers on the Thai education management with emphasis on the study of the impact of the criticism and suggestions of the newspapers on the Thai education management.

The study reveals that the main causes of the rapid development of the Thai journalism in the reigns of King Rama V and King Rama VI were : the good foundation of newspaper business by the Christian missionaries in the reign of King Rama III, the effective education management for the Thai people by King Rama V which made many more Thais literate, the Thai Kings' great interest in journalism, and the most important cause was the liberty and freedom of the newspaper granted by the Thai Kings. These causes enabled the newspapers to fully play their roles.

The newspaper's criticism on the education management in the reign of King Rama V made the government aware of the newspaper influence upon the people. King Rama V was worried that due to the lack of knowledge, uneducated people would be so easily misled that they might become opponents to the government. He thought it appropriate to emphasise national feeling into the educational system so that the people might not do anything harmful to the national security.

In the reign of King Rama VI, due to his personal interests and love for journalism, the newspaper had vast freedom. Fearing that the newspaper's violent attack on the

King's policy and his private life might endanger the monarchy and the nation, it was suggested that there be a law to control the newspaper. But Chao Phraya Dhamasak Montree, the Minister of the Ministry of Education then saw it the other way. He suggested instead to follow King Rama V's policy of raising the people's standard of education and the awareness of nationalism as the means to protect national security.

Although the two ministers of the Ministry of Education in the reign of King Rama V had failed to push through the elementary education law but it was finally passed in the time of Chao Phraya Dhamasak Montree who drafted the law which also met the royal desire to raise the standard of education and quality of the people.

Further more, suggestions by the newspapers at that time had more influences on other sides of the national education management : the setting up of schools, the code of conduct between male - female teachers and students, the teaching of ethics in school curriculum, education financial support, and so on.